

1978. 8414

KOLEDAR

MALI KATECHISMUS

rouje tou

krátky návuk vōre kerschánšlč
dávno nigda, po

D. LUTHERA MARTINA

NA SZLOVENSZKI JEZIK

prelošeni.

FINNI vítěz chrístus
sa nebeszka virtus

1978

filodemo oblažti

chpanime otužega

hla. Mpažime

vuchem blase.

A M. E. N.

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1978

Izdala Goriška Mohorjeva družba

Gorica 1978

8414 / 1978.

D 79.038 / 1978

Koledar opremil in slike izbral Edi Žerjal
Uredil dr. Jože Markuža

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1978

je navadno in ima 365 dni, to je 52 tednov in 1 dan. Prične in konča se z nedeljo. Pomlad se prične 21. marca in to ob 0.34, poletje 21. junija ob 19.10, jesen 23. septembra ob 10.26 in zima 22. decembra ob 6.21.

Sončni in lunini mrki

V letu 1978 bosta dva sončna in dva lunina mrka, od katerih pa bosta v Srednji Evropi vidna le lunina mrka.

Sončna mrka bosta le delna. Prvi bo 7. aprila in bo trajal od 14.02 do 18.04. Viden bo na Antarktiki, nad južnim Atlantikom, v spodnjem delu Južne Amerike in v Južni Afriki. Drugi pa bo 2. oktobra od 5.31 do 9.25. Ta bo viden v vzhodni Aziji, na Pacifiku, pa tudi na severu Norveške in na Švedskem.

Lunina mrka bosta popolna. Prvi bo 24. marca od 14.28 do 20.16. V Aziji in Avstraliji bo viden začetek, v Evropi in Afriki pa konec. Drugi bo 16. septembra in to od 17.21 do 22.48. Začetek in konec bo dobro viden v Aziji, Avstraliji, na Indijskem oceanu, v vzhodni Afriki in Evropi.

JANUAR

PROSINEC

31 DNI

1	Nedelja	Osmina Gospodovega rojstva; Marija, božja Mati	
2	Ponedeljek	Bazilij (Vasilij) Veliki in Gregor Nacianški	€
3	Torek	Genovefa, dev.; Bertila, spok.	
4	Sreda	Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, škof	
5	Četrtek	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena)	
6	Petek	Gverin, muč.; Merina, dev.	
7	Sobota	Rajmund, red.; Valentin (Zdravko), škof; Lucijan	
8	Nedelja	Gospodovo razglasenje - Sveti Trije kralji	
9	Ponedeljek	Jesusov krst; Julijan, muč.; Hadrijan, opat	☉
10	Torek	Viljem, škof; Agaton, papež; Gregor X., papež	
11	Sreda	Pavlin, oglejski škof; Teodozij, opat; Salvij, škof m.	
12	Četrtek	Alfred, opat; Tatjana, muč.; Ernest, muč.	
13	Petek	Hilarij (Radovan), škof, c. uč.; Veronika Milanska	
14	Sobota	Oton, menih; Feliks (Srečko) Nolanski, duhovnik	
15	Nedelja	2. nav. - Pavel, puščavnik, Maver (Mauro), opat	
16	Ponedeljek	Marcel, papež; Berard, Oton in Peter, muč.	☽
17	Torek	Anton (Zvonko), opat, pušč.; Marijan, muč.	
18	Sreda	Marjeta Ogrska, dev.; Suzana, muč.	
19	Četrtek	Knut, kralj; Germanik, muč.	
20	Petek	Fabijan, papež; Sebastijan, muč.	
21	Sobota	Neža (Janja), dev., muč.; Fruktuoz (Rastko)	
22	Nedelja	3. nav. - Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij	
23	Ponedeljek	Ildefonz, škof; Emerencijana, muč.	
24	Torek	Francišek Saleški, škof, c. uč.; Felicijan, muč.	☼
25	Sreda	Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija, muč.	
26	Četrtek	Timotej, škof; Tit, škof; Pavla, spok.	
27	Petek	Angela Merici, dev.; Vitalijan, papež; Julijan	
28	Sobota	Tomaž Akvinski, duhovnik, c. uč.; Peter Nolasco, r.	
29	Nedelja	4. nav. - Valerij, škof; Julijan Ubogi, spok.	
30	Ponedeljek	Martina, dev., muč.; Hijacinta, dev.	
31	Torek	Janez Bosco, duhovnik; Marcela, spok.; Ludovika, r.	

Motiv iz Bazovice

Eče bi dèd'naš'ne se-
grèšil'tè v' véky jemu bè
žiti, starosti ne prijem-
ljošti nikoliže pe-
čali ne imy ni sl'z'na
tèlese imošti, no v' vé-
ky jemu bè žiti.

Ce bi naš ded ne za-
grešil, bi v veke mu bilo
živeti, starost ga ne bi pri-
jela, nikoli ne bi skrbi
imel niti solznega
telesa nikdar, a v ve-
ke bi mu bilo živeti.

(Začetek 2. brižinskega ali frizinškega spomenika - najstarejši slovenski zapis iz 9.-10. stoletja. Izvirno besedilo in prevod).

VREMENSKI PREGOVORI

Ce v prosincu ni snega, ga mali traven dá.
Ce Pavel Pozimec (15.) nebo razjasni, letina dobra gotovo sledi.
V januarju toplo, v februarju hladno.

LJUDSKI PREGOVORI

*Dober začetek je pol dela.
Bedak zna več vprašati, kakor deset modrijanov odgovoriti.
Čas je zlato.*

1. Našli so Marijo, Jožefa in Dete in čez osem dni so mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
8. Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
15. Jezus ob krstu vidi Svetega Duha (Mt 3, 13-17)
ali Jagnje božje odjemlje greh sveta (Jan 1, 29-34)
22. Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23 ali 12-17)
29. Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5, 1-12a)

FEBRUAR

SVEČAN

28 DNI

1	Sreda	Brigita Irska, dev.; Sever, škof; Pionij, muč.	☾
2	Četrtek	Svečnica (Gospodovo darovanje); Simeon	
3	Petek	Blaž, škof, muč.; Oskar, škof	
4	Sobota	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, muč.	
5	Nedelja	5. nav. - Agata, dev. muč.; Albuin, škof., muč.	
6	Ponedeljek	Pavel Miki in tov., japonski mučenci	
7	Torek	Pust - Rihard, kralj, Egidij od sv. Jožefa	☉
8	Sreda	Pepelnica - Hieronim Emiliani, red.; Janez	
9	Četrtek	Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof	
10	Petek	Sholastika, dev.; Viljem, pušč.	
11	Sobota	Lurška Mati božja; Saturnin, muč.	
12	Nedelja	1. postna - Evlalijsa, muč.; Benedikt Anianski, opat	
13	Ponedeljek	Katarina de Ricci, dev.; Hermenegilda, spok.	
14	Torek	Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko)	☽
15	Sreda	Jordan Saški, red.; Sigfrid (Zmago), škof	
16	Četrtek	Julijan, muč.; Onezim, škof	
17	Petek	Aleš in šest tovarišev ustanov. servitov; Silvin, škof	
18	Sobota	Simeon, škof, muč.; Flavijan, škof	
19	Nedelja	2. postna - Konrad, spok.; Julijan, muč.	
20	Ponedeljek	Silvan, muč.; Leon, škof; Sadot, muč.	
21	Torek	Peter Damiani, škof; Maksimilijan, škof; Irena, dev.	
22	Sreda	Sedež sv. Petra; Marjeta Kortonska, spok.	☼
23	Četrtek	Polikarp, škof, muč.; Romana, spok.	
24	Petek	Sergij, muč.; Montan, muč.; Lucij	
25	Sobota	Valburga, dev.; Viktorin in Viktor, muč.	
26	Nedelja	3. postna - Aleksander, škof; Matilda, dev.	
27	Ponedeljek	Gabrijel Žalostne Matere božje, red.	
28	Torek	Roman, opat; Osvald, škof; Hilarij, papež	

Cerkev
sv. Spiridiona
v Trstu

»Če vprašaš knjižne Grke: kdo vam je sestavil pismenke ali knjige prevel, ali kdaj, tedaj bodo le redki znali odgovoriti. Če pa vprašaš pismene Slované: Kdo vam je izumil pismenke ali knjige prevel, tedaj bodo vsi znali odgovoriti: Sveti Konstantin Filozof, imenovan Círil, nam je sestavil pismenke in knjige prevel, in njegov brat Metodij. - Če vprašaš, kdaj, ti vsi vedo odgovoriti: V času grškega cesarja Mihaela, moravskega kneza Rastica in Koclja, kneza Blatenskega Kostela.«

(Iz Obranbe staroslovenskih pismenk, ki jo je napisal menih Hrabr, eden izmed učencev svetih slovanskih blagovestnikov, v 9. stoletju. Prevod).

VREMENSKI PREGOVORI

Na svečnico (2.) in Blaževo (3.) lepo, veliko v jeseni vina bo.
Če se Polona (9.) v soncu odtaja, v mokrem poletju gob preostaja.
Kar svečana ozeleni, se rado posuši.

LJUDSKI PREGOVORI

*Kdor veliko govori, veliko ve ali veliko laže.
Roža ne zraste iz koprive.
Vse dobre stvari so tri.*

5. Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5, 13-16)
12. Jezus se posti, hudič ga skuša (Mt 4, 1-11)
19. Jezusov obraz se je zasvetil ko sonce (Mt 7, 1-9)
26. Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Jan 4, 5-42 ali 5-15, 19b-26, 39a, 40-42)

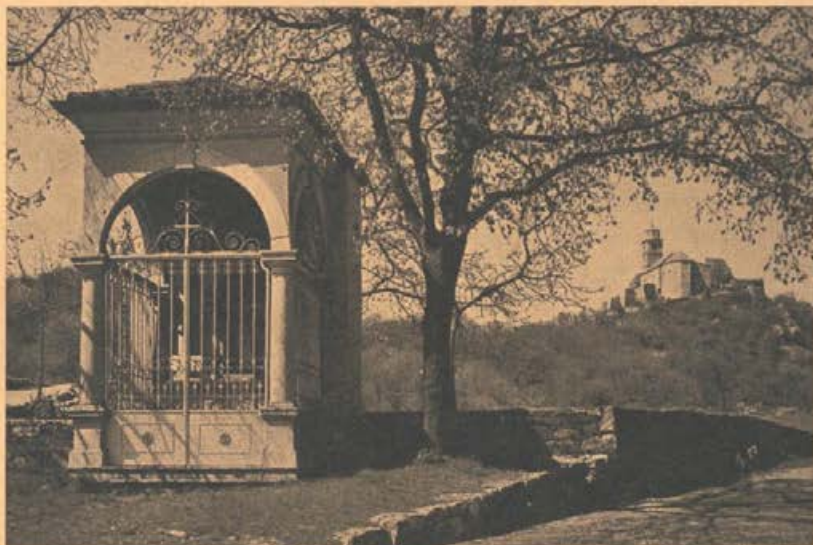
MAREC

SUŠEC

31 DNI

1	Sreda	Albin, opat, škof; Antonina, muč.
2	Četrtek	Neža (Janja, Ines) Praška, dev.; Henrik, red. ☾
3	Petek	Kunigunda, cesarica; Marin, muč.
4	Sobota	Kazimir, poljski kraljevič; Hadrijan, muč.
5	Nedelja	4. postna - Hadrijan (Jadran), muč.; Janez od Križa
6	Ponedeljek	Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika), dev.
7	Torek	Perpetua in Felicita, muč.; Gavdioz, škof
8	Sreda	Janez od Boga, red.; Janez Avilski, duhovnik
9	Četrtek	Frančiška Rimska, red.; Gregor Niški, škof ☉
10	Petek	40 mučencev; Makarij, škof; Janez Ogilvie, škof., m.
11	Sobota	Sofronij, škof; Evdogij, muč.; Konstantin, spok.
12	Nedelja	5. postna - Doroteja, muč.; Maksimilijan in Theveste
13	Ponedeljek	Kristina, dev., muč.; Nikefor, škof
14	Torek	Matilda, kraljica; Fiorentina, opatinja
15	Sreda	Klemen Dvorak, red.; Ludovika de Marillac, red.
16	Četrtek	Hilarij, ogl. škof, muč.; Tacijan, ogl. diakon ☽
17	Petek	Patricij (Patrik), škof; Jerica (Jedrt), opatinja
18	Sobota	Jožef, Jezusov rednik; Ciril Jeruzalemski, škof
19	Nedelja	Cvetna, nedelja Jezusovega trpljenja
20	Ponedeljek	Klavdija in tov., muč.
21	Torek	Nikolaj iz Flüe, pušč.; Serapion, škof
22	Sreda	Lea, spok.; Zaharija, papež; Katarina, spok.
23	Četrtek	Veliki četrtek; Turibij, škof; Frumencij, m.
24	Petek	Veliki petek; Dionizij, muč.; Aleksander ☼
25	Sobota	Velika sobota; Humbert, opat
26	Nedelja	Velika noč - Gospodovo vstajenje
27	Ponedeljek	Rupert Salzburški, škof; Lidija, muč.
28	Torek	Bojan, knez, muč.; Sikst III., papež
29	Sreda	Bertold, red.; Ciril, diakon
30	Četrtek	Amedej (Bogo) Savojski, knez; Janez Klimak, opat.
31	Petek	Modest, škof; Gvido, opat; Benjamin, muč. ☾

Pogled na
Repentabor

»Raven tiga en vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suji fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, da te mlade hlapčiče in deklice, purgarske inu kmetiške otroke, vuči slovenski brati inu pisati, ta katehismus zred s to kratko izlago izvuna povedjati. Inu de taki hlapčiči inu deklice vsako nedelo ob puldnevi oli ob večernici zred s tejmi farmani v to cerkov pride inu tak katehismus, koker je le-tukaj zapisan, vprašajoč inu odgovarjajoč očitnu inu zastopnu izvuna gori povejdo.«

(Primož Trubar, Cerkovna ordninga)

VREMENSKI PREGOVORI

Marec grmi, lakota beži.

Ce marec suši, april deži, majnik hladi.

Do Benjamin (31.) kar zeleno, bo osorej posušeno.

LJUDSKI PREGOVORI

Kdor vedno kupuje, se kmalu sezuje.

Otroci, norci in pijanci govore resnico.

Nova ljubezen prežene prejšnjo.

5. Jezus odpre oči sleporojenemu (*Jan 9, 1-41 ali 1. 6-9, 13-17, 34-38*)

12. Jezus je vstajenje in življenje (*Jan 11, 1-45 ali 3-7. 17. 20-27. 33b-45*)

19. Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (*Mt 26, 14-75; 27, 1-66 ali 27, 11-54*)

26. Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (*Jan 20, 1-9*)

APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

1	Sobota	Hugo, škof; Venancij, škof, muč.
2	Nedelja	2. velikon. - Frančišek Pavelski, red. Marija Egipt.
3	Ponedeljek	Gospodovo oznanjenje; Rihard, škof; Agapa (Ljuba)
4	Torek	Izidor Seviljski, škof, c. uč.; Benedikt Niger
5	Sreda	Vincenc Ferrer, duhovnik; Irena (Miroslava), muč.
6	Četrtek	Viljem, opat; Marcelin, muč.; Irenej, škof
7	Petek	Janez K. La Salle, duhovnik
8	Sobota	Albert, škof; Valter, škof; Julija, dev.
9	Nedelja	3. velikon. - Tomaž Tolentinski, muč.; Marija Kleofa
10	Ponedeljek	Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., muč.
11	Torek	Stanislav, škof; Gema Galgani, dev.
12	Sreda	Zeno, škof; Lazar, tržaški muč.; Julij I., papež
13	Četrtek	Martin I., papež, muč.; Hermenegild, muč.; Ida, dev.
14	Petek	Valerijan in tov., muč.; Lambert, škof, muč.; Lidvina
15	Sobota	Helena (Jelka), kraljica; Anastazija, muč.
16	Nedelja	4. velikon. - Bernardka Lurška, dev.; Benedikt L.
17	Ponedeljek	Fortunat, muč.; Rudolf, muč.
18	Torek	Apolonij, muč.; Elevterij Sirski, muč.
19	Sreda	Leon IX., papež; Ema, redovnica; Dioniz, muč.
20	Četrtek	Hilda, dev.; Teotim, škof; Sulpicij, muč.; Neža, dev.
21	Petek	Anzelm, škof, c. uč.; Konrad Parzham, red.
22	Sobota	Aleksander (Saša), muč.; Luka, muč.
23	Nedelja	5. velikon. - Jurij, muč.; Adalbert (Vojko)
24	Ponedeljek	Fidel iz Sigm., duhovnik, muč.
25	Torek	Marko, evangelist; Ermin, škof, muč.
26	Sreda	Pashazij, opat; Franka Visalta, opatinja; Antonin
27	Četrtek	Hozana Kotorska, dev.; Cita, dev.
28	Petek	Peter Chanel, duhovnik; Vital, muč.
29	Sobota	Katarina Sienska, dev., c. uč.; Peter Veronski
30	Nedelja	6. velikon. - Pij V., papež; Jožef Cottolengo, red.

Cerkev sv. Ignacija in Travnik v Gorici

»Da je Trst nekoč spadal pod Kranjsko, o tem sicer nočejo Tržačani dandanes nič slišati, da pa je to docela gotovo, hočem z nepobitnimi dokazi očitno dokazati. Najprej izpričuje to Lazius, ko imenuje Pucinum in Trst "loca Carniolano praetorio subjecta, - kraje, ki so pod kranjskim deželnim sodstvom". Še jasneje pa naj se v oči posveti ta neizpodbitnost iz spodaj natisnjenih prepisov tistih izvornikov, ki so še zdaj v našem kranjskem arhivu. Ti docela potrjujejo, da sta obe mesti Trst in Reka, od nekdanj bili inkorporirani vojvodini Kranjski...«

(Mirko Rupel, Valvasorjevo berilo)

VREMENSKI PREGOVORI

Kadar mrva že brsti, slane več se bati ni.
Če je na Siksta (3.) polje zeleno, bo letina dobra in zrnje kleno.
Če v dežju drevo cvetě, nikdar sadja ne dajě.

LJUDSKI PREGOVORI

Navada je železna srajca.
Vrana vrani oči ne izkljuje.
Redki so prijatelji v nesreči.

2. Čez osem dni je prišel Jezus (Jan 20, 19-31)
9. Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
16. Jezus je Pastir in Vrata k ovcam (Jan 10, 1-10)
23. Kristus je Pot, Resnica in Življenje (Jan 14, 1-12)
30. Na Jezusovo prošnjo prejmejo Svetega Duha (Jan 14, 15-21)

MAJ

VELIKI TRAVEN

31 DNI

1	Ponedeljek	Jožef Delavec - mednarodni praznik dela
2	Torek	Atanazij, škof, c. uč.; Mafalda, dev.
3	Sreda	Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola; Teodozij
4	Četrtek	Florijan (Cvetko), muč.; Cirijak, škof
5	Petek	Gotard, škof; Angel, muč.; Silvan, muč.
6	Sobota	Dominik Savio, dijak; Evodij, škof
7	Nedelja	Gospodov vnebohod - Gizela, opatinja
8	Ponedeljek	Viktor (Zmago), muč.; Dezider
9	Torek	Pahomij, opat; Herma; Beat, pušč.
10	Sreda	Antonin, škof; Gardijan in Epimah, muč.
11	Četrtek	Sigismund (Žiga), kralj; Mamert, muč.
12	Petek	Nerej in Arilej, muč.; Pankracij, muč.; Domitila
13	Sobota	Servacij, škof; Peter Regalati, red.
14	Nedelja	Binkošti - Matija, apostol; Justina, muč.
15	Ponedeljek	Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.
16	Torek	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof; Andrej Bobola
17	Sreda	Pashal Bajlon, red.; Bruno, škof; Jošt, opat
18	Četrtek	Janez I., papež, muč.; Venancij, muč.; Erik, kralj
19	Petek	Peter Celestin, red.; Ivo, duhovnik
20	Sobota	Bernardin Sienski, red.; Plavtila, spok.
21	Nedelja	Sveta Trojica - Krispin, red.; Valens, škof; Evtihij
22	Ponedeljek	Renata, spok.; Julija, dev., muč.
23	Torek	Dezider (Željko), škof; Janez de Rossi, duhovnik
24	Sreda	Marija pomočnica kristjanov; Socerb, muč.; Suzana
25	Četrtek	Beda Častitljivi, duhovnik, c. uč.; Gregor VII., papež
26	Petek	Filip Neri, duhovnik; Lambert, škof; Pavlin
27	Sobota	Avguštin Canterb., škof.; Julij, muč.
28	Nedelja	Sv. Rešnje telo in kri - German Pariški, škof
29	Ponedeljek	Maksim Emonski, škof; Teodozija, dev.
30	Torek	Ivana Orleanska, dev.; Ferdinand, kralj
31	Sreda	Marijino obiskanje; Petronila, dev.; Kancijan in tov.

Podgora

«Kdor svoj materin jezik zavrže ter ga pozabi in zapusti, je zmedenemu pijancu podoben, ki zlato v prah potepta in ne ve, koliko škodo si dela. Slovenski starši, ki slovenski znajo, pa svojih otrok slovenskega jezika ne učijo, so nehvaležni hišniki, ki svojim otrokom drago domačo reč, slovenski jezik, zapravijo, ki so jim ga njihovi dedje izročili. Podobni so taki očetje in matere slabim gospodarjem... Materin jezik je najdražja dota, ki smo jo zadobili od svojih starih: skrbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati in svojim mlajšim zapustiti.»

(A. M. Slomšek, Govor na binkoštni ponedeljek 1838 v Blatnem gradu na Koroškem)

VREMENSKI PREGOVORI

Meseca maja dosti dežjã, v jeseni bo dosti vsega blaga.
Če Zofija (15.) zemlje ne poškopri, vreme poleti prida ni.
Če je Urbana (25.) lepo, dobro suši se seno.

LJUDSKI PREGOVORI

*Riba mora plavati trikrat: v vodi, olju in vinu.
Smrt vse ozdravi, kar boli.
Zlato orožje — gotova zmaga.*

7. Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)
 14. Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošljem in dajem Svetega Duha (Jan 20, 19-23)
 21. Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jan 3, 16-18)
 28. Jezus naša hrana in pijača (Jan 6, 51-58)
-

JUNIJ

ROŽNIK

30 DNI

1	Četrtek	Justin, muč.; Pamfil, muč.
2	Petek	Jezusovo Srce; Peter, muč.; Erazem, škof, muč.
3	Sobota	Brezmadežno Srce Marijino; Karel Lwanga, muč.
4	Nedelja	9. nav. - Frančišek Caracciolo, red; Kvirin, škof.
5	Ponedeljek	Bonifacij, škof, muč., Dorotej, muč. ☺
6	Torek	Norbert, škof; Filip, diakon, Bertrand, oglejski škof
7	Sreda	Robert, opat; Vilibald, škof; Ana Garzia, dev.
8	Četrtek	Medard, škof; Viljem (Vilko), škof; Severin
9	Petek	Efrem Sirski, diakon, cerkv. uč.
10	Sobota	Bogumil, škof; Itamar, škof; Zaharija, muč.
11	Nedelja	10. nav. - Barnaba, apostol; Feliks (Srečko), muč.
12	Ponedeljek	Janez Fakundski, red.; Adelajda, dev.
13	Torek	Anton (Zvonko) Padovanski, duhovnik ☺
14	Sreda	Elizej, prerok; Valerij, muč.; Rufin, muč.
15	Četrtek	Vid (Vitomir), muč.; Benilda, muč.
16	Petek	Gvido Kortonski, red.; Beno, škof
17	Sobota	Gregor Barbarigo, škof; Emilija Vialar, dev.
18	Nedelja	11. nav. - Marcelijan, muč.; Marko, muč.; Ljubo
19	Ponedeljek	Romuald, opat; Gervazij in Protazij, muč.
20	Torek	Mihelina, spok.; Silverij I., papež, muč.; ☺
21	Sreda	Alojzij Gonzaga (Vekoslav), red.; Evzebij, škof
22	Četrtek	Pavlin iz Nole, škof; Tomaž Moore, muč.
23	Petek	Agripina, dev., muč.; Jožef Cafasso, duhovnik
24	Sobota	Janez Krstnik (rojstvo); Niketa, škof
25	Nedelja	12. nav. - Eleonora, kraljica; Viljem, opat; Doroteja
26	Ponedeljek	Stojan, škof; Pelagij, muč.
27	Torek	Hema Krška, kneginja; Ladislav ☺
28	Sreda	Irenej (Hotimir), škof, muč.; Marcela, muč.
29	Četrtek	Peter in Pavel, ap.; Marcel, muč.
30	Petek	Prvi rimski mučenci; Adolf, škof; Emilijana, muč.

Cedadski motiv

«Jezik je močna vez, ki nas Slovence najtesneje druží v veliko, nedeljivo celoto, in sicer ne le tiste, ki prebivamo na naši slovenski zemlji, ampak tudi vse tiste, ki prebivajo v tujini. Zato vsak zaveden človek tako spoštuje in ljubi svoj jezik in ga je, ako je v nevarnosti, pripravljen tudi braniti. Tako dela vsak narod, ki se zaveda, da pomeni izguba materinega jezika — narodno smrt.»

(Oton Župančič, Ob tednu knjige v februarju 1947)

VREMENSKI PREGOVORI

Sveti Vid (15.), dežja ne daj, da bo dobre žetve kaj.

Kakršno vreme kresnic (23.), tako bo tudi žanjic.

Sv. Peter in Pavel (29.) lep, brez dežnika greš lahko daleč v svet.

LJUDSKI PREGOVORI

Ce si rekel «a», reci še «b».

Mlad lažnik, dorasel tat.

Hvaležnost dobroto razveseli.

4. V življenju se je treba prav odločiti (Mt 7, 21-27)

11. Kristus je prišel iskat grešnike (Mt 9, 9-13)

18. Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9, 36-38; 10, 1-8)

25. Jezus nam daje poguma (Mt 10, 26-33)

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

1	Sobota	Estera; Teobald, puščavnik
2	Nedelja	13. nav. - Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.
3	Ponedeljek	Tomaž, apostol; Bernardin Realino, duh.
4	Torek	Urh, škof; Elizabeta Portugalska, kraljica
5	Sreda	Ciril in Metod, slov. ap. (v slov. škofijah)
6	Četrtek	Marija Goretti, dev., muč.; Bogomila, spok.
7	Petek	Izaija, prerok; Vilibald, škof
8	Sobota	Kilijan, muč.; Hadrijan III., papež
9	Nedelja	14. nav. - Veronika Giuliani, opatinja; Brikcij, škof
10	Ponedeljek	Amalija (Ljuba), red.; Rufina
11	Torek	Benedikt, opat; Olga Kijevska, kneginja
12	Sreda	Mohor in Fortunat, mučenca; Janez Gvalbert, red.
13	Četrtek	Henrik I., kralj; Evgen, škof
14	Petek	Kamil de Lellis, red.; Bogdan, škof
15	Sobota	Bonaventura, škof, c. uč.; Vladimir Kijeviski, knez
16	Nedelja	15. nav. - Karmelska Mati božja; Evstahij, škof
17	Ponedeljek	Aleš (Aleksej), spok.; Marcelina, dev.; Vesna
18	Torek	Friderik (Miroslav), škof; Arnold, škof; Marina, m.
19	Sreda	Avrea (Zlatka), dev.; Simah, papež; Arsen, pušč.
20	Četrtek	Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok
21	Petek	Danijel (Danilo), prerok; Lovrenc iz B., red. c. uč.
22	Sobota	Marija Magdalena (Magda, Majda), spok.; Teofil
23	Nedelja	16. nav. - Brigita Švedska, red.; Apolinarij, škof
24	Ponedeljek	Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, muč.
25	Torek	Jakob starejši, apostol; Krištof, muč.
26	Sreda	Joahim in Ana, starša Device Marije; Valens, škof
27	Četrtek	Klemen Ohridski, Gorazd in tov.; Natalija, muč.
28	Petek	Viktor I., papež; Nazarij in Celzij, muč.
29	Sobota	Marta iz Betanije; Beatrika, muč.; Olaf, kralj, muč.
30	Nedelja	17. nav. - Peter Krizolog, c. uč.; Abdon in Senen
31	Ponedeljek	Ignacij Lojolski, red.; Helena, muč.

**Cenebola
v Slovenski
Benečiji**

»Toda prosim vas, le eno vas prosim, rotim vas, oklepajte se svojega jezika s prav tako ljubeznijo kot svoje zemlje! Ne dajte si ga vzeti, ne pretrgajte vezi z Bogom! Cuvajte ga v svojih domovih kot lučko, da ne ugasne! Pride dan, ko ga bo usoda zopet povečala. Pride, zakaj Bog je pravičen, le v njega lahko zaupamo. Tisti, ki so bili ponižani, bodo povišani... Toda božje pravice in dobrote bodo deležni le tisti, ki so si znali ohraniti, kar so prejeli iz božjih rok. Ostali pa bodo zaznamovani kot hudodelci, vzeti jim bo dušni mir in zemski blagri, preklinjali jih bodo otroci in vnukov vnuki, amen!«

(France Bevk, Kaplan Martin Čedermac)

VREMENSKI PREGOVORI

Mrzel in moker mali srpàn, trtnemu sadu močno je v bran.
Ce na Marjeto (20.) dež lije, seno na travniku gnije.
Ob Jakobu (25.) mora pšenica zoreti ali zgoreti.

LJUDSKI PREGOVORI

*Brez potu ni medu.
Tiha voda jezove podira.
Pametni se pri ognju ogreje, nespametni opeče.*

2. Jezusa bomo vredni, če nosimo svoj križ (*Mt 10, 37-42*)
 9. Jezus je krotak in ponižen (*Mt 11, 25-30*)
 16. Sejavec seje božje seme (*Mt 13, 1-23 ali 1-9*)
 23. V božjem kraljestvu so dobri in slabi (*Mt 13, 24-43 ali 24-30*)
 30. Božje kraljestvo je vredno žrtve (*Mt 13, 44-52 ali 44-46*)
-

AVGUST

VELIKI SRPAN

31 DNI

1	Torek	Alfonz de Liguori, škof, c. uč.; Nada, muč.
2	Sreda	Porciunkula; Evzebij iz Vercellija, škof; Štefan, p.
3	Četrtek	Lidija; Peter Julijan Eymard, duhovnik
4	Petek	Janez Vianney, arški župnik; Tertulin, muč. ⑤
5	Sobota	Posvetitev bazilike Marije Snežne (Nives); Osvald
6	Nedelja	18. nav. - Jezusova spremenitev na gori Tabor
7	Ponedeljek	Kajetan, red.; Donat, škof, muč.
8	Torek	Dominik, red.; Cirijak, Larg in Smaragd, muč.
9	Sreda	Jaroslav (Verijan), muč.; Peter Faber, red.
10	Četrtek	Lovrenc, diakon, muč.; Pavla, muč.
11	Petek	Klara (Jasna), dev.; Suzana, muč. 3
12	Sobota	Hilarija, muč.; Herkulan, škof
13	Nedelja	19. nav. - Poncijan, papež; Hipolit, duhovnik
14	Ponedeljek	Maksimilijan Kolbe, muč.; Mitja (Demetrij)
15	Torek	Marijino vnebovzetje - Tarcizij, muč.
16	Sreda	Štefan Ogrski, kralj; Rok, spok.
17	Četrtek	Hijacint, red.; Liberat, opat, muč.
18	Petek	Helena (Alenka), cesarica; Agapit, muč. ●
19	Sobota	Janez Eudes, red.; Boleslav, muč.
20	Nedelja	20. nav. - Bernard, opat, c. uč.; Samuel (Samo),
21	Ponedeljek	Pij X., papež; Sidonij (Zdenko), škof
22	Torek	Marija Kraljica; Timotej in tov., muč.
23	Sreda	Roza iz Lime, dev.; Filip Benizzi, red.; Klavdij in tov.
24	Četrtek	Jernej (Bartolomej), apostol; Avrea (Zlatka), muč.
25	Petek	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, duhovnik €
26	Sobota	Rufin, škof; Evana E. Bichier, red.
27	Nedelja	21. nav. - Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, škof
28	Ponedeljek	Avguštin, škof, c. uč.; Hermes, muč.
29	Torek	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, muč.
30	Sreda	Feliks (Srečko), muč.; Gaudencija, muč.
31	Četrtek	Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, škof.

Višarski motiv

»Božja setev je pognala kal in rodila — zrasla so nebesa pod Triglavom. Oko, ki jih gleda, obstrmi pred tem čudom božjim, srce vztrepče od same sladkosti: zakaj gore in poljane oznanjajo, da je Bog ustvaril paradiž za domovino veselemu narodu: bogatejši so pač drugi jeziki; pravijo tudi, da so milozvočnejši in bolj pripravnji za vsakdanjo rabo — ali slovenska beseda je beseda praznika, petja in vriskanja. Iz zemlje same zveni kakor velikonočno potrkavanje in zvezde pojo, kadar se na svoji svetli poti ustavijo ter se ozro na čudežno deželo pod seboj. Vesela domovina, pozdravljena iz veselega srca!«

(Ivan Cankar, *Kurent*)

VREMENSKI PREGOVORI

Če Lovrenc (10.) lep dan dočaka, vsa jesen bo potlej taka.
Če na veliki šmaren (15.) sonce sije, vino samo v sode lije.
Kakor je zadnji dan avgusta, tako jesen bo — lepa ali pusta.

LJUDSKI PREGOVORI

Na lesniki nikdar jabolko ne zraste.
Moškega zmešajo žene in vino.
Mlado drevo se obrezuje, staro ne.

6. Jezus nasiti vso množico s kruhom (*Mt 14, 13-21*)
13. Jezus vabi Petra k sebi (*Mt 14, 22-33*).
20. Kristus hvali vero poganske žene (*Mt 15, 21-28*)
27. Kristus obljubi Petru ključne nebeškega kraljestva (*Mt 16, 13-20*)

SEPTEMBER

KIMAVEC

30 DNI

1	Petek	Egidij (Tilen), opat; Verena, dev.
2	Sobota	Maksima, muč.; Antonin, muč.; Kastor, škof
3	Nedelja	22. nav. - Gregorij Veliki, papež; Evfemija, Tekla
4	Ponedeljek	Rozalija (Zalka), dev.; Ida, spok.
5	Torek	Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, muč.
6	Sreda	Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.
7	Četrtek	Regina, dev.; Bronislava, red.; Marko Križevčan
8	Petek	Marijino rojstvo; Hadrijan, muč.; Natalija (Božena)
9	Sobota	Gorgonij, muč.; Peter Klaver, red.
10	Nedelja	23. nav. - Nikolaj Tolentinski, opat; Luka, muč.
11	Ponedeljek	Emilijan (Milko, Milan), škof
12	Torek	Gvido, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.
13	Sreda	Janez Krizostom, škof, c. uč.; Amat (Ljubo)
14	Četrtek	Povišanje sv. Križa; Notburga, dev.
15	Petek	Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč.
16	Sobota	Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila
17	Nedelja	24. nav. - Robert Bellarmino, škof, c. uč.; Lambert
18	Ponedeljek	Jožef Kupertinski, red.; Irena (Mira)
19	Torek	Januarij, škof; Teodor (Božidar), škof
20	Sreda	Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč.
21	Četrtek	Matej (Matevž), apostol, evang.; Jona, prerok
22	Petek	Tomaz Villanovski, škof; Mavricij in tov., muč.
23	Sobota	Marta Perzijska, dev., muč.; Paternej, škof
24	Nedelja	25. nav. - Marija rešiteljica jetnikov; Gerard
25	Ponedeljek	Avrelija (Zlatka), dev.; Sergej Rod.
26	Torek	Kozma in Damijan, muč.; Nil, opat
27	Sreda	Vincencij Pavelski, red.; Odolf in Janez, muč.
28	Četrtek	Venceslav (Vaclav), muč.; Lioba (Ljubica), red.
29	Petek	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
30	Sobota	Hieronim, duhovnik, c. uč.; Zofija (Sonja), spok.

Ovčja vas

»Za svetel vzgled vsesplošnega svetovnega združevanja pa najprej počakajmo, da se bodo svoji narodnosti in jeziku odpovedali Italijani, Nemci, Francozi, ali pa vsaj (manjši!) Madžari in še kdo. Njihov zgled se bo pri združevanju vsaj resnično nekoliko poznal, naš se ne bi, saj bi bil preneznaten. Če bodo to kdaj storili, bomo še zmerom imeli čas, da se jim pridružimo. Dotlej pa naj ne v tej ne v oni obliki ne mečimo od sebe v tuje malhe tistega, za kar nas nihče ne prosi.«

(Janez Menart, O slovenstvu danes, Prostor in čas, 1963)

VREMENSKI PREGOVORI

Tilen (1.) oblačen, meglen — naznanja deževno jesen.

Na malo mašo (8.) lepo, dva meseca suho.

Ce ptice selivke pred sv. Mihom (29.) ne lete, se pred božičem ni bati zime trdé.

LJUDSKI PREGOVORI

Bogu posojuje, kdor revežem daruje.

Pot slave je s trnjem posuta.

Veliko mesto, velika samota.

3. Odpoved nas privede k Jezusu (Mt 16, 21-27)
 10. Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20)
 17. Oduščanje nima meje (Mt 18, 21-35)
 24. Bog je boljši kakor človek (Mt 20, 1-16a)
-

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

1	Nedelja	26. nav. - Terezija Deteta Jezusa, dev.; Remigij, škof
2	Ponedeljek	Angeli varuhi; Teofil (Bogomil), škof
3	Torek	Evald, muč.; Gerard, opat; Kandid (Žarko), muč.
4	Sreda	Frančišek Asiški, red.; Petronij, škof
5	Četrtek	Marcelin, škof; Apolinarij, škof
6	Petek	Bruno, red.; Renato, škof; Fides, dev.
7	Sobota	Rožnovenska Mati božja; Marko I., papež; Sergij
8	Nedelja	27. nav. - Pelagija, spok.; Marcel, muč.;
9	Ponedeljek	Dioniz, škof; Janez Leonardi, red.
10	Torek	Frančišek Borgia, red.; Danijel (Danilo), muč.
11	Sreda	Emilijan (Milan, Milko), škof; German, škof., muč.
12	Četrtek	Maksimilijan Celjski, škof; Edvin, kralj
13	Petek	Edvard, kralj; Koloman, muč.
14	Sobota	Kalist I., papež, muč.; Gvdencij (Veselko), škof
15	Nedelja	28. nov. - Terezija Velika Avilska, red., c. uč.
16	Ponedeljek	Hedvika, red.; Marjeta Alacoque, dev.
17	Torek	Ignacij (Igo), škof; Viktor (Zmago), škof; Rudolf
18	Sreda	Luka, evangelist; Julijan, puščavnik
19	Četrtek	Izak Jogues, duhovnik, in tovariši, kanadski mučenci
20	Petek	Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, opat
21	Sobota	Uršula, muč.; Hilarion, opat; Celina, spok.
22	Nedelja	29. nav. - Bertila Moscardin, red.; Marija Saloma
23	Ponedeljek	Janez Kapistran, red.; Roman, škof
24	Torek	Anton Marija Claret, škof; Martin, opat; Feliks
25	Sreda	Krizant in Darija (Darinka), muč.; Krišpin, škof
26	Četrtek	Lucijan, muč.; Florij, muč.; Rustik, škof
27	Petek	Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.
28	Sobota	Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila, dev.
29	Nedelja	30. nav. - Narcizij, škof; Ermelinda, dev.; Ferucij
30	Ponedeljek	Alfonz Rodriguez, red.; Marcel, muč.
31	Torek	Volbenk, škof; Kvintin, muč.

Cerkev v Bilčovsu

»Znan je očitek, da je krščanstvo vcepilo Slovincem v kosti njihov ponižnostni kompleks. Na takšen očitek ni težko odgovoriti: zakaj pa isto krščanstvo ni vcepilo tega kompleksa recimu Francozu, Nemcu ali Angležu? A recimo, da ta očitek le ni brez vsakršne podlage. A vsaj toliko ni brez podlage trditev, da je krščanstvo sploh vcepilo Slovincem eksistenco, da nas je sploh ohranilo kot narod.«

(Alojz Rebula, Smer Nova Zemlja)

VREMENSKI PREGOVORI

Ko žerjav leti na tuje, brž se zima približuje.
Vlažen, mrzel Luka (18.), kmalu sneg prikuka.
Kakor je Uršula (21.) pričela, bo zima vsa izpela.

LJUDSKI PREGOVORI

*Noben dan ni tako dolg, da bi ne bilo večera.
Drži se novega pota in starega prijatelja.
Siromaka povsod tepó.*

1. Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)
 8. Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21, 33-43)
 15. Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22, 1-14 ali 1-10)
 22. Imamo dolžnosti do Boga in sveta (Mt 22, 15-21)
 29. Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
-

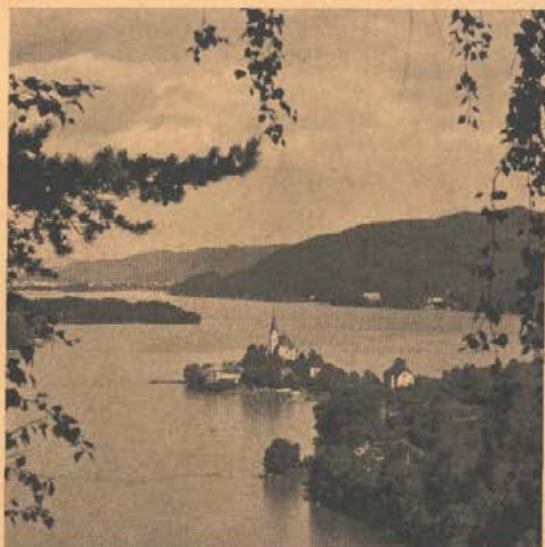
NOVEMBER

LISTOPAD

30 DNI

1 Sreda	Vsi Sveti
2 Četrtek	Spomin vseh vernih rajnih; Marcijan, muč.
3 Petek	Just, tržaški muč.; Martin Porres, red.; Viktorin
4 Sobota	Karel (Drago) Boromejski, škof; Vital, muč.
5 Nedelja	31. nav. - Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krst.
6 Ponedeljek	Lenart, opat; Sever, škof; Demetrij
7 Torek	Ernest, opat; Engelbert, škof
8 Sreda	Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
9 Četrtek	Teodor (Božidar, Darko), muč.; Posv. later. bazilike
10 Petek	Leon I. Veliki, papež, c. uč.; Andrej Av., duhovnik
11 Sobota	Martin (Davorin) iz Toursa, škof; Menas
12 Nedelja	32. nav. - Jozafat Kunčević, škof, muč.; Emilijan
13 Ponedeljek	Stanislav Kostka, red.; Didak (Diego), red.
14 Torek	Lovrenc O'Toole, škof; Dufrij, škof
15 Sreda	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold, knez
16 Četrtek	Marjeta Škotska, kraljica; Jedrt (Jerica); Otmar
17 Petek	Evfemija in Tekla, trž. muč.; Elizabeta O.
18 Sobota	Roman, diakon; Posv. bazilik sv. Petra in Pavla
19 Nedelja	33. nav. - Narsej, škof, muč.; Barlam, muč.
20 Ponedeljek	Feliks (Srečko), red.; Edmund, muč.
21 Torek	Marijino darovanje; Albert, škof, muč.
22 Sreda	Cecilija, dev., muč.; Maver, škof, muč.
23 Četrtek	Klemen (Milko, Milivoj) I., papež; Kolumban
24 Petek	Flora (Cvetka), dev., muč.; Krizogon, muč.
25 Sobota	Erazem, muč.; Katarina, dev., muč.
26 Nedelja	Kristus Kralj; Silvester (Silvo), opat; Konrad, škof
27 Ponedeljek	Virgil, škof; Valerijan, škof
28 Torek	Katarina Labouré, dev.; Gregor III., papež
29 Sreda	Saturnin, muč.; Radbod (Radogost, Radivoj), škof
30 Četrtek	Andrej, apostol; Justina, dev., muč.

Martja na Vrbskem jezeru

»Nobena skrivnost ni, da sta slovenska kultura in slovenski jezik skozi stoletja črpala iz srednjeevropskih prvin; kakor kaže, da je za marsikoga še neodkrita resnica, da smo srkali tudi romanske elemente. Ti so prišli v nas zavoljo bližine morja, zavoljo ribištva, mornarstva, povezave s svetovnimi potmi, sožitja z drugorodnim občestvom, boji z Benečani, spopadi s Čožoti. In vse to bogastvo, protiutež, ki uravnoveša našo nemško natančnost. To je antiteza zaprtosti. Zato je Tuma hotel slovensko univerzo v Trstu. Prav tako bi bilo edino prav, ko bi slovenska pomorska akademija bila nekje med Barkovljami in Devinom.«

(Boris Pahor, Skarabej v srcu)

VREMENSKI PREGOVORI

Ce na mrtvih dan (2.) deži, vreme po snegu diši.

Martin (11.) naj bo suh, da po zimi raste kruh.

Katarina (25.) nam ne laže, po sebi prosinca vreme kaže.

LJUDSKI PREGOVORI

Kakršna setev, taka žetev.

Je neumen kakor maček, ki se ob vodi s slino umiva.

Dvema gospodarjema ne moreš služiti.

1. Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
 5. Jezus vabi k delom po veri (Mt 23, 1-12)
 12. Cuječnost za božji prihod (Mt 25, 1-13)
 19. Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30 ali 14-15, 19-20)
 26. Kristus pride soditi v slavi (Mt 25, 31-46)
-

DECEMBER

GRUDEN

31 DNI

1	petek	Eligij, škof; Natalija (Božena), spok.
2	Sobota	Herta, dev.; Blanka, spok.; Bibijana (Viviana), muč.
3	Nedelja	1. adventna - Francišek Ksaver, red.; Kasijan, muč.
4	Ponedeljek	Barbara (Barica), dev., muč.; Janez D.
5	Torek	Saba, opat; Nikolaj Tavelić, red.
6	Sreda	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinarij, muč.
7	Četrtek	Ambrož, škof, c. uč.; Jožef Rosello, red.
8	Petek	Marijino brezmadežno spočetje
9	Sobota	Valerija, muč.; Peter Fourier, red.
10	Nedelja	2. adventna - Loretska Mati božja; Melkijad, papež
11	Ponedeljek	Damaz I., papež; Sabin, škof
12	Torek	Ivana Frančiška Chantal, red.; Amalija, muč.
13	Sreda	Lucija (Luika), dev., muč.; Otilija, dev.
14	Četrtek	Janez od Križa, duhovnik, c. uč.; Dušan
15	Petek	Kristina (Krista), dev.; Marija K. de Rosa, red.
16	Sobota	Albina, dev., muč.; Adelajda, cesarica
17	Nedelja	3. adventna - Lazar, škof; Olimpija, red.; Vivina, dev.
18	Ponedeljek	Teotim, muč.; Bazilij, muč.
19	Torek	Urban V., papež; Favsta, spok.; Tea
20	Sreda	Evgen, muč.; Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat
21	Četrtek	Peter Kanizij, duhovnik; Severin, škof
22	Petek	Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini
23	Sobota	Viktorija, dev., muč.; Janez Kancij, duhovnik
24	Nedelja	4. adventna - Sveti večer; Adam in Eva, prva starša
25	Ponedeljek	Gospodovo rojstvo - božič; Anastazija, muč.
26	Torek	Štefan, prvi mučenec; Zosim, papež
27	Sreda	Janez, apostol in evangelist; Fabiola, spok.
28	Četrtek	Nedolžni otroci, muč.; Antonij Lerinski, red.
29	Petek	Tomaž (Tomislav) Becket, škof, muč.; David, k.
30	Sobota	Evgen, škof; Liberij, škof
31	Nedelja	Sveta Družina; Silvester, papež

Koroški motiv

»Večkrat že smo v tovarišiji spregovorili o pisanosti današnje slovenske zgodovine. Toda zgodovina so ljudje, in vselej, ko smo si do kraja predočili razmere, ki danes vladajo na slovenskem ozemlju, smo se na koncu zaustavili pri svojih živih narodnjakih, ki trpijo v najhujših življenjskih okoliščinah. Tedaj nas je trda, izrazito nečloveška usoda Slovencev na Primorskem, na Gorenjskem, na Štajerskem, v Prekmurju in v tako imenovani Ljubljanski pokrajini prizadela s posebno pretresljivostjo. Zgodovina o današnji okupaciji slovenskega ozemlja bo razodela, da je to najstrašnejše poglavje v našem narodnem življenju.«

(Edvard Kocbek, Listina)

VREMENSKI PREGOVORI

Prvi teden v adventu mraz, trajal bo ves zimski čas.

Na božič vetrovno, ob letu bo sadja polno.

Božič na trati, velika noč za pečjo.

LJUDSKI PREGOVORI

Bog je star gospodar.

Laž in zvijača pogineta, samo resnica in pravica ostaneta.

Dober glas gre v deveto vas, slab pa v deveto deželo.

3. Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mt 13, 33-37)
8. Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
10. Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-3)
17. Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jan 1, 6-8, 19-28)
24. Glej, spočela boš in rodila Sina (Lk 1, 26-38)
25. Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jan 1, 1-18)
31. Dete je rastlo in bilo bolj in bolj modro (Lk 2, 22-40)

Pavel VI. - sodoben papež

Članek hoče govoriti o sodobnem papežu in ne o modernem papežu. To je namerno. Kajti sodoben je, kdor živi s časom, ga skuša razumeti, sprejeti, kar je dobrega, obsoditi in zavreči, kar je napačnega, skrivljenega. Moderen je pa tisti, ki sprejema vse in odobrava vse, kar je novega, samo zato, ker je novo.

Papež Pavel VI. ni »moderen« papež, pač pa je sodoben papež. To pa ne zato, ker bi vsak papež moral biti sodoben, temveč po lastni izbiri in zaradi svojih življenjskih izkušenj.

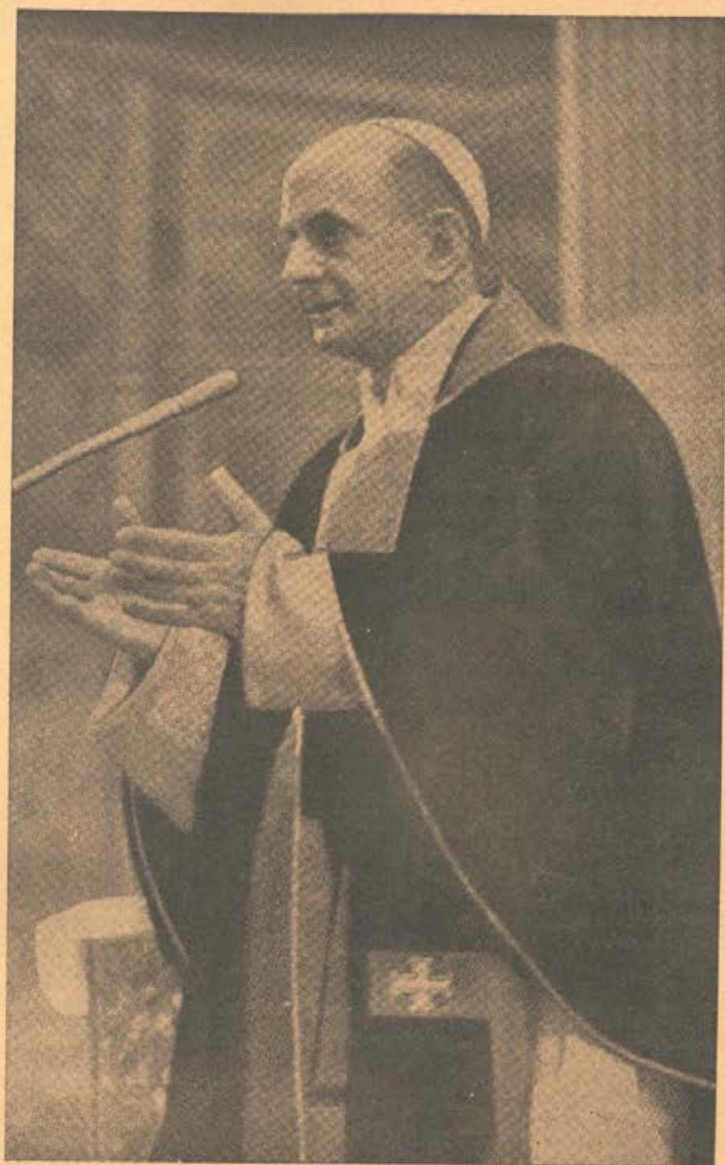
Pavel VI. se je rodil 28. septembra 1897 in preživel svoja mlada leta v Brescii. Bila so to leta, ki so pomenila za takratno Italijo kot tudi za večji del tedanje krščanske Evrope prebujenje do takrat skritih sil katoličanov. Ob spodbudah papeža Leona XIII. so se tudi italijanski katoličani začeli organizirati in organizirani stopati v javnost. Pri tem je šlo za raznolike organizacije: razne zadruge, kmečke zveze, delavske organizacije. Potem je bila še skrb za šole in dober tisk. Podobno se je kot v tistem času tudi pri nas na Slovenskem močno razmahnilo socialno, kulturno, gospodarsko, karitativno in tudi šolsko delovanje katoličanov. Razlika je bila v tem, da takrat v Italiji katoličani niso še smeli stopiti direktno na politično področje, ker je Vatikan še zmeraj vztrajal v svojem odklanjanju italijanske države, ki se je leta 1870 polastila Rima.

Center tega živahnega dela je bila Brescia in v Brescii je imel vodilno vlogo oče sedanjega papeža Giorgio Montini. Ta je bil do prve svetovne vojne in še po njej nesporen voditelj katoličanov v Brescii. Po poklicu advokat, po prepričanju veren katoličan, po svoji osebnosti usmeritvi umirjen, trezen in za sodobne probleme odprt mož, je veliko let vodil dnevnik »Il Cittadino di Brescia«.

V takšni družini se je rodil in zraščeval Giovanni Battista. Zato mu pozneje problemi italijanskih katoličanov in sedaj problemi vesoljne Cerkve niso bili nova stvar. V mladih letih se je z njimi seznanil in jim ostal odprt do danes.

Čeprav je pozneje kot duhovnik stopil v vatikansko diplomatsko službo, se ni odtrgal od živega dušnopastirskega dela, nikoli ni postal »uradniški« človek, kot se rado zgodi ljudem v takih službah. Zlasti mu je k temu pomagalo dejstvo, da je osem let (1925-1933) bil cerkveni asistent katoliških visokošolcev, včlanjenih v FUCI (Federazione universitaria cattolica italiana). S to organizacijo je preživel nekaj lepih, polnih let, čeprav tudi težkih. O teh časih je pozneje, ko je bil že na sedežu sv. Petra, dejal: »Če kaj znam, dolgujem veliko študentom iz tistih daljnih časov. Študentje so bili zame spodbuda, živa lekcija, ki bi se je nikoli ne mogel naučiti iz knjig in, lahko rečem, tudi ne v cerkvenih krogih, čeprav v mnogih ozirih tako odličnih.«

V teh časih sta on in oče občutila tudi, kaj je diktatura. Očetu so odvzeli poslanski mandat, moral je pustiti vodstvo priljubljenega dnevnika, se dejansko umakniti iz političnega življenja. Gian Battista Montini je s svojimi visokošolci doživel preganjanje, pretepanje, ukinitev organizacije, njeno reformo v okviru Katoliške akcije. Takega vmešavanja, ki so ga narekovali predvsem politični oziri, ni prenesel; podal je ostavko in od leta 1933 bil le v službi vatikanske diplomacije. Tu je zvesto stal ob strani najprej Piju XI., potem Piju XII. Postal je »substitut«, namestnik državnega tajnika. Med zadnjo vojno je imel na skrbi tudi begunce, vojne ujetnike in druge žrtve vojne. To njegovo delo ni še dovolj opisano, da bi mogli presoditi, kakšna je bila njegova vloga v tej velikanski dobrodelni akciji, ki jo je Apostolski sedež razvil med

vojno in po njej. Naj tu mimogrede omenimo, da je posredoval tudi za internirance na Rabu in v Gonarsu na prošnjo naših škofov in duhovnikov.

Po zgledu svojega očeta je bil msgr. Giovanni Battista Montini odprt človek do sodobnega sveta in raznih gibanj v njem, ni spadal med tako imenovane »integraliste«, ki žrtvujejo človeka ideji, temveč med tiste, ki menijo, da mora veren človek stopiti v raz-

govor in srečanje tudi z ljudmi drugačnih idej. Mogli bi pritrditi nekemu italijanskemu časnikarju, ki pravi: »Iz svojih let v Brescii si je papež osvojil prepričanje, da katolicizem ni samo vsakodnevna zavzetost v zasebnem in javnem delu, v osebni in socialni življenju, temveč da mora katoličan imeti tudi pogum, da vse preizkuša zato, da ohrani, kar je dobrega. Zavljo tega mora imeti tudi pogum, da hodi

po novih poteh, da z domiselnostjo preizkuša tudi novo, da opusti to, kar ni več življenjsko.«

S tako miselnostjo je najbrž prišel v nespোরazum z delom tedanjih mož v državnem tajništvu. Zato je sprejel predlog, naj gre v Milan za nadškofa po smrti kardinala Schusterja (1954). Vrnil se je k delu, ki ga je najbolj veselilo, biti dušni pastir. Ko je stopil na milanska tla, jih je poljubil, podobno, kot je toliko stoletij prej oglejski patriarh Popon poljubil tla Ogleja. Menil je, da bo tudi on umrl in bo pokopan v Milanu, kot je patriarh Popon bil pokopan v oglejski baziliki. Toda božji načrti so bili drugačni. Ko je med zasedanjem II. vatikanskega cerkvenega zbora umrl Janez XXIII., so kardinali izvolili za njegovega naslednika kardinala Montinija (1963). Zakaj? Morda prav zato, ker se jim je zdel zaradi svojih idej, svojih izkušenj najbolj primeren, da nadaljuje delo papeža Janeza, zlasti še komaj začeti koncil.

Dediščina, ki jo je prevzel, je bila vse prej kot lahka. Janez XXIII. je s svojim originalnim vodstvom Cerkve marsikaj obrnil na glavo, v marsičem zasekal nova pota, ki od njih ni bilo več mogoče odstopiti. Pavla VI. je čakalo nadaljevanje in zaključek koncila, čakalo ga je delo za izvršitev koncilskih odlokov.

Že samo to je bilo tako ogromno delo, da bi zadostovalo za življenje enega papeža. Toda poleg tega je Pavel VI. moral skrbeti za normalno vodstvo Cerkve v današnjih prelomnih časih, polnih vsakovrstnih kriz.

Koncil je Pavel VI. pogumno nadaljeval in ga zaključil. Zgodovina Cerkve ga bo postavila v vrsto s Pijem IV., ki je zaključil tridentinski vesoljni cerkveni zbor leta 1563, in v vrsto s sv. Pijem V., ki je odloke tridentinskega koncila izpeljal.

Če je II. vatikanski vesoljni cerkveni zbor potekal razmeroma mirno, je čas po koncilu postal doba precejšnjih neskladij v Cerkvi sami. To je naravno. Dokler ostanejo zakoni samo zapisani, ne zbujejo pozornosti, ko se začnejo

izvrševati, potem nastanejo težave. Pavel VI. je to v obilni meri izkusil. Reforme vatikanskega koncila, ki so med zasedanjem zbujele predvsem radovednost, so po koncilu začele vzbujati tudi odpor in razdor. Odpor pri »tradicionalistih«, ki so menili, da mora vse ostati kot je bilo. Glavni zastopnik le-teh je nadškof Lefebvre. Razdor pa je nastal zaradi naprednjakov, ki so hoteli videti v koncilskih odlokih stvari, ki jih ni bilo, zahtevati svoboščine in pravice, ki jih koncil ni dovolil. Nastali so »kontestatorji«, ki jih zasledimo bolj ali manj po vsem katoliškem svetu, posebno glasni so bili na Holandskem in v Franciji.

Nadškof dr. Jožef Pogačnik, ljubljanski metropolit, je obhajal 75-letnico rojstva in 50-letnico duhovniškega posvečenja

Naloga Pavla VI. je po koncilu bila, da avtentično razlaga odloke koncila in zahteva njih izvajanje. Pri tem je trčil ob tradicionaliste in dregnil v osje gnezdo modernistov, kot smo omenili. Tudi temu se ne smemo čuditi. V vsakem živem organizizmu so sile, ki razvoj prekomerno pospešujejo, in so sile, ki razvoj zavirajo. Vodstvo mora iskati ravnovesje med njimi. To je bila pokon-

cilska naloga Pavla VI., ki ni še dokončana.

Ob protestih tradicionalistov in ob pretiranih svoboščinah naprednjakov se je potresla edinost Cerkve in zameglila naloga cerkvenega vodstva. Zato je zadnji čas opaziti, kako je Pavel VI. zaskrbljen zaradi tega, kako poudarja edinost v nauku in v praksi katoliške Cerkve, kako podčrtuje vlogo vidnega vodstva v Kristusovi Cerkvi, ki ni demokratska družba, temveč zgrajena na temelju, ki ga je Kristus postavil, na apostolih in na Petru. Zato naj zaključimo z njegovimi besedami, ki jih je naslovil na množico ob splošni avdienci v Castelgandolfu 31. avgusta 1977:

»Veliko veselje in veliko začudenje zbuja v nas vaša navzočnost. Zbuja namreč v nas zavest o našem papeškem poslanstvu. To srečanje nas silí, da prej kot na vas mislimo nase s spoštovanjem, strahom, začudenjem nad tem, kar nam je bilo poverjeno, namreč poslanstvo, da vodimo vesoljno Cerkev. Na jezik nam silijo besede, ki jih je svoj čas naslovil Jezus na učence svojega predhodnika Janeza Krstnika. Ta je bil v ječi, pa je poslal učence k Jezusu, da so ga vprašali: "Kdo si ti? Si

tisti, ki mora priti, ali naj čakamo drugega?" Zdi se nam, kakor da je na nas obrnjeno to vprašanje. Kdo si ti? Kaj je papež? Na uho nam zvenijo besede, ki jih je Jezus sam rekel Petru, Jonovemu sinu, in ki smo jih od njega poddovedali, besede, ki jih potem najdemo v I. vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru in ki jih je ponovil II. vatikanski koncil: "Rimski škof je kot Petrov naslednik trajno in vidno počelo in temelj edinosti tako škofov kakor množice vernikov" (LG, 23). Tukaj se nam odpira brezmejno poglavje katoliškega nauka: vera, to je pristanek na razodeto božjo besedo, ga sprejema, teologija ga razlaga in širi. Ta nauk nam razodeva in nas uči, kaj je Peter in vsak njegov postavni naslednik: Vidno počelo in temelj edinosti v Kristusovi Cerkvi.«

26. septembra 1977 je Pavel VI. obhajal 80-letnico rojstva. Z njim se je veselila cela Cerkev in ves omikani svet. Tudi Goriška Mohorjeva družba se ga spominja, zvesta izročilom naših škofov od sv. Mohorja mimo A. M. Slomška do danes, ki so zmeraj bili trdno povezani s skalo Cerkve, s Petrom in njegovimi nasledniki.

VINKO BELIČIĆ

Velika sreda

Osem večerov Ambrož ne bo navijal budilke: pred vrati je velika noč, tu je april, ko vse postaja ovalno. Marec se je ob koncu razdivjal, kot je v njegovi naravi. Iz prezgodnje topline rojeni poganjki bezgovih grmov in divjih kostanjev kar ne morejo skriti, kako neusmiljeno sta jih osmodila snežni metež in burja. Potem so oblaki izlili obilje dežja — in zdaj vsenaokrog vriska rana zelenina, iz trav in grmičev dišijo cvetovi, daljni hribi, s čistim soncem obiliti, sijajo v svojem veselju.

»Skloni se ponižnih kolen, Ambrož, tiho poljubi vijolico!«

Ambrož je sam v cerkvi — na edinem kraju, kjer ve, da ga nihče ne bo

iskal ne motil. Sedi v klopi, dopoldanska svetloba, ki prihaja skozi okna visoko pod stropom, ne kali njegove zbranosti, pred zunanjim hrupom ga varujejo debeli zidovi.

Najlepše in najrodovitnejše ure preživlja vsako svojo prosto sredo sicer v mestni knjižnici na Hortisovem trgu, s parkom pred okni. V tisto solidno stavbo iz dobe cesarja Franca II. in svete alianse hodi brat in pisat svoje stvari. Danes pa je velika sreda. Čas mu teče v neki drugačni zamaknjenosti, v neki drugi skrbi: priti na jasno s svojo dušo... s svojo zbito, utrujeno, nevarno naveličano dušo.

Šolsko delo po zasedbi ni bilo pri-

jetno. Kot da bi bila smeh in navdušenje zginila z vseh obrazov. Kot da bi bil vsak pogled nabit s kljubovalnostjo. Kot da bi bile ene oči vzgojiteljsko očitale: »Zaprli ste se pred nami — in kaj imate zdaj?«, druge pa, poražene: »V svoji visokosti ste se bali, da bi vam krona padla z glave, če bi prišli med nas!« Pretrgan je bil vsak človeški stik. Odnosi so se omejili na golo dolžnost, da se morajo eni in drugi pač shajati v učilnici. Živo pretakanje med katedrom in klopmi je izsušila zamera.

Za Ambroža ni mučnejšega opravičila kot Bog s pasivno rezistenco: govorjenje mladini, ki nič ne skriva, da ne posluša in da se dolgočasi. Minule dneve se je ne le enkrat zaripel ozrl po razrednici, vendar je vsakič premagal srd na izzivalca, ni pustil, da bi mu potrpežljivost pregorela — in tako ni nikogar vpisal. V odmorih je po hodnikih srečeval fante s »Pa-sem-spet-nekoga-ubill!« izrazom v očeh, obrazu in životu. Ura, ki so jo sporazumno določili za ponavljanje, se je iztekla porazno. Večini poklicanih je moral zapisati nezadostno, ker niso bili pripravljeni. So se dogovorili za odpor? In kdaj se je zmračila lepota dekliških oči, ki so bile zmeraj sladko vino za njegovo duševno trudnost in užejanost?

»O Bog, usmili se moje človeške slabotnosti! Zadihan sem od boja, rad bi se malo odpočil. Ali je prišel čas, da se iz prve črte potegnem v senco?«

Poslušaj svojo žalostno dušo in potrpežljivo čaka.

»Zadnji borci generala Maistra za našo severno mejo umirajo — sami osemdesetletniki,« mu pride na misel. »In zmeraj nagleje se utrinjajo, povprečno eden tedensko. Kako bo pri srcu poslednjemu, ki bo vedel, da z njim dokončno izdihne tista čudovita legija?«

Duša se mu ne vzdigne od zemlje.

»Mnogim sem v napoto. Med zasedbo je bilo tudi moje ime deležno groženj. Izpraskali so mi vizitko z zbornične omarice. So pa spet drugi, ki se zanašajo name. In zavoljo njih se moram spraševati: Sem dovolj močan, po-

končen, dosleden? Se smem umikati v ozadje?«

In že je tu protimisel.

»Plošča življenja se mi kar predolgo vrti po istem krogu — večno ista pesem. Jaz sem skrhana igla. Petintrideset let stojim in nekam svetim. Iz neznanega prihajajoča mladina stopa skozi žarke moje luči eno leto, dve, tri leta... največ pet let in spet izginja v neznano. Pri naših velikih avtorjih mi je enostavno začelo zmanjkovati sline. Ko bi smel in ne bi bilo smešno, bi jih žrtvoval manjšim... Pa ne smem. Jaz se sicer ponavljam, a poslušajo me zmeraj novi.«

izza oltarja pride cerkovnik, da bi kaj pregledal in postoril. Ko pa v zadnji klopi, pod korom opazi Ambroža, osupne. »Ambrož — na delavnik — ob tej uri — sam!« Obzirno se obrne, obredno pripogne desno koleno in spet izgine v zakristijo.

»Padite mi od srca mrtvaki, padi mi teža z ram! Zima je minila, naj beli sijaj oblakov iznad severnega obzorja zapoje zadnje slovo! Bog, moj Bog, dai svojemu borcu ponižnosti! Ne morem dihati s trdim kristalom ponosa v duši.«

V zvoniku odbija uro. Ko se uleže nova minulost, je molk še globlji.

»Kristus Učenik, rztali moj kristal spet v solze, iz katerih se je strdil ta desetletja, da bom začutil zveličavnost Tvojega križa!«

Premišlja svoje življenje, da bi našel in začutil krivdo ter se je pokesal in spovedal.

»Če sem hotel uspešno učiti, sem moral skrbeti za svoj ugled. Ali se mi ni z leti spačil v samoljubnost? Vzgjajati mladino z lažjo, s pozabo in s športom — kot je zapisal Solženicin, da delajo ponekod, a delajo tudi tukaj — jaz ne morem. Že od vsega začetka nisem smel biti tak ko drugi, biti sem moral ognjevitější. Kako bi sicer mogel pred ljudmi opravičiti svoj prihod semkaj, svoje delo in vztrajanje na teh tleh, kjer se v službi nisem mogel nikamor povzpeti in sem na koncu tak, kot sem bil na začetku?«

Vest mu je v tem pogledu mirna. Sama usoda je poskrbela, da se mu peruti ne razprostrejo preveč. Znajti se — po umiku pred nečim hudim — v velikem, slovitem in svobodnem obmorskem mestu na stikališču Balkana, Panonije, Alp in Mediterana, poprijeti za delo, doživljati uspehe in priznanja, tistim pa, ki imajo prst na odločilnem gumbu, nenehno biti trn v peti — in tako hiteti skozi vrtoglavo letnih časov iz kostanjevih las v bele... Priti hkrati z mnogimi, in ko so drugi odšli v svet ali v večnost ter se je ta in oni s tiho vdanostjo »Bo, kar bo« vrnil tja, od koder se je umaknil, na prste šteti poslednje, ki v svet ne morejo več, za večnost pa tudi še niso zreli...

»V kolikšni meri sem izpolnil svojo obveznost — hvaležnost, ker si mi prejšnjo domovino zamenjal za tole odprtejšo in gorkejšo? Za to deželo kasnih zatonov in dolgih zarij, katere še ni zagrnila senca ene same zaukazane resnice?«

Ambrož si z dlanmi oklepa obraz, trudi se nečemu priti do dna. Po kaj je prišel v cerkev? Mar ne, da razčisti svoje razmerje do Boga? Misel mu gre skozi božje zapovedi in se ob njih ustavlja. Zlasti počasi se pomika od četrte dalje, ko je treba tehtati razmerje do bližnjega. Imaš svojega bližnjega rad ali ga mrziš, omalovažuješ, nasiljuješ, izkoriščaš iz samoljubja?

Kot da bi iz teme stopale njegove človeške napake, vedno več jih je — ni straha, da bi se spovedniku ne imel česa obtožiti.

»Ampak iz tega dna se je treba vzdigniti! Vem, o Bog: življenje spremeniti. Ko strup izteče iz krvi, spet izžarevati vedrino in pogum, spet stati čvrst in pokonci na kljunu ladje — dokler me ne odpokličeš, kot si v nekaj mesecih izmed nas odpoklical Majnika, Golobiča in Kukmana.

Vedrino in pogum? Nekaj mu ne gre. Ni večina ljudi nekam pobita, zamišljena, trudna in plašna? Posebno mladina ne kaže, da bi jo bila civilizacija osrečila; prej jo je izrodila v vsestransko krhkost, iz neboljnosti

jo peha v zaletavost. Je prav stopati prednjo veder, pogumen, samozavesten, ko ti bo vrgla v obraz ošabnost in domišljavost in te odklonila? Kljub temu stopiti prednjo z bleskom notranje trdnosti v očeh! Pokazati ji spodbudno stran življenja!

»Na vigilijo odhoda s tega sveta si učencem ponižno umil noge. Daj mi nekaj tiste ponižnosti, da se moj bližnji ne bo še dalje spotikal obme! Da bom sebi izročeni bolj razumevajoč sovrstnik kot pa avtoriteta! Da moje ravnanje nikomur ne bo v pohujšanje in v odmik od tega, kar jaz verujem, učim in oznanjam!«

Počasi vstane iz tišine in se z očmi sprehodi po puščobi velikotedenske cerkve. Čuti, da so ga take ure nekaj bolj olajšale in sprostile. »Mlajši sem bil. Zdaj pa se moram opreti na vero, da ima edinole hoja s križem za Križem cilj, ki bo odtehtal težo dolgega dne.«

Ko stopi iz cerkve, se mu zjasni obraz. »Samo težo? Samo dolgost? In ta veličastni godovni dan golobov, kosov, ščinkavcev, sinic ni nič? To blesteče aprilsko nebo ni nič? Pa ta vonj po vstajenju od smrti, ko bo kar naprej eno cvetje drugemu roko podajalo?«

Na pločniku rahlo vzbete ulice se gospa Ambroževa v rumeni bluzi in s polno mrežo v desnici, kot bi jo nekaj pritegnilo, med pogovorom s prijateljico nenadoma ozre proti cerkvi. Njen nasmeh se sreča z moževim.

(DIPRION PINI, XIV. pogl.)

ALBERT MIKLAVEC

Predpomladna sanja

*Se vedno leži sneg v planinah,
na njem še vedno spe gozdovi;
po mehkih, žametnih ravninah
le prvi zdaj cveto cvetovi.*

*Se moja dušo sneg pokriva,
in tiha sanja o življenju
vsa skrita je v hrepenenju:
še predpomladni sen mi sniva.*

Dušno pastirstvo med Slovenci v Trstu

Za knjigo »Cerkev na Slovenskem« je leta 1971 dr. Lojze Škerl takole opisal položaj dušnega pastirstva v tržaškem mestu:

»Na mestnem ozemlju, kjer je bilo leta 1940 le 13 župnij, je danes 33 župnij. Pri tako velikem številu župnij ni mogoče, da bi pri vsaki deloval tudi slovenski dušni pastir in da bi bilo pri vsaki urejeno dušno pastirstvo za Slovence. Vsa prizadevanja po vojni so šla v to, da bi slovenski ljudje imeli v mestu vsaj nekaj urejenih središč, kjer bi se čutili, da so doma in bi ob verskem življenju razvijali po možnosti tudi prosvetno življenje, predvsem tam, kjer so slovenske šole. Iz te želje so zrasli tudi nekateri župnijski domovi, ki so sad prizadevnosti slovenskega človeka, zlasti članic Marijinih družb. Tako je sedaj v mestu 10 središč z redno božjo službo v slovenskem jeziku, kjer je bolj ali manj urejeno dušno pastirstvo za slovenske vernike.«

V tem oziru se v mestu v zadnjih letih ni kaj dosti spremenilo. Oglejmo si posamezna središča, ki jih je sedaj enajst.

Barkovlje. Ta župnija je v mestu še najbolj ohranila slovenski značaj, čeprav Slovenci niso več v številčni premoči. Med Barkovljani so zelo močno ohranjene tradicije. Vsako leto imajo več slovenskih procesij. Na pokopališču so na pokopališču številni slovenski napisi.

Za slovenske vernike je vsako nedeljo sv. maša ob 8. in 11. uri, popoldne imajo večernice. Vsako soboto je večerna maša. Tudi med tednom imajo vsak dan mašo v slovenščini. Župnijska dvorana je na razpolago tudi Slovincem. Slovenski verniki imajo vse tisto, kar imajo verniki po čisto slovenskih župnijah v tržaški okolici. Za dušno pastirstvo skrbi župnik in dekan Lojze Zupančič. Do nedavnega mu je pomagal kapucin p. Bogomir Srebot.

Rojan. V tej župniji je bila do prehoda v to stoletje samo slovenska služba božja. Danes šteje župnija približno 14.000 ljudi in med temi je 2 do 3.000 Slovencev.

Ob nedeljah sta za slovenske vernike dve sv. maši in sicer ob 7. in 9. uri. Popoldne od 4. uri (poleti ob 5. uri) so

Nadškof Peter Cocolin
med birmanci v Sv. Križu
leta 1977

večernice. Mašo ob 9. uri prenaša tržaški radio. Med tednom je sv. maša za slovenske vernike ob 7.30. Meseca maja so ob večerih šmarnice in v oktobru rožnovenska pobožnost. V adventu in postu je vsako jutro sv. maša s skupnim petjem.

Leta 1961 je bil dograjen Marijin dom v ul. Cordaroli 29, največ po zašlugi Marijine družbe, vendar je sodelovala vsa župnija in tudi služi vsej župniji.

Za dušno pastirstvo skrbi od leta 1952 Stanko Zorko. Župnik Štefan Sisot obvlada slovenščino, zato se slovenski verniki lahko do njega obračajo v slovenščini. Slovensko dušno pastirstvo v župniji je kar precej samostojno.

Novi sv. Anton. Ta župnija je v središču mesta, zato se v cerkev k Novemu sv. Antonu zatekajo ljudje iz vseh delov mesta, gotovo tudi Slovenci.

Za slovenske vernike je vsako nedeljo sv. maša ob 7. uri. Med tednom nimajo svoje maše. Imajo pa sv. mašo za prve petke in nekatere pobožnosti v velikem tednu. V tej župniji se čuti nujna potreba po spremembi. Nedeljska maša je odločno prezgodaj. Vsa dosedanja dogovarjanja, da bi imeli slovenski verniki mašo ob poznejši uri, niso rodila zaželenega uspeha.

Sv. Ivan. Župnija šteje 13.000 prebivalcev in med temi je lepo število Slovencev. Tudi v tej župniji so še močno ohranjene slovenske tradicije. Prve italijanske družine so se naselile v svetoivanski župniji v tem stoletju. Do 1918 so imeli italijanski verniki ob nedeljah le eno sv. mašo. Ob prihodu Italije leta 1918 se je vse spremenilo.

Za slovenske vernike sta vsako nedeljo dve sv. maši in sicer ob 7. in 10. uri ter popoldne večernice. V soboto imajo večerno mašo. Tudi med tednom je redna slovenska maša. Slovenski verniki imajo vsako leto svojo majniško pobožnost, potem rožnovensko pobožnost in svoje pobožnosti v adventu in postu. Za dušno pastirstvo pri Sv. Ivanu skrbi od leta 1945 dalje Peter Šorli.

Leta 1968 so si slovenski verniki

postavili lep in prostoren Marijin dom, ki ga pridno uporabljajo.

Za svetoivansko župnijo je značilno še to, da je na njenem ozemlju največ slovenskih šol, tako: vrtec, osnovna šola, nižja srednja šola, učiteljske, znanstveni in klasični licej ter višji tehnični trgovski zavod.

V župniji imajo svojo provincialno hišo šolske sestre (ul. delle Docce 34). Med šolskim letom imajo sestre v hiši zavod za otroke, ki obiskujejo osnovno šolo in za dekleta, ki obiskujejo srednjo šolo. Sestre imajo v svoji kapeli

ALBERT MIKLAVEC

Pomladne misli

*Prišla je k nam pomlad:
na vsaki veji
je zbudila liste,
vse šelestenje
je ubrala v zbor
in z njim zapela pesem
je o borih,
ki na gmajni
se niso uklonili,
a neomajni
kljubovali so
vetrovom z vseh strani,
in zdaj stoje
in brste
v pomlad.*

Pomladni dež

*Na razpokano zemljo
se razlil je dež:
se gozdje budi,
se popje odpira
in gmajna
se z roso napaja...*

*V razklano dušo
je kanila sreča:
se misli budijo,
občutki gorijo
in duša
se v sreči preraja.*

vsak dan sv. mašo, ki jo opravlja dr. Ivan Vrečar.

Podlonjer. Ta župnija šele nastaja, vendar ima že samostojno življenje. Za slovenske vernike je vsako nedeljo sv. maša ob 9. uri. Med tednom imajo sv. mašo le ob raznih priložnostih. Za dušno pastirstvo skrbi salezijanec Franc Štuhec.

Sv. Vincenc. V tej župniji in v bližnji okolici živi precej Slovencev, kar sklepamo po številu učencev na osnovni šoli. Več let je obisk osnovne šole v tej župniji (ul. Donadoni) presegel skoraj vse ostale slovenske osnovne šole v mestu.

Za slovenske vernike je vsako nedeljo sv. maša ob 8. uri. Enkrat na mesec imajo tudi večernice. V majniku opravljajo šmarnično pobožnost. Župnija je dala slovenskim vernikom na voljo prostore za zbiranje, ki jih poznamo pod imenom »Ognjišče«.

Za dušno pastirstvo skrbi kapucin p. Alfonz Valič.

Sv. Jakob. V župniji je bila v bližnji preteklosti izredno močna slovenska skupnost. Župnija šteje 21.000 ljudi. Slovenskih vernikov je še vedno lepo število.

Za slovenske vernike je vsako nedeljo sv. maša ob 9. uri. Tudi med tednom so imeli zadnji čas redno sv. mašo v slovenščini. Imajo tudi majniško pobožnost in svoje pobožnosti v adventnem času.

Pred nekaj leti so si slovenski verniki oskrbeli prostoren župnijski dom, ki ima še to posebno vrednost, da je prav blizu cerkve in zato dobro obiskan.

Za dušno pastirstvo je do zadnjega skrbel Silvo Šuligoj, ki pa se je iz zdravstvenih razlogov službi odpovedal. Župnik Mario Cosulich obvlada slovenščino, zato se slovenski verniki lahko nanj obračajo v svojem jeziku. Nedavno je bil na mesto g. Šuligoja imenovan dr. Jože Prešeren, ki ima na oskrbi tudi slovensko dušno pastirstvo pri Novem sv. Antonu.

Salezijanci. Slovenski verniki na območju župnije sv. Janeza Bosca, ki jo upravljajo salezijanci, imajo vsako ne-

deljo sv. mašo ob 10. uri. Za dušno pastirstvo med slovenskimi verniki skrbi salezijanski duhovnik Anton Resen.

Sv. Ana. Župnijska cerkev je pravzaprav posvečena Žalostni Materi božji. Za slovenske vernike je vsako nedeljo sv. maša ob 10. uri. Za sv. mašo skrbi p. Vittorio Antollovich OSM.

Kolonkovec. Tu je bila ustanovljena samostojna župnija leta 1965. Cerkev je posvečena Mariji Magdalen. Na področju župnije je veliko slovenskih družin. Za nedeljsko mašo ob 10. uri je do nedavnega skrbel p. Alfonz Valič. Sedaj pa je prišlo do sprememb. Skrb za nedeljsko mašo je prevzel Dušan Jakomin iz Škednja. Sv. maša je ob 8.30.

Škedenj. V Škednju je še vedno močna slovenska skupnost z ukoreninjenimi tradicijami. Za dušno pastirstvo slovenskih vernikov je dobro poskrbljeno. Vsako nedeljo imajo sv. mašo ob 10. uri. Do nedavnega so imeli sv. mašo tudi ob 7. uri. Ob sobotah imajo večerno sv. mašo. Tudi med tednom imajo redno sv. mašo v slovenščini. V mesecu maju imajo šmarnice, v adventu in postu pa tudi svoje pobožnosti.

Za slovenski del župnije je velikega pomena Dom Jakoba Ukmarja, kjer se slovenski verniki zbirajo k prireditvam, predavanjem in tudi razvedrilu. Župnik Mario Penco razume slovensko, za dušno pastirstvo pa skrbi od leta 1953 Dušan Jakomin.

Marijin dom v ul. Risorta 3. Tudi ta Dom lahko smatramo za dušnopastirsko postojanko. V velikem novem Domu je poleg dvorane in drugih prostorov tudi prostorna, dobro opremljena kapela, kjer je vsako jutro sv. maša. Skoraj vsako nedeljo so v Domu razne pobožnosti. Za vse to skrbi dr. Jože Prešeren.

* * *

V župnijah, ki so bile še v drugi polovici preteklega stoletja čisto slovenske, je za slovenske vernike v dušnopastirskem oziru še kar zadovoljivo poskrbljeno, čeprav bi bilo treba nekatere stvari zboljšati. To so: Barkovlje,

Rojan, Sv. Jakob in Škedenj. V teh župnijah stalno biva slovenski duhovnik, zato je v nepretrganem stiku z verniki. Manj zadovoljivo je v ostalih šestih župnijah, kjer je vsako nedeljo sicer redna slovenska služba božja.

Ostaja pa odprto vprašanje vseh tistih slovenskih vernikov, ki živijo po župnijah, kjer v cerkvi ni nič slovenskega. Treba je najti pot in način, da bi imeli tudi oni možnost za versko oskrbo v svojem jeziku. Čuti se potreba po dušnopastirskem središču ali samostojni župniji za slovenske vernike v središču mesta.

Skofijski Duhovniški svet je ustanovil posebno paritetno komisijo, ki

proučuje odnose med slovenskimi in italijanskimi duhovniki in verniki, a predvsem njihove dušnopastirske potrebe. Na srečanjih se pripravljajo predlogi, ki jih bo potem Duhovniški svet pregledal in upamo tudi sprejel.

Seveda ostaja nerešeno vprašanje zadostnega števila duhovnikov, ki bi lahko ugodili vsem resničnim potrebam slovenskih vernikov v mestu. Ohranitev in okrepitev pastoralnih središč v mestu je v veliki meri odvisna od zavednosti in zavzetosti slovenskih ljudi. Verniki se pač morajo potruditi, da gredo k nedeljski maši v ta središča in da iščejo pri slovenskih duhovnikih potrebne pomoči.

JUSTA DOLHAR

Kongregacija Marijinih sester čudodelne svetinje je postala papeškopravna

Ustanovni dan Kongregacije Marijinih sester čudodelne svetinje je 16. julij 1878, ko je s. Leopoldina Brandis, takratna provincialka velike avstroogrške province usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega, preoblekla v Ljubljani prve tri sestre in jih oddala v vzgojo in pouk usmiljenim sestram, da bi jih pošiljale negovat bolnike po domih, česar po svojih redovnih pravilih

niso smele usmiljene sestre.

Pozneje jim je dala posebna pravila, ki so bila spisana v duhu sv. Vincencija. Sestra Leopoldina Brandis je zelo ljubila svoje duhovne hčere. Ker je imela svoj sedež v Gradcu, se je ob vsakem obisku v Ljubljani posebej zanimala zanje, jih bodrila, dajala navodila in sama izvrševala redovne preobleke. Ker ji dolžnosti ni-

Marijne sestre v Gorici

so dopuščale, da bi se pri njih kaj več mudila, je 10. novembra 1879 imenovala za njihovo predstojnico s. Andrejo Bassener, usmiljenko, ki jim je bila druga mati. Z ljubeznijo, skrbjo in blagoslovom jih je vodila do konca življenja. Po njeni smrti so se predstojnice menjavale.

15. marca 1926 se je izvedla in tudi razglasila osamosvojitve Kongregacije Marijinih sester. Postale so avtonomne s svojim lastnim predstojništvom. Ostale so pa pod vrhovnim vodstvom očeta generala misijonarjev sv. Vincencija Pavelskega v Parizu.

Kongregacija je pod vodstvom božje Previdnosti mirno rasla in se lepo razvijala. Pogrešala je le še eno: cerkveno odobrenje. Na praznik Čudodelne svetinje 27. novembra 1940 je ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman osebno prinesel potrjena pravila ter »Odlok«, s katerim je bila kongregacija priznana od Sv. sedeža na stopnjo škofijsko-pravne kongregacije.

Dne 27. septembra 1977, na praznik sv. Vincencija Pavelskega, je Sv. sedež izdal odlok, da je Kongregacija Marijinih sester dosegla tudi papeško-pravnost. Zato je bila 2. oktobra 1977 materna hiša na Dobrovi pri Ljubljani vsa v slovesnem razpoloženju. Sestre so prihajale tudi iz oddaljenih postojank, da dajo duška svojemu veselju, ker jim je bilo sporočeno, da bo na ta dan prišel ljubljanski metropolit dr. Jože Pogačnik, ki bo med slovesno službo božjo razglasil novico, da je 27. septembra 1977 Kongregacija Marijinih sester Čudodelne svetinje s posebnim »Odlokom« Sv. sedeža postala papeško-pravna.

Točno ob 9. uri se je pričela koncelebrirana sv. maša, med katero so sestre ubrano prepevale. Po evangeliju je prečital »Odlok« o papeškopravnosti dr. Stanko Zakelj; nato je imel g. nadškof nagovor na polnoštevilno navzoče sestre. Pri darovanju so nesle darove sedanja vrhovna predstojnica s. M. Emanuela Štular in dve bivši vrhovni predstojnici. Vse tri so v besedah simbolično razložile dar, ki so ga prinesle. Vse navzoče sestre so prejele sv. obhajilo pod obema podobama. Ob zaključku je še g. nadškof zapel »Tebe Boga hvalimo«.

Po maši je bila slavnostna akademija, ki so jo pripravile sestre novinke s svojo s. magistro in s sodelovanjem tudi deklet veroučne skupine iz Dobrove. Vse je zelo lepo uspelo v veliko zadovoljstvo vseh, zlasti sester, ker so čutile, kako ljubljanski metropolit dr. Jože Pogačnik z njimi deli srečo tega nepozabnega dne.

SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE IN SVETNE USTANOVE

Prot. n. DD. 1168-1/73

Ustanova članic, imenovane Marijine sestre čudodelne svetinje, katere materna hiša je v ljubljanski škofiji, je bila v prejšnjem stoletju ustanovljena v Avstriji po prizadevanju in gorečnosti s. Leopoldine Jožefe, članice družbe sv. Vincencija Pavelskega in bila leta 1940 z dekretom krajevnega ordinariata povzdignjena v škofijsko-pravno redovno družbo.

Glavni namen te redovne družine se je posebno izkazal v strežbi bolnikov po domovih, čeprav se ni branila še drugih del ljubezni in apostolata, kakor so tekom časa nakazale časovne in krajevne potrebe.

Sedaj pa, ko se pohvalno omenjena Ustanova ponaša z velikim številom članic in dobrih del, je Generalna Voditeljica v soglasju s svojim svetom vložila na ta Sveti sedež ponižno prošnjo, podprto z mnogimi priporočilnimi pismi zainteresiranih ordinarijev, ki vsi pohvalno potrjujejo primerno vzgojo članic, pravilno redovno življenje in vodstvo ter gorečnost v izvrševanju apostolskih del, naj bi se Kongregacija Marijinih sester čudodelne svetinje povzdignila v papeško-pravno ustanovo.

Ko je ta Sveta Kongregacija za redovnike in svetne ustanove vzela na znanje zgoraj omenjene listine, poleg tega zaslišala mnenje oo. konzultorjev in zadevo temeljito preudarila na skupni seji dne 14. maja leta 1977, je s tem odlokom Kongregacijo Marijinih sester čudodelne svetinje povzdignila in potrdila kot papeškopravno ustanovo in naroča vsem, da jo morajo kot tako priznati.

Dano v Rimu, 27. septembra v Gospodovem letu 1977, na praznik sv. Vincencija Pavelskega.

L. S.

+ Augustinus Mayer, l. r.
Secr.

MARIJINE SESTRE V SLOVENIJI IN NA HRVAškEM

Dne 29. aprila 1973 se je Kongregacija razdelila v dve provinci: v slovensko in hrvaško z materno hišo v Sloveniji na Dobrovi pri Ljubljani, kjer je tudi noviciat. Slovenska provinca ima svoj sedež v Ljubljani, Trpinčeva 2. Svoje hiše ima še: eno v Predosljah pri Kranju, dve hiši v

Mariboru, eno v Beogradu, eno v Osijeku, eno v Italiji v Gorici in eno v Kanadi v Torontu. Sestre delujejo v Sloveniji tudi v Loki, v Skofji Loki, Preddvoru, Celju, Mariboru, Jesenicah in sicer v bolnišnicah in domovih za onemogle. V inozemstvu so sestre iz slovenske province še v Rimu v Sloveniku in v Stuttgartu v Nemčiji.

Hrvatska provinca ima poleg provincialne hiše v Osijeku še eno hišo v Somboru, dve v Zagrebu in eno v Dubrovniku. Delujejo pa še v bolnišnicah in domovih v Apatinu, Somboru, Prištini, Stimlju in v Nemčiji med izseljenci v Hannoveru.

MARIJINE SESTRE V GORICI

Marijine sestre Čudodelne svetinje imajo v Gorici, Corso Italia 120, svoj lastni »Dom Marije Kraljice«. Redovna skupnost šteje 14 sester. Nekaj jih je določenih za bolniško strežbo po domih, dve dajeta injekcije doma, kamor zahaja dnevno tudi do 80 oseb, ena jih pa daje po privatnih hišah: z mopedom hiti od hiše do hiše ne le v mestu, ampak tudi v predmestju. Ta često naleti na bolesterne primere docela zapuščenih starejših oseb, ko je treba poleg injekcij nuditi vsakovrstno pomoč.

Sestri, ki dajeta injekcije doma, imata priložnost videti in slišati, koliko gorja je danes v družinah in hvalita Boga za milost sv. poklica, da s svojim duhovnim materinstvom lahko blažita rane in dvigata trpeča srca. Čakalnica, kjer čakajo ljudje na injekcije, je stalno odprta, ker injekcij potrebni stalno prihajajo in odhajajo ter morejo tako videti še druge sestre, ki brze po hodniku levo in desno, kamor jih kliče dolžnost, vedno nasmejane in vljudne. Večkrat slišijo pripombe: toliko dela imajo, pa so tako vesele, vedno vesele...

V Domu imajo tudi 17 starih oskrbovank. Vse so postrežene v svoji lastni sobici. Tudi njim lajšajo sestre večer življenja na razne načine; kako so hvaležne za vsako pozornost, nasme, prijazno zanimanje zanje. Skušajo jim nadomestiti toploto domačega ognjišča.

Marijine sestre se zavedajo dolžnosti sodobnega apostolata tudi v krogu slovenske župnije v Gorici. Presrečne so, če morejo nuditi svojo pomoč slovenskim rojakom. Globoko čutijo potrebo, da store vse, da bi bile same dobro duhovno zgrajene, da bodo lahko od svojega duhovnega bogastva drugim delile, kajti le tako bo njihov apostolat zares uspešen.

Otroški zbor iz Nabrežine
poje za božič 1976 v do-
mači cerkvi

25 let radijske oddaje Vera in naš čas

V imenu slovenskih duhovnikov sta 3. oktobra 1952 pokojni msgr. Ivan Kramarič in tedanji openski dekan msgr. Natal Silvani zaprosila upravo radia, ki je bil pod Zavezniško vojaško upravo, naj da tedensko 15 minut na razpolago za slovensko versko oddajo. Prošnja je bila toliko bolj utemeljena, ker so italijanski verniki že imeli tako oddajo.

Po treh mesecih je bila prošnja končno rešena. Uprava radia je postavila nekaj pogojev in sicer da bodo duhovniki skrbeli za oddajo brezplačno ter da ne smejo v oddajah kritizirati sosednjih držav. Odgovor je v angleščini, spodaj pa slovenski prevod:

V odgovor na Vaš dopis z dne 3. oktobra 1952 sporočamo, da smo sprejeli Vašo prošnjo za versko oddajo na postaji Radio Trst II pod pogojem, da ste sporazumni, da se vzdržite obravnavanja političnih problemov in neposrednih kritik vladam sosednjih držav. Za to versko predavanje je razpoložljivih vsako nedeljo po 15 minut, in sicer od 9.30 do 9.45. Izvolite vzeti na znanje, da ni predviden noben honorar niti za urednika niti za predavatelje.

Prosimo, da nam javite ime odgovornega urednika oddaje, kateremu bo ravnatelj slovenskega sporeda inž. Izidor Ostan dal vsa potrebna pojasnila.

*(W. M. Harrison, Acting Director)
Ente Radio Trieste*

Trst, 3. januarja 1953

Msgr. Kramarič in msgr. Silvani sta 13. januarja 1953 odgovorila:

Sprejemava pogoje, ki ste jih stavili za to oddajo. Pri predavanjih bomo ostali vedno samo na verskem področju.

Nato je nastalo vprašanje, kdo naj prevzame skrb za radijsko oddajo. Splošno smo mislili, da bo prevzel uredništvo Stanko Janežič, tedaj dušni pa-

stir v Mačkoljah. Končna odločitev je padla name. Obiskal me je msgr. Kramarič, ki mi je dokazoval, da je bolje, če prevzamem skrb za oddajo jaz, ker sem v mestu in imam telefon. Po tem razgovoru sem prejel škofovo imenovanje za to delo. Kar se je zdelo, da bo le začasno, traja še vedno, torej 25 let.

Kako naj se oddaja imenuje? Spet je bilo več predlogov. Končno smo osvojili naslov, ki ga je predlagal in utemeljil Stanko Janežič. Oddaja naj se imenuje Vera in naš čas. Naslov je bil izbran posrečeno. V vseh teh letih ni bilo nobenega predloga, da bi naslov spremenili.

Na prvo nedeljo v februarju 1953 je bila prva oddaja. Govoril je Stanko Janežič in razložil pomen nove oddaje. Za njim se je v teh 25 letih zvrstilo mnogo govornikov, saj je bilo v tem času približno 1300 oddaj. Najbolj priljubljen govornik je bil sedaj že pokojni msgr. Jakob Ukmar. Rad je prihajal na radio. Kadar je imel pripravljeno predavanje, mi je poslal kratko pisemce z vprašanjem, kdaj lahko pride. Pri naši oddaji so govorili slovenski škofje, razni slovenski misijonarji, kadar so bili tu na obisku, potem razni duhovniki, ki živijo po svetu in seveda domači duhovniki in laiki.

Oblika oddaje je skoraj vedno enaka: 10 minut oddaje ali razgovora in potem pet minut novic iz katoliškega sveta. Program ni določen. Z oddajo spremljamo predvsem cerkveno leto, potem dogodke iz življenja Cerkve na splošno, zlasti pa pri nas na Tržaškem in Goriškem. Poslušalci s posebnim zanimanjem sprejemajo novice iz življenja Cerkve. Novice jemljem predvsem iz vatikanskega glasila L'Osservatore Romano in potem seveda domače verske novice in obvestila.

Povedati moram, da so bile vedno težave za primerno uro, da bi oddaji

lahko sledilo čim več ljudi. Sprva je bila oddaja vsako nedeljo ob 9.30, kasneje smo dobili že bolj ugodno uro ob 11.30 in končno ob 12. uri. To je bila idealna ura za našo oddajo. Žal, so nam jo vzeli ob zadnji reformi na radiu. Vodstvo radia je določilo, naj bo oddaja takoj po prenosu maše po radiu, tj. ob 9.45. Spominjate se, da smo vodstvu radia prikazali, da je ura ob 9.45 zelo neprimerna. Zbrali smo celo okoli 3.500 podpisov s prošnjo, naj ostane oddaja ob 12. uri ali vsaj enkrat med 12. in 13. uro. Na prošnjo se niso ozirali. Ponudili so nam čas v so-

boto zvečer in po daljšem oklevanju smo ponudbo sprejeli. Tako je sedaj oddaja vsako soboto ob 18.45. Vedno pa še upamo, da bo oddaja spet dobila svoje mesto na nedeljo — Gospodov dan — ob 12. uri.

Za vsebino oddaje odgovarja tržaška škofija, to se pravi škof. Oddaja je še vedno brezplačna. Uprava radia za to oddajo ne plačuje nobenega honorarja. Verska oddaja Vera in naš čas si je pridobila precej širok krog poslušalcev, ki jo zvesto spremljajo in to je meni in sodelavcem v veliko zadoščenje ter vzpodbudo.

Z. R.

Molitveno bogoslužje v domačem jeziku

V preteklem letu smo dobili Slovenci vse knjige molitvenega bogoslužja v svojem jeziku. Zdaj imamo torej tudi brevir v slovenščini. Doslej je bil ta le v latinščini. Zadnji koncil je molitve, ki jih opravljajo duhovniki in redovniki preuredil, jih priporočil tudi laikom in v ta namen odredil, naj jih prevedejo v ljudski jezik.

Ze iz prvih krščanskih časov izvira zavest, da moramo kristjani Boga častiti, se mu zahvaljevati in ga prositi. Tako so se apostoli in njihovi učenci zbirali k skupnim božjim hvalnicam, ki so posvečevale vsak dan njihovega življenja. Še posebej so imeli pozneje za svojo dolžnost to »božjo hvalo« duhovniki in so zato ob rednih časih molili v »koru« hvalnice in večernice. Posebno so gojili to molitev benediktinci. Kakor drugi redovniki so hvalnice in večernice tudi peli po raznih napevih. Na Zahodu so se zlasti razširile gregorijanske melodije prepevanja psalmov. Za svetne duhovnike so papeži te »molitve« okrajšali, zato so jih začeli imenovati »brevir«, tj. okrajšane molitve.

Zgradba tega bogoslužja

Molitveno bogoslužje je sestavljeno iz cerkvenih pesmi (himen), psalmov, branja odlomkov sv. pisma, stavkov

za premišljevanje (spevov) in raznih prošenj.

Razdeljeno pa je v molitve, ki se molijo zjutraj (hvalnice), čez dan (dnevna molitvena ura) in zvečer (večernice). Poleg teh je še zbor molitve, ki se molijo pred branjem sv. pisma in beril duhovnih pisateljev (ura bogoslužnega branja), ter molitve, ki se molijo kot zadnja molitev dneva, preden človek gre k počitku (sklepna molitvena ura).

Redovniki in duhovniki morajo po dolžnosti opraviti vse molitve določenega dneva. Nekateri redovnice molijo po dolžnosti le hvalnice in večernice (najpomembnejši uri molitvenega bogoslužja). Drugi verniki pa seveda lahko molijo le posamezne »molitvene ure« (npr. večernice), kakor pač morejo. Skupna družinska molitev rožnega venca danes ponekod ni več možna, zato je tem bolj važna osebna molitev. Ena izmed oblik tega pogovora z Bogom je molitev brevirja. Zato ga Cerkev tudi danes priporoča vsem. Tako človek posveti nekaj časa božjemu češčenju in moli z istimi besedami in mislimi, kot vsa Cerkev po vsem svetu.

Slovenski brevir

Latinska izdaja brevirskih molitev obsega štiri knjige po 1300-1800 strani na tankem papirju. Slovenci smo si za-

radi razmer omislili tako izdajo, ki ima vse te molitve razporejene v dveh molitvenih knjigah (po 1200 strani), berila pa v petih drobnejših knjižicah (po 350 strani) z odlomki iz sv. pisma in duhovnih pisateljev. Tako je izšel slovenski brevir v naslednjih knjigah:

Bogoslužni molitvenik I (za čas od adventa do velikega četrтка), Ljubljana 1976. - Bogoslužni molitvenik II (za čas od velikega petka do konca cerkvenega leta), Ljubljana 1977.

Bogoslužno branje 1 (od adventa do 5. navadne nedelje), Ljubljana 1976. - Bogoslužno branje 2 (od 5. navadne nedelje do velikega četrтка), Ljubljana 1977. - Bogoslužno branje 3 (od velikega petka do 10. navadnega tedna), Ljubljana 1977. - Bogoslužno branje 4 (od 11. do 22. navadnega tedna), Ljubljana 1977. - Bogoslužno branje 5 (od

23. navadnega tedna do konca cerkvenega leta), Ljubljana 1977.

Nekateri redovi imajo poleg skupnega molitvenega bogoslužja tudi posebne molitve za njihove lastne praznike in godove. Tako so izdali redovi iz družine sv. Frančiška Asiškega še poseben skupen »Serafinski dodatek«, podobno tudi sinovi in hčere sv. Vincencija Pavelskega in sv. Janeza Boska.

Prevod in natis molitvenega bogoslužja ali brevirja v slovenščini pomeni velik kulturni dogodek v slovenski kulturi, obogatitev liturgičnih knjig v slovenščini in izpolnjeno željo drugega vatikanskega koncila. Prevod je oskrbel s številnimi sodelavci prevajalci slovenski medškofijski liturgični svet, izdal pa ga je po dogovoru s slovenskimi škofi ljubljanski nadškofijski ordinariat. Natisnilo pa GP Gorenjski tisk v Kranju.

STANKO ZORKO

Skupna tržaško-goriška romanja

Naša skupno tržaško-goriška romanja imajo že lepo tradicijo. Začela so se v svetem letu 1950 z romanjem v Rim. Tega prvega večjega skupnega romanja se je udeležilo 292 udeležencev.

Pravi pobudnik skupnih romanj je bil salezijanski duhovnik Franc Štuhéc. Leta 1951 je organiziral veličastno romanje na Barbano. Bilo je 12. avgusta. Težave so nastale v Gradežu, kjer ni bilo dovolj motornih čolnov za prevoz toliko ljudi. Tako se je zgodilo, da so zadnji romarji prišli na Barbano, ko je bilo tam že vse končano.

Bolje je bilo naslednje leto pri romanju k sv. Antonu v Padovo. Romarjev je bilo nad 2000. To je bilo tudi najvišje število, ki smo ga kdaj pri skupnih romanjih dosegli.

Leta 1953 je bil prvič cilj romanja izven naših meja. Šli smo h Gospe Sveti na Koroško. Romarjev je bilo 400. Romanje je trajalo dva dni.

Leta 1954 smo šli na Monteberico. Udeležencev 700.

Naslednje leto 1955 smo se ponovno vrnili h Gospe Sveti. Romanja se je udeležilo 550 ljudi.

Pri skupnih romanjih smo želeli spoznavati vedno nove kraje. Tako nas je leta 1956 pot peljala v gorsko romarsko pot v Piemontu v Oropo. Romanje je bilo od 22. do 24. julija. Udeležba 312 romarjev.

Že naslednje leto smo šli še dalje. Od 28. do 30. julija smo romali v Maria Zell v Avstriji. Udeležba je bila zelo visoka: 720 romarjev.

Najlepše dosedanje skupno romanje pa je bilo brez dvoma leta 1958 v Lurd za stoletnico Marijinega prikazovanja. Vseh udeležencev je bilo 1000 in sicer 580 Tržičanov, 242 Goričanov in 178 Korošcev. V Lurd so takrat prišli tudi slovenski izseljenci iz Evrope in celo Amerike. Iz Amerike je prišel v Lurd tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Romanje je bilo od 25. do 31. julija.

Leta 1959 smo imeli dve skupni ro-

manji: od 24. do 27. julija v Einsiedeln v Švici (430 romarjev) in v Rim od 26. do 28. septembra (250 romarjev).

Leta 1960 smo se obrnili na sever. Romali smo v Altötting in München na Bavarskem. Romanje je bilo od 5. do 9. avgusta. Udeležencev je bilo 512. Na tem romanju smo se udeležili sklepnih pobožnosti na 37. svetovnem evharestičnem kongresu v Münchenu. Obiskali smo tudi kraj trpljenja in groze: Dachau.

Naslednje leto 1961 smo od 1. do 6. julija obiskali sloviti italijanski Marijini božji poti: Loreto in Pompei, ob povratku pa še Rim. Udeležencev le 319.

Še skromnejša udeležba je bila leta 1962, ko smo od 6. do 10. julija poromali v Assisi in se ustavili tudi v Firencah: 130 udeležencev.

Po dveletnih izkušnjah, da naših ljudi kraji v Italiji ne zanimajo preveč, smo se obrnili spet na sever. Leta 1963. smo se vrnili v Maria Zell in romanje združili z obiskom Dunaja. Romanje je bilo od 25. do 28. julija. Udeležilo se ga je 560 ljudi.

Leta 1964 smo od 12. do 18. julija spet romali v Lurd. Udeležba sicer ni bila taka kot pred šestimi leti, vendar lepa: 705 romarjev (436 Tržačanov, 136 Goričanov in 133 Korošcev). Del romarjev je iz Lurda obiskal tudi Barcelono. To je bilo zadnje romanje, ki so se ga z nami udeležili tudi Korošci.

Leta 1965 smo se ponovno vrnili v Oropo in sicer od 4. do 7. julija. Obiskali smo še kraj Don Boscovega delovanja v Turinu in Sotto il Monte, rojstno vas dobrega papeža Janeza XXIII. Romanja se je udeležilo 400 ljudi. Iste leta smo imeli prvo romanje v Palestino in sicer od 21. do 31. avgusta. Udeležencev samo 32.

Za romanje se je izkazal privlačen kraj Einsiedeln v Švici, kamor smo se vrnili leta 1966 od 3. do 7. julija. Udeležencev je bilo 710. Tako visokega števila v naslednjih letih nismo nikoli več dosegli.

Za leto 1967 je bil predlog Sloveni-

VINKO BELIČIČ

Sestopanje

Z razglednega vrha nizdol.

*Podlesek se blede smehlja
sred voljne planinske trave,
en sam duh po rosi, zavesah meglá
in kupih otave.*

Še niže v ravnine.

*Izžgane, izprane planine
še višje, samotnejše, tišje
ostajajo zad,
strme v rumenje vršičev
in listnatih krošenj, macesnovih vej,
ko sonce prepreda hlad
in glog rdeči se iz pustih mej.*

Še dalje, še bliže.

*Na nemih globinah se morje svetli,
v predzimski burji grebeni,
ko daljni vrhunci blešče s v nebo*

... in moje lase obliva luč pred nočjo.

ja. Če obiskujemo tuje božje poti, zakaj ne bi bližnjih v Sloveniji? Romanje je trajalo od 10. do 13. julija. Romarji so obiskali Ptujsko goro, Slomškov grob v Mariboru, ljubljansko stolnico in Brezje. Vseh romarjev je bilo 400.

Le 230 udeležencev je bilo pri ponovnem romanju k Marijinemu svetišču v Altöttingu z obiskom Münchena leta 1968. Romanje je bilo od 8. do 12. julija. Iste leta od 21. do 30. avgusta je bilo naše drugo romanje v Palestino. Udeležba 35.

Ker je bližnjih ciljev skoraj zmanjkalo, smo se leta 1969 odločili za znamenito božjo pot Montserrat v Španiji. Romanje je bilo od 6. do 12. julija. Udeležencev je bilo 219. Posebnost tega romanja je bila, da so romarji od Geneve do Barcelone potovali z ladjo, nadaljnje potovanje pa je bilo z avtobusi.

Leta 1970. smo se spet vrnili v Lurd. Udeležba je bila zadovoljiva: 600 ljudi.

Leta 1971. nas je zvala Sardinija. Romanje je bilo od 5. do 10. julija. Udeležba je bila bolj skromna, le 200 romarjev.

Zadnje visoko število romarjev smo dosegli leta 1972, ko smo romali v Maria Zell in obiskali Dunaj. Udeležilo se ga je 500 romarjev. Romanje je bilo od 3. do 7. julija.

Zeleti smo obiskati tudi kraj, kjer je živel in počivala sv. Terezija Deteta Jezusa, Lisieux. Za cilj romanja smo ga izbrali leta 1973 in sicer od 1. do 7. julija. Romarji so seveda obiskali tudi Pariz. Romanja pa se je udeležilo samo 100 ljudi. Istega leta je bilo naše tretje romanje v Palestino. Udeležilo se ga je 42 ljudi.

Leta 1974 smo se ponovno vrnili v Oropo. Romanje je bilo združeno s čudovitim turističnim izletom v alpsko središče Cervinia. Mnogi so izkoristili priložnost in se z vzpenjačo dvignili nad 3000 m visoko v gore. Udeležencev je bilo 220.

Leta 1975 smo spet v Lurdu in sicer od 7. do 12. julija. Udeležencev je bilo 320. Potovanje je bilo zelo olajšano, ker so imeli skoraj vsi romarji v vlaku na voljo ležalnike. Isto leto smo romali tudi v Rim v okviru svetega leta, vendar je v tem primeru težko govoriti o skupnem romanju, ker je bilo organiziranih več posameznih župnijskih romanj.

Leta 1976 smo že v tretje romali v Einsiedeln v Švici. Romanje je bilo od 5. do 9. julija. Udeležilo se ga je 285 romarjev. Na tem romanju je udeležencem zlasti ugajalo to, da smo stalno bivali v Einsiedelnu in od tam obiskovali razne kraje v Švici. Vračali smo se čez Lichtenstein in Avstrijo. Isto leto smo romali tudi v Palestino. To je bilo že četrto romanje. Udeležba se je zelo dvignila, saj se je romanja udeležilo 71 romarjev. Romanje je bilo od 7. do 14. avgusta.

Končno je tu zadnje skupno tržaškogoriško romanje leta 1977, ki je trajalo od 4. do 8. julija. Na tem romanju smo obiskali znamenita svetišča v okolici Lyona: Ars, Annecy, Taizé, Cluny, Pa-

ray le Monial, La Salette. Romanja se je udeležilo 190 ljudi.

In kam drugo leto? Morda v Lurdu, ker bo 120 let, kar se je Marija prikazovala sv. Bernardki, leta 1858.

Spomnim še na vsakoletno zelo uspešno romanje na Barbano, ki se vrši na god Žalostne Matere božje, 15. septembra. Romanje organizirajo goriški duhovniki, predvsem msgr. Franc Močnik, a se ga v velikem številu udeležujejo verniki s Tržaške. Na Barbani se ob tem romanju zbere okoli tisoč ljudi.

Kakšen pomen imajo naša tržaškogoriška skupna romanja? Vsaka župnija pripravi sama eno ali več romanj vsako leto. Taka romanja so navadno manjša in skrbno pripravljena. Vendar so tudi skupna romanja potrebna. Da so ljudje čutili potrebo po skupnih romanjih, je pokazala množična udeležba. V tujem kraju se majhna skupina pač težko uveljavi. Čisto nekaj drugega pa je, če se zbere v cerkvi množica več sto ljudi, ki navdušeno poje in spremelja sveto mašo. V Lurdu so vendar vajeni vseh mogočnih skupin, a Slovenci smo tam vedno dobrodošli ravno zaradi ubranega petja.

Skupnih romanj se zadnja leta udeležujejo predvsem starejši ljudje, ki sami nimajo možnosti, da bi potovali v daljne kraje, zlasti ne v tujino. Mlajši imajo avtomobile in si pomagajo sami. Mnogi starejši ljudje vse leto hranijo denar, da se lahko udeležijo skupnega romanja. In kako so hvaležni, da jim nudimo možnost za potovanje!

Romanja je doslej vsako leto organiziral odbor Duhovske zveze v Trstu v soglasju z goriškimi duhovniki. Za tehnično organizacijo smo se ponavadi naslonili na kakšno potovalno agencijo, kot n. pr. CIT v Trstu ali Pavlince v Milanu. Ker pa so zadnja leta cene zelo narasle, si skušamo pomagati sami in to kar uspešno.

S skupnimi romanji bomo nadaljevali toliko časa, dokler bodo ljudje z udeležbo pokazali, da čutijo potrebo po takih romanjih.

Biserni jubilej Fatime

V zgodovini Cerkve so privatna razodetja pogosta. Prenekatero je cerkveno vodstvo zavrnilo; druga so bila registrirana in šla v pozabo. Nekatera pa je uradna Cerkev potrdila in sprejela ter jim dala svoj poudarek. V zadnjih stoletjih so imela širok odmev zlasti razodetje Srca Jezusovega sv. Marjeti Alakok v Paray-le-Monialu, prikazanje Matere božje sv. Bernardki Soubirou v Lurdu in Marijino naročilo sedanjemu svetu v Fatimi.

To naročilo je novejšega datuma, a za človeštvo druge polovice 20. stoletja zelo pomembno. Ni čuda, da se je zato tudi uradna Cerkev spominjala srebrnega, zlatega in bisernega jubileja teh

prikazanj. Izrabila je priložnost jubilejev, da svetu ponovno pove, da je njegova rešitev v molitvi, prostovoljnih žrtvah, zadoščevanju, predvsem pa v spreobrnjenju, kar je Mati božja v svojih šestih prikazovanjih od 13. maja do 13. oktobra 1917 pastirčkom v Fatimi posebej poudarila in nedvoumno naročila.

Fatima je čudovita zgodba božje Previdnosti, ki nevidno vodi zgodovino posameznikov in narodov. Večina Marijinih besed je namenjena ne samo pastirčkom Luciji, Francku in Jacinti, ne samo portugalskemu narodu, marveč vsem ljudem. Skoro v sleherni Marijini besedi in želji je obsežen globok

nauk. Kdor ga sprejme, se mu bo uklonil s spoznanjem, zaupanjem in življenjem. Marija je v Fatimi pokazala pot, ki jo tudi papež in naša Cerkev nenehoma oznanjata, pot, ki naj nas resnično in varno popelje v boljše dni. In v čem je ta pot? Iz Fatime prihaja poziv in vabilo: Molite! Delajte pokoro! Obnovite življenje! Kristusa v duše, v družine, v narode!

NEZNANA PORTUGALSKA

Portugalske pri nas ne poznamo mnogo. Zavita je v svojsko življenje mnogostoletnih običajev. Svoj čas je bila živahno izhodišče za Indijo in Daljni vzhod, pa tudi za Brazilijo. Tedaj je nastal velik kolonialni imperij, ki pa se je leta 1974 zrušil do konca. Dežela doživlja čase težke gospodarske krize, ki so jo še povečali stotisoči povratniki iz nekdanjih kolonij.

V duhovni krizi pa je Portugalska že od začetka 19. stoletja. Oblasti so se polastili liberalci, prostozidarji in anarhistični prevratniki. Sledile so revolucije, državni udari, odstavljena je bila monarhija, a vsi ti oblastniki so bili enotni v gonji zoper vero in Cerkev. Sprožili so kulturni boj, v katerem jim je bilo dobro vsako sredstvo: zasmeh, prevara, požig, izgon, umor, samo da se zatre vera v narodu, ki je že itak bil na robu družbenega zloma.

Proticerkvene vlade so se spravile zlasti nad samostane. Drugega za drugim so jih razpuščale. Menihi so bili izgnani in so morali deželo zapustiti. Tako je zlasti na jugu dežele, kjer so imeli dušno pastirstvo v rokah v glavnem redovniki, ljudstvo ostalo skoro brez duhovnikov. Ni čuda, da je le po imenu krščansko, v veri pa zelo nevedno.

V to žalostno stanje pa je sredi prve svetovne vojne, v katero je na strani zapadnih zaveznikov vstopila tudi Portugalska, udarilo ime, ki je v srcih zbudilo novo upanje: Fatima. In razširil se je klic: »Pojdimo v Fatimo!«

Ime Fatima je arabskega porekla. Vse do 12. stoletja so nad današnjo Portugalsko gospodarili arabski Mavri.

Ljubka zgodba ve povedati, da je bila Fatima hči maverskega vezirja. Da se je mogla poročiti s krščanskim vitezom, se je dala krstiti in je prijela ime Oureana. Kralj je novoporočencema dal za poročni dar kraj Abdegas, ki ga je nato Fatimin mož preimenoval v Oureana. Kraj pod imenom Ourem še danes obstaja in je sedež okrajnega glavarstva. Leži 6 km od sedanje Fatime.

Sama vas Fatima, letos 19. avgusta je postala »vila«, t. j. samostojna občina in trg, pa je nastala ob grobu Fatime, ki je zelo mlada umrla. Mož ji je nad grobom sezidal lično Marijino cerkev, nato pa vstopil v benediktinski samostan. Kasneje je ob tem grobu zraslo naselje, ki bi bilo za zunanji svet še vedno nepoznano, če si ga ne bi Mati božja izbrala za kraj svojih prikazovanj.

Zakaj se je odločila prav za odročno Fatimo na pobočju puščobne Siere d'Aise, bo ostala seveda skrivnost božje Previdnosti. Mnogi menijo, da bržkone zato, ker je v onih krajih izredno razširjena rožnovenska pobožnost. To so tamošnje preprosto ljudstvo naučili dominikanci iz bližnjih samostanov Santa Maria de la Vitoria de Batalha in iz Alcobaça.

Ta dva samostana ležita nekako v osrčju današnje Portugalske, kjer se je v 12. stoletju Portugalska rodila kot država. Lahko bi rekli, da je pokrajina okrog Fatime za Portugalce zibelka njih samostojnosti kot je za nas Slovence Koroška.

Vse te okoliščine nam dajo morda namig, zakaj je Marija prav Fatimo povzdignila v svoj novi Nazaret in jo storila slavno med narodi. Danes jo pozna ves svet in na milijone ustnic izgovarja njeno ime.

SLOVENCİ IN FATIMA

Tudi Slovcem je že dolgo poznana. V septembru 1942, ko je bila Slovenija pod bičem in škornjem treh okupatorjev, je v Ljubljani prvič izšla knjiga Srečka Zamjena »Fatima — Marijina beseda sedanjemu svetu«. Škof

dr. Gregorij Rožman ji je tedaj napisal naslednje besede na pot:

»Ob tej knjižici, ki prijetno pripoveduje zgodbo Marijinih prikazovanj v Fatimi, imam to iskreno željo, da bi jo vsi verni Slovenci brali in vdano sprejeli Marijino sporočilo: rožni venec in pokoro. Obojega se z vso vnemo opri-mimo! V tem je rešitev za nas in naš narod, da ostane pri življenju in dočaka boljše dni, v katerih bo zvesto služil Bogu brez strahu pred brezbošt-vom, ki narode tira v pogin. Kraljica presvetega rožnega venca naj postane kraljica naših src, naših družin in vsega naroda.«

Prva in druga izdaja sta takoj pošli. Že v februarju 1943 je bilo treba natisniti tretjo izpopolnjeno izdajo. V av-gustu 1944 je izšla že četrta izdaja. V uvodnih besedah ugotavlja Srečko Zam-jen, da »menda še po nobeni knjigi niso Slovenci tako željno segli kot po Fatimi...« Nato je minilo 14 let, ko je Družba sv. Mohorja v Celovcu izdala knjigo v peti izdaji. Zdravko Reven jo je dopolnil z vsem, kar so fatimski zgo-dovinarji po zadnji izdaji dognali ter popisal zlasti dogajanja v svetu ob šir-jenju fatimskega sporočila.

Seveda je bilo med zadnjo vojno nemogoče misliti v Sloveniji na kako romanje v Fatimo. Ves svet je bil objet od požara vojne. Ko pa je prišel mir, so v Fatimo začeli romati ljudje iz za-hodnega sveta. Med njimi so že bili tudi posamezni Slovenci. Pozneje so se slovenske skupine, zlasti iz Severne A-merike, množile. Prišli so tudi Slovenci s Koroške. Leta 1967, za zlati jubilej, pride v Fatimo prvič skupina zamej-skih Slovencev z Goriške, s Tržaškega in Koroškega. Potujejo z vlakom. Sku-paj jih je 80. Deset let nato obiščejo tržaški in goriški Slovenci znova Fa-timo za njen biserni jubilej. To pot jih je 45, potujejo pa z letalom. Vedno več je tudi skupin iz Slovenije, zlasti odkar je Jugoslavija navezala diplomatske stike s Portugalsko in so bili odprav-ljeni vizumi med obema državama.

OB PETINDVAJSETLETNICI

Prav v letu, ko smo se Slovenci po knjigi Srečka Zamjena prvič natančne-je seznanili s Fatimo, se je na Portu-galskem proslavljala srebrni jubilej, od-kar si je Marija Fatimo izbrala za kraj milosti.

Slovenski romarji s Tržaškega in Goriškega so se na poti iz Fatime domov ustavili v Madridu. Na sliki ob simbolu Madrida (medved ob drevesu)

Portugalski škofje so skupno izdali pastirski list, v katerem naštevajo čudovite milosti posameznikom in narodu, časne in duhovne, ki so se v 15 letih razlile s fatimske planote po celi Portugalski. Nato so začrtali program za kar moč dostojno proslavo petindvajsetletnice: predvsem ljudske misijone, ki so se potem vršili po vsej deželi; jubilejne slovesnosti po vseh cerkvah, nočno procesijo po vseh župnijah, 13. maja pa slovesno zahvalno službo božjo s ponovno posvetitvijo naroda brezmadežnemu Srcu Marijinemu, ki ju je opravil v Irijski globeli ob navzočnosti vseh portugalskih škofov in nad pol milijona vernikov lizbonski kardinal Cerejeira.

Jedro fatimskega Marijinega sporočila je namreč v pobožnosti do njenega brezmadežnega Srca. Skoro v vsakem prikazovanju jo Marija omenja. Predstavlja jo otrokom kot »pobožnost, ki jo hoče Gospod uvesti po svetu, da ga reši«; kot sidro rešenja za grešnike, da ne zdrknejo v pekel. Luciji pokaže svoje Srce kot »pribežališče in pot«, ki jo bo pripeljala k Bogu. In slednjič ponovno zahteva od sveta, če hoče zopet mir, da se posveti njenemu Srcu.

Nepričakovano je tedaj sv. oče Pij XII. vtisnil fatimskim dogodkom pečat resničnosti in neizmerne važnosti za vse kristjane s tem, da je 31. oktobra 1942 v radijskem govoru posvetil Cerkev in vesoljni človeški rod brezmadežnemu Srcu Marijinemu s prelepo posvetilno molitvijo. V njej se v svoji očetovski skrbi obrača na Marijo, naj se v usodni uri usmili človeškega rodu, ki krvavi iz tisoč ran, usmili tudi ločenih kristjanov in nevernikov, zlasti še Rusije, naj zajezi poplavo novega poganstva in vrne svetu božji mir, mir v resnici, pravici in ljubezni Kristusovi. Naj še dodamo, da je bil papež Pij XII. — Evgen Pacelli, posvečen za škofa isti dan in ob isti uri, ko se je Marija v Fatimi prvič prikazala.

Ob srebrnem jubileju so portugalske žene in dekleta zbrale svoje prstane in drugo zlatnino ter vse to darovale za krono ljubljenega fatimskega

kipa. Škofje pa so odločili, naj se izvrši slovesno kronanje Fatimske gospe po vojni, ko se bodo časi pomirili.

To se je res zgodilo 13. maja 1946. Sv. oče je za to slovesnost poslal v Fatimo posebnega zastopnika — legata Alojzija Masella, ki je v papeževem imenu slovesno kronal fatimsko Marijo za »kraljico Portugalske in kraljico sveta«. Na tem slavu se je skupaj z duhovniki in predstavniki najvišjih oseb zbralo 800.000 oseb.

Navzočim je po radiu spregovoril sam sv. oče Pij XII. Poudaril je, da je Marija Kraljica po milosti, po božjem sorodstvu, po svoji izvolitvi in osvoboditvi. Njeno kraljestvo je v bistvu materinsko, izključno za izkazovanje dobrote. »Fatima,« je še dejal sv. oče, »je vir milosti, ki se tam v veletokih razlivajo na Portugalsko in od tam širijo po vsej Cerkvi in po njej čez celi svet.«

V zelo težkih časih slovenskega naroda je izvršil posvetitev brezmadežnemu Srcu tudi rajni škof dr. Gregorij Rožman. V času bratomorskega preliivanja krvi, v uri velikih stisk našega ljudstva, trpečega po taboriščih, v internaciji, po gozdovih, razkosanega, zaničevanega in poteptanega je bilo edino njemu od slovenskih škofov mogoče izvršiti javno zunanjo slovesnost v imenu slovenskega naroda. Po skrbni pripravi po vseh župnijah, kjer je bilo to mogoče, je pri spokorni procesiji, ki je šla iz ljubljanske stolnice na Rakovnik, 29. maja vpričo 30.000 rojakov pred podobo brezjanske Marije Pomagaj izrekel brezmadežnemu Srcu obljubo krščanskega življenja v luči fatimskih naročil. Drugi dan, 30. maja, bila je nedelja, pa se je izvršila v stolnici slovesna posvetitev slovenskega naroda brezmadežnemu Srcu Marijinemu. Po raznih župnijah, tudi na Gorenjskem in Goriškem so bile tisti dan popoldne posvetitve, kjer se je molila papeževa posvetilna molitev.

OB PETDESETLETNICI

Petdesetletnica fatimskih dogodkov 13. maja 1967 je nosila poseben pečat: proslav se je udeležil sam sv. oče Pa-

vel VI., navzoča pa je bila tudi sestra Marija Imakulata, v svetu Lucija Dos Santos, edina od pastirčkov, ki še živi.

Vreme je bilo slabo, tako da se je večji del svečanosti razvijal v dežju. In prav to je značilnost Fatime: pokora, molitev, preprostost. Milijonska množica pobožnih vernikov se je močila na dežju, premočena potovala in se premočena vračala. Tudi ta preizkušnja je bila potrebna, da je bil še bolj poudarjen spokorni značaj Fatime in je še bolj prišla do izraza vera ljudi, ki so vztrajali sredi klimatskih nevšečnosti.

Prisotnost papeža Pavla VI. je dokončno zavrnila tiste, ki bi morda v Fatimi hoteli gledati prijetno legendo. Že papež Janez XXIII. je dejal o Fatimi: »Tudi v Rimu doživljamo mogočne verske manifestacije vere. Toda Fatima jih prekaša v tem, da je v njej vse preprosto in da so romarji v glavnem skromni ljudje iz vasi in z dežele.« Fatima ima brez dvoma za človeka 20. stoletja svoje poslanstvo, ki ga je sama Devica Marija sklenila vzeti v svoje roke in izvesti.

Sv. oče Pavel VI. je v svojem govoru pojasnil zbranim množicam in vsemu svetu, zakaj je poromal v Fatimo. Prvi namen je bil prositi za Cerkev in mir v njej. Da bi Cerkev ostala enotna, sveta, polna življenja; da bi

upi in energije, ki jih je sprožil koncil, zoreli pod vplivom Sv. Duha; da bi božji zakoni oblikovali vest in navade modernega človeka; da bi v deželah, ki so zatrle versko svobodo, zopet prišlo do izpovedovanja vere.

Drugi namen romanja sv. očeta je bil mir v svetu. Ta mir ogrožajo zlasti strašna morilna orožja ter kričeči prepadi med bogatimi in revnimi narodi. »Podoba sveta,« je dejal, »se kaže v vedno bolj dramatični luči. Treba se je zato ozreti k Materi božji in prisluhniti njenemu opozorilu, ki nam ga je dala prav na tem kraju: z molitvijo in pokoro bomo dosegli od Boga, da bodo s sveta zginile vojne, tragedije in katastrofe, namesto njih pa zavlada zmagoslavje, ljubezen in mir.«

BISERNI JUBILEJ

Spet je minilo deset let. Sv. oče je dosegel 80 let, Cerkev pa še vedno doživlja čase nemira, oporečnosti in si išče novega obraza. Tudi svet ni nič bolj blizu miru kot pred desetimi leti.

Biserni jubilej Marijinih prikazanij v Fatimi je portugalski narod slovesno proslavil letos 13. maja. Znova so se zbrale stotisočglave množice. Sv. oče je poslal kot svojega zastopnika nadškofa iz Bostona (ZDA) kardinala Humberta Medeira, ki je portugalskega rodu.

Mi zamejski Slovenci iz Goriške in Tržaškega pa smo poromali za ta jubilej 17. avgusta. Prvzaprav smo želeli biti v Fatimi že 13. avgusta, pa so bila vsa prenočišča oddana. Že na licu kraja smo pa prijetno presenečeni ugotovili, da 13. avgusta 1917 Marijinega prikazovanja sploh ni bilo, ker je dal dan preje okrajni načelnik vse tri pastirčke zapreti, češ da lažejo in begajo ljudi.

Zato se je Mati božja pastirčkom oddolžila s tem, da se jim je šest dni nato, 19. avgusta 1917 prikazala ne v Irijski globeli, pač pa v Valinhos (Dolinica) blizu vasi Aljustrel, kjer so bili pastirčki doma. Prišli smo torej v Fatimo prav za ta dan in prisrčno proslavili 60 let Marijinega prikazanja v tem kraju. Ob molitvi rožnega venca

ALBERT MIKLAVEC

Sredpomlad

*V gmajno burja se zaganja
in jutro čisto je kot mraz,
v njem zrcali se ves Kras,
ki si želi iz tega stanja.*

*Na gmajni burja več ne brije,
zeleno gmajna šelesti,
na nebu sonce že blesti,
s toplim sijem gmajno krije...*

*Se mene bo pomlad zburila,
spet zrastel bom iz kraških tal,
s sebe stresel bom zmrzal
in duša pesmi bo rodila.*

Tihe želje

*Ko tiha noč utiša vse v meni,
k Tebi dvignem dušo in srce:
premine vse vsakdanje mi gorje,
v meni zažare spoznanj prameni...*

*Na svetu vidim žalost in veselje,
bridkosti mlake, sreče jezera,
praznino dolov, vzvišenost gora,
človeka, ki pestuje tihe želje.*

*Pri Tebi iščem mir in srečo,
ki je nihče nikdar ne more dati:
le Ti ozdraviš rano mi skelečo.*

*Kako bi hotel rad človeku dati
dolino polno in goro blestečo,
da mogel bo na svetu še obstati.*

in petju Marijinih pesmi smo šli ob cvrčanju skržatov skozi oljčne nasade, obiskali Lucijin dom in hišo, kjer sta bivala njen bratranec Francek in sestrična Jacinta. Vse je tako kot nekdanj: skromni prostori, nizka hiša, preprosti ljudje.

Še Fatimo smo obiskali, kraj, kjer je sedež župnije in kjer so bili pastirčki kršчени ter kasneje hodili k službi božji. Na fatimskem pokopališču sta našla Francek in Jacinta svoj prvi grob, kajti kasneje so ju prenesli v baziliko ob Irijski globeli, kjer sedaj pričakujeta vstajenja.

Še eno lepo doživetje nas je čakalo tisti dan: večerna procesija z lučkami. Prisotni so bili tudi gradiščanski Hrvati iz Avstrije. Pred procesijo je bil rožni venec. Četrta desетка je bila v slovenščini. Ko se je razvila procesija, je portugalska skupina pevcev izmenjaje s slovenskimi navdušeno prevzela ono znano: »Trinajstega maja...« Bilo je za slovenske romarje čudovito doživetje, ko se je naša pesem razlegala po prostrani globeli, procesija z lučkami pa prebijala skozi temo nazaj h kapeli Marijinih prikazovanj.

FATIMSKO SPOROČILO SVETU

Iz vsega povedanega se človeku vsiljuje vprašanje: »Kaj pravzaprav hoče Mati božja, da se vidno prikazuje v stoletju, ki se ponaša z bombami vseh vrst, z nadzvočnimi letali, s pristankom človeka na Luni?« Izluščimo iz dogodkov nekaj važnejših ugotovitev.

Zadnje Marijine besede pastirčkom 13. oktobra 1917 so bile: »Trebaja je, da se ljudje poboljšajo!« Telesna revščina, je poudarila Marija, ni najhujša. Hujša je duhovna revščina in zaradi tega je prišla med ljudi, da jim pomaga v njihovi duhovni bedi. Ne le posameznike, cele množice je zajel en sam gon po uživanju, preveva jih eno samo stremljenje: ustvariti si nebesa na zemlji.

Marija je v Fatimi rekla, da ne more več zadrževati pravične božje kazni. Grehi modernega človeštva so postali preveliki. Ljudje cinično obožujejo svoje telesno življenje in so vedno bolj brezbrizni do vsega božjega. Da bi bolj razumeli grozoto greha, Marija 13. julija 1917 pastirčkom pokaže, kako je v peklu. Nato jih pozove, naj se žrtvujejo za rešitev grešnikov. Marija s svojim sporočilom vabi človeštvo na pot zadoščevanja in žrtvovanja za druge. Ljudje si morajo medsebojno pomagati k spreobnitvi.

Poleg tega, da je treba delati pokoro, Marija pri vsakem prikazovanju v Fatimi naroča: »Molite sv. rožni venec!« In 13. oktobra 1917 pri zadnjem prikazovanju pove, kdo da je: »Gospa svetega rožnega venca sem.« V ljubeči skrbi za nas je dejala pastirčkom še tole: »Kadar molite rožni venec, dodajte po vsakem častbodi še zdihljaj: Jezus odpusti nam naše grehe, obvaruj nas peklenškega ognja in privedi v nebesa vse duše, posebno še tiste, ki so najbolj potrebne tvojega usmiljenja.«

Še ena stvar vabi do obnove krščanskega življenja: češčenje Marijinega Srca. V svojem drugem prikazovanju 13. junija 1917 je dejala Luciji, da bo morala ostati še dalj časa na zemlji, ker se je hoče poslužiti, da bi ljudje vzljubili češčenje njenega Srca. »Le po-

vej vsemu svetu, da nam Bog deli svoje milosti po brezmadežnemu Srcu Marijinem; njo naj prosimo zanje. Božje srce samo želi, naj z njegovim Srcem častimo tudi brezmadežno Srce Marijino. To srce naj prosijo za mir, ker ga je Gospod zaupal njenim rokam.»

Ob vseh velikih rečeh so bila in so nasprotovanja. Se bomo čudili, da tudi

o Fatimi in fatimskih dogodkih nekateri govore neverno in posmehovalno. Toda Cerkev je ta prikazovanja potrdila, potrdila zlasti zato, ker je v fatimskem sporočilu vse v soglasju z evanجيلjem: »Greh žali Boga, pekel je, treba je moliti, zadoščevati za grehe, delati pokoro, zlasti pa: **TREBA JE SPREMENITI ŽIVLJENJE!**

VINKO BELIČIČ

OTON ŽUPANČIČ

Ob stoletnici rojstva

Še nam odmevajo v ušesih neštete proslave, s katerimi smo, kot je bilo moč predvideti, povečevali stoletnico pisatelja Ivana Cankarja. Njegov dve leti mlajši drug v četvorici moderne, pesnik Oton Župančič, ob svoji stoletnici 1978 pač ne bo deležen tolike pozornosti, saj se ne da uporabiti kot kakšen tribun, ki bi v našem spolitiziranem času mogel komu koristiti. Župančič namreč ni stal v »areni življenja«, ni bil proletarec v boju za obstanek, ni sanjal o socializmu, v katerem bodo vsi uživali enake pravice, enako svobodo in enak kruh. Kljub temu je njegovo ime ena od luči na poti Slovencev v družino prebujenih, kulturnih in ponosnih narodov.

Življenje

Belokranjec po rojstvu in detinstvu (Vinica 23. januarja 1878), profesor zgodovine in zemljepisa po izobrazbi; vendar mu je šola dajala kruh komaj pol leta, ker so ga druge stvari bolj pritezale in veselile: zlasti poezija. Njegova življenjska pot je šla iz idilične in revne obkolpske deželice preko novomeške gimnazije na ljubljansko, od tam na Dunaj in v še večjo tujino: v Pariz, v žarišče tedanje evropske umetnosti in znanosti. Kot domači učitelj pri grofovski družini Waldburg je spoznal južne nemške dežele. Tako se je napil sveta in njegovega blišča, se odmaknil

od krščanstva in se potopil v liberalno svetovljanstvo. Ono mu je vtisnilo gosposki značaj. V tem pogledu je bil pravo Cankarjevo nasprotje, pa tudi v generaciji tistodobnih slovenskih razumnikov je imel čisto svoje, vzvišeno mesto.

Dvaintridesetleten se 1910 nastani v Ljubljani, postane arhivar mestne občine, nato si ustvari družino, v kateri se mu rodijo trije otroci, prebije vojna leta v zaledju, dočaka razpad Avstro-Ogrske in nastanek Kraljevine SHS, ima poslovljni govor ob grobu Ivana Cankarja, gre 1920 kot dramaturg k Slov. nar. gledališču in ga kasneje vodi kot upravnik. Ta služba je ugledna in tudi odgovorna, toda Župančiču po srcu. Zaslužil si jo je kot priznanje za delež, ki ga je prispeval slovenski pesniški besedi.

V dobrih dvajsetih letih, od 1899 do 1920, je namreč izdal sedem znamenitih knjig poezije: za odrasle *Čašo opojnosti*, *Samogovore* in *V zarje Vidove*, za otroke pa *Pisanice*, *Cicibana* in *še kaj* in *Sto ugank*. Okoli 1930 je Župančič veljal za našo najvišjo literarno avtoriteto in užival največjo pesniško slavo. Tudi iz tujine so prihajale časti. Srbom ga je prikazal Niko Bartulović, Italijanom v zajetni knjigi Arturo Cronia, a francoskemu svetu temeljiti Lucien Tesnière. Ko mu je pesniška moč »v življenja trdi tlaki« usahnila, se je

posvetil prevajanju gledaliških iger (zlasti Shakespeara), pa tudi romanov in poezije, največ iz zahodnih jezikov.

Najvišjo počastitev v prvi Jugoslaviji so mu izrekli 1938, ko je bil imenovan v tedaj ustanovljeno Slovensko akademijo znanosti in umetnosti kot predstavnik poezije. Tri leta kasneje so si Slovenijo razdelile tri tuje države in jo, kot je zapisal, »razudile kakor pobitega vola«. Novi čas je razbil tudi družbo »penatov«, ki se je vrsto let zbirala ob večerih v starinski gostilni »Kolovrat« v ozki ulici na podnožju Grada nasproti stolnici. Razen Župančiča in njegovega svaka Fr. Albrechta so v to duševno smetano tedanje liberalne Ljubljane spadali nevrolog in psihiater Alfred Serko, pesnika Pavel Golia in Igo Gruden, pisatelj Juš Kozak in še kdo.

Greenko obdobje tuje okupacije in bratomornega boja, ki ga je prinesla revolucija, je priletni Župančič preživel v Ljubljani, največ na kliniki, v skrbi zase in za svojo družino. Bil je na strani Osvobodilne fronte, ilegalno je pošiljal partizanske pesmi na deželo in se 1945 predal zanosnemu valu nove dobe — dobe socializma in komunizma. Začel je aktualistično opevati nove pojave, nove dogodke in nove ljudi. Kot oddolžitev je prejemal nove časti, nova priznanja in nagrade. Življenje, v katerem je bil zares uspešen, se mu je izteklo v 72. letu: 11. junija 1949. Z njim je umrl zadnji predstavnik moderne, najsvetlejše dobe našega slovstva, katere gloriolo je nosil do smrti.

PESNIK

Oton Župančič je bil v poeziji glasnik človekovega poleta, volje, poguma, boja — skratka: pesnik življenjskega zdravja, vitalist. Žalost, boječnost, pesimizem, obup najdemo pri njem zelo redko; v tem pogledu je povsem drugačen od Prešerna. Tudi on si je, kot je bila nekdanj pri pesnikih navada, pogledal v dušo in v »Geslu« takole razvil svoj življenjski program:

Kuj me, življenje, kuj!
Če sem kremen, se raziskrim,
če jeklo, bom pel,
če steklo — naj se zdrobim.

Vso njegovo poezijo preseva svetloba, in kadar je ni, je srd, gnev, upor, je klic, da bi prišla. Sonce, luna, zvezde, zora, zarja, blisk, mavrica, ogenj, kres, blesteče vode — vse to so mu viri nečesa slovesnega in mogočnega. Če se je kdaj znašel v stiski, se je brž vzravnal ter sebi in bližnjemu spodbudno zaklical:

Stoj ko drevo brez zavetja!
Višji si, bolj te pretresa vihar,
višji si, bližji nebeški ti žar,
dalj gre oko.

Začel je z *otroškimi in mladinskimi pesmimi* ter jih objavljati v ljudskošolskih listih. Najlepše je 1900 izdal v Pisanicah, kakor (pa tudi »pisanke«) pravijo v Beli krajini pirhom. Po tem času so ga zamikale in mučile druge stvari. K otroški poeziji se je vrnil šele čez poldrugo desetletje, ko je imel lastne otroke. Vrhunec te naše poezije sta zbirki Ciciban in Sto uganek. Ni ga odtlej ljudskošolskega berila, v katerem ne bi bilo pesmi iz njih. Župančič je prenovil, osvežil, prezračil in z novim življenjem napolnil vso našo dotlej večkrat prepridigarsko otroško poezijo. Vdahnili ji je lepoto živih podob iz narave pa toplino ljubezni do ljudi in do vsega dobrega in lepega. Tudi on sicer poučuje Cicibana, da so »naše luči« sonce, mesec, ogenj, beseda in duh, ki »k Bogu pota razodeva«, še rajši pa odgovarja na njegova vprašanja in ga nevsiljivo vzgaja. Mladim glavicam zastavlja uganke ter s tem bistrí um, navaja jih k opazovanju narave, vselej pa se giblje v svetu, ki ga otrok pozna. Kako jedrnata in poetična je npr. 50. uganaka:

Zlato sonce,
v soncu luna,
v luni hlebček,
v hlebčku Bog.

Deček, deklica, ki jima cerkev ni tuja, vesta, da je to monštranca.

Manj viden je Župančičev prispevek naši *ljubezenski poeziji*. Ljubezensko čustvo je hrepenenje po intimni človeški sreči v dvoje — in tak elemen-

taren pesnik je bil proseči, upajoči, iz srčne krvi kipeči Prešeren. Župančiču pa ljubezensko čustvo pomeni predvsem pot do pesniške ustvarjalne moči. To čustvo mu je kot čudodelna »roža mogota«, s katero je moč odkrivati zaklade v svoji duši in jih v pesniški besedi razodevati svetu. Postati velik pesnik, največki pesnik svojega naroda, srce njegovo, glasnik njegov, pribežališče svojim rojakom v vseh težavah, kot jim je »Marija, mati presveta« na otoku Blejskega jezera — to je bila najgloblja Župančičeva želja. Izpovedal jo je v pesmi Na Bledu, ki izzveneva v prošnjo molitev:

O, da bi bila
pesem moja,
kot je tvoj zvon!
Da bi čutila,
da bi nosila
na svoji peruti,
kar misli, kar čuti,
kar vriska, joče,
kar hoče dom...

Tako prehajamo k Župančiču — *domovinskemu pesniku*. Na teh področju ga ni doslej nihče dosegel. Sicer pa je šel naš narod v petdesetih letih, kolikor je Župančič sodoživljal njegovo usodo, skozi najrazličnejše preskušnje: skozi pobitosti in zmagoslavja. Kot pomniki velikih dogodkov stojte himnične pesmi — dokumenti časa in ljudskih razpoloženj.

Ob stoletnici Prešernovega rojstva je 1900 nastala »Pesem mladine« kot zagnani nastop novega rodu in hkrati protest zoper dušljive politične in družbene razmere. V njej je kitica, ki nas še danes prevzame, tako je aktualna:

O domovina, kdor te ljubi zdaj,
ljubiti mora s črnim gnevom v duši...
kdor se naučil ni kot papagaj
besed svečanih, svete hrame ruši;
kdor noče laži dvoriti lakaj,
je kot drevo, bolehaloče v suši;
glej, smešna krinka, opičji obraz —
to boginja svobode je pri nas!

Ob odhodu v tujino se je v njem spočela dinamična visoka pesem domovinske ljubezni »Z vlakom«, v Parizu se mu je nabrala snov z mogočno »Du-

B. Jakac: Oton Župančič (Ljubljana, 21. 12. 1947)

mo«. V tej svoji najdaljši pesmi je prislunil dialogu med moškim in ženskim glasom, tj. med svojim razumom in čustvom oz. med tujino in domovino. Ko so Slovenci ob razsulu Avstro-Ogrske 1918 prišli — sicer hudo okrnjeni — v državno skupnost s Hrvati in Srbi ter od nje pričakovali izpolnitev vseh svojih zahtev in pričakovanj, je nastala zmagoslavna »Naša beseda«: himna slovenski besedi, ki nas je ohranjala v stoletjih nesvobode, hvalnica ljudskemu voditelju Janezu Ev. Kreku, »srcu v sredini«, slovesni pogled v prihodnost, sijajni finale:

Več ne zaidi nam! Sedaj in vekomaj,
beseda, v molka noč zabresti nam ne daj!
Zanos nam in obup, radost in bol
obsevaj z žarki svojih avreol,
da vsak naš sen bo v tebi zlat,
vsak duh bo nosil tvoj pečat!

V prvi Jugoslaviji so se Slovenci borili za svojo nacionalno individualnost in z njo povezane pravice. Čas ni bil lahek. Mlado državo so pretresale mnoge težave in od ljudi terjale opredelitev: ali priznati beograjski centralizem ali terjati narodno avtonomijo, torej svoboden razvoj na vseh področjih.

Župančič je stal v ozadju — pač v skrbi, da bi se država, ki jo je pozdravil s tolikimi upi, razkrojila. Ob smrti kralja Aleksandra pri atentatu v Marseilleu je v pesmi »11. oktobra 1934« izpovedal to svojo skrb obrnjen k Bogu: »daj mojstrom, da zidali bodo dalje / po osnutkih pravih naš začeti grad«.

Toda zunanje in notranje razdiralne sile so čez sedem let kraljevino razdejale. Bolečino in gnev je pesnik Župančič iztisnil v pesem »Veš, poet, svoj dolg?«, s katero je pozval k uporju zoper tuje nasilje in v boj za svobodo, za »staro pravdo«.

»Vem, o vem svoj dolg,
v prsih tu me žge;
naj se mi grlo odpre,
bom zavijal ko volk

Vrh Možaklje bom stal,
pesem svojo rjul,
Blegaš jo bo čul,
Krim odmev bo dal;
v vse vetrove jo bom stresel,
eden jo bo na Póhorje nesel.

Še bo kdaj pomlad,
še bo napočil zor;
takrat volčji zbor
pojde lovce klat:
plani čez Savo, plavaj čez Dravo —
zob za zob in glavo za glavo!

Ko je videl, da partizanstvo boju zoper tuje osvajalce pridružuje boj za družbeni prevrat in da se med Slovenci razgoreva revolucija z bratomornim prelivanjem krvi, je vnovič začutil skrb, da prihajajoča svoboda ne bo sreča za ves narod. Sicer je v maju 1945 še napisal zanosno pozdravno pesem »Osoboditeljem« — z vero in upanjem v srečno prihodnost — vendar je še isto

leto spoznal resnično stanje, da je vzdihnil:

Svobode naše jabolko je zlato
nam zakotalilo se v kri in blato,
in preden spet zasije v čisti slavi,
vsi bomo blatni, ah, in vsi krvavi.

Vélike Župančičeve domovinske pesmi seveda niso za tiho branje v skritosti. Njih patetika dokazuje, da so bile napisane za recitiranje, deklamiranje pred množico. Sele v takšni izvedbi se pokaže, kako bogate so idej in podob, kako pojoče so v melodiji in ritmu.

Skrb za nacionalno usodo, za socialni in kulturni napredek svojega naroda ter sočutje z njim v vojnih stiskah je Župančič izpovedal v vrsti krajših, a ne manj znanih pesmi: »Zemljevid«, »Kovaška«, »Želbljarska«, »Dies irae«, »Glad«, »Begunka pri zibeli«, »Goriškim izgnancem«. Mnogo pa je tudi razmišljajočih o samem sebi — te so težje razumljive. Zopet druge imajo izrazito priložnostni značaj in so bolj ko sad navdiha dokument časa, posebno tiste od 1945 dalje, ko je pesnik v verzih povelečeval nove razmere in pozdravljaj gradnjo socializma.

ČLOVEK

Župančič je dozorel v cesarski Avstriji, preživel leta prve svetovne vojne, dvajsetletje kraljevine Jugoslavije, štiri leta tuje zasedbe in domače revolucije in prav toliko let republike Jugoslavije.

Po značaju je bil moder, gosposki, v svet pesniških navdihov zagledan človek. Dasi je izšel iz srednje imovite, preproste podeželske hiše, se je v njem že zgodaj oglasila želja, da bi se kot pesnik čimbolj povzpjal nad druge — posebno ko je videl, kako raste Cankar kot pisatelj. Zelel je biti drugačen od drugih, obenem pa od vseh priznan kot prvi. In tej želji — biti srce v sredini — je služilo ne le vse njegovo pesniško delo, marveč tudi življenje.

Kot nadarjen poet je z magičnostjo svoje besede, ritma in prispodob hitro osvojil bralce. Z njim je slovenska literatura dobila po sodobni svetovni poeziji temeljito razgledanega pesnika. Tega se je tudi zavedal.

V Župančiču je nad preprostim, intimnim človeškim čustvovanjem prevladoval razum — bister in v službi visokih, plemenitih idej. Toda če Prešerna ljubimo kot brata, ker govori iz toplega, trpečega srca našim srcem, Župančiča predvsem občudujemo, ker je njegova poezija praznično privzdignjena, da večkrat kar ne moremo za njim. Njegove pesniške prisposode so, kot je nekdo upravičeno zapisal, »blesteče in hladne, odljudne in vizionarne, pogosto abstraktne«.

Majhen, a značilen primer, kako je hotel biti drugačen, je strešica na prvi črki njegovega priimka. Rodil se je kot Župančič — in ta priimek je, kot znano, precej razširjen po Slovenskem. Do nekako 30. leta se je pesnik podpisoval tako kakor oče, potem pa je na Z začel pisati strešico. Ta priimek je odtlej imel on edini med Slovenci — in po njem seveda člani njegove družine.

Hotel je biti vsega naroda glasnik, tolmač in središče, pa se je preveč zatekal v svoje pesniške višine in jih ljubosumno varoval. Na ulici in v javnosti sploh ga je bilo redko videti. Ni se spuščal v vsakdanje boje, kakršni razvnemajo politično, kulturno in socialno življenje, kakor da bi se bal umazati. Kot pesnik je šel vštric s svojim narodom skozi več kot pol stoletja zgodovine. Prizadeval si je, da bi bil pesniški tolmač vsega mnogovrstnega dogajanja. Toda eno drži: nikdar ni bil v odločni, z nevarnostjo združeni opoziciji do časa in razmer. Zato ni nikoli veliko tvegalo. Ali mu je manjkalo prepričanosti resničnega preroka? Popolne notranje ubranosti? Trdnega svetovnega nazora? Vse to je namreč ugotovil Izidor Cankar, ko je 1916 ocenjeval neko njegovo knjigo.

Bili so trenutki, ko bi bil Župančič kot priznana največji slovenski pesnik, kot pravi duhovni plemič svojega naroda, moral spregovoriti, in zopet drugi, ko bi bil na mestu molk ali pa drugačna beseda. Po kakem nespretnem posegu je prepustil nadaljnji boj svojim privržencem in nasprotnikom, da

KRAŠEVEC

TRTA

*Oropal sem te sladkega sadu, o trta,
da ga v tvojo srčno kri pretočim
in z njenim ognjem ustni si namočim —
o, sad življenja prvega si vrta...*

*Olajšana boš v soncu zdaj žarela
v zavesti, da nalogo si spolnila,
ko v nas si svojo žlahtno kri prelila
in nas otroke žejne poživila —
v škrlatnem plašču listov boš gorela.*

*Ko še jesenske se modrine boš naužila,
vsa mirna, tiha se boš poslovila
in z mraki v halje se temé boš potopila,
v počitku zimskem rahlo boš čumela,
da se v pokoju novih boš moči navzela —
doklér te pómlad ne bo prebudila
in spet življenja slast te bo objela
in z novim se boš grozđem obložila
in nas z bogastvom novim nagradila.*

bi sam ostal neomadeževan na svojem visokem prestolu.

Narava Župančiču ni dala herojskega značaja, dala pa mu je živost pesniške besede, izbranost prisposode ter ognjevitost in melodičnost ritma. Župančič pesnik visoko presega Župančiča človeka. Dokaz? Mlajši slovenski pesniški rod se je v obilni meri zgledoval po njegovi himnični, blesteči besedi; lahko rečemo, da je ta rod prav v Župančiču videl, kolikšne izrazne možnosti so skrite v slovenščini.

Danes, malodane trideset let po smrti, Oton Župančič, »ptič Samoživ«, »daljnih carstev sin«, »kondor, soncu brat«, zavoljo nasprotja med zunanjo glasnostjo in oblikovno opojnostjo na eni strani ter notranjo hladnino mnogih svojih pesmih na drugi gotovo nima toliko ljubiteljev kot Prešeren ali Gregorčič ali Kosovel. Jasno je seveda tudi, da v današnjem razčlovečenem in stehnaziranem času pesnik — in umetnik sploh — ne uživa več tistega ugleda in upoštevanja kot nekoč. Ostal pa bo Župančič klasik naše otroške in domovinske poezije — da lepote in bogastva njegove slovenščine niti ne poudarjamo posebej.

Slovenci v Italiji na razpotju

Slovenci v Italiji smo v letu 1977 nedvomno zabeležili nekatere premike, ki lahko v nas zbujaajo upanje in optimistično razpoloženje. Vsaj do odgovornih oblasti, oz. pristojnih organov. V tem smislu bom nanizal nekatere dogodke, ki jih lahko ocenjujemo za pozitivne. Dotaknil pa se bom tudi določenih pojavov, ki nas navdajajo z zaskrbljenostjo in tudi s strahom.

Želel bi napisati nekaj misli predvsem o teh problemih, oz. dogodkih: Osimski sporazum in njegove posledice, deželni zakoni v prid slovenski narodni skupnosti, zakonski osnutek za globalno zaščito Slovencev v Italiji, slovenska delegacija pri predsedniku vlade Andreottiju, ustanovitev federacije med narodnostnimi manjšinami. Kratko bi tudi napisal nekaj vrstic o diskriminaciji, ki se dogaja na račun pripadnikov Slovenske skupnosti (SSk).

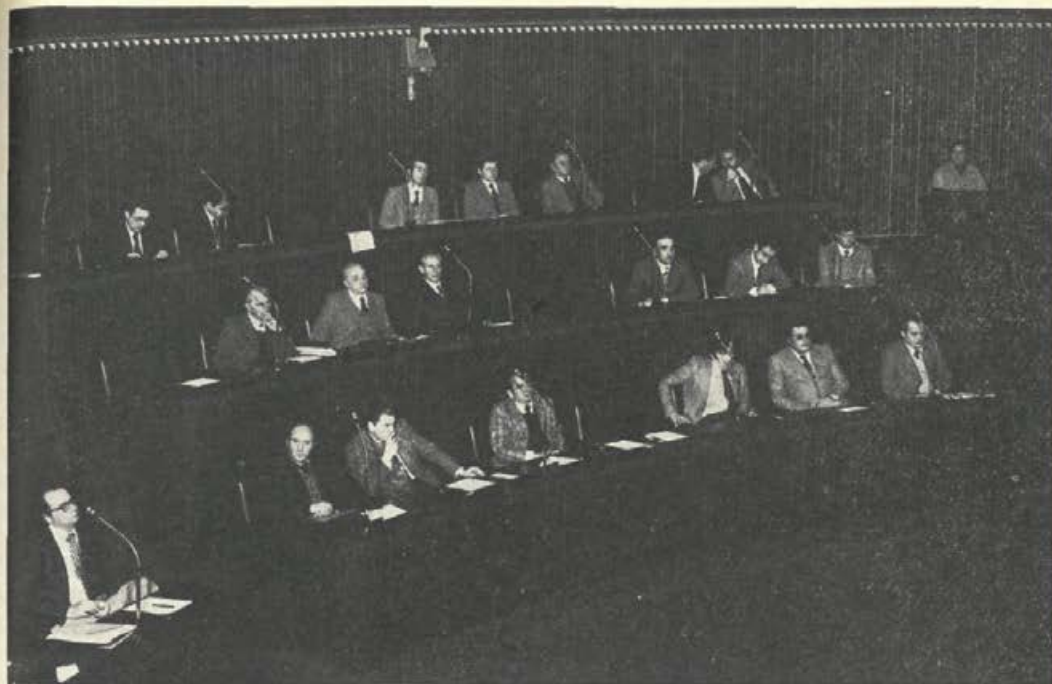
Sončne in senčne strani Osimskega sporazuma

Slovenska skupnost (SSk) je v deželnem svetu, v goriškem in tržaškem občinskem svetu, v tržaškem pokrajinskem svetu in v krajevnih občinskih svetih zavzela povsod enako stališče do Osimskih sporazumov. Bila je med redkimi strankami, ki so do teh sporazumov zavzele takoj jasno in objektivno stališče, daleč od vsake politične špekulacije in volivnega manevriranja. Slovenska stranka je pozdravila sporazum v postavkah, ki urejujejo vprašanje meje, izrazila po svojo globoko zaskrbljenost glede ustanovitve industrijske cone na Krasu. In to stališče naj obnovim: Slovenci smo zelo zadovoljni, da sta se Italija in Jugoslavija dokončno sporazumeli glede obmejnega vprašanja, kar je velike važnosti za bodočnost vse Evrope; smo pa zaskrbljeni glede ustanovitve industrijske cone na Krasu (naselitev v naše kraje večstoti-

sočev ljudi iz notranjosti države bi za nas v ne prav daljni bodočnosti pomenilo narodno smrt!) in glede preveč meglene formuliranja člena 8 omenjenega sporazuma, ki govori preveč nasplošno o narodnih manjšinah. Poleg razlašanja na Krasu bi torej morali utrpeti še narodnostno škodo, ki se bo v nekaj desetletjih poznala na način, o katerem se danes premnogim niti ne sanja! Italijanske šole na Krasu, razlašanja slovenske zemlje, nove stanovanjske zgradbe za delavce in operaterje iz notranjosti države: vse to nas utegne pahnuti v narodno propast. V zameno za nekaj službenih mest (in tudi to je vprašanje, saj pri nas ni znani hujše brezposelnosti) bomo v nekaj desetletjih asimilirani. Kot zavedni Slovenci moramo opozoriti javnost in pristojne oblasti na to, da ne bo kdo Slovencem čez desetletja očital, da so se vsi strinjali z ustanovitvijo industrijske cone na Krasu. Del Slovencev, med temi je SSk, se ne strinja, in to iz treh razlogov, ki jih je naš strokovnjak prof. Aleš Lokar strnil v pojem »Nevarnosti treh e«: ekonomska, ekološka in etnična nevarnost. Prometna pot iz mesta na Kras je po železnici in cesti izredno draga. Ekološka nevarnost: uničenje našega Krasa. Etnična nevarnost: ogroženje obstoja slovenske narodne skupnosti na Krasu.

V vsem tem kontekstu nas 8. člen Osimskih sporazumov ne štiti dovolj, tako da smo res zaskrbljeni za našo bodočnost. Upati je le, da bo posebna parlamentarna komisija s pomočjo pripadnikov slovenske narodne skupnosti čimprej izdala zakon, ki nas bo v naših pravicah in koristih čim bolje in čim objektivneje branil.

Zato nimamo drugega izhoda, kakor da še enkrat ponovimo: industrijsko cono naj postavijo kam drugam in ne na Kras! Na podlagi člena 8 sporazu-

Deželni svet zaseda; svetovalec SSk dr. Drago Štoka je v sredini

ma, podpisanega v Osimu, pa je treba čimprej — in to v roku 18 mesecev — izdelati pravičen zakon, ki nas bo ohranil kot narod in kot posameznike še v poznih rodovih.

Slovenska delegacija pri Andreottiju

Da bi dosegli pravično in celovito zaščito svojih pravic, smo slovenski predstavniki — ne glede na ideološko in strankarsko pripadnost — bili sprejeti 9. avgusta 1977 pri predsedniku vlade Andreottiju. V enournem razgovoru smo predsedniku objasnili vse naše težave in naša pričakovanja. Andreotti je obljubil, da bo še v teku letošnjega leta posebna komisija izdelala zakonski osnutek o naši globalni zaščiti. V teku meseca junija 1978 pa bi moral parlament že izglasovati zakon nam v korist.

Ne vem, koliko bodo te obljube uresničene, vendar so zagotovila predsednika vlade bila ugodno sprejeta s strani slovenske delegacije, katero sta

vodila senatorka Jelka Gerbčeva ter deželni svetovalec SSk Drago Štoka, in v kateri so bili še Marko Waltritsch za PSI, Boris Race za SKGZ, dr. Damjan Paulin za Svet slovenskih organizacij (SSO) ter predstavnik beneških Slovencev prof. Viljem Černo.

Pričakujemo torej, da bodo pristojni organi čimprej odobrili celoviti zakon, ki bo za vedno moral rešiti še odprta vprašanja Slovencev v Italiji.

Ustanovitev federacije manjšin, ki žive v Italiji

Dne 2. julija 1977 je bila v Desenzanu ob Gardskem jezeru ustanovljena federacija narodnostnih in jezikovnih skupnosti, h kateri so pristopile naslednje manjšinske stranke, oz. skupnosti: Slovenska skupnost iz dežele Furlanije-Juljske krajine, Furlansko gibanje, Tirolsko-tridentinska ljudska stranka iz Tridenta (Ladinci in druge skupine), Južnotirolska ljudska stranka iz Bocna, Unione Valdotaïne iz Aoste ter Okcitanzi iz piemontske dežele. Po

mnogih prizadevanjih in nemajhnem trudu (sestanki so se zadnja leta kar vrstili: od Aoste do Gorice, od Cagliarija do Milana) se je šesterica domenila za skupen program. Program ne obvezuje omenjenih strank, oz. skupin v političnih nastopih in avtonomiji, ampak sloni ves le na narodnostnem prizadevanju za ohranitev in obstoj narodnostnih skupnosti v omenjenih krajih. Gre v bistvu le za to, da si pomagamo v težavah in se med seboj spoznavamo. Do takega direktnega spoznavanja je prišlo že letos septembra v Dolino Aosta, s katero so se seznanili nekateri naši mladinci, k nam v Gorico in na Prosek pa je prišla njih pevsko-folklorna skupina. Upamo, da bodo ti občasni obiski vsem nam blagodejni in da nam bodo dajali poguma v boju za narodni obstanek.

Ima pa seveda ustanovitev federacije tudi globlji značaj, saj nam bodo parlamentarci francoske in nemške manjšine radi pomagali v nekaterih zadevah. Omenim naj še, da smo v Desenzanu ostro postavili »na tapet« vprašanje Kanalske doline, oz. poučevanja slovenščine na šoli v Ukvah, kar je imelo za posledico, da je 23. julija 1977 naborjetsko-ukvanski župan Ehrlich zagotovil predstavnikom SSk, da bo napravil vse, kar je v njegovi pristojnosti, da se bo na šoli v Ukvah poučeval poleg nemščine tudi slovenski jezik.

Deželni zakoni v prid slovenski narodni skupnosti

Po zaslugi SSk so v zadnjem času bili v deželnem svetu izglasovani nekateri zakoni, ki bodo gotovo vplivali na naše življenje. Na prvo mesto je vsekakor postaviti zakon, ki predvideva znatno finančno pomoč slovenskim šolam za stroške in bremena v zvezi z dvojezičnim poslovanjem. Ta zakon ni važen samo z načelnega, ampak tudi s praktičnega vidika. Skoro vse šole so do teh prispevkov že prišle, kar se bo gotovo poznalo v nekaterih problemih. Zakon je važen, ker bo imel vpliv na tiste naše mlačeže, ki se obotavljajo vpisati svoje otroke v slovenske šole:

sedaj so res povsem izenačene italijanskim šolam.

Drugi zakon, ki je bil izglasovan v deželnem svetu na pobudo SSk zadeva zemljiško knjigo in zagotavlja poslovanje le-te tudi v slovenskem jeziku, oz. predvideva določeno prednost pri natečajih za tiste kandidate, ki obvladajo slovenski jezik. Ker je zemljiška knjiga v rabi v krajih, ki so spadali pod nekdanjo avstrijsko monarhijo (Kanalska dolina, Gorica, Trst itd.), je zakon za slovensko narodno skupnost zelo pozitivnega značaja.

Tretji zakon, ki zadeva celotno prebivalstvo pa je SSk sprožila v deželnem svetu v korist čebelarstva.

Da je SSk v deželnem svetu uspelo pripeljati do cilje vse te zakone, je nedvomno pomembna stvar, tudi če tega vsi ne priznajo.

Zakonski osnutek SSk za globalno zaščito

Deželni predsednik SSk dr. Andrej Bratuž in deželni tajnik dr. Drago Štorka sta vložila v rimskem parlamentu zakonski predlog za zaščito narodnostnih pravic Slovencev v Italiji. Isti zakonski predlog je predstavnik SSk vložil tudi v deželnem svetu. Zakonski predlog je po mesecih dela in študija posameznikov in komisij odobril deželni kongres Slovenske skupnosti v Števerjanu 19. marca 1977.

Zakonski predlog SSk ima 24 členov, ki v luči Osimskih sporazumov in na podlagi naših preteklih in polpreteklih izkušenj obravnavajo naslednja poglavja: formalno priznanje slovenske narodne skupnosti (juridični subjekt) na podlagi 6. člena državne ustave; uporaba slovenskega jezika v javnosti in v javnih uradih; ureditev slovenskih šol in učnega osebja; kulturni razvoj; ohranitev zgodovinskega in narodnostnega bogastva; ljudska izročila; kulturne izmenjave itd.; zaščita socio-ekonomskih in krajevnih značilnosti; izvršilne norme.

Zakonski predlog je zelo natančno izdelan in pričakovati je, da ga bodo pristojni organi vzeli v resen pretres in

dokončno sprejetje. In to v duhu ustave, deželnega statuta in Osimskih sporazumov.

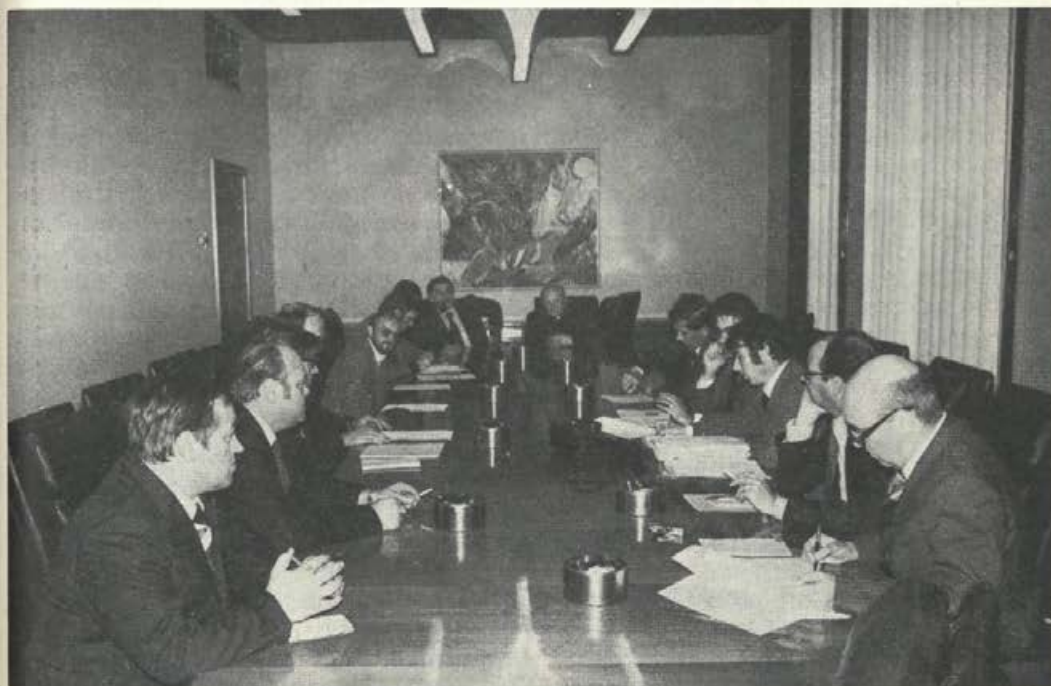
Grenke kapljice

V to, razmeroma optimistično pisanje, mora kaniti grenka kapljica: gre za pojmovanje s strani nekaterih političnih strank in sil skupnega nastopanja Slovencev v Italiji. Mi smo za enotne nastope in to smo že večkrat nesebično dokazali. Na račun enotnih nastopov navzven smo večkrat kaj žrtvovali. Žal pa opažamo, da je nekaterim prav samo, ko gre za skupne nastope navzven, ne pa, ko bi morali tudi sami nastopati enotno v naših krajih. Konkretno imam v mislih način, kako se je 25. septembra 1977 onemogočilo predstavniku, oz. somišljeniku SSk, da bi spregovoril na množični manifestaciji na bazoviški planoti, kjer je ljudstvo prišlo protestirat proti oskrnitvi spomenika bazoviškim junakom ter openjskim talcem. Organizatorji so premišljeno zbrali tak ključ govornikov, da

je bilo zastopniku SSk onemogočeno tudi na kratko spregovoriti.

Prav tako vodijo organizatorji tak način proslave pri odkrivanju spomenikov, da so skoraj povsod zastopniki, oz. somišljeniki SSk izključeni. To ni pot, ki vodi v skupne nastope; to ni pot, ki bi zamejske Slovence čimbolj združevala: žal jih vedno bolj ločuje. Komu to koristi? Enotnosti med zamejskimi Slovenci prav gotovo ne in prav tako ne mirnemu sožitju in razumevanju med njimi. Zgodovina bo gotovo obsodila tiste, ki nočejo enotnosti, tako kakor je že obsodila kominformistične akcije v naših krajih.

Zato naj gre vsem, ki imajo odgovorna mesta v političnih in kulturnih krogih našega zamejstva, iskren poziv po resnični enotnosti ob vseh priložnostih in ne samo takrat, ko je komu to všeč, oz. njemu v korist. Enotnost, dialog, sporazumevanje naj se uresničuje vedno, vsak dan, drugače ne bomo kot Slovenci imeli lahkih časov, drugače bo naš boj za narodni obstanek in razvoj vse težji in napornejši!

Delegacija beneških Slovencev leta 1975 na deželni seji

○ deželnem urbanističnem načrtu in zakon o kraških rezervatih

»V duhu neposredne in demokratične konfrontacije«, kot beremo v poročilu o urbanističnem načrtu, nameravam podati nekaj kritičnih misli za konstruktivno izvedbo tega načrta. Zdi se, da bo minilo še veliko časa, preden bo dokončni načrt pripravljen in se ga bo začelo izvajati.

Pripombe zadevajo našo pokrajino. Neposredni obdelovalci zemlje so upravičeno zaskrbljeni zaradi razlastitev zemljišč. Deželni zakonski predlog št. 102 daje vtis, kot da bi hoteli prezreti duh in smoter celotnega načrta. Ta na splošno govori o Krasu in njegovih perspektivah, a pozablja na njegove prebivalce, ki so njegov nerazdružljivi in dopolnjujoči del. Med temi imajo absolutno prednost tisti, ki se običajno in pretežno bavijo s kmečkim delom. Po splošnem mnenju je kmečko delo tipična dejavnost prebivalcev kraške planote. Njihovo delo nikakor ne nasprotuje varstvu okolja in zaščiti narave. Nasprotno, kmetje urejajo in ščitijo naravno okolje, ki jim je domače, predvsem pa vir dohodkov. Zato je treba izključiti tiste posege, ki bi s pomočjo tehničnih in mehanskih sredstev ter industrijskih konglomeratov spremenili današnjo kraško morfologijo. V besedilu zakonskega osnutka ni ničesar o kmetijskem razvoju, čeprav se je že večkrat poudarilo, da se mora kmetijstvo razvijati skupno z naravnim okoljem.

Nekateri člani zakonskega osnutka se sicer »bahajo« z družbenim in kulturnim ter gospodarskim razvojem tržiškega Krasa, toda pozabljajo na gospodarski razvoj kmetijstva. Trdijo, da je treba poklicati skupine obiskovalcev, raziskovalcev in strokovnjakov za celostni napredek tako na vzgojnem, rekreativnem, turističnem, kakor tudi na gospodarskem področju. Namen vsega

je tudi koncentracija podeželskih naselij, da bi znižali administrativne in družbene stroške. Zakonski osnutek govori o prebivalstvu, toda pozablja na njegovo učinkovito dejavnost za razvoj kmetijstva in živinoreje.

Končna rešitev tega problema bi morala vsebovati zelo elastične pobude za prilagoditev okolju, varstvu narave in splošnemu napredku v kmetijstvu. Vprašanje zase je, ali sedanji načrti o zazidalnih površinah, ki so namenjene kmetijstvu in gozdovom, naj jih rešujejo le v uradih pokrajinskih in kmetijskih nadzorništveh, ne da bi dovolj učinkovito upoštevali mnenje in želje samih obdelovalcev. Ponovno bi morali proučiti navodila za zaščito okolja, ker bi imele večjo korist državna in deželna skupnost, kot pa jih danes imajo posamezne tako imenovane »masovne rekreacije«. Večkrat utrpijo škodo posamezni kmetovalci, za katere ni predvidena nobena odškodnina glede omejitve pri lastninski pravici, kar velikokrat pomeni neke vrste razlastitev. Končno pomeni izključitev vprašanja obdelovalcev iz splošnega načrta o zaščiti Krasa uvajanje takšnih zakonov in predpisov, ki so daleč od konkretnih življenjskih vprašanj, ker upoštevajo samo teoretično stran zakonskega osnutka. V preteklosti so prav kmetje in naši ljudje skrbeli za zaščito Krasa in za varstvo njegovih značilnosti, zato imajo tudi pravico, da povedo svoje mnenje pri tako važnem vprašanju.

Več kot razumljivo je zato dejstvo, da je zakonski osnutek naletel na zaudenje in nasprotovanje s strani prizadetih obdelovalcev in da je zato Zveza neposrednih obdelovalcev predložila svoje pripombe, da bi zakon prilagodila potrebam in zahtevam kmečkega prebivalstva. Obenem je zahtevala, naj se kmetu prizna zasluga, da je v veliki

meri preprečil posege tako javnih kot zasebnih ustanov, ki bi uničile pravo fizionomijo Krasa.

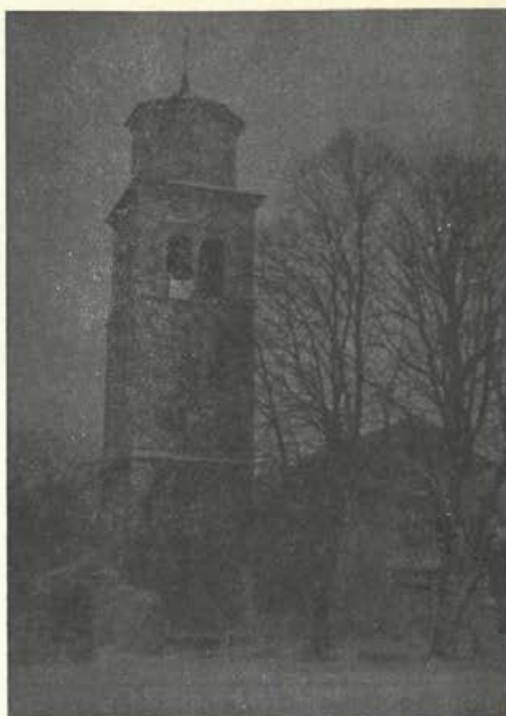
Krivično bi bilo namreč, če ne bi o svoji usodi sklepal sam kmet, ampak taki, ki nimajo niti gospodarskega niti čustvenega interesa, marveč samo uveljavljanje svojega teoretičnega znanja. Dejanska slika naseljenega prebivalstva je v absolutni večini slovenske narodnosti. Zaradi tega je treba še bolj natančno upoštevati koristi in želje teh, ki so dejanski nosilci gospodarskega napredka in jamstva za zaščito naravnega okolja.

Povsem neumesten in krivičen je 37. člen zakonskega odloka št. 102, ki pravi, da ima Ustanova deželnega urbanističnega načrta možnost kupiti, ali da ima prednost pri nakupu zemlje ne samo v okviru rezervatov, temveč tudi na drugih področjih, samo z namenom, da bi mogla delovati za dosego svojih ciljev. Takšen zakonski člen je nesprejemljiv, ker škoduje kmetijskemu razvoju in ohranjanju naravnega okolja.

Pripombe glede razlastitev

Razlastitve so danes najbolj žgoč problem za vsakega lastnika zemlje, še posebno za kmeta. Razlastitev pomeni legaliziran »rop« kmetijskih zemljišč. Pomanjkanje primernih zakonov o urbanističnem načrtu in načrtovanju podeželskih gradenj še vedno omogoča tržovske špekulacije. Zveza neposrednih obdelovalcev je ostro obsodila politiko razlaščenja in z dokumenti dokazala obseg in resnost celotnega problema z vsemi nečloveškimi posledicami za male kmete. Za te je namreč zemlja nepogrešljivo in življenjsko »delovno orodje«. Italijanski škofje so modro opozorili v dokumentu Cerkev in italijanski podeželski svet: »V mejah možnega se je treba izogniti, da bi visoko donosna kmetijska zemljišča namenili za industrijske cone ali za stalne infrastrukture, predvsem ko so možne manj škodljive rešitve.«

Pravica do doma in potreba zaposlitve v industriji sta upravičeni želji mnogih državljanov. Vprašati se je tre-

Zasnežena cerkev v Mavhinjah

ba, ali morda ni drugega načina, kako bi ugodili tistim, ki zahtevajo zemljo, da jo spremenijo v zazidalne površine. Pri tem problemu se soočata dve pravici: pravica do doma in pravica do zaslužka. Javne oblasti morajo poravnati nasprotujoča si stališča enakopravnosti državljanov in vskladiti pravice posameznikov, družin in različnih socialnih skupin tako, da bodo eni dobili primerna stanovanja, drugi pa ohranili zemljo, ki so si jo pridobili z mnogimi žrtvami. Koncilska konstitucija Veselje in upanje pravi: »Prenos dobrin v javno last ne more opraviti drugi kot pristojne oblasti po potrebah in v mejah javnega blagra ter s pravično odškodnino.«

Nevarnost, da se množijo vrste brezposelnih ni zgolj hipotetična, temveč realna. Gospodarska kriza ne omogoča donosnega in kvalificiranega vključevanja novih delovnih moči v nove proizvodne panoge. Šibka kupna moč italijanske lire, čeprav bi bila odškodnina

večja, ne predstavlja nobenega jamstva za selitev družin s podeželja v draga mestna stanovanja. Dramatičnih posledic in realnega stanja družin, ki so ostale brez zemlje, ni mogoče predvideti, niti ne preračunati. Čeprav so deželni urbanistični načrt izdelali sposobni urbanisti, se pa niso dovolj posvetovali s strokovnjaki o podeželskih in kmečkih problemih, niti niso dovolj upoštevali želje kmečkih ljudi in strukture podeželskega naselja. Zato je tudi zakonski osnutek zelo pomanjkljiv in nesprejemljiv za kmetovalce.

Pri zakonskem osnutku bi morali upoštevati tudi gospodarski del Osimskega sporazuma. Posebno glede industrijske cone, ki bi povzročila nepopravljivo škogo kmečkemu prebivalstvu in slovenski skupnosti, če bo industrijska cona na predvidenem področju. Vprašamo se lahko, kaj bo še ostalo od

10.237 ha obdelovalne zemlje v naši deželi, če bodo na tej površini zgradili vse potrebne infrastrukture in če bodo v tem dodali še plinovode, naftovode in razne avtoporte? V naši pokrajini bodo ostala še naprej podeželska področja, ne bodo pa kmetijska, ker jih bo pokrival asfalt ali beton, ki bo spremenil vso topografijo današnjega Krasa.

Stališče Slovenske skupnosti temelji na natančni proučitvi sedanjega osnutka in na iskanju prave rešitve, ki naj zaščiti kmetijsko področje. Želja dobro mislečih je, da bi prišlo do izvajanja dalekovidne deželne politike glede kmetijskega razvoja in varstva okolja. Družba, ki temelji na splošnih vrednotah dela in kmečkega življenja, ne more ostati gluha na klic tistih, ki danes obdelujejo zemljo in jamčijo za ohranitev naravnega okolja.

VERENA KORSIČ

Slovenski tabor v Doberdobo

Pred kratkim ustanovljeni Svet slovenskih organizacij (SSO) v deželi Furlaniji-Julijski krajini je za začetek svojega delovanja priredil proslavo ob 100-letnici rojstva in 25-letnici smrti skladatelja Vinka Vodopivca. Prireditve se je odvijala 18. in 19. junija v Doberdobo.

Samo tisti, ki so živeli v času, ko se je fašistično nasilje naslajalo ob mučenju slovenskega življa, lahko pravilno vrednotijo delo, ki ga je opravil Vinko Vodopivec, tudi če popolnoma odmislimo njegovo skladateljsko vrednost. Lik, čigar blesk je žarel v nastajajoči temi, ki je začela dušiti slovenskega človeka, je bil kot oporna točka za preganjane duhove. Vse prelahko mladi danes pozabljajo na težke čase, ki so jih preživljali in v katerih so vztrajno kljubovali naši predniki, da bi nam zagotovili boljše bodočnost. Marsikdo rad spregleda neizčrpno bogastvo materinega jezika in se rajši predaja trenut-

nim modnim sledenjem vsega, kar diši po tujem.

Take in podobne misli so se nam porajale že med pripravami na to proslavo, za katero so si organizatorji močno prizadevali. Delo ni bilo zaman. Že 18. junija se je zbralo veliko število primorskih Slovencev s te in tudi one strani meje. SSO je želel, da bi ne bil samo dan posvečen Vodopivcu, ampak tudi slovenstvu, ki si ga moramo tu v zamejstvu vsak dan posebej izvojevati. Težišče sobotnega popoldneva je bilo odprtje razstave Vodopivčevih del. Po pozdravu predsednika SSO dr. Damjana Paulina je spregovoril g. Jožko Kragelj, ki že več let z vso pozornostjo zbira Vodopivčeva dela in dokumente. Dal jih je na razpolago in tudi sam mnogo pomagal pri pripravi razstave. S čudovito preprostimi besedami je živo predstavil lik Vinka Vodopivca, ki so ga prisotni začutili kot izredno dobrrega, priljubljenega človeka in umet-

Slovenski tabor v Doberdolu: pojejo združeni moški zbori

nika. Razstava, ki bi lahko obsegala še več eksponatov, če bi bil prostor dovoljeval, je bila kljub temu zelo izčrpna. Poleg prvih Vodopivčevih dokumentov, osebnih podatkov, spričeval in fotografij je zajemala tudi nekaj skladateljeve korespondence s takratnimi vidnejšimi kulturniki, izbor rokopisov glasbenega opusa, koncertnih programov in veliko število Vodopivčevih objavljenih del. Sobotni program so popestrile še športne igre in ansambel Lojzeta Hledeta iz Števerjana.

Tudi nedeljsko popoldne je bilo programsko razgibano. Dr. Zorko Harej je v daljšem govoru izčrpno predstavil osebnost Vinka Vodopivca. Sledil je nastop zborov Mirko Filej iz Gorice, Fantov izpod Grmade in Primorskega akademskega zbora V. Vodopivec iz Ljubljane. Dovršeno so izvedli nekaj pesmi V. Vodopivca in drugih skladateljev. Nato so pod vodstvom Zdravka Klanjščka skupno zapeli še Vodopivčevi O večerni uri in Pobratimijo. Zadnje glasbeno točko pa je predstavljal Vodopivčev Kovačev študent v instrumentalni priredbi Aleksandra Vodopivca. Podala ga je mladinska glasbena skupina iz Trsta.

Med odmorom je bilo nagrajevanje najboljših risb, ki so jih otroci narisali na slikarskem ex tempore tisto po-

poldne pred začetkom programa. Za veselo razpoloženje pa je ob koncu poskrbel ansambel Igo Radovič iz Nabrežine.

Praznik, ki so ga organizatorji krstili za Slovenski tabor, je dosegel svoj namen bodisi s kulturne kot z družabne strani. Čutilo se je, da so udeleženci odnesli s prireditve nekaj več kot samo prijetno počutje. Očitno je bilo, da so korenine ki so jih pognali ljudje kot Vinko Vodopivec, še vedno polne življenjskega soka.

ALBERT MIKLAVEC

Ko bo prišla pomlad

*Ko bo prišla pomlad,
bodo veje spet cvetele
in gozd postal bo mlad,
mlade ptice bodo pele...*

*Saj tudi jaz bi rad
se zazrl v nove dneve,
s polnim srcem nad
bi pel pomladne speve.*

Kaj nam pove naš narodni krstni list

UVOD

Čimbolj omikan je kak narod, tembolj se zaveda svoje narodne individualnosti in tembolj čuti potrebo, da si pride na jasno o svojem izvoru in svoji zgodovini. Primitivna ljudstva ne čutijo potrebe po zgodovini, zadovoljujejo se z miti, s katerimi si skušajo razložiti skrivnost svojega izvora, največkrat od kakega boga ali totemske živali. Samo kulturno in politično razvit narod hoče spoznati in razumeti svojo resnično preteklost — svojo zgodovino —, da lahko zavestno oblikuje svojo sedanost in gradi svojo prihodnost. To zahteva njegova samozavest, njegovo uveljavljanje lastnega narodnega »jaza« v širši mednarodni skupnosti, njegovo samospoštovanje. Brez tega se kar naprej išče, dvomi o sebi in se ne more izmotati iz protislovij in kompleksov, enako kakor posameznik, ki ne pozna dovolj samega sebe, kar naprej dvomi v svoje sposobnosti, se ne zaveda dovolj jasno svoje človeške vrednosti in se vse prerad podreja drugim.

Slovenski narod je danes že v takem štadiju kulturne in politične zrelosti, da zahteva to tudi polno zavest lastne narodne individualnosti. O tej pa si lahko pride na jasno le, če pozna svoj izvor in svojo pravo zgodovino. Do nedavnega smo se zadovoljevali z miti, katere so si povečini izmislili drugi v svoj lastni politični prid, in ti miti so nam bodisi sploh odrekli narodno individualnost ali pa nas napravljali samo za nekaj polnarod. Kot takemu polnarodu so nam mnogi odrekli in nam ponekod še danes odrekajo pravico do samostojnega narodnega življenja z vsem, kar to pomeni, in zanikajo tudi našo sposobnost za to. Na tak negativen ali dvoumen odnos do nas lahko kot narod zdravo reagiramo samo tako, da čimbolj uveljavimo svojo narodno osebnost. V ta namen pa moramo dobro dokazati sami sebe: kakšen narod pravzaprav smo, odkod izhajamo, kje je bila naša pradomovina in kakšna je bila naša resnična zgodovina.

SLOVANI - VENDI - VANDALI

Vsak narod nosi s seboj dokument o svojem nastanku, nekaj svoj narodni krstni list. To je njegovo ime, ki ni nikdar nekaj slučajnega, ampak vsebuje marsikaj; v njem je lahko zapopa-

dena njegova prvotna domovina, skrivnost njegovega izvora in dolg predzgodovinski ali zgodovinski razvoj. Tak narodni krstni list je tudi naše narodno ime Slovenci. O njem je bilo in je še danes veliko ugibanja. Nekateri so menili, da izhaja iz dozdevnega indoevropskega korena kleu, ki da je pomenil »teči«, po čemer bi se dalo sklepati, da so bivali Slovani prvotno (te teorije vedno predpostavljajo, da so bili Slovani, v nasprotju z Germani, Galci, prazgodovinskimi prebivalstvom Italije itd. enotno ljudstvo) ob neki reki, ki da je bila najbrž Dnjeper, ali v nekem močvirju in to naj bi bilo Pripetsko močvirje med Poljsko, Belo Rusijo in Ukrajino. Drugi so iskali imenu Sloveni ali Slovani še kak bolj fantastični izvor, npr. v besedi »slava«. Dejansko pa je stvar veliko bolj preprosta, predvsem pa bolj konkretna, kar velja skoro za vsa narodna imena. Beseda Slovani je iz modernega časa, prvotni izraz je bil Slaveni, grško Sklavanoi. Ta izraz pa je mogel nastati samo iz narodnega imena Vendals, tj. Vandal, Vandali. Ime Vendals se je spreminilo zaradi metateze (zamenjave črk ali zlogov — pojav, kateremu je posvečalo slovensko jezikoslovje doslej premalo pozornosti, čeprav je igral veliko vlogo v zgodovini slovenskega jezika) v Slavend in po okrnitvi končnega glasu d v Slaven, kar so bizantinski Grki izgovarjali kot Sklaven, Sklavanoi.

Zakaj je nastala taka metateza narodnega imena Vendals, ki so ga izgovarjali Rimljani tudi kot Vandali ali Vindeli, je težko reči. Kaže pa, da je bil to v prvih stoletjih po Kr. zelo pogost pojav, verjetno po tudi že prej, kot se da sklepati npr. po metatezi Lati-ni iz Ital-ia ali obratno.

Poleg oblik Vendals in Slaven pa je obstajala tudi skrajšana ali morda prvotna oblika Vend, Vendi, v polatinjeni obliki Venedi ali Vinedi. Gre torej za obliko, pri kateri je zlog als-sla sploh odpadel, ali pa se še ni razvil. Zlasti Nemci so uporabljali in še danes uporabljajo v svojem jeziku izraz Wenden ali Windische za Slovence, pa tudi za nekdanje Polabske Slovane, in to nikakor ni bila psovka, kot mislijo danes nekateri, ki ne znajo nemško. Nemci so dobro vedeli, da se naša izrazi Venedi, Wenden, Slavenci in Vandali

POLETJE

*V teh rumenih,
vročih dneh,
je sonce naše vse
in se kotali
po golih tleh
kot zlata žoga,
valovi
po travnikih
in kot nemirni val
v skale pljuska,
skriva se
v brinovo grmovje
vse po kraški gmajni
do predolgega večera.*

na isti narod. Po marsičem lahko sklepamo, da je trajala ta vzporednost oblik Vend, Vendals in Slaven več stoletij, najbrž že iz časa pred Kr.

Za Vandale je znano, da so spadali k tako imenovanim vzhodnogermanskim ljudstvom, enako kot Goti, Burgundi, Heruli, Rugijci, Langobardi itd., katerih prvotna domovina je bila Skandinavija. Vandali so bivali po vsej verjetnosti prvotno na južnem Norveškem in na srednjem Švedskem, kjer je še danes ohranjeno ime Vend v imenih raznih krajev. Slovenski izobraženec dr. Božo Prevorsek, ki že dolgo živi na Švedskem, je ugotovil tam 22 krajev, ki so povezani z imenom Vend. Najvažnejše med njimi pa je vsekakor mestece Vendel severno od Uppsala, ki je moralo biti v predzgodovinskem času eno izmed središč vendskega, tj. vandalskega ljudstva, še v prvih stoletjih srednjega veka pa tudi važen trgovinski kraj s tlakovanimi cestami. Po njem so poimenovali določeno prazgodovinsko kulturo. Že v stoletjih pred Kr., pa tudi v stoletjih, ko je cvetela na jugu civilizacija rimskega imperija, ter še v zgodnjem srednjem veku je vladala v Skandinaviji blaginja, kot dokazujejo izkopenine. Skandinavski trgovci so redno potovali v južno Evropo, posebno v Italijo. Imeli so živahne trgovske stike že z Etruščani v severni in srednji Italiji. Tja so izvažali kožuhovino, jantar iz Baltskega morja, med itd., uvažali pa so izdelke etruščanske in galske umetne obrti, zlasti bronaste kotle, čelade, posodje, oklepe, meče, okras in lepo izdelane bojne sekire, ki pa so

služile skandinavskim veljakom bolj za okras in za simbolni znak njihovega ugleda kot za boj ter so bile temu primerno tudi bolj »lahko« izdelane in celo votle. Ker je pomenila beseda vendar v staronordijskem jeziku »obračati«, »hoditi sem in tja«, »potovati« (z njo v sorodu sta nemški glagol wandern in slovenski vandratj), je torej pomenil izraz Vend prvotno trgovca, zlasti tistega, ki je potoval iz Skandinavije na jug in se spet vračal, verjetno v redkih presledkih. Seveda to niso bili kaki krošnjariji, čeprav so obstajali najbrž tudi taki; tedanji trgovci so bili veljaki, ki so potovali s celo odpravo na vozovih ali na ladjah, in trgovine so se lotili samo najbolj podjetni, ker za to sta bila potrebna bistrost in pogum, pa tudi diplomatska spretnost, zvižčnost in izvežbanost v orožju. Trgovske odprave so se znašle večkrat v nevarnosti, da postanejo plen roparjev ali da se polasti njihovega tovora pohlepni poglavar pri ljudstvih, katerih ozemlja so morale prečkati, da nesreč med potjo in raznih katastrof, npr. povodnji, snežnih plazov, kužnih bolezni itd. niti ne omenjamo. Zato so morali biti trgovci zares bojeviti in spretni. Tako je razumljivo, da so uživali povsod in zlasti tudi v svoji domovini velik ugled. Njihovo bogastvo in znanje, ki so si ga pridobili na potovanjih, sta jim zagotavljala velik ugled in visok položaj v družbi. Bili so vodilna plast, poglavarji, in po njih je dobilo ime vse ljudstvo, kot so dobili npr. tudi Franki ime po svoji vodilni plasti, po »frankih« (svobodnjakih), in enako tudi mnogi drugi narodi. Tem »Vendom« so prodajali davni Italiki svoje blago in tako se je tudi pri njih udomačila beseda »vendere«, tj. prodajati Vendom. Od nordijske besede kaupā, kupiti, pride najbrž tudi italški glagol »comprare«.

Pa tudi Vendi so prinesli iz Italije s seboj mnoge izraze za predmete, ki so jih tam kupili ali videli, kot npr. kotel, sekira, ponva, kastrola, kupica, hiša (zidana), golob (udomačen), ovca, osel, pav, fazan, čovelj itd. To velja tudi za zlatnike, latinsko aureus. V skandinavske jezike je prišla ta beseda kot najstarejši izraz za pravi denar, kajti domača skandinavska »valuta« je bila goveja živina, v stari nordijsčini fé, od tega tudi slovenski besedi ficki in petičen. Iz aureus je nastala skandinavska beseda ör, ki je še danes osnovna enota valut vseh skandinavskih držav, v slovenščini pa se je ohranila v obliki ara, kar je prvotno verjetno tudi pomenilo zlat denar, nato pa denarno jamstvo, ki se ga da pri sklepanju kake kupčije, po čemer lahko sklepamo,

Zbor »Lojze Bratuž« med nastopom v Parizu v cerkvi Saint-Médard

da je bilo treba dati že v davnem času za »aro« kak rimski zlatnik.

S stalnimi trgovskimi postajami in morda celo naselbinami »Vendov«, trgovcev z evropskega severa, na severnovzhodnem robu Italije v etruščanski dobi se da pojasniti tudi obstoj dozdnevnega plemena Venetov od Tolmina do Benetk. Najbrž ni bilo nobenega takega plemena, samo trgovske »štacune«, postaje Vendov, ki so prihajali s severa s svojimi odpravami, počakali v naselbinah na etruščanske trgovinske odprave in spet odpotovali. Na postajah pa so pustili svoje ljudi, da so jih upravljali. In ti so imeli morda žene in otroke in so dali ime kaki gori, reki ali zaselku v redko naseljeni pokrajini.

Južno od Vandalov so bivali v Skandinaviji Goti in v enakem zaporedju sta se začela oba naroda seliti čez Baltsko morje na evropsko celino. Glavni masi obeh ljudstev sta se preselili tja po mnenju nekaterih zgodovinarjev in etnografov okrog leta 100 pred Kr. Goti so se spustili direktno preko Baltika in zasedli zemljo med Odro in Vislo. Vandali pa so se selili, ko vse kaže, predvsem preko južne Norveške, Jytlandije in danskih otokov, na kar spominja še danes severni del Jytlandskega polotoka, ki se imenuje Vendsyssel (Venska dežela). Kot pravi nemški zgodovinar Hans-Joachim Diesner v svoji knjigi »Das Vandalenreich« (1966), sta bili južna Norveška in severna Jytlandija, sklepajoč po arheoloških najdbah, še v drugem stoletju pred Kr. gosto naseljeni, tako da so bili obdelani celo predeli, ki so danes gmajna; kmalu pa se je gostota prebivalstva zelo zmanjšala, kar daje skle-

pati, da se je odselilo. V tej zvezi je tudi omeniti, da se je imenoval severni rt Jytlandije nekdanj Vandilsskagi (danes Kap Skagen), tj. Vandalški rt, toda beseda skagi je še zdaj ohranjena v slovenščini v obliki zgaga, npr. zgaga me dere, neprijetno pehanje iz želodca, pa tudi nemiren, neprijeten človek ali stvari, ki povzročajo prepire in spore. Skagen (zgaga) je torej nekaj, kar »peha«, moli daleč v morje.

Hkrati z Vandali so se selila tudi razna druga južnoskandinavska in jytlandska plemena, ki jih našteva Tacit v svoji knjigi »Germania«. Vandali so bili očitno najmočnejše ljudstvo in so kmalu ustanovili plemensko zvezo. Zavzeli so današnjo Šlezijo, a njihovi naseljenci so poselili tudi širok pas severne Nemčije ob morju, ponekad pa prodrli tudi v zaledje, kot dokazujejo še danes narodni imeni Kašubi in Lužiški Sorbi (Srbi). Ime Kašubi je moglo nastati samo iz Hjá-sjó-by (hjá - za, pri, sjó - morje, by - dežela, bivališče), torej Dežela pri morju, medtem ko pomeni beseda Sorbi ali Srbi (Lužiški Srbi se sami imenujejo Sorbi) najbrž Sör-by (sör - jug), Južna dežela. Še dolga stoletja potem pa so imenovali Nemci in drugi sosedje slovansko ljudstvo na Pomorjanskem s Sorbi vred Vendi. Značilno je tudi, da se Kašubi sami imenujejo Slovinci in da njihova krajevna imena okrog Gdanska zelo spominjajo na slovenska, prav tako pa tudi njihovi priimki. Rimski pisec Tacit, ki je napisal svoje delo »Germania« malo pred letom 100 po Kr., nam je zapustil dragocene podatke o tedanjih Vandalih. Pri tem posebej omenja »Venete«, Vende, češ da se podajajo na dolge roparske po-

hode in so »krepko, hitro in radi na nogah«, kar je verjetno spomin na njihova dolga trgovska potovanja, ki seveda niso bila vedno miroljubna.

V drugem stoletju po Kr. so se Goti bodisi pod pritiskom Vandalov bodisi po lastni odločitvi odselili dalje na jug, na ozemlje nad Črnim morjem od današnje Ukrajine do Romunije, njihovo ozemlje med Odro in Vislo pa so v celoti zasedli Vandali, kolikor ga niso imeli v lasti Bastarni, ki so bili naseljeni vzhodno od njih in so bili tudi skandinavskega izvora, a že močno pomešani s Sarmati. V južni Šleziji so prišli Vandali v stik z ostanom Keltov. Vendar se niso ustavili v Šleziji. Glavnina, kjer je bilo tudi njihovo politično središče, je prodirala naprej, na današnje Moravsko, Slovaško in Panonijo, od tam pa v šestem stoletju v Norik, ki so ga oni imenovali najbrž Norek, iz česar je moglo nastati po običajni metatezi Koren in iz tega najbrž Koretani ali Korentanija (Karantanija). To je seveda zaenkrat samo hipoteza, ki bi ji bilo treba dati jezikovno in zgodovinsko še čvrstejši temelj. Vsekakor bi kazala na to tudi izraza Podkoren in Koren oz. Korensko sedlo, preko katerega je peljala pot v Norik oz. v Karantanijo (Koroško). Na preobrazbo imena Norik v Carnia bi lahko sklepali tudi po izrazu Carnici, ki ga je uporabil v 6. stoletju bizantinski zgodovinar Prokopij v svoji knjigi »O gotski vojni« (v Italiji) in s katerim je očitno menil prebivalce vzhodnega dela Norika. Najbrž so bili to že Slovenci, ker omenja Prokopij tudi »Norike«, najbrž prebivalce zahodnega Norika ali Bavarce. Potemtakem bi se lahko reklo, da so se začeli naseljevati Slovenci bodisi pod starim imenom Vendalsi (Vandali) ali pod novim imenom Slovenci oz. Slovenci v Noriku precej prej, kot je menilo doslej slovensko zgodovinarstvo, namreč že v prvi polovici 6. stoletja, brez zveze s selitvijo Langobardov, kar je tudi najbolj verjetno, kajti Slovenci so bivali severnozahodno od Langobardov (na Moravskem, Slovaškem in Dolnji Avstriji) in njihova selitev je potekala veliko bolj severno kot pot Langobardov v Italiji.

Iz vsega tega je razvidno, da se je začela slovenska zgodovina v Karantaniji in na vsem današnjem slovenskem etničnem ozemlju kot zgodovina svobodnega, ponosnega in močnega naroda, ki se je izoblikoval v davnih časih v Skandinaviji, ne pa v Pripetskem močvirju ali nekje »v Zakarpatju«, kot nam pogosto zatrjujejo. Pri svoji 500-letni selitvi iz srednje švedske in južne Norveške do Karantanije so se vedno spet od-

cepile od glavnine večje ali manjše trume z delom ljudstva in si šle iskat novo domovino na zahod ali vzhod. Za tiste, ki so šli na zahod, vemo, ker so jih zabeležili pisci rimskih kronik, zlasti veliki pohod Vandalov pod kraljem Godigislom (Božji talec) leta 406 v Galijo in nato v Spanijo, kjer so ustanovili svoje kraljestvo, a se že leta 429 preselili na obalo severne Afrike, kjer so si ustanovili pod Godigislovim nezakonskim sinom Geiserihom novo kraljestvo, ki je trajalo do leta 534, ko so Bizantinci ujeli njihovega zadnjega kralja Gelimera. Vandalskih pohodov in selitev na vzhod, v smeri današnje Poljske, Bele Rusije in Rusije pa ni nihče zabeležil, s čimer pa ni rečeno, da jih ni bilo. Iz teh skupin in iz Bastarnov in Gotov, ki so prodirali od Črnega morja proti severu, se je izoblikovalo ljudstvo, ki je govorilo slovenskemu soroden jezik (kakor je bila vandalskemu jeziku sorodna tudi gotščina) in so ga grški zgodovinarji označili za Ante, tj. za prebivalce ob reki Don, ki se je imenovala tedaj Tanai; zelo verjetno namreč ne pomeni Anti nič drugega kot po metatezi spremenjeno ime Tanai (Tanai - Anti). Nastalo je torej enako kot ime Slovenci iz Vendali.

SKLEP

Dokazovanje sorodnosti med pranordijskim oziroma staronordijskim jezikom in slovenščino bi zaslužilo posebno knjigo, toda tu se moramo zadovoljiti zaradi pomanjkanja prostora samo z nekaj mimobežnimi dokazi, ki naj služijo predvsem kot ilustracija. Dejstvo je, da se slovensko besedje za vse dejavnosti in območja življenja, ki so mogla biti znana našim prednikom pred dva tisoč leti, skoraj v celoti sklada z besedjem nordijskih jezikov, razen kolikor so bile prvotne besede v njih izpodrinjene od nemških izposojenk in kolikor ni tudi slovenščina zamenjala starega besedja z izposojenkami.

Pravilno bi bilo, da bi ilustrirali tako sorodnost na več območjih, ker pa, kot rečeno, prostor tega ne dopušča, naj storimo to samo, kar zadeva kmečko orodje. Sorodnost slovenskih in skandinavskih izrazov (na primeru švedskih) za tako orodje je razvidna npr. iz naslednjih besed: backe - peč, bakugn - ognjišče, brynsten - brus, bält - balta, baltica (neke vrste sekira), bössa - puščica (nabiralnik), disk - deska, fackla - bakla, fil - pila, flak - plošča, främre, för - prema, gaffel - vile, grabba (grabiti) - grablje, gripa (zgrabiti) - krplje (za seno), gördel - gož, hacka - čaklja (motiva), halm - slama, hartass - krtača,

Ob 650-letnici smrti sv. Roka, okrašena župnijska cerkev v Nabrežini

harv - brana, hjul - kolo, hov - podkev (narečno podkova), kanna - kangla, kar - korito, korec, kedja - ketna (narečno), kil - klin, kista - kišta, kittel - kotel, kladd - klada, klöpp - klopotec, korg - košara, kupa - panj, kvarn - žmrlje (iz glasu kv je nastal v slovenščini ž, kot npr. tudi v besedah kvinna - žena in kvälja - želja), kyl - kij, kaak (aa izgovoriti kot o) - koza (za žaganje), käpp (izg. čep) - cejec (pri mlačvi), käril (čerl) - čaša, kärra - kare (voz na dveh kolesih), ljus - luč, ljusstake - stenj, mjuka (mehčati) - možnar, mjölkanna - mlečna kangla, pipa - pipa (cev), plog (izg. plug) - plug, plunta - plenta, rem - jermen, rissel - rešeto, räcke - ročica (npr. pri plugu), sadel - sedlo, sikt - sito, skaft - škaf, skal - skodla, skatt - škatla, skida - smuč (verjetno iz smygsikida - deski za drsenje), skrida - škripec, skruv - škreva (narečno), skröp - črep, skära (rezati, sekati) - sekira, spada - lopata, spik - špika (žebelj), spjälä - špala, spröt - protje, stack - stog, stock - čok, strigel - štrigel, staang - štanga, stäva - čeber (st je dalo v slovenščini č, kot npr. tudi v stövel - čovelj, stövare - čuvaj (pes), stötttrupp - četa itd.), stör - štor, svirvel - sveder, syl - šilo, saa - sod, saag - žaga, ten (palica) - vreteno (palica, ki se vrti), tilja - dilja, tratt - trah-

tar, traag - trugla, träd - drevo (plug), tunna - tunka, tygel - telega, udd - udica (trnek), vagn - voz, varv (oviti) - vrv, vidja - vitice, vind - vitel, vaag - vaga, vässa - osla, vosla, aarder - ralo, ämber - jerbas (embar, vedro), ögla - igla.

Upoštevati je treba, da so se tudi švedski izrazi že precej oddaljili od pranordijskih in da je minilo poldrugo tisočletje, preden je bila večina teh izrazov prvič zapisana v slovenščini. Kljub temu niso bolj oddaljeni od nordijskih kot so npr. tialijanske besede od latinskih, kot lahko vidimo na primerih lac, lactis - latte in sikt - sito.

Metatezo Vendals - Slaven(d) potrjujejo številne slovenske besede, ki so doživele enako metatezo (zamenjavo zlogov) v primerjavi z nordijskimi besedami, iz katerih izhajajo, npr. fästmö - nevesta, gäld - dolg, harv - brana, praha, hasselleska, hellre - rajše (rajši), jösse - zajec, mässa - sejem, namn - ime, norna - rojenica, nämna - imenovati, skog - gozd, sparv - vrabec, tupp - petelin, tända - netiti, ute - tuj, vild - divji, vraang - kriv, vagga - zibati, aarder - ralo, älva - vila, ämna - nameniti se, ösa - zajeti itd.

Poleg tega obstajajo za skandinavski izvor Slovencev nešteti etnografski dokazi (gručasta kmetija, kašča, tamar, peč, ojder [v hlevu], dimnica, kozolec, hram, krpje za steljo in seno, ki jih uporabljajo samo skandinavski narodi in Slovenci, plug, ralo, imena mitičnih bitij, priimki na -šek in drugi), ki sestavljajo cel slovar pranordijskih izrazov v slovenščini itd. Vse to je povzročilo, da je nastala v evropski etnografiji že cela teorija o enotnem »nordijsko-vzhodnoalpskem kulturnem krogu«. Toda slovenska etnografija in jezikoslovje še vse do danes nista spregovorila o njej, kaj šele da bi jo kritično osvetlila in kaj doprinesla k njej, s čemer bi pritegnil slovenski narod nase močno pozornost ne le nordijskih, ampak vseh evropskih etnografov in drugih sorodnih ved, kar bi nam nedvomno koristilo tudi v boju za naše narodne pravice, npr. na Koroškem. Tako pa se okoriščajo s temi dokazi nordijskega izvora koroškega ljudstva samo Avstrijci, ki vztrajno prikazujejo Slovence kot ljudstvo, ki so ga pritirali s seboj Obri odnekod iz vzhodnoevropskih step in mu utrlji pot na Koroško, ko so bila tam že naseljena vzhodnogermanska plemena skandinavskega izvora. Znanstveno resnico je treba iskati že zaradi nje same, saj to je naloga znanosti, še tembolj pa, ker je to v našem narodnem interesu, če hočemo zares uveljaviti svojo narodno individualnost.

Končno pa vse to niti ni nekaj novega, kajti zavest svojega vandalskega izvora si je ohranil slovenski narod skozi ves srednji in novi vek, kot dokazujejo spisi naših zgodovinarjev od koroških do Paracelsusa in Kristalnika in preko Bohoriča in Valvasorja do Zige Popoviča, ki je opozarjal v svojih spisih na tesno sorodstvo med švedščino in slovenščino in domneval, da sta si morala biti ta dva naroda nekdanje zelo blizu. Prekmurški pisatelji so se še do preteklega sto-

letja imeli za Slovence-Vandale. In tudi tuji letopisci ter sosedni Nemci, Madžari in večkrat Italijani so videli v Slovencih Vandale oziroma njihove potomce. Tej tradiciji se je odrekla slovenska literatura šele s pojavom slovanskega oziroma panslavističnega gibanja ob koncu 18. in v prvi polovici 19. stoletja. Šele današnji zgodovinarji dajejo spet večjo veljavo lastni tradiciji narodov o njihovem izvoru, vedoč da tako dolgo izročilo navadno ni iz trte zvito.

ANDREJ KOBAL

Moj birmanski boter in njegov sin Frank

Na tnalu poleg stopnic pod stano-
vanjskim delom hiše je drobil hosto.
Visok, suhljat, napol sključen je počasi
segal po suhih vejah s kupa na levi, jih
obračal, sekal in drobno zlagal v fušte
(snope) in povezoval s srobotjem. Sko-
zi vrata nad stopnicami se je slišalo
enakomerno drdranje kolovrata, od-
prtih vrat hleva pa zamolklo prežve-
kovanje krave.

Ni me opazil, ko sem dolgo, mogoče
celo uro, bosonog mencial v ozadju. Če-
prav odločen, da ga bom vprašal in
poprosil, nisem mogel odpreti ust; le
čakal sem, da bi se obrnil in kaj rekel.
Saj je bil vedno tako prijazen z menoj,
nikoli brez besede, rad je dal kakšno
suho sadje, prejšnjo nedeljo mi je na
Placu celo kupil za krajcar rožičev. Kar
čakal sem molče. Se bo že obrnil in
kaj spregovoril. Ker se ni, sem prita-
jeno zakašljaj.

»O, Andrejček, ti si tu. Danes pa
nimaš šole.«

V odgovor sem pristopil bliže, prav
k njemu: »Ali smem pomagati? Bom
zložil fušte pod gank.« Prijel sem eno,
jo odnesel in položil k steni, stopil po
drugo. Nič ni ugovarjal, a zdelo se mi
je, da me je po strani ogledoval; mo-
goče si je mislil, da bi rad od njega
krajcar.

Ni bilo veliko, kar sem znosil in
lepo zložil. Pristopil sem k njemu, ki
se je tedaj usedel na tnal, bolj za to,

da me ogleduje kot pa za oddih. Svetlo-
modre oči so me gledale radovedno.
Oveneli nagubančeni obraz pa je izra-
žal veselje, ko sem se boječe dotaknil
njegove roke. »Rad bi vas prosil...«

»Kaj bi rad, Andrejček? Le reci.«

»Bi prosil, če boste...«

»Kaj bom?«

Opogumil sem se, dejal glasno: »Moj
boter pri birmi.«

Vzelo mu je besedo. Neverjetno je
gledal. »Jaz? Ali nisem prestar za kaj
takega? Mogoče bi ti povprašal koga
drucega, mlajšega.« Morebiti je mislil
tudi premožnejšega.

»Rad bi samo vas za botra. Ali
boste?«

»Rad, Andrejček, še kako rad!« Pri-
jel me je z obema rokama in pritegnil
k sebi, ganjen, da mu je iz oči kanila
solza.

»Neža!« Poklical je svojo ženo, ki
se je prikazala na ganku, brez vpra-
šanja.

»Ali veš, kaj me je Andrejček na-
prosil?« Mogoče je menila, da bi rad
krajcar in ni nič odgovorila.

»Da mu bom za botra pri birmi.«

»Ooo!« je prihitela po stopnicah k
nama. Nič ni oporekala, še vesela se
mi je zdela, le vprašala je, kdo mi je
naročil, naj prosim njega. »Ali ti je
mati rekla?«

»Ne, ona za to nič ne ve. Rekla je,
naj si botra sam izberem.«

»Pa morebiti ne bo zadovoljna.«

»O, bo, bo. Brž ji grem povedat.«
Celo zahvaljevala sta se mi, in rekla, da moram doma povprašati, če dovolijo, da bo Bede moj boter. Nisem poslušal, saj vesela novica me je silila domov, ne da bi se prej sam zahvalil.

Doma sem vse presenetil. Kar verjeti niso mogli. Mati res ni oporekala, ampak bratu in sestram se ni zdelo prav. Bede pa moj boter! Zakaj nisem

KRAŠEVEC

G. ERNESTU BANDLJU

župniku na Brjah

Branik - zadnje dni aprila 1945

*Ljubil si zemljo slovensko,
njene goré in doline,
jezera, reke, potoke,
njene vrhé in ravnine,
njene gozdove in loke,
mesta in trge, selišča,
steze in ceste, mostove,
znamenja, križe, svetišča,
zide, ograje, plotove,
pokoj skrivnostni grobišča,
zimo in pomlad, poletje,
barv harmonijo jesensko,
našo pesem in cvetje...*

*Zemlja ljubila je tebe,
z juga domov te je vzela —
prišel si Ojdipus v Tebe:
Sfinga usode zadela
te je na pragu svobode,
nisi omahnil med travo:
meč te ljuto prebode,
vržen krvav si v Vipavo,
val te k obrežju zanese,
zemlja te tvoja objame —
padle so smrti zavese...*

*Tiho počivaš v dnu jame
zadnje postaje v Šmarjah,
spomni se, moli še zame
k srečanju v večnostnih zarjah...*

prej njih vprašal? Brat si je tudi sam izbral botra, ampak precej premožnega in ne tako starega, Gantarja. Bede, najbolj siromašen in tudi najbolj ostareli bajtar v naši vasi, se nobenemu ni zdel primeren za botra. Vsi so me silili, naj vprašam koga drugega, le mati se je postavila na mojo stran. »Če hoče, da mu bo Bede za botra, pa naj bo!« je rekla in okregala Tarazico in Maričko, ki sta se kar smejali nad mojo izbiro.

Po njih mladi pameti so brat in sestri imeli prav. Bede je imel le košček zemlje za krompir in zelenjavo in kos grive s sadnim drevjem in travo za kravi potrebno klajo. To ni zadoščalo za preživljanje. Neža je zaslužila kakšno krono z delom pri premožnejših kmetih, Bede sam pa ni bil več sposoben za kakšno dnino. Sin in hči sta že pred leti odšla na »Prajzovsko« za služkom in od tam kaj pošiljala. Bede ni imel niti spodobne obleke za v cerkev, posebno pa še za birmo, so ugovarjali brat in sestri. Prav zaradi tega ne gre nikoli k maši in Neža tudi ne, ker jo je sram.

Ugovori so bili zaman, saj je mati privolila. In nisem se kesal, da sem Bedeta izbral za botra. Kolikokrat v življenju sem se spomnil birme, a bolj kot birme same, svojega botra tistega srečnega in veselega dne.

Oblečen skromno, čedno, pa v novih blešččih se čevljih, sem stopil k Bedetovim. Oba sta bila že pripravljena. Nisem se mogel načuditi prelepim oblačilom, kakršnih nisem nikoli prej videl na noben praznik in na nobenem vaščanu. (Kot sem pozneje izvedel, sta obleki za oba poslala Franc in Franca z Nemškega.) Bede se je zdel pomlajen za polovico svojih sedemdesetih let, vesel, toda resen in skoro gosposko ponosen. Neža, mnogo mlajša od njega, se mi je videla kot prava gospa. Iz kolarčka je vzela dva nageljna in ju prvo meni, potem botru pripela na prsi. Skozi vas proti cerkvi sta me vzela v svojo sredo, mimoidoči pa so gledali, pozdravljali in kaj lepega pripomnili. Pred cerkvijo se je Neža ločila od naju. Bede pa, z roko na moji rami, me

je vodil po cerkvi vse do oltarja. Nič več sključen ni bil, stopal je vitek kot mladenič, me narahlo pritisnil na ramo, da sva pokleknila, vstal in me postavil v vrsto z drugimi birmanci, sam pa je stal tik za menoj, kar naprej z roko na moji rami.

Kdo bi tak dogodek pozabil v življenju. V mojem primeru bi prej pozabil vzvišeno svečanost, katero je opravil veliki nadškof Sedej kot pa dragega mi botra, siromašnega starčka, dejal bi zadnjega med vaščani, katerega je botrovanje osrečilo za spomin na vsa dolga leta življenja, ki so mu bila še usojena.

Po obredu sta me Bedetova vzela domov na naravnost ženitovanjsko kosilo. To je bil praznik za vse in ne vem, kateri je bil bolj srečen, ko mi je boter stisnil v roko svetel, čisto nov goldinar.

* * *

Bede smo mu rekli le po domače; »pri hiši« se tako reče. Pisal se je Franc Raspet in dočakal je devetdeset let. Ravno tako njegov sin, ki se ga iz otroških let nejasno spominjam v vojaški uniformi, predno je odšel na Nemško. Odtod je odšel v Ameriko, kjer sem ga dolgo let pozneje spoznal, se nekajkrat z njim sestal in ga zadnjič obiskal leta 1968. Skozi vsa leta sva si dopisovala, če ne pogosteje, vsaj o božiču. Zadnji božič pa ni bilo več glasu od njega. Preminil je v starosti devetdeset let, kakor njegov oče, moj boter.

Kot oče, je bil sin visoke postave, po obnašanju in prijaznosti pravi stari Bede. Življenje v tujini ga ni spremenilo ne po zunanosti ne po značaju. V svet je moral za zaslužkom, a doma in staršev ni nikoli pozabil. Pisal jim je pogosto, jih obiskoval, ko si je gmotno pomogel.

Najbrž bi se v tujini ne bil nikoli sestal z dobrim Frankom in ne bi bilo najinega zaupnega prijateljstva, če bi njegov oče ne bil moj boter. Kakor hitro je Bede izvedel, da sem odšel v Ameriko in da živim v Chicagu, mu je poslal moj naslov. Frank je kmalu prišel na obisk in mi prebral očetovo pi-

smo: »Andrejček mogoče potrebuje pomoči, ker je pravkar prišel v Ameriko... Piši mu ali pa ga osebno poišči... Obvesti me, kako se ima.« Tako približno je pisal skrbni boter.

Frank me je presenetil na farmi. Z motornim kolesom se je pripeljal iz daljnega Springfieldda v državi Illinois. Skoro dvakrat tako star kot jaz, se mi je ponudil na uslugo, kakor da je on moj boter. »Če ti tu ne bi ugajalo,« je priporočal, »pridi k meni v Springfield; boš že tam dobil primerno službo.« Povedal je to in ono o sebi. Prva leta je v Ameriki kopal premog. Kot športnik z motornim kolesom je zaslovel z uspehi na tekmah in ni imel težav dobiti službo pri policiji glavnega mesta Springfieldda. Kakor njegov oče se petinštirideset let star še ni oženil.

V Springfield tedaj nisem šel, nastalo pa je neločljivo prijateljstvo med Frankom in mojim bratom, saj sta si bila po letih bližja, in tudi z menoj in drugimi našimi. Davno Bedetovo botrovanje je vodilo v odnose, kot bi bili sorodniki po krvi.

Frank je pustil policijsko službo, ko se je oženil malo pred vojno in si kupil obsežno farmo le nekaj milj od Springfieldda. Pri zadnjem obisku leta 1968 se mi je zdel zaradi starosti kot moj boter, bolj kot kdaj poprej; njegova žena pa, tudi Cerkljanka, precej mlajša od njega, je bila ustrezljiva kot pokojna Neža. Kljub starosti ni Frank opustil gospodarjenja na obsežni farmi. Iz lepega doma me je vodil do nepreglednega polja. Ko sem se čudil bujni rasti do dva, tri metre enakomerno visoke korusze, edinega pridelka njegovega posestva, mi je razlagal o gnojilih, še več pa o umetnem križanju korusnega semena, ki podvoji ali celo potroji pridelek. Dejal mi je, da je bil prvi farmer v okraju, ki se je poslužil iznajdbe z uvajanjem križane korusze in uspel.

Pred odhodom iz gostoljubnega doma je Frank po telefonu poklical starejšega sina iz mesta, da bi se spoznali. Tudi ta je vedel, da je bil njegov ded moj boter. In povedal mi je to čisto po cerkljansko.

Nekaj o sodobnem kmetijstvu

Težnja po lastnini je nepotešljiva želja vseh, ki so pripravljene obdelovati zemljo, to je primarna težnja mladih kmečkih rodov. Družinska kmetija kot osnovni tip proizvodnje popolnoma ustreza zahtevam in značilnostim smotrnega kmetijstva v sodobnem gospodarstvu. Sedanji zemljiški kapital se uresničuje z delom na osnovi proizvodnega procesa, zaradi trgovinske važnosti in družbene stabilnosti. Naloga deželnih uprav je podpirati kmečko delo z vso resno politiko podpor, ki so nujne za nagel proces posodobljanja. Akcija samo je treba osredotočiti predvsem na kmeta. To je lahko zaradi primerne poklicne izurjenosti jamstvo za doseg ciljev sodobnega kmetijstva. Družba pa mu more nuditi primeren zaslužek in tudi plačo, ki je danes nima.

Te predpostavke so nedvomno veljavne, ampak bati se je, da bodo ostale le načelne trditve, če jih ne bodo spremljale juridične in dejavne obveznosti. V naši pokrajini lahko naštejemo nekatera kmetijska gospodarstva, ki niso sad slučaja ali tradicije, ampak posledica neke gospodarske logike, ki nastaja po počasnem prilagojevanju razmer okolju. Sedanja kmečka gospodarstva težijo k združitvi v širše kmetijske enote. Glavni vzrok je v odseljevanju kmetov in v razvoju kmetijske mehanizacije.

Naša dežela nujno potrebuje odobritev področnih načrtov za spremembo obstoječih zastarelih struktur in uresničenje evropskih predlogov na kmetijskem področju. S finančnimi spodbudami bi morala dežela omogočiti združevanje zemljišč na velikih kmetijskih področjih. Vsekakor bi pri tem morala upoštevati manjše družinske kmetije z vsemi njihovimi značilnostmi. V sklopu sedanje preosnove kmečkega gospodarstva ni mesta za spolovinarstvo. Tega bi morali čimprej odpraviti z razvelja-

vitvijo atipičnih in neprimernih pogodb, ki dejansko usužnjujejo kolone. Novi način gospodarjenja bi odprl pot številnim kmečkim delavcem, ki bi postali lastniki svoje obdelovalne zemlje in bi razvili svoje strokovne sposobnosti. Obdelana zemlja je glavno delovno sredstvo za kmeta, s čimer uresničuje tudi svojo človeško dimenzijo in zato ima vso pravico, da jo v celoti uživa.

Težnja sodobnega kmetijstva je ta, da bi najemniki, koloni in spolovinarji postali lastniki zemljišč, ki jih obdelujejo. Politika sedanjega kmetijskega razvoja gre naprej prav v tem smislu, da se odpravijo egoistične špekulacije.

V ta razvoj so vključene politične in socialne perspektive, ki naj bi preprečile beg s podeželja posebno mladine in tako jamčile za gospodarsko neodvisnost novih kmetij. V sedanjem postopnem razvoju so nekatere neugodne gospodarske razmere, ki silijo mladega kmeta, da se zaposli v industriji. Razmere glede plač se niso veliko spremenile v primeri s preteklostjo. Industrialci navadno dajejo kmečkim delavcem nižje plače, ker menijo, da njihovi delavci lahko dopolnijo svojo družinsko bilanco z dohodki iz kmetije. Na škodo malih kmečkih delavcev se v zadnjih letih krepi špekulacija bogatih kupcev. Zato preostaja malim kmetom ali tistim, ki bi radi obdelovali zemljo, le malo razpoložljive zemlje, oziroma, če jo že imajo, je njena vrednost zelo majhna. Zato je med bogatimi kupci, kapitalisti, komercialisti, industrialci in svobodnimi poklici na eni strani in kmeti na drugi, prava tekma za nakup zemlje. Kljub vsemu ima zemlja svojo vrednost, kolikor je obdelana in predstavlja aktivno gospodarstvo. Novejši zakonski ukrepi na področju obdelovalne lastnine so pripomogli k zvišanju zemljiške vrednosti.

RUNOPIS - STARONORDIJSKI IN SLOVENSKI JEZIK

Skandinavski in drugi znanstveniki si belijo glave, kako so prispele v Skandinavijo rune, nekdanja »paličasta« pisava nordijskih, pa tudi drugih germanskih narodov; razširila se je v prvih stoletjih po Kr. Ne vedo, komu naj pripišejo to iznajdbo ali posredovanje te kulturne dobrine. Se najbolj so se nagibali doslej k mnenju, da so bili njeni posredniki Markomani, ki so ustanovili v prvem stoletju po Kr. obsežno državo v današnji osrednji Nemčiji in na Češkem, kajti drugim narodom posredovanja take važne kulturne pridobitve, ki je izvirala vsekakor od Etruščanov, ki so pisali s podobnimi črkami, ni bilo prisoditi, zlasti ne Cimbrom ali Kimbrom (beseda pomeni »bojevniki«) in Tevtonom (tjotth — ljudstvo), ki so sicer prišli že dobro stoletje pred Kr. v stik z Rimljani, a samo v bojih, v katerih so bili končno hudo poraženi in skoro uničeni. V takih razmerah pa ni verjetno, da bi bil kak narod sposoben takega kulturnega poslanstva. Tega pa so bili nedvomno sposobni trgovci »vendii«, ki so se lahko pri svojih stikih in v prijateljskih odnosih z etruščanskimi in rimljanskimi trgovci naučili tudi njihove pisave, jo priredili svojemu jeziku in si začeli tudi oni zapisovati svoje zaloge in zasluge v črkah, ki so jih vrezavali v lesene palice (kolce) ali v kak drug material, npr. kost. To domnevo potrjuje več stvari: prvič to, da se je imenovala črka v (w) v staronordijski oziroma vzhodno-germanski (gotski) runski abecedi wen ali wynn, kar je bilo prvotno najbrž wend ali wynd, torej »trговец«, »potnik«; drugič, da se je imenovala prva črka v tisti abecedi, t. j. črka f, fé, kar je pomenilo, kot rečeno, najprej živino, pozneje pa denar oziroma premoženje, in nedvomno je vsak trговец začel svoje zapiske z besedo fé ali z okrajšavo f, ki je pomenila njegova aktiva. Nadaljnji dokaz je ta, da se je ravno pri Slovencih in v Skandinaviji ohranil rovaš kot predmet in kot beseda. Rovaš pa velja etnologom za enega najtrdnjših dokazov pradedne kulturne povezanosti med Slovenci in Skandinavci. Slovenski izraz rovaš ne more biti nič drugega kot pranordijski izraz rún-ast, t. j. runska palica (veja), v katero so vrezavali runske znake kot še do nedavnega slovenski kmetje, vinogradniki in krčmarji. Kjer je še ohranjen

kak tak rovaš, ga je treba skrbno shraniti kot dragocen dokaz starodavne slovenske ljudske kulture.

V slovenščini kot zelo starinskem jeziku nordijskega izvora se je ohranilo tudi precej besed iz davnega nordijskega obdobja, ki jih najdemo v runskih napisih, vsekanih v skale ali vrezanih v les in koščene predmete. Žal ni postalo pozorno na to še niti slovensko niti skandinavsko jezikoslovje, predvsem zaradi mnenja, da so si ti jeziki preveč narazen, da bi lahko imeli kaj skupnega, pa tudi zaradi tega, ker so to jeziki samih malih narodov. Tako se skandinavskim jezikoslovcem ni zdelo vredno, da bi se zanimali za slovenščino, ker je po njihovem mnenju med slovanskimi jeziki pač mnogo važnejša ruščina kot jezik stomilijonskega naroda; slovenskim jezikoslovcem pa se ni zdelo vredno preučevati jezikov malih skandinavskih narodov, ker zanimanje zaslužita po njihovem le nemščina in angleščina. Pri tem pa postaja vse bolj jasno, da so z jezikoslovnega in zgodovinskega stališča zanimivejši jeziki malih narodov, ki so se ohranili bolj čisti oziroma prvotnejši kakor jeziki velikih narodov. Ti so namreč postali veliki z zavojevanjem in asimiliranjem številnih manjših narodov, kot npr. ravno Rusi, s čimer pa so sprejeli v svoj jezik nešteto jezikovnih elementov asimiliranih narodov, od baltskih in poljskih do finskih in tatarskih. Vsi evropski narodi iz starega in iz zgodnjega srednjega veka ali so sploh izginili, ker so se utopili v najvejših narodih, kot npr. Galci, Etruščani, Ilirci, Tračani, Goti, Burgundi, Heruli itd., ali pa so se ohranili okrnjeni, kot mali narodi, ki so se začeli šele v moderni dobi spet razvijati, kot npr. Vandali-Slovenci, Slovaki, ki tudi izvirajo od Vandalov, Bretonci, Irci, Skoti, Baski, Katalonci, Albanci, Grki in baltski narodi.

V resnici pa si je ohranila slovenščina presenetljivo mnogo jezikovnega zaklada in slovničnih oblik pranordijskega jezika in takih, ki spominjajo na gotski jezik, npr. dvojino. Zato tudi ni čudno, da lahko s pomočjo slovenščine razrešimo razne skrivnostne runske napise, npr. besedo »alu«, ki so jo vrezavali v obeske in ki odgovarja slovenski besedi »žal« ali »zlo«. Isto velja za pranordijsko besedo »ugandiR«, ki je

Strežniki goriške nadškofije ob spomeniku bazoviških žrtev

vrezana v runski napis na kamnu, katerega so našli pred tričetrt stoletja na malem otoku Huglo južno od Bergena in je zdaj v bergenskem muzeju. Celotni napis se glasi v pranordijskem jeziku »ek gudija ugandiR i h...« (zadnje črke so odbite). Skandinavski jezikoslovci menijo, da je pomenilo »ugandiR« nekaj takega kot »ne-čar«, »brez čarovnije«, a potem napis, katerega ostale besede so znane, nima pravega pomena, ker bi se v prevodu glasil »jaz gudija (duhovnik) ne-čar v H (Huglu)«. Brez težave pa se da napis razložiti s slovensko besedo »uganiti«, narečeno »uganti«. Beseda »ugandiR« je torej pomenila tistega, ki zna uganiti prihodnost, in napis zadobi tako pomen »jaz duhovnik uganjevalec v H (Huglu)«. Šlo je pač za poganškega duhovnika-vedeževavca. Napis nam postane še bolj razumljiv, če vemo, da se je nekdanja pranordijska končnica g v slovenščini rada spremenila v s ali g, besede, ki so se začele s samoglasnikom, pa so dobile pozneje v slovenščini spredaj zj ali v ali kak drug soglasnik, ter da se je ohranila beseda »gudija«

v priimku Godina, i pa je slovenski v, iz vi, ko je dobil pranordijski i spredaj v. Potem se glasi napis, upoštevajoč narečno slovenščino »jes godina uganjevalec (ugantar) v H (Huglu)«.

Preglavice dela runologom tudi čarovni napis oziroma čarovna formula »thistil mistil kis-til«, ki jo je najti zlasti na nekaterih nagrobnih kamnih. Mislijo, da naj bi bila odganjala strahove, duhove mrtvih, ki bi hoteli »strašiti«. S pomočjo slovenščine pa se da ta napis razložiti takole: this-til, mis-til, kis-til; til je isto kot slovenska narečna beseda tle, knjižno tu; this je po metatezi zaobrtnjena pranordijska beseda sith (čarovnija), sitha (čarati), švedsko seid, ki se je ohranila v slovenskih narečjih v obliki »cajtati«, »pocajtati« (ozdraviti, prvotno verjetno z zagovorom, t. j. s čarovnijo); mis je splošno razumljivo v obliki germanske besede miss, slovensko mrzko, slabo; kis pa je spet po metatezi zaobrtnjena pranordijska oziroma staronordijska beseda sik, švedsko sjuk (bolan, bolezen), ohranjena v slovenščini v oblikah suh (bolan), sušica itd. Napis je imel torej pomen »tu čarovnija, tu mrzko (zlo), tu sušica«. S tem je grozil tistemu, ki bi oskrnil grob ali nagrobni kamen, in torej ni bil namenjen duhu mrtvega, ampak živim. Sploh je opaziti, da moderni raziskovalci premalo poznajo religiozno pojmovanje in duhovni svet davnih prednikov in si ju predstavljajo preveč naivna. Ne upoštevajo pa tudi metateze. Kaže pa, da je bilo zaobrtnje besed z metatezo v nekdanjih časih priljubljeno in je spadalo najbrž k ljudskemu pesništvu.

Precej besed, ki jih najdemo v runskih napisih, je prešlo v slovenske priimke, npr. muha, t. j. mož (Muha), erilaR, t. j. mojster run (Jerala), thular, kulni govornik (Dular), wilagaR, tisti, ki riše rune (Mlakar) itd. Nekaj besed se je ohranilo v narečjih: faikinaR (fakin, nepridiprav, zlohотноž), arbija (erbía, dediščina), hathu (otava), laukaR (luk) itd.

Tudi sama beseda runa je pustila v slovenščini, v narečjih, sled v obliki besede rona, ruona, ki pomeni rdečo peso, dobesedno »rdeča«. Rune so namreč prvotno pisali oziroma risali z rdečo barvo, ker so jim pripisovali čarovni pomen, in tak pomen je imela tudi rdeča barva.

Slovensko jezikoslovje bo lahko reklo v znanosti o runah še važno besedo, ko se bo zavedlo te naloge, in bo povzročilo pri raziskovanju pranordijskega jezika marsikako senzacijo.

Tržaški skavti in skavtinje v novem obdobju

Ko se je lanski Koledar s krajšim člankom spomnil 25-letnice ustanovitve slovenskega skavtizma v Trstu, je ob omenjanju preteklosti pravilno opozoril, da je ta vzgojna organizacija še vsa mlada in da ima pred seboj pomembne naloge.

In res so tržaški skavti in skavtinje v preteklem delovnem letu začeli reševati te naloge. Gre za povezavo med organizacijami v Trstu in Gorici, za postopno združevanje fantovske in dekliške organizacije v Trstu, za utrditev načel in posodobljenje metod. Vsaka mladinska organizacija mora namreč iskati času primerne načine, s katerimi naj posreduje mladim, ki se v njej vzgajajo, vrednote in načela, na katerih sloni. Obenem mora prilagajati organizacijske oblike novim potrebam. Kljub nekaterim pomanjkljivostim in nejasnostim ne gre torej za kako iskanje novotarij ali opuščanje idealov, temveč za čisto naraven in potreben pojav. In to pri organizaciji, ki je s svojim dolgoletnim delovanjem med slovensko katoliško mladino na Tržaškem in Goriškem dokazala svojo pomembnost in žilavost v času krize organizacij in vrednot.

Poletje 1976 je s svojim jubilejnim jambo-

reejem — skupnim taborom tržaških, goriških in koroških skavtov in skavtinj — gotovo vtilo članom in članicam veliko navdušenja. Pospešilo je tudi zблиževanje med organizacijo skavtov in organizacijo skavtinj v Trstu, pri čemer gre za pojav, ki je značilen za skavtsko gibanje po vsem svetu. Sodelovanje je že prej obstajalo, pomembnejše točke programa so bile večkrat skupne, poleti 1976 so mešano taborili volčiči in veverice.

Ob jesenski obnovitvi delovanja pa je bil storjen še korak naprej. Iz novih organizacijskih potreb so nastali v delovnem letu 1976-77 trije odbori voditeljev in voditeljic posameznih vej tržaške skavtske družine: za najmlajše (volčiči in veverice), za srednjo dobo skavtske vzgoje (izvidniki in vodnice) ter za starejše (roverji in popotnice). Na sejah teh odborov so začrtali program delovanja za skupine posameznih vej, iskali primerne prijeme za vodenje teh skupin in reševali posebna vprašanja veje. Vse tri odbore je povezoval pokrajinski odbor.

Ta nova oblika je pokazala svoje sadove, saj je tudi v mladinski organizaciji potrebna specializacija in večje sodelovanje med voditelji s podobnimi nalogami. Nekaj težav so ustvarili problemi v zvezi z novim načinom vodenja, ki je

Skavti na taborjenju

bilo pač za vse novo, in pa obveščanje ter vsklajanje pobud.

Tak ustroj vodstva je še začasen, ker bo treba spremeniti in odobriti pravila trenutno še ločenih organizacij. Do takrat pa se bo obdržala ta oblika, ki jo morajo izkušnje preizkusiti.

Večji del skavtske vzgoje se vrši v majhnih skupinah na sestankih. Tam ima vsak član svojo odgovornost, tam je priložnost za duhovno misel, za igre, ročna dela, petje ipd. Večkrat na leto pa so večja srečanja in prireditve, ki zaslužijo, da jih spozna tudi širša javnost. V letu 1976-77 je bil izlet iz Trsta in Gorice na Koroško k bratom skavtom, ki so pozneje vrnili obisk na Goriškem in na Tržaškem. Starejši so nadaljevali s pomočjo potresencem in pri zidavi doma za distrofične bolnike pri Opčinah. Volčiči in verice so imeli svoje skupno srečanje in posebno revijo v dvorani z nastopanjem skupin. V zimskem času je bil avtobusni smučarski izlet. Ob koncu leta in v pustnem času družabne prireditve. Spomladi Baden-Powellov dan ob 110. obletnici rojstva ustanovitelja skavtizma. V velikonočnem času sta bili duhovni obnovi za mlajše in starejše, ki so imeli tudi na Repentabru svoj križev pot kot že vrsto let. Potem še jurjevanje za najmlajše ter jurjevanje za ostale člane s sprejemanjem novih bratov in sester. Krona letnega programa so bili trije tabori in delovni tabor.

Tabori so bili letos vsi mešani — udeležile so se jih torej skupine skavtov in skupine skavtinj, vodila pa so jih mešana vodstva. To je bila največja novost letošnjega programa, ki so jo tako udeleženci kot voditelji in starši pozitivno ocenili. Najmlajši so taborili pri Idrijski Beli od 17. do 26. julija. Z voditelji vred jih je bilo okoli 45. Od 26. julija do 10. avgusta sta taborili dve mešani skupini izvidnikov in vodnic na Vojskem in pri Idrijski Beli. Na vsakem taboru je bilo okoli 65 udeležencev.

Slabše je uspel delovni tabor v korist distrofičnih, za katere pa se je v jesenskem času zavzelo več skupin s pobiranjem starega papirja.

K letnemu delovanju spada še redno izdajanje mesečnika Jambor (8 števil na leto), ki je doživel šesti letnik in laskave ocene tako v tisku kot po radiu. Tisk in radio sta tržaškim skavtom in skavtinjam posvečala precej pozornosti, podobno Društvo slovenskih izobražencev, ki je pripravilo večer o problemih organizacije.

K vsemu temu spada še zelo pomembno poglavje, ki je bilo ob začetku že omenjeno: pove-

zava tržaških in goriških skavtov in skavtinj. Po nekajletnem ožjem sodelovanju v pomembnejših zadevah je nastala Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO). 15. decembra 1976 so bila sprejeta začasna pravila zveze, ki povezuje vse omenjene skavtske družine, odloča o skupnih zadevah in pripravlja točke programa, ki so skupne skavtom in skavtinjam v vsej deželi. Tako so vsi zamejski skavti in skavtinje v preteklem delovnem letu dobili nove skupne kroje in značke. Voditelji SZSO so na dveh širokih posvetih razpravljali o odnosu organizacije do politike in nastopanja v živi vsakodnevni stvarnosti.

S tem že prehajamo od vprašanj novosti organizacijske in metodološke narave k vprašanjem načel in idejne poglobitve. Tako poglobitev terja že sam razvoj članov in članic, ki od generacije do generacije živijo v organizaciji in svojsko doživljajo stvarnost. Terjajo pa jo tudi novosti v zvezi z združevanjem organizacij z različnimi navadami in izkušnjami. Poleg vprašanja političnosti organizacije SZSO je prišlo v Trstu tudi do srečanja s slovenskimi duhovniki za skupen razgovor o vlogi vere pri skavtski vzgoji.

Ob začetku delovnega leta 1977-78 pa je bil 1. in 2. oktobra zelo dobro obiskan in zelo plodovit seminar za vse aktivne starejše člane in članice. Razpravljali so o skavtizmu in veri, o službi bližnjemu, o koedukaciji, o narodnosti in o delovanju za starejše člane in članice. Na podlagi temeljitih referatov in poglobljenih razgovorov so skušali udeleženci poiskati način, kako mladim v organizaciji tukaj in danes predlagati pri vzgoji vrednote katoliške vere, slovenske narodne zavesti, dejavne ljubezni do bližnjega. Iz razgovorov so vzklikli tudi čisto novi predlogi za točke v programih, s katerimi bi se dali doseči zaželeni cilji. Te točke so vodstva vej razširila v letne programe, ki jih bodo tržaški skavti in skavtinje skušali uresničiti v prvem delovnem letu tega novega obdobja svoje zgodovine.

Ob začetku delovnega leta pa gre hvaležna misel tržaških skavtov in skavtinj tudi k dvema bratoma, ki sta jih letos zapustila.

9. marca 1976 je nenadoma umrl prof. Oton Berce, ki je bil soustanovitelj tržaških skavtov leta 1951. 21. avgusta je izgubil življenje v avtomobilski nesreči izvidnik Robers Pregarc. Prvem gre hvaležnost za vse navdušenje in delo, ki ju je daroval organizaciji v prvem desetletju obstoja, drugemu pa otožen bratski pozdrav ob mladem grobu.

Naši ugledni možje in žene

o. ROGERIJ (250-letnica smrti)

Ko so okrog 1598 uradno zatrli protestantizem na Slovenskem in z njim tudi slovenske protestantske knjige (razen Dalmatinove Biblije), je bilo treba misliti na katoliške knjige. Škof Tomaž Hren si je napravil lep načrt, kaj vse bo izdal in ustanovil: katekizem, nedelj-ske evangelije, pesmarico, tiskarno in hranilnico — toda sam je imel preveč drugega dela in težav, da bi mogel to uresničiti. Zato mu je jezuit Janez Čandek iz Višnje gore pripravil *Evangelia inu Lystuvi* (1613) in mali *Kanizijev katekizem* (1615), ki sta edini knjigi v prvi dobi katoliške verske obnove.

Prišla je tridesetletna vojna in zavrla vse kulturno delo. Šele 1672 je

Janez Ludvik Schönleben ponatisnil Evangelije in liste ter jim dodal nekaj katekizma, molitev in pesmi. Vzporedno z njim je deloval v Novem mestu Matija Kastelec, ki je izdal tri knjige: *Bratovske bukvice sv. roženkranca*, *Nebeški cilj* in *Navuk kristjanski*. Korak naprej je v tem, da niso več prevodi sv. pisma ali molitveniki, ampak pobožna premišljevanja, torej samostojno delo.

Mogočen napredek proti prejšnjemu času so prinesli proti koncu 17. in v začetku 18. stoletja redovni pridigarji: Janez Svetokriški, o. Rogerij, Jernej Basar in na drugem polju o. Hipolit. Bili so imenitni govorniki in so dali svoje pridige v tisk, da bi z njimi pomagali sobratom. Najvažnejši je bil Svetokriški, toda o njem smo že govo-

Pesnik Vinko Bellič govori na svečanosti ob odkritju kipa prof. Jožeta Peterlina na sedežu Slov. prosvete v Trstu

rili (Koledar 1964), ker pa je letos 250-letnica smrti o. Rogerija, se ustavimo ob njem.

O. Rogerij se je rodil kot Mihael Krammer 1667 v Ljubljani in tu tudi umrl 20. avg. 1728. O njegovih starših in mladosti ne vemo nič, z dvajsetimi leti je stopil 1687 v goriški kapucinski samostan in se po enoletnem noviciatu slovesno zaobljubil. Iz njegovega poznejšega življenja vemo samo to, da je bil slovenski pridigar kapucinskega reda in da je pridigal 29. avg. 1706 ob prenosu ostankov sv. Vitala in sv. Varije v novo ljubljansko stolnico in 15. maja 1707 ob osmini posvetitve te stolnice.

Rogerij je še pred smrtjo pripravil dva zvezka pridig za natis, vendar se je pregledovanje tako zavleklo, da je izšel prvi zvezek 1731 v Celovcu, drugi 1743 v Ljubljani. Oba imata naslov *Palmarium empyreum - Zmagovita nebesa* in obsegata 126 pridig o svetnikih, katerih spomin se je po raznih cerkvah slovesno obhajal. Študiral je Svetokriškega, zato so si obojni govori podobni po sistemu tehničnih pomagal, le da so Rogerijevi bolj razumski in logično jasno izdelani. Na začetku vsake pridige je poglobljena misel, podana v latinski kitici pod naslovom Synopsis, nato v slovenski kot Zapopadik. Pri pridigi o sv. Roku stoji tale:

SYNOPSIS

Rochus quia obedivit
et post iussa patris ivit,
loquitur victoriam.

ZAPOPADIK

Rochus, kir ni bil okoren,
temuč oču prav pokoren,
govori viktorijo.

Nato sledi uvod, jedro in zaključek — trodelna členitev. Vsi ti poglobljeni deli so označeni na robu knjige, posebej so na robu zaznamovani tudi odstavki s številkami. Ta stara sholastična oblika je bolj zunanja, ker ni notranje logične povezanosti med po-

sameznimi deli. Pridige so natrpane s citati in učenjekarstvom, ki sega od mitologije do sv. pisma, cerkvenih očetov in Tomaža Akvinskega. Večinoma je to učenost zajel iz druge roke, iz raznih zbornikov in enciklopedij, simbole pa zlasti iz Picinellijevega *Mundus symbolicus*. V njegovih pridigah ni odmevov sodobnega življenja, brezoseben je, brez domačnosti in humorja. Važno pa je, da so njegove zgodbe precej samostojne, ker jih pripoveduje zaradi zgodbe same, šele potem jih duhovno razlaga. Zato bi že v teh zgodbah lahko videli začetek slovenskega pripovedništva.

Zapopadki in vrsta prevodov latinskih pesmi v pridigah dokazujejo, da je bil Rogerij tudi pesniško nadarjen. S stilističnimi in kompozicijskimi posebnostmi je močno razširil izrazne možnosti slovenskega slovstva in je pomemben člen v nastajanju slovenske proze in poezije. Njegov slog je baročen, jezik dolenska osnova, pomešana z ljubljansčino.

LEOPOLD LAYER

(150-letnica smrti)

Pred 150 leti je umrl Leopold Layer, ki je naslikal najbolj priljubljeno Marijino podobo — Marijo Pomagaj na Brezjah. Slikar je bil že njegov oče Marko, ki je imel slikarsko delavnico v Kranju, slikarja sta bila tudi brata Valentin in Anton. Leopold se je rodil 20. nov. 1752 v Kranju in se učil slikarstva pri očetu in po bakrorezih nemških in italijanskih mojstrov, ker zaradi skromnih gospodarskih razmer ni mogel po svetu. Sprva je delal v očetovi delavnici, po očetovi smrti 1808 je vodil delavnico sam, imel pa celo vrsto učencev. Bil je visoke postave, visokega in širokega čela, živih oči, duhovit in dobrodušen. V družbi je bil vesel in šaljiv. Risal in slikal je izredno spretno in hitro. Mnogo slik je napravil v enem dnevu, tudi posamezne postaje križevega pota, ki so imele po več oseb. Zato so nekatere njegove slike

sijajne, druge manj dobre, za dober denar se je potrudil, za malo denarja je z delom pohitel.

Layer je slikal skoraj izključno človeka, pokrajin samih ni slikal, uporabljal pa jih je za podnožje na svetniških slikah, na katerih je rad upodobil kraj, kamor je bila slika namenjena. Človeka je predstavljal v vseh njegovih razpoloženjih: veselega, žalostnega, resnega, mirnega, razburjenega, razkačnega in pogosto zamaknjenega. Obrazi so navadno zelo lepi, izbrani, krasni so njegovi angeli, ki pa so v bistvu posneti po Kremser-Schmidtu, pri katerem se je učil. Vse njegove figure so visoke in vitke, kakor je tedaj predpisovala francoska šola. Slikal je freske in oljnate slike, večinoma nabožne za razne cerkve in nekaj portretov.

Layer je imel veliko dela, saj so imeli njegove slike tudi preprosti ljudje v Kranju in daljni okolici. Ko pa so 1809 Francozi zasedli Kranjsko, so naročila prenehala. V tiski so začeli v Layerjevi hiši ponarejati avstrijski papirnati denar in ga širiti med ljudi. Avstrijska vlada je razpisala nagrado za izsleditev krivcev in zadnje dni junija 1810 so prišli ponarejevalcem na sled. Zaprli so Leopolda in brata Valentina, ki je teden dni pozneje v ječi za jetiko umrl, Leopolda pa so obsodili na pet let ječe. V tiski in negotovosti se je zaobljubil, da bo poslikal kapelico Matere božje na Brezjah, če bo rešen. Po odhodu Francozov so ga izpustili in 1814 je izpolnil obljubo ter naslikal še oljnato podobo Marije Pomagaj, ki je postala »Kraljica slovenskega naroda« in njen posnetek spremlja naše rojake po svetu. 1. septembra 1907 je škof Jeglič okronal Marijo in Jezuščka z zlatokrono.

Layerjevil cerkvenih slik je toliko, da jih ni mogoče tu naštet. V glavnem so po cerkvah okrog slikarjeve ožje domovine, v Kranju npr. so v župni cerkvi Kristusovo rojstvo, vstajenje in vnebohod (freske), v župnišču pa je devet oljnatih slik. Umrl je 12. aprila 1828 v Kranju.

MIRKO MAZORA

SONETNI VENEC

Z Bogom, o Breginj!

PO POTRESU LETA 1976

1

Zdaj ni te več... si le na dnu spomina...
Otroci, ki slovo so tebi dali,
— metulji v plamen — v svet so vzplapolali,
prezgodaj stari tarnajo: »Tujina!«

Na sveto noč ihti jim duš globina:
»Oh, tam so nekdam starši nas zibali!
Kaj, buldožerji, ste nam razdejali!
Hramovi naši, kje ste? Razvalina!

Presekana je naša srčna žila.
Spomini zlati k tebi so hiteli,
nesreča tvoja jim je vzlet ranila,

da težko blodijo, odreveneli.
Breginj, Breginj, vseprek si kot gomila!
Bregovi tvoji so osiroteli.

2

Bregovi tvoji so osiroteli.
Nekdam sta Breg in Stran pod sabo zrla
ljudi ponosne — bron bi roka strla.
Viharni udarci niso jih načeli.

Sedaj so v grozi kakor onemeli.
Nekdam so v senožetih pela grla
in srca. Tod zdaj pesem je umrla,
potomci redki bodo travo želi.

Nastroj ko srh je zdaj na Kalu mojem:
Robida, trnje in osat, pleveli
in Nad Ledino, prepojeno z znojem,

je gmajna. Mrtvi dedi so vzdrhteli.
Z obrazom v dlani, s težkim nepokojem,
otroci tvoji vsi so zaihteli.

ANDREJ MARUŠIČ
(150-letnica rojstva)

Med goriškimi kulturnimi delavci druge polovice prejšnjega stoletja je bil zelo delaven profesor, časnikar, politik in nabožni pisatelj Andrej Marušič. Rodil se je pred 150 leti in sicer 7. dec. 1828 v Štandrežu pri Gorici v zavedni slovenski družini, ki mu je vcepila ljubezen do slovenščine in vere. Gimnazijo in bogoslovje je dovršil v Gorici in bil 1851 posvečen. Še pred posvetitvijo je sprejel službo domačega učitelja pri grofu Attems (1851-58), 1854 je postal na goriški gimnaziji pomožni učitelj slovenščine ter jo poučeval s presledki do 1865. Leta 1857 je dobil mesto kateheta na nižji gimnaziji, 1875 na vsej gimnaziji, od 1869 je bil član deželnega šolskega sveta, 1885 častni kanonik in višji osnovnošolski nadzornik za verouk, jul. 1894 upokojen, umrl pa je 16. okt. 1898.

Marušič je začel najprej dopisovati v *Zgodnjo Danico* (1854-56), kamor je pošiljal verska razmišljanja ob praznikih ter poročila o verskih in cerkvenih zadevah. Nadškofu Andreju Gollmayerju je posvetil ob ustoličenju svoj prvi slovenski sonet, ki je izšel na posebnem listu in v *Zgodnji Danici*, za zlato mašo himno, ob 25-letnici škofovanja članek in življenjepis v *Novicah*. Istočasno je veliko sodeloval v *Novicah*, postal Bleiweisov prijatelj in zaupnik, mu pisal veliko pisem in zagovarjal *Novice*, ki da zadoščajo Slovincem še 10 do 15 let. V *Novicah* je poročal o goriškem narodnem gibanju, o gimnaziji, njenih programih, pouku slovenščine, deklamacijah, veselicah idr. Opisal je *Ženitovanijske šege Slovencev Goriške doline* (N 1854), predlagal ustanovitev nekake slovenske akademije, ki naj bi odločala o spornih jezikovnih vprašanjih, in zložil pesnitev *Prekletstvo in blagoslov ali mavra nad jeziki* (Program gor. gimn. in N 1862). Važna je tudi razprava *Narodnost in slovenščina v Gorici* (N 1860), kjer je podal zgodovinski pregled slovenščine v Gorici, zlasti na gimnaziji.

V letih 1861-63 je prevajal v slovenščino sejne zapisnike deželnega zbora Goriške in Gradišanske (izšli v knjigah), pri katerih mu je pomagal s pravnimi izrazi A. Winkler. 1863 je predlagal kmetijski družbi, naj ustanovi svoj časopis. In tako je 1. jul. 1863 začel izhajati v Gorici *Umni gospodar*, mesečen časnik za kmetijstvo, gospodarstvo in obrtnijstvo. Urejal ga je vsa tri leta izhajanja Marušič in mu naslednje leto razširil področje »na druge deželne zadeve ter za izobraževanje ljudstva sploh«.

Leta 1867 je ustanovil, izdajal in urejal *Domovino*, list posebno za primorsko-deželne, pa tudi sploh slovenske zadeve (II. letnik: Tednik za domače slovenske in občne potrebe). Program mu je bil »najprej za vero, za dom, za cesarja«, namen »poučevati v občnokoristnih rečeh, zlasti tudi v državnih in političkih zadevah; vzbuditi domovinsko zavednost slovensko in avstrijsko«; biti hoče jez proti potujčevanju primorskih Slovencev. Pisal je o vsem mogočem in si nakopal veliko nasprotnikov, ker je bil preveč staroslovenski.

Istočasno je bil Marušič deželni poslanec za kmečke občine Gorica-Ajdovščina-Kanal (1867-69). Bil je namestnik deželnega odbornika in član odseka za vladne predloge. Poročal je o osnovnošolskem zakonu, o zakonu o realkah, izpodbijal načelo ločitve šole od Cerkev, podpisal 1869 Tonklijevo interpelacijo za enakopravnost slovenščine v šolah in uradih, ni se pa pridružil Tonkli-Žigonovi interpelaciji za zedinjeno Slovenijo, češ da se goriškim poslanecem še ni zdel »ugoden čas spravljati na dnevni red Slovenijo«. Zaradi tega so ga hudo napadali in mu očitali, da vzdržuje *Domovino* vlada. Zato je ob koncu 1869 list ustavil, naslednje leto pa je propadel pri volitvah v kmečkih občinah in pri veleposestvu, ker ga politično društvo Soča ni sprejelo med kandidate; podpirale so ga le *Novice*.

Odslej ni v politiki več aktivno deloval. Bil je v uredniškem nadzorstvu katoliškega *Glasa* (tednik od 1872-75),

največ pa je pisal v Novice, kjer se je spomnil Bleiweisa ob 70-letnici in ob smrti, napisal nekrolog Lavriču, poročal o Marnovem Jezičniku itd. Uredil je Gabrščekov *Koledar* za goriško nadškofijo (1895, 1896), napisal molitvenik in pesmarico za srednješolce *Jez sem pot, resnica in življenje* (1973), opisal v lat. in slov. velikonočna cerkvena opravila *Sveti Veliki Teden in Velika noč* (1874), priredil *Načrt za verouk v ljudskih šolah v nadškofiji goriški* (1890), napisal zgodovino goriške gimnazije v *Epizoda iz kulturne zgodovine goriške* (1895), nedovršena je ostala avtobiografija *Moja doba in podoba* (izhajala v Primorskem listu in v knjigi 1898).

Marušič je deloval v goriških razmerah, ko je bilo skupno katoliško društvo Italijanov in Slovencev in je imelo mesto furlanski značaj. Zagovarjal je mirno sožitje narodov, vendar je glavno skrb posvečal slovenščini, ki naj bi dobila v vsem javnem življenju »spodobno in pravično veljavo«.

LUIZA PESJAKOVA (150-letnica rojstva)

Luiza Pesjakova je bila najstarejši otrok dr. Blaža Crobatha, Prešernovega šefa, in se je rodila 12. jun. 1828 v Ljubljani. V očetovi hiši je spoznala vse vidnejše može tedanje slovenske družbe, predvsem Prešerna, ki ji je zlagal voščila za starše, po lastnih besedah ji je vcepljal klasično izobrazbo in jo začel učiti angleško. Ko je začela zlagati nemške pesmi in mu jih pokazala, ji je posvetil nemški sonet *Mladi pesnici*, voščilo za god in tudi pesniško zbirko ji je poslal s slovenskim posvetilom.

Za tedanjo dobo je bila zelo izobrazena, govorila in pisala je več tujih jezikov, slovenščino pa je znala v mladosti samo za silo. Po očetovi smrti se je 1848 poročila z bogatim ljubljanskim trgovskim prevoznikom podjetnikom Simonom Pesjakom in se sprva vsa posvetila družini in vzgoji petih hčerk. V začetku šestdesetih let se je slovensko meščanstvo prerodilo in z njim tudi

Otroci tvoji vsi so zaihteli,
ko grozni stroji — iz pekla pošasti —
so z divjim truščem rušili in propasti
po vrsti hiše in njih stene mleli.

Pradedje so pečat tem zidom vdeli,
Pred narodom in Bogom bil je v časti:
molitev, delo — temelj zdravi rasti —
v trpljenju so v junake dozoreli.

Sedaj so njih skrbi in večni boji
uničeni, na tleh so ruševina,
zgubljeni toliki so žalji, znoji.

Spomin potomcem: čaša je pelina.
V očeh jim zreš, spoznaš po ubiti hoji:
Gorje jim dušo tre in bolečina.

4

Gorje jim dušo tre in bolečina
v zavesti, da ne bo več, kar biló je:
»Oj z Bogom, hram, po tebi nam hudo je,
in polja, hlevi naši, v njih živina!

Kdo naj izmeri te, neba višina,
in daljnih zvezd kdo naj prešteje roje?
Tako nihče ne ve, kako bridkó je
brez tal, ki žitja so bila prvina.

Kako skelijo žgoče žive rane,
nikjer ni zanje leka, olja, vina,
v strahoti ko dan sodni nam zadane.«

V očeh in na obrazu hčere, sina
odjek je tožbe staršev neprestane.
Oropani so tebe, dedovina.

5

Oropani so tebe, dedovina.
Od boli vsak kamni in klone, vene
in se duši, zasut v težké koprene.
Gorje! Najdražja zemeljska dobrina,

dom dedni, razrvana je krtina.
Tu blodijo ko duše izgubljene
človeška bitja — kam korak naj krene?
Povsod je luža, zmlet omet in glina.

Kot lastovka obupno kroži, išče
svoj domek, ki so ga plameni vzeli,
otožno obletava pogorišče —

tako teh src so upi smrtno uveli.
Ne bo Breginjcev greló več ognjišče,
morda le ubito bodo še živeli.

Luiza Pesjakova. Za hčere je najela prof. Antona Lesarja, da jih je učil slovenščine, ob njih pa se je tudi sama pridno učila. 1864 je priobčila v Novicah prvo slovensko pesem *Kar ljubim* in jo sklenila: »Ljubim Slovenjo, ji roko podam, / Bog jo potrdi in živi jo nam!« Odslej je postala najvidnejša sotrudnica Novic in Slovenskega glasnika, v katerih je priobčevala domoljubne in spodbudne aforizme v verzih in pesmi s tožnim romantičnim občutjem in spodbudno releksijo. Izrazito romantični sta tudi domoljubni povestici *Očetova ljubezen* (N 1864) in *Dragotin* (SG 1864). Istega leta je priredila za ljubljansko čitalnico nemško veseloigro *Strup*, naslednje leto *Svitoslava Zajčka*. Za čitalniške prireditve je zlagala prologe, katerih osnovne misli so bile: ljubezen do matere domovine, sloga, pobratimstvo in človečanstvo. Domovinsko osnovo ima tudi dramatična slika *Noč na Koprivniku* (N 1872), v kateri je prikazala Zoisa in Vodnika. Na razpis deželnega odbora kranjske-

ga 1870 za izvirno tragedijo in opereto je napisala *Gorenjskega slavčka*, ki ga je uglasbil A. Foerster in so ga prvič peli 24. apr. 1872. Besedilo je izšlo v Novicah in v Slovenski Taliji in je prineslo Pesjakovi največ slave, saj ga še danes uprizarjajo. Istočasno je napisala tragedijo v 5 dejanjih *Prešeren*, a je ostala v rokopisu (zadnje dejanje je izgubljeno).

Nov korak v razvoju Pesjakove pomeni njeno sodelovanje v Stritarjevem Zvonu in osebno poznanstvo s Stritarjem. V Zvonu je priobčila nekatere najboljše pesmi, kot *Spančkaj mi, dete!* in *Ranjeni vojak*, pozneje *Slike iz Italije*, kjer je v popotnih refleksijah in odah opevala sev. ital. mesta in jezera, doživetje ob prvem opernem nastopu svoje hčerke pa je podala v *Draždanah*.

Levec jo je povabil v Ljubljanski zvon in tu je priobčila nekaj pesmi, *Popotne spomine* in važen kos avtobiografije *Iz mojega detinstva* (1886), kjer je opisala Prešerna, Korytka in Vraza. Na spomine jo je nagovoril Levstik, ki jo je učil slovenščine, Cimperman pa ji je popravljaj rokopise. 1887 je izšlo njeno najdaljše delo, ženski roman *Beatin dnevnik*, ki je zgrajen kot tedanje sentimentalne družinske povesti iz višjih slojev, poln zapletov in presečenj.

Pesjakova se je še najbolj uveljavila v mladinski pesmi. Sodelovala je v Vrtcu (1871-93), najboljše pesmi pa je povezala v knjigi *Vijolice* (1889). V njih je mnogo ženske nežnosti in pri srčnosti. Pisala je tudi v nemščini in sodelovala v različnih revijah. Umrla je 31. marca 1898 skoraj pozabljena in v skromnih gospodarskih razmerah, ker je moževo podjetje propadlo.

UMRLI 1977 Stanko Cajnkar

Dne 17. jan. 1977 je umrl v Ljubljani dr. Stanko Cajnkar, teolog, pisatelj in dramatik. Rodil se je 25. marca 1900 pri Sv. Tomažu pri Ormožu, postal 1926 duhovnik v Mariboru, se spopolnjeval v Parizu, dosegel 1938 doktorat iz bogoslovja in postal bogoslovni pro-

fesor v Mariboru. Ker je ubiral kot teolog precej »francosko« smer in iskal »novo pot« za versko in družbeno življenje na Slovenskem, se je sprl s predstojniki ter odšel za prof. verouka na ptujsko gimnazijo. Med vojno je bil kaplan v Košani na Krasu in je sodeloval s primorskim osvobodilnim gibanjem. Zaradi tega je mogel biti 1945 eden glavnih posrednikov med Cerkvijo in novo državno oblastjo: bil je v verski komisiji, zvezni poslanec v ustavodajni skupščini v Beogradu, med prvimi organizatorji Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov, 1948 je začel izdajati versko in kulturno revijo *Nova pot*. 1947 je postal izredni, potem redni profesor na Teološki fakulteti in več let dekan.

Kot teolog je že pred vojno hotel, da bi se Cerkev bolj posvetila socialnim vprašanjem ali skoraj samo tem. Te nazore je zagovarjal tudi v leposlovnih delih, predvsem v drami *Potopljeni svet*. S tega področja so najvažnejša dela: *Osmero blagrov*, *Očenaš* in *Razgovori*.

Canjkar je stopil v literaturo z dramo *Potopljeni svet*, katere prvo dejanje je izšlo v Domu in svetu 1937. Zaradi nasprotovanja se je nadaljevanje ustavilo, toda leto pozneje je izšla igra v knjigi. Gre za bogoslovnega profesorja, ki se bori za socialno krščanstvo, in ker mu predstojniki ne pritrjujejo, zapusti Cerkev in se poroči z bogato filmsko igralko. Ta ga vara, zato doživi novo razočaranje, ob vernem dekletu pa se mu začne prebujati potopljeni svet vere, ki uči odpoved, vztrajanje v dolžnosti, zvestobo in ljubezen. Dejanje se odvija v svetovljanskih švicarskih krogih in tudi dialogi so duhovno kultivirani, blesteči, čeprav so komaj verjetni. Motiv spominja na priliko o izgubljenem sinu.

Druga Cajnkarjeva igra je štiridejanka *Za svobodo* (1946), ki »se godi na Krasu v poletju 1942. leta«. Jedro je zvestoba domovini v času njenega ponižanja, poleg tega pa je pisatelj razgrnil svoje misli o značilnostih in značaju slovenskega naroda, o njegovi kul-

Morda le ubito bodo še živeli: hodili, dihali in se hranili, pri delu in počitku, v miru, v sili, zdaj žalostni, potrti, zdaj veseli —

a ti ljudje ne bodo več imeli nekdanjih korenin: so jih zdrobili potresi — kot pošasti so tulili — rušilci — kakor demon so rjovel.

Potr tolažil sem potrto ženo: »Življenje ste si vendar vsi oteli, čeprav ubogo — vendar dragoceno.«

Odgovori iz duše so ji vrel: »... Želim na Kladje za razbito steno!« Oh, v kakšne padli črne so globeli!

7

Oh, v kakšne padli črne so globeli! Po njih se steka le obup brezdanji — pijača grenka, žolč in kruh vsakdanji — ob žalostnem šumenju vode v Beli.

Njen tok zre bol še v Sedlu in Podbeli, grozoto zre, podobno strašni sanji: odmevi njeni — plameni notranji — nihče njih opekline ne zaceli.

Potožila mi mlada je nevesta, ki jo izžela je usod ostrina: »Konča se tu uboge sreče cesta!

Ne jočem več. Izjokana praznina... kako nas radi strašnih šib, njih hresta, bridko zajela gluha je temina.«

8

Bridko zajela gluha je temina sirote. Le pred kom bi dušo zlili? Nekdaj k Devici Snežni so hodili iskat moči, utehe za trpina.

Potem — krog njih in v njih svet mir, tišina — za drage so pokojne pomolili, molče so z njimi se pogovorili — tolažila jih božja je bližina.

A zdaj razbite so čestite stene, kosti v grobeh so morale se tresti, ni v cerkvi več Matere češčene.

Napoti, angel, ti po pravi cesti iskat miru, tolažbe posvečene rojake moje, polne solz, bolesti.

turi in umetnosti, o njegovi moralni premoči nad okupatorjem. Po značaju dialogov in po kompoziciji je podobna prvi drami.

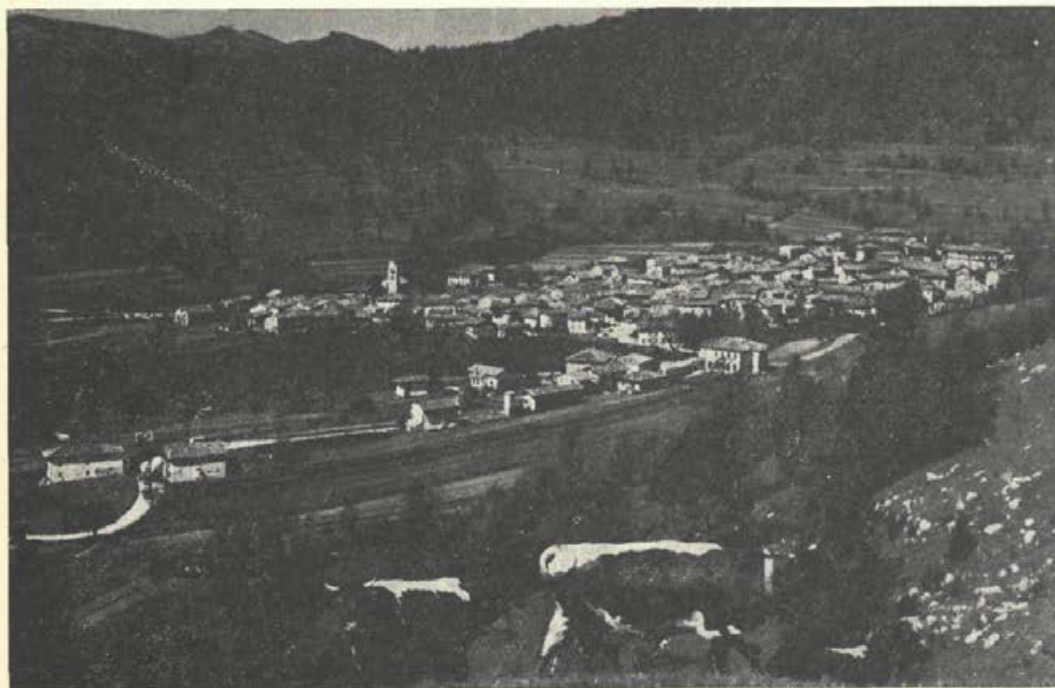
Iz prvih povojnih let je tridejanka *Zvestoba* (1954), kjer poudarja zakonsko zvestobo. Partizan se med vojno zaljubi v soborko in se po vojni ne vrne k ženi. Ta mu ostane zvesta in ga reši po težki avtomobilski nesreči. Tudi tukaj so razgovori blesteči, polni življenjskih in moralnih resnic.

Petovijska tragedija (1954) je dramtizacija povesti Sloven iz Petovije, enodejanka *Drugače, kakor je bilo zasnovano* (1957) pa prikazuje novo življenje bivše prostitutke.

Prof. Koruza pravi, da so Cajnkarjeve drame »po značaju nekakšni dramski eseji, v katerih v dinamični obliki razvija razmišljanja o moralnih problemih z idejnega izhodišča katoliškega duhovnika, vendar s širokim razumevanjem za življenjske pojave. Oblikovno težišče teh dram je v dialogu.«

Izmed pripovednih del so važnejša: povest *V planinah* (1940) je dialog med sodnikom in profesorico o življenju, prijateljstvu in ljubezni. *Noetova baraka* (1945, ponatis 1970) je roman iz gimnazijskega življenja v Ptujju. V njem poudarja dobroto, zvestobo in žrtvovanje kot najvišje vrednote človeške etike. Veren človek je poplačan z mirnim in srečnim življenjem. *Po vrnitvi* (1947) pripoveduje o bivšem študentu, ki se vrne iz koncentracijskega taborišča in najde smisel v kmečkem življenju. Pisatelj prikazuje naravo in kmečko delo kot osnovo za srečno življenje. Roman *Križnarjevi* (1952, ponatis 1966) prikazuje pisateljevo družino in samega sebe. Zgodovinski roman *Sloven iz Petovije* (1955) opisuje poslednje dni slovenske vladavine v Ptujju.

Po Finžgarjevi in Jalnovi smrti je bil Cajnkar glavni predstavnik sodobne slovenske katoliške književnosti. Pisal je izredno kultiviran jezik in tudi s tem je dvignil tako imenovano mohorsko povest za ljudstvo.

Nekdanji Breginj

24. jan. 1977 se je poslovil velik tržaški Slovenec in demokrat, dr. Rudolf Marc, mož širokih pogledov, odprt, vedno pripravljen na dialog, predvsem pa vedno pripravljen prijeti za delo, kjer so zahtevale narodne koristi. Vesel, prikupen, dober govornik, šaljivec, igralec, neizčrpen vir za našo preteklost.

Rodil se je 3. apr. 1904 pri Sv. Ivanu v Trstu v stari mandrjarski družini. Šole je obiskoval v Trstu, maturiral na slovenski realki v Idriji, iz ekonomskih ved je doktoriral na tržaški univerzi. Po diplomi se je zaposlil v trgovski stroki, ker so bile zatrte slovenske gospodarske ustanove, od 1950 pa je poučeval na slovenskih srednjih šolah v Trstu, najdalj na Trg. tehničnem zavodu Žiga Zois knjigovodstvo, trgovinstvo in nemščino. Za šolske potrebe je napisal tudi nekaj knjig.

Javno je začel nastopati kot igralec pri čitalniškem šentjakobskem odru z Albertom Širokim, zakoncema Sila idr. Ob napadu na Jugoslavijo je bil nekaj časa zaprt, potem je zbiral blago za partizane. Po vojni je bil med ustanovitelji Slovenske demokratske zveze (21. dec. 1947), dolgo vrsto let odgovorni urednik njenega tednika *Demokracija*, skoraj 30 let predsednik Slovenskega dobrodelnega društva, organizator otroških kolonij in podpornik potrebnih dijakov, 8 let član upravnega odbora

Rojake moje, polne solz, bolesti,
o Mati, nosi v srcu Ti vklesane,
s pečatom križa vse zaznamovane,
in lažje bodo njih strašne povesti.

Ko gledam križ, ki morajo ga nesti,
sočutje v meni zabrni, me gane,
ker vem, da bolečine njim zadane
jih žgo kot krut, težak spomin na vesti.

Morda je s tem Pravici zadoščeno,
ki tod bila je kdaj hudó teptana?
So s težko šibo zla, ki jih vreteno

je časov spletlo tu, zdaj vsa oprana?
Kot Job upognem pred teboj koleno:
Eloj! Moj Bog! Glej, srca so razklana.

Eloj! Moj Bog! Glej, srca so razklana.
Kot morje bolečina v njih razsaja,
ki v penah divji ga vihar razmaja:
po utripih njih je šla jeklena brana.

Krvava, joj, po bitki je poljana,
še trav življenje tam se ne poraja,
le smrt po nji kraljuje vse do kraja,
kot Gelboe prokleta, pomendrana.

Tako teh siromakov so notrine
le niz gorja: ne morejo vanj vplesti
cvetice, niti žarka iz višine.

Kako ta tok gorja jim je prebresti
Le kdaj tema, ki v njo so padli, mine?
Grenkost jih stiska, bič trdó jih klesti.

Grenkost jih stiska, bič trdó jih klesti.
Tolažili so Izrael preroki:
»Ne bodo te preplavili potoki.
Le tepi, Babilon, malik, in pésti

— še malo — kmalu, kmalu kot v prelesti,
v soglasju, ena duša, roka v roki,
se vrneš zopet v radosti globoki
domov, kot misli ženina k nevesti.«

Z nebes nobenega ni k nam preroka,
tolažba blagodejna ni nam dana.
Le kdo umiri teh bridkih tal otroka,

ki kot žerjavica ga peče rana?
V globini teh ljudi boli razpoka.
Iz njih se dviga tožba neprestana.

Občinske podporne ustanove (ECA), zadnji dve mandatni dobi član deželne kontrolne komisije za tržaško pokrajino, do smrti član nadzornega odbora Slovenskega gospodarskega združenja idr. Našel si ga na vseh kulturnih prireditvah, bral in podpiral je zamejsko in zdonsko literaturo in bil navdušen za vse lepo in dobro.

Srečko Baraga

Avgusta 1945 je prišel v Trst prof. dr. Srečko Baraga in se z zavezniškim poročnikom Simonijem, ki je vodil prosvetni oddelek ZVU, zmenil, da mu bo pomagal organizirati slovenske šole. 18. avg. je bil Baraga imenovan za strokovnega svetovalca za slovenske šole pod ZVU v Trstu in tedaj se je vrgel z njemu lastno podjetnostjo in tudi brezobzirnostjo na delo. Na njegov predlog je ZVU 8. okt. ustanovila 6 srednjih šol, 4 nižje strokovne šole, vse osnovne šole, učiteljski tečaj v Gorici, v puljskem okrožju hrvaške šole in učiteljski tečaj, okt. 1947 še učiteljišče v Trstu. 10. okt. 1945 je bil Baraga imenovan za ravnatelja Višje realne gimnazije, današnjega Znanstvenega liceja Fr. Prešeren, ostal pa je svetovalec na oddelku za vzgojo pri ZVU. Vsem šolam je priboril ustrezne prostore, takoj pa je tudi organiziral pisanje šolskih knjig, ki jih je zalagala ZVU. V njegovi dobi je izšlo 20 šolskih knjig. Tako je Baraga krepko zastavil temelje slovenskemu šolstvu v Italiji in na teh temeljih naše šolstvo še vedno stoji. Febr. 1948 je Baraga zapustil Trst in odšel v Argentino — njegovo delo tukaj je bilo izpolnjeno.

Baraga se je rodil 19. mar. 1901 v Šmarati, obč. Stari trg pri Ložu, študiral v Kočevju in Ljubljani, univerzo dovršil v Beogradu 1932. Poučeval je v raznih mestih, med vojno v Ljubljani, kjer je 1943 doktoriral. Jan 1945 je vodil učiteljski tečaj v Idriji in tam osnoval enotni gimnazijski razred in splošni izobraževalni tečaj. Maja je odšel z drugimi begunci v Monigo pri Trevisu in takoj organiziral slovensko gimnazijo ter postal njen ravnatelj. Do-

Breginj po potresu maja 1976

segel je, da jo je priznala ZVU iz Padove, da so se mogli maturanti vpisati na italijanske in druge univerze.

V Argentini se je najprej zaposlil v stavbni stroki, potem v tekstilni. Kulturno se je uveljavil zlasti pri Slovenski kulturni akciji kot vodja zgodovinskega odseka, bil je med ustanovitelji in tajnik odbora Zavetišča škofa Rožmana ter tajnik borčevske organizacije Tabor. Veliko je predaval in pisal v Meddobje, Vrednote, Glas, Sij in druge liste. Že 1919 je napisal igro *Berač Miha*, ki so jo tedaj uprizorili. Kot srednješolec je objavljial pesmi v dijaškem listu *Svit*, ki ga je nekaj časa tudi urejal. Spisal je v srbohrvaščini monografijo o Janezu Trdini in del je izšel 1943 v Domu in svetu pod naslovom *Službena leta Janeza Trdine*. V Vrednotah je objavil razpravo *Odnos Slovencev do Jugoslavije*, pisal je o Bantiču, ki je zgorel v hiši njegovega brata, ves čas pa je pisal zgodovino ustanavljanja slovenskega šolstva na

Tržaškem, za kar je imel veliko dokumentov. Umrl je 31. januarja 1977 v Buenos Airesu.

Vekoslav (Alojzij) Kisovec

Dne 8. marca 1977 je umrl v Trstu dr. Vekoslav (Alojzij) Kisovec, ki je odigral pred prvo svetovno vojno in po njej važno vlogo v Trstu. Doma je bil od Sv. Križa (Mokronog), kjer se je rodil 7. maja 1885. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in Ljubljani, univerzo v Pragi in Parizu (diplomiral 1910 v Pragi). Kot odvetniški koncipient je služboval v Trstu in tedaj se je vključil v javno delovanje. Bil je predsednik Narodne delavske organizacije in Dramatičnega društva (1912-13). Leta 1915 je odšel v Prago, nato na Reko, 1919 pa kot finančni strokovnjak na mirovno konferenco v Pariz. Postal je ravnatelj Zadrúžne banke v Zagrebu in od 1922 ljubljanske podružnice Slavenske banke. Odšel je v Argentino, od koder se je po zadnji vojni vrnil v Trst.

Dr. Kisovec je bil velik finančni strokovnjak in se je uveljavil doma in v svetu. V francoščini je objavil razpravo o Ilirskih provincah (*La Revue Slave* 1909), v Gorici 1913 *Delavsko zavarovanje proti nezgodam*. Njegovo kulturno in gospodarsko delo še ni raziskano, zadnji njegov nastop je bil v Društvu slov. izobražencev v Trstu, kjer je predaval o svojem delu na pariški mirovni konferenci.

Oton Berce

Dr. Oton Berce — če si ga pogledal, lepo okrogel, nasmejan, vedno pripravljen za kratek klepet, najrajši o šoli in svojih učencih — je nepričakovano omahnil v smrt 9. marca 1977. Z njim je odšel rojen šolnik starega kova, mož, ki je živel za šolo in skrbel za svoje učence tudi zunaj šolskega splotja, jih spremljal v življenju in se veselil njihovih uspehov.

Berce se je rodil 10. januarja 1924 v Oseku na Vipavskem. Leta 1929 se je družina preselila v Svečino pri Mariboru. Gimnazijo je začel študirati v

12

Iz njih se dviga tožba neprestana.
Spomin beži v preteklost, ondi gleda
hramove, travnike, po njih gre čreda...
Vse vedro je na delu že zarana,

le deteta so še v tih sen zatkana.
Bilo nekdanj... Predrami se, zaveda,
še bolj pretrese ga neznosna beda,
v bodočnost švigne v leta nepoznana:

»Nekdanja sreča, danes razdejana,
bo morda kdaj začela zopet cvesti,
k otrokom našim pride nasmejana?«

Nikoli! — se bojijo v podzavesti.
Kam torej? Kje je še življenja mana?
Na svojo dlan jih deni, Oče zvesti.

13

Na svojo dlan jih deni, Oče zvesti.
Ljubezen tvoja se je k njim sklonila:
»Visoko nad oblaki so svetila
neugasna — dano jim neskončnost bresti.

Jaz morem temno noč v sijaj pregnesti.
Za zvezdo zvezda se bo zaiskrila,
vam pota, steze, duše razsvetlila,
ki slast jim bo moj kruh življenja jesti.

Kot nekdanj Jordan v judovski deželi
obrnem vašo usodo, da Hosana
bo tu donela: vi jo boste peli,

častili moja pota vam neznana.
Ze moji sklepi so tako veleli:
Jasnina zvezd bo spet sirotam dana.«

14

Jasnina zvezd bo spet sirotam dana.
Zabrisal čas krvave bo sledove,
prokletstvo, razdejanja in strahove —
prihodnost lepša bo za nje skovana.

Najboljše vino — nanj spominja Kana —
osrečilo tedaj bo njih domove,
pod Stolom plemenitilo rodove —
že zrem jih: nepregledna karavana.

Ko, duša draga, tja se boš vrnila
— prikliče te zvonov pojoča lina —
da boš na grob Breginja pokleknila,

kjer Ježice zasuta je dolina,
v solzah jokala boš: O vas premila!...
Zdaj ni te več... si le na dnu spomina...

Skofovih zavodih v Št. Vidu nad Ljubljano, jo nadaljeval v Mariboru in maturiral v Ljubljani 1942. V Ljubljani je začel študirati tudi pravo, dovršil pa ga je novembra 1948 v Bologni. Prišel je nato v Trst in začel 1949 poučevati na Industrijskem tečaju v Nabrežini, nato na nižji gimnaziji pri Sv. Jakobu (1950-54), na Višji realni gimnaziji (1954-60), nato do smrti na učiteljski A. M. Slomšek, in sicer pedagogiko, filozofijo in psihologijo.

Bil je med ustanovitelji *Novega lista*, v katerega je pisal krajše članke; njegova največja zasluga pa je, da je po vojni skupaj z duhovnikom Alojzijem Zupančičem ustanovil slovenske tržaške skavte. Zanje je nabiral prispevke pri premožnejših rojakih, zanje je veliko žrtvoval, a imel z njimi tudi zadoščenje.

Alojzij Mav

Alojzij Mav je bil lazarist, organist in priznan cerkveni skladatelj. Rodil se je 21. junija 1898 v Grobljah pri Domžalah, dovršil škofijsko klasično gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano, vstopil k lazaristom in pel 1924 novo mašo. Po šestih letih dela v Sloveniji so ga poslali predstojniki v Beograd na Cukarico, kjer je vneto pridigal in spovedoval, prišlo pa je do nesporazuma z vodstvom, zato se je vrnil in postal organist v cerkvi Marijinega oznanjenja pri frančiškanih v Ljubljani. Šele med dolgo boleznijo se je spet vrnil k lazaristom in pri njih umrl 23. julija 1977.

Mav se je že od dijaških let zanimal za glasbo in jo vneto študiral. Na njegovi novi maši so na koru izvajali njegovo latinsko mašo v čast sv. Vincenciju Pavelskemu. Maša se je tako priljubila, da so jo pogosto tudi drugod peli. Uglasbil je še več latinskih maš, med katerimi je najbolj znana *Rex invincibilis* (Nepremagljivi Kralj). V *Pastoralni maši* je združil najlepše napeve slovenskih božičnih pesmi in jih povezal v celoto. Znana je njegova *Slovenska maša* v čast škofu Slomšku.

Med najlepše Mavova stvaritve spadajo Marijine pesmi, ki jih je cela vr-

sta in so splošno znane, npr.: *Mati moja, venec pletem, Marija, mati moja, Pozdravljena, Mati* idr. Izdal je več zbirk Marijinih pesmi: *Vzdihi po Materi* (14 pesmi), *Roži Mariji* (15), *Mati objokanih* in *Tebi, Brezmadežna, za tvoje leto*, obhajilne: *Blažena jutra*, evharistične: *Ave Jezus*, več njegovih pesmi je izšlo v drugih zbirkah. Uglasbil je tudi vrsto priložnostnih pesmi, križev pot, razne litanije itd.

Poleg cerkvene glasbe je ustvarjal tudi scensko glasbo in kratke operete, ki so jih dijaki izvajali na svojih prireditvah. Tako so v ljubljanski Operi 1941 uprizorili njegovo opereto *Angel z avtom*, za katero je napisal besedilo Maks Simončič. Vseh njegovih skladb je nad 2000.

Mav je bil ves zasidran v ljudski melodiki, njegove skladbe so preproste, toda melodične in doživete.

Tone Bitenc

Dne 16. junija 1977 so v rodnem Št. Vidu nad Ljubljano pokopali inž. Toneta Bitenca, profesorja na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Dovršil je škofijsko klasično gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano in arhitekturo pri prof. Plečniku. Ta je spoznal njegovo izredno nadarjenost in ga vzel za svojega asistenta. Po Plečnikovi smrti 1957 je Bitenc dokončal marsikatero delo, ki ga je zasnoval še učitelj. To je lahko storil, ker velikemu mojstru najbrž ni

bil nihče tako soroden po samoniklosti, poduhovljenosti in v poglobljanju v slovenskega duha. Ves čas je tesno sodeloval z zavodi za spomeniško varstvo in aktivno posegal v preobrazbo in zaščito arhitekturnih in naselbinskih spomenikov Slovenije.

Bitenc je zasnoval največ novih cerkva in predelal starih. Njegovo delo na tem področju je ljubljanski pomožni škof Stanko Lenič med pogrebno mašo takole označil: »Za teboj, Tone, gredo tvoje Dražgoše in Poljane, Koseze in Kokrica, Sv. Neža nad Tržičem in Bistrica, Stranje in Sv. Primož na Koroskem. Za teboj gredo dela, ki si jih raztresel po naši slovenski zemlji. Zate bodo govorila dela od Slovenskega Primorja do Prekmurja. Kakšna je ta govorica Blejskega gradu in Marijinega svetišča na jezeru, kako plemenita je govorica naše ljubljanske stolnice, ki si jo prenovil. Samo v naši škofiji govori o tvojih delih nad 70 cerkva. Posebna je spet govorica naših oltarjev, tabernakljev, ambonov, kelihov in mon-

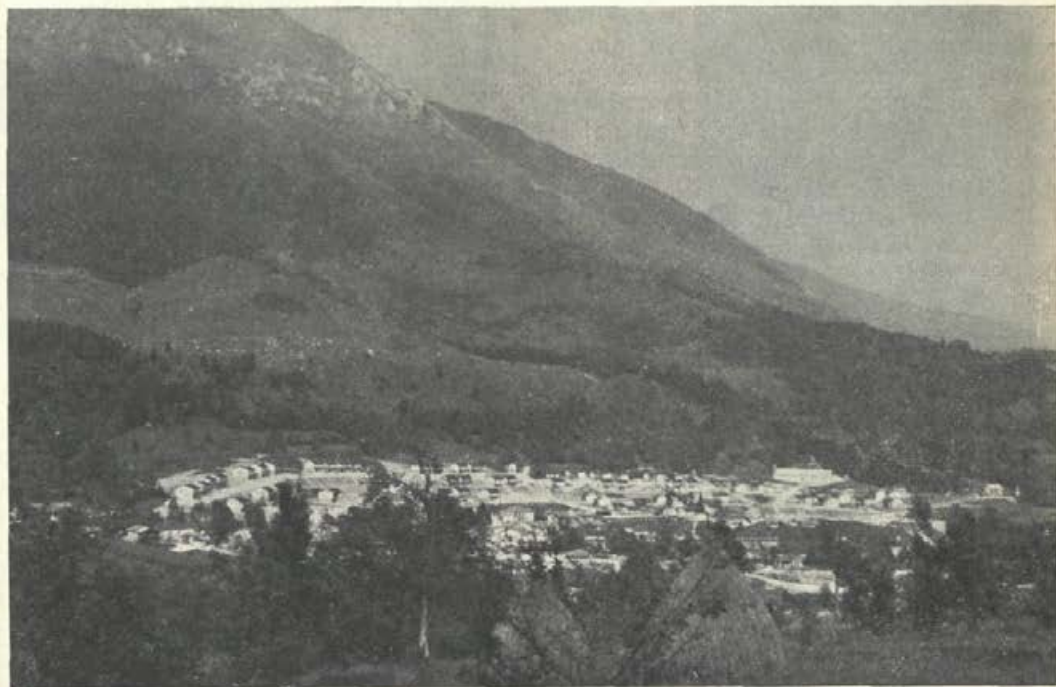
Magistrale

Zdaj ni te več... si le na dnu spomina...
Bregovi tvoji so osiroteli,
Otroci tvoji vsi so zaihteli,
Gorje jim dušo tre in bolečina.

Oropani so tebe, dedovina.
Morda le ubito bodo še živeli.
Oh, v kakšne padli črne so globeli!
Bridko zajela gluha je temina

Rojake moje, polne solz, bolesti.
Eloj! Moj Bog! Glej, srca so razklana,
Grenkost jih stiska, bič trdó jih klesti.

Iz njih se dviga tožba neprestana.
Na svojo dlan jih deni, Oče zvesti:
Jasnina zvezd bo spet sirotam dana.

Novi Breginj

štranc, vetrolovov pa vse do nadrobno premišljenih in izdelanih kljuk. Spet posebna je govorica mohorskih knjig, ki si jim toliko let dajal obleko in obliko.«

Mila Šarič

Sredi julija 1977 se je steklo življenje veliki slovenski igralki in vzgojiteljici Mili Saričevi. Rodila se je sicer v Bjelovaru na Hrvaškem (1891), toda po študiju na Dunaju, v Berlinu, Pragi in Münchnu se je 1918 vključila v igralski zbor ljubljanske Drame in mu razen dveh let ostala zvesta do upokojitve 1950. Od 1951 dalje je bila honorarna predavateljica, od 1954 do upokojitve 1964 pa izredna prof. za dramsko igro in umetniško besedo na ljubljanski Akademiji za igralsko umetnost in na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo.

Saričeva je bistveno povezana z razmahom in vzponom slovenske gledališke umetnosti med obema vojnama. Njen repertoar je segal od mladostnic, naivk in ljubimk, čez karakterne vloge plemenitih in zrelih žensk do psihološko dognanih in samosvoje zgrajenih velikih ženskih osebnosti. Ustvarjala je glavne in vodilne vloge od stare klasične do sodobne drame, pomemben pa je njen delež pri oblikovanju nekaterih likov iz slovenske dramatike, ki jim je dala klasične postave.

Iz svetovne dramatike lahko omenimo samo nekatere: Antigona, Jokasta, Ofelija, Julija, Desdemona, kraljica Gertruda (Hamlet), Ifigenija, Marija Stuart in Elizabeta, cesarica Charlotta (Juarez in Maksimilijan) idr. Slovenske vloge: Francka in Nina (Kralj na Betajnovi), Lojzka (Hlapci), Jacinta (Pohujšanje), Lepa Vida, Pepina (Školjka), Veronika Deseniška, Grozdana (Tugomer), Šternfeldovka (Županova Micka), Tonček in Baronica (Matiček se ženi) in vrsta drugih. Leta 1970 je dobila Prešernovo nagrado za življenjsko delo.

Ljuba Prenner

Med soboto in nedeljo 17. septembra 1977 je umrla v Slovenj Gradcu

odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner. Rodila se je 19. junija 1906 na Fari pri Prevaljah, dovršila tri gimn. razrede v Ptuj, četrtega v Celju, in ker je starši niso mogli več vzdrževati v šoli, je delala štiri leta pri odvetniku Pirnatu v Slovenj Gradcu. Leta 1927 je pobegnila v Beograd in se sama preživljala in študirala, maturirala pa je privatno v Ljubljani 1930. Dovršila je pravno fakulteto in dosegla doktorat, vmes je opravila sodno prakso in pripravniško dobo. Od 1943 do 1947 je imela samostojno pisarno in se je predvsem ukvarjala s kazenskim zagovarjanjem. Kot zagovornica je bila načelna in neustrašena, zato je morala prezgodaj zapreti pisarno.

Prennerjeva je sodelovala s krajšimi spisi v Slovenskem narodu, Jutru, Ženskem svetu idr. Večja dela so: *Trojica*, roman iz dijaškega življenja, *Pohorska vigred*, povest o kmečkih ljudeh s Pohorja, *Mejniki ali Kronika malega mesta*, povest o podeželskem mestecu v letih 1870-1930, *Življenje za hrbtom*, povest o podobnem mestecu po prvi svetovni vojni, *Neznani storilec*, prva pomembna mladinska kriminalka. Ukvarjala se je tudi z dramatiko in napisala drami *Veliki mož* in *Gordijski voz*. Obe je oddajal tudi Radio Trst A. Napisala je še libreto za Svarovo opero *Prešeren*.

Alfonz Gspan

25. septembra 1977 je umrl v Ljubljani po daljši bolezni ugledni slavist Alfonz Gspan. Doma je bil iz Krškega ob Savi, v Ljubljani je dovršil gimnazijo in slavistiko, a še pred diplomom 1931 se je dalj časa izpopolnjeval v Parizu kot štipendist francoske vlade. Nato je bil do 1946 profesor, od 1946 do 1962 knjižničar in vodja rokopisne zbirke v Narodni in univerzitetni knjižnici, potem do upokojitve 1975 urednik Slovenskega biografskega leksikona in svetnik v Inštitutu za literature pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

Gspan je pripadal krogu Srečka Kosovela in z njim je sodeloval s pesmimi v Lepi Vidi, Mladini in drugod. Pozneje

je opustil pesništvo in se posvetil literarni zgodovini. Raziskoval je predvsem razsvetljenstvo in novo romantiko, občasno je posegal v protestantizem in svojo sodobnost. Prvi je v slovenski literaturi ovrednotil Antona Tomaža Linharta in o njem napisal več razprav: *Linhartova Županova Micka in Richterjeva Die Feldmühle* (1940), *Prispevek h genealogiji A. T. Linharta* (1954), *Naš odnos do A. T. Linharta v preteklosti in sedanjosti* (1956), hkrati je uredil njegovo *Izbrano in Zbrano delo* z bogatim komentarjem. Izdal je *Izbrane pesmi Valentina Vodnika* (1958), z Ruplom je dokončal *Prešernov album* (1949), ki ga je zasnoval prof. Kidrič, in izdal *Prešernove Poezije*. Za Matičino Zgodovino slov. slovstva je opisal razsvetljenstvo, komentiral pa Cankarjeva in Zupančičeva pisma. Veliko zaslug ima za poznanje Srečka Kosovela. Pripravil je prvo posmrtno izdajo *Pesmi* (1927), potem je vse življenje zbiral

pisma in pesmi in vse skupaj izdal najprej v *Prostoru* in času, potem v samostojni knjigi *Neznani Srečko Kosovel* (1973). Kot bibliotekar je raziskoval prvotiske in bil soavtor pomembne knjige *Inkunabule v Sloveniji* (1957). Pisal je še o knjižničarstvu, pripravil več razstav v NUK in uredil razne spomske sobe.

Pomembno je Gspanovo uredniško delo pri Slovenskem biografskem leksikonu, v katerega uredniški odbor je prišel jeseni 1953. Uredil je celotno tretjo knjigo (9.-11. zv.) in pripravil 12. zvezek, sodeloval je tudi pri ostalih zvezkih, ko ni mogel več iz sobe. Pri dobil si je novih sodelavcev, saj jih je bilo v I. knjigi 61, v III. pa 162, od tega 131 novih. SBL bo njegov trajni spomenik. Bil je tudi sourednik zbirke *Monumenta litterarum slovenicarum*.

Alfonz Gspan je bil široko razgledan človek, srčno dober in vedno pripravljen pomagati, kjer je bilo treba.

BOGDAN C. NOVAK

V spomin dr. Srečku Baragi

31. januarja 1977 je umrl v Buenos Airesu prof. dr. Srečko Baraga v 76. letu starosti. Ne bom opisoval njegovega slikovitega življenja kot trgovca, organizatorja visokošolcev, profesorja, političnega in kulturnega delavca ter pisatelja. To bodo storili drugi nekrologi. Omejil se bom le na njegov največji zgodovinski doprinos, to je na organizacijo slovenskega šolstva na Primorskem ali pravilneje v cona Julijske krajine.

Dr. Baraga je nastopil svoje zgodovinsko poslanstvo — in mislim, da je popolnoma prav, če govorimo o njegovem delu kot o zgodovinskem poslanstvu — sredi zelo napetega in nevarnega političnega ozračja. Oglejmo si torej položaj na Primorskem takoj po drugi svetovni vojni kakor tudi Baragov delež pri njem. Le pravilno poznanje političnega položaja in okolja nam bo prikazalo v pravi luči pomen in veličino njegovega dela.

Po drugi svetovni vojni je dr. Baraga z mnogimi drugimi begunci zapustil svojo domovino in se umaknil na zapad. Takoj po vojni je v begunskem taborišču v Monígu pri Trevisu organiziral slovensko gimnazijo. Kot ravnatelj te gimnazije se je konec julija 1945 napotil v Trst, da bi dobil dovoljenje od Zavezniške vojaške uprave (ZVU), da se preseli begunska gimnazija iz Moníga v Trst in da bi bila uradno priznana. O tem se je razgovarjal z ameriškim poročnikom — pozneje kapetanom — Johnom P. Simonijem, ki je bil šef oddelka za šolstvo pri ZVU. Tako sta se srečala dva moža, ki sta organizirala slovensko in hrvaško šolstvo v coni A Julijske krajine.

Ko je prišel Baraga v Trst, so bili Angleži in Amerikanci, ki so imeli v svojih rokah ZVU, posebno pa njihov šef, ameriški polkovnik Alfred C. Bowman, v zelo težkem položaju. Vedeli so, da je italijanski fašizem preganjal Slovence, zatrl njihove šole, gospodarske, kulturne in politične ustanove, ter so bili pripravljene, da te krivice popravijo. To bi bilo toliko lažje, ker so bili Italijani po vojni brez oblasti, dezorganizirani in prepuščeni dobri volji zapadnih zaveznikov. Edina dobro organizirana sila so bili le slovenski in italijanski komunisti, ki so stali na čelu partizanskemu gibanju in njegovim masovnim organizacijam. Ker so bili partizanski oddelki in jugoslovanska armada prvi, ki so zasedli Trst in Primorsko, so komunisti vzpostavili svoje slovenske in slovensko-italijanske osvobodilne odbore kot izvrševalce nove oblasti. Vendar na zahtevo Velike Britanije in ZDA so se morale jugoslovanske čete po štiridesetdnevni zasedbi, dne 12. junija 1945 umakniti za tako imenovano Morganovo črto, ki je razdelila bivšo Julijsko krajino na dve coni: cono A so upravljale anglo-ameriške sile, cono B pa jugoslovanska armada. Seveda se komunisti niso vdali. Še vedno so skušali obdržati oblast, ali vsaj del oblasti, v svojih rokah. Zahtevali so, da njihovi krajevni, mestni in pokrajinski osvobodilni odbori še nadalje funkcio-

nirajo kot nova uprava, dočim bi ZVU postala le neke vrste nadzorni organ. ZVU je zavrnila te zahteve z utemeljitvijo, da komunisti kontrolirajo osvobodilne odbore in ti torej predstavljajo enopartijski sistem, ne pa demokracije, to je zastopstva vseh političnih strank v upravi. Z namenom da bi organizirala tako demokratično upravo, je ZVU ponovno povabila zastopnike vseh političnih strank, Osvobodilno fronto, prav tako kot italijanske demokratske stranke, da bi se dogovorili o italijanski in slovenski udeležbi v njej. Vendar so komunistični voditelji odklanili vsako sodelovanje. Hoteli so vse ali nič. To pa je postalo usodno za vse Slovence, ki so po določenih mirovne konference ostali v Italiji ali pa v coni A Svobodnega tržaškega ozemlja, ki se je nekoliko pozneje, to je 1954, tudi združilo z Italijo.

Ker so komunisti odklonili vsako sodelovanje z ZVU, je polkovnik Bowman izdal 11. avgusta 1945 splošni ukaz št. 11, s katerim je razpustil vse osvobodilne odbore in napovedal novo civilno upravo, ki jo bo organizirala ZVU. Še vedno so se polkovnik Bowman in drugi šefi ZVU trudili, da bi OF poslala slovenske zastopnike v novo upravo. Vendar je bilo vse zaman. Slovenski, italijanski in hrvaški komunisti, partizani in množične organizacije so se povezali v skupno Slovensko-italijansko antifašistično unijo, ali po italijansko, Unione antifascista italo-slava (SIAU-UAIS) in proglasili bojkot vsega, kar je bilo v zvezi z ZVU. Še več! Zagrozili so vsakemu posamezniku, ki bi bil pripravljen sodelovati z ZVU, da ga bodo smatrali kot izdajalca in ga bo zadelo, kar vsak izdajalec zasluži. Ugrabitev in uboj mladega Devetaka, ki je bil doma z Vrha sv. Mihaela in je sprejel od ZVU službo na mirenški občini, je najboljši primer, da se komunisti niso šalili.

Takrat bi Slovenci lahko dobili ne le uprave slovenskih občin, temveč tudi svoje zastopnike v tržaški in goriški mestni upravi in v pokrajinski ter deželni administraciji; in slovenščina bi lahko bila uvedena v vse urade, tudi v

državne. Vendar ideološka zagrizenost slovenskih komunistov je pripomogla tudi do tega, da so si razmeroma hitro opomogle šibke italijanske sile. Ker so bili italijanski demokratje edina politična skupina, ki je bila pripravljena sodelovati z ZVU, so zasedli novo upravo in pričeli sistematično širiti svojo oblast pri ZVU, seveda na škodo Slovencev.

Tak je bil torej položaj, ko je prišel dr. Baraga v Trst. Tukaj naj omenim le to, da je Baraga vse življenje pripravljaval svoje spomine, vendar jih žal ni izdal. Sledeče dogodke avgusta in septembra 1945, ki so bili v zvezi z ustanovitvijo slovenskih šol, pa je le opisal, in to v svojem predavanju, ki ga je pripravil za 25-letnico ustanovitve slovenskih šol. Vsi moji citati v tej zvezi so vzeti iz tega predavanja, kot jih je objavil »Sij slovenske svobode« 15. aprila 1976.

Pa se vrnimo v Trst! Med razgovorom, ki je trajal tri ure, je poročnik Simoni obljubil Baragi, da bo priznal gimnazijo v Monígu, če mu najde slovenskega profesorja, ki bi mu pomagal organizirati slovenske šole v coni A. Ko se je Baraga vrnil v slovensko taborišče, so se vsi strinjali, da bi bil dr. Baraga najboljša oseba, zato se naj vrne v Trst in pomaga poročniku Simoniju, ki ga je nato imenoval 18. avgusta za strokovnega svetovalca za slovenske šole pri ZVU. Položaj je bil zelo težaven. Dr. Baraga ni poznal Slovencev v Trstu in Gorici, in ni bilo lahko vzpostaviti novih stikov, ker se je večina bala, kako bo SIAU-UAIS reagirala na to. Za Barago je prišel v Trst še prof. Alojzij Geržinič, ki je že organiziral slovenske šole po Primorskem med okupacijo, ter pomagal vzpostaviti stik s primorskimi šolniki in javnimi delavci. Z njegovo pomočjo je dr. Baraga vzpostavil nekaj zelo važnih kontaktov, ki so bili odločilnega pomena za slovensko šolstvo.

Ker je imela SIAU-UAIS dosti večjo oblast in kontrolo nad ljudmi po slovenskih vaseh kakor pa po mestih, je dr. Baraga svetoval poročniku Simoniju, naj bi se začelo vpisovanje najprej

Profesor Avgust Černigoj je praznoval 50-letnico umetniškega snovanja. Rodil se je v Trstu 1898. Za življenjsko delo je 1976 prejel Prešernovo nagrado

v srednje šole, šele pozneje v osnovne. Tako je ZVU razglasila, da se bo pričelo vpisovanje v slovenske srednje šole v Trstu in Gorici od 10. do 15. septembra 1945. V tej zvezi je 31. avgusta šolski odsek pri ZVU poslal poseben odlok Dragotinu Pahorju, ki je bil šef partizanskega šolstva, v katerem ga poziva, naj izprazni v dveh dneh svoje uradne prostore, ker jih ZVU rabi za novega okrožnega nadzornika slovenskih šol, katerih odprtje se pripravlja, kot mu je znano. Že čez kako uro je Pahor pridrvel k Simoniju, kjer je protestiral, vpil in grozil, vendar ga je Simoni na kratko odslovil. S tem je bil zadan konec partizanskemu šolstvu v coni A, Dragotin Pahor pa je ostal le še šolski referent pri SIAU-UAIS. Ker je dr. Baraga postal novi predstojnik slovenskega šolstva, je ostal do svoje smrti prepričan, da je Pahor iz užaljenosti vodil dve leti in pol, torej dokler je bil Baraga v Trstu, »krivično, nemoralno in brezobzirno osebno gonjo« proti njemu. Vendar danes vemo, da je bila vsa Pahorjeva gonja le del splošne

gonje, ki jo je organizirala komunistična partija proti ZVU. Iz osebne užaljenosti je bil lahko Pahor bolj goreč kot drugi, zopet pa je mogoče, da je izvajal le navodila svojih političnih voditeljev.

Takoj po razglasitvi vpisovanja se je začela ustna kampanja partizanskih organizacij proti vpisu; 11. septembra pa so spregovorili tudi veliki kanoni. Tega dne je objavil »Primorski dnevnik« na drugi strani daljši članek, katerega naslov »Ali bomo zaupali otroke izdajalcem« pove vso vsebino. Takrat je Baraga uvidel, da vse visi na nitki. Vrhovni predstojnik ZVU, polkovnik Bowman, je namreč 4. avgusta na časnikarski konferenci obljubil, da se bodo slovenske šole odprle, toda le če bo dovolj učencev, profesorjev in šolskih prostorov. Dr. Baraga se je zato dobro zavedal, da ne bo slovenskih srednjih šol ne v Trstu in ne v Gorici, če uspe SIAU-UAIS gonja proti vpisovanju. Takrat se je spomnil na g. Škabarja, uglednega slovenskega duhovnika, s katerim ga je seznanil prof. Geržinič.

Baraga je povabil g. Škabarja v svoj urad ter mu razložil nevarni položaj, v katerem se je nahajala ustanovitev slovenskih šol. Sam pravi o tem: »Prosil sem ga, naj me poveže s kom, ki je pri komunistih v vodilnih vrstah, a je za-

veden Slovenec. Rekel sem mu, da mi narodna dolžnost narekuje, da obvestim o tej nevarnosti koga, ki je narodno zaveden, čeprav sodeluje s komunisti.« Tako je g. Škabar organiziral sestanek med dr. Barago in dr. Tončičem na svojem stanovanju pri Sv. Jakobu 12. septembra popoldne med peto in šesto uro, to je naslednjega dne po objavi gornjega članka v »Primorskem dnevniku«. Na sestanku je dr. Baraga obrazložil dr. Tončiču, da slovenskih šol ne bo, če vpis ne bo uspel. Povedal mu je še, da tudi Italijani zelo nasprotujejo ustanovitvi slovenskih srednjih šol, posebno v Trstu, ker se bojijo, da bi Jugoslavija uporabila obstoj slovenskih srednjih šol na mirovni konferenci kot dokaz, da slovenska skupnost v Trstu ne le obstaja, temveč je tudi aktivna in narodno zavedna. V potrdilo je pokazal dr. Tončiču petnajst tipkanih strani dolg italijanski predlog, ki ga je pripravil za ZVU italijanski šolski nadzornik (provveditore) dr. Tavella, v katere je stalo tudi tole: »Tanto più assurda è la pretesa degli sloveni, di evidente carattere politico, di avere una Scuola Media slovena in città.« (Toliko bolj nesmiselna je slovenska zahteva, ki ima očitno političen značaj, da bi imeli v mestu slovensko srednjo šolo.) Tavella zaključuje odstavek: »La Scuola Media a cui gli sciovinisti slavi tendono, è dunque un'arma politica di cui gli sciovinisti iugoslavi si vogliono servire.« (Srednja šola, ki bi jo radi imeli slovenski šovinisti, je torej orožje, ki se ga bodo poslužili jugoslovanski šovinisti.) Dr. Baraga je svoja izvajanja zaključil takole: »To sem Vam hotel povedati, ker se zavedam zgodovinske odgovornosti. Vas pa prosim, da storite vse, kar je v Vaši moči, in povejte še drugim, kar sem Vam povedal. Vedite, da ne gre več za dneve, ampak že za ure, in če te zamudimo, primorski Slovenci ne bodo imeli nikdar več slovenskih srednjih šol ne v Trstu ne v Gorici.«

Dr. Baraga ni nikdar več videl dr. Tončiča, niti ni izvedel, kaj je dr. Tončič tisto noč delal, s kom je govoril in

ALBERT MIKLAVEC

Jesenske misli

*Ves Kras
si je nadel
jesenski plašč
kričečih barv,
kot za praznik:*

*za praznik smrti!
A njegovi grobovi
so odprti
za pomladno prerojenje:*

*in naši
za vstajenje
in večno življenje!*

kam je šel. Vendar je sestanek takoj prinesel pozitivni rezultat. Že naslednjega dne, 13. septembra 1945, je »Primorski dnevnik« objavil na drugi strani poziv, naj se slovensko dijaštvo na Primorskem v celoti vpiše v slovensko srednjo šolo v Trstu in Gorici, kakor poziva razpis ZVU. »Dokažimo z vpisovanjem vsega našega dijaštva upravičenost naše zahteve po slovenskih srednjih šolah,« je zaključil »Primorski dnevnik« svoj poziv. Drugi dan je ta poziv ponovil. Šele pozneje se je izvedelo, da je tisto noč po Baragovem razgovoru s Tončičem starosta slovenskih advokatov v Trstu, dr. Josip Abram, zagrozil komunistom, da jih bodo slovenski nacionalisti zapustili, če ne dovolijo vpisovanja v slovenske srednje šole. To je bila velika zmaga dr. Barage. Led je bil prebit in slovenski dijaki so se vpisali v slovenske srednje šole v veliko večjem številu, kot je pričakovala ZVU in kot so napovedovali Italijani. Korist pa so imeli predvsem primorski Slovenci sami. Zaradi tako številnega vpisa je ZVU ustanovila v Trstu nižjo in višjo realno gimnazijo ter trgovsko akademijo, v Gorici pa nižjo in višjo klasično gimnazijo in nekoliko pozneje še slovensko učiteljsišče. Pozneje so bile organizirane strokovne in vse ljudske šole ter otroški vrtci. Obstoj osnovnih šol ni več odvisel od vpisovanja. Dr. Baraga je dosegel, da je bila slovenska osnovna šola organizirana v vsaki vasi, kjer je bilo dovolj otrok. Osnovne šole so pričele delovati ne le v Gorici, temveč tudi v tržaških predmestjih ter v središču samega Trsta, v ulici sv. Frančiška. Temu moramo pridati, da sta dr. Baraga in poročnik Simoni organizirala tudi hrvaške osnovne šole in učiteljski tečaj v puljskem okrožju.

S tem so se skrbi in delo dr. Baraga šele začele. Imel je najlepšo priložnost, da je uporabil vso svojo veliko organizacijsko sposobnost. Treba je bilo najti dovolj profesorjev in učiteljev. Mnogo domačinov se še vedno ni upalo blizu, drugi pa niso imeli slovenskih šol in zanje je bilo treba organizirati posebne slovenske jezikovne tečaje. Pri-

Tržaški umetnik Lojze Spacal je praznoval 40-letnico svojega umetniškega dela. Rodil se je v Trstu 1907. Leta 1973 je prejel Prešernovo nagrado

vsem tem delu so dr. Baragu pomagali tudi begunski profesorji in učitelji, ki so zamašili marsikatero vrzel. Med begunci je zopet bilo mnogo razumnikov, ki so bili pripravljeni pomagati, pa jim je manjkala strokovna izobrazba. Tudi zanje je bilo treba organizirati posebne strokovne tečaje. Vendar se z osebjem težave niso končale. Ni bilo niti šolskih knjig niti drugih učnih pripomočkov. Treba je bilo poiskati kompetentnih oseb, da so spisale šolske knjige od prvega razreda osnovne šole do zadnjega razreda gimnazije. Treba je bilo izposlovati denarna sredstva od ZVU za tisk, za nabavo instrumentov ter druge opreme za fizične, kemične in prirodopisne laboratorije, kakor tudi za zemljepisne in zgodovinske potrebščine, za šolske knjižnice ter za zadostitev mnogih drugih večjih in manjših potreb. Skratka, treba je bilo pričeti iz nič. Končno je bilo treba dobiti prostore za srednje, strokovne in ljudske šole. Mnogo truda je bilo treba, da je ZVU nakazala vsa potrebna poslopja, posebno za slovenske strokovne in sred-

nje šole v Trstu in Gorici. Pomisliti moramo, da to ni bilo lahko, ker je bilo mnogo poslopij med vojno poškodovanih, gradbenega materiala pa je primanjkovalo posebno prva leta po vojni.

S tem, da so komunisti dovolili vpi-sovanje, pa njihova propaganda proti slovenskim šolam ni prenehala. Na pritisk slovenskih nacionalistov so sicer bili slovenski komunisti prisiljeni napraviti »korak nazaj«, vendar, kot je dr. Baraga sam zapisal, s tem še niso privolili, da bodo učenci te šole tudi lahko obiskovali. Gonja proti šolam se je nadaljevala tako ustno, od osebe do do osebe, po SIAU-UAIS organizacijah, kakor tudi v »Primorskem dnevniku«. Zadnji se je posebno zaganjal proti begunskim učiteljem in profesorjem. Zaradi te gonje se mnogi primorski učitelji niso upali pridružiti slovenskim šolam v coni A in so rajši šli poučevati v jugoslovansko cono B. Vendar gonja proti slovenskim šolam ni imela takšnega uspeha kot so komunisti pričakovali. Starši so bili naveličani ilegalnega pravnega položaja, ki so ga imele slovenske šole med in po vojni, in so radi pošiljali svoje otroke v legalno šolo ZVU. Hoteli so, da dobijo njihovi otroci pravno veljavna spričevala, s katerimi se bodo lahko vpisali na višje šole ali pa zaprosili za ustrezne javne in privatne službe. Pozneje se je komunistična gonja usmerila bolj na posamezne učitelje, katerim so grozili ustno in po časopisju. V mnogih primerih ni ostalo le pri grožnjah. Prišlo je do dejanskih napadov, pa tudi do ugrabitev in ubojev. Proti dr. Baragi se je gonja nadaljevala ves čas, to je dve leti in pol, dokler je bil v Trstu. Še več, dne 7. februarja 1946 je bil v odsotnosti v Jugoslaviji obsojen na smrt. Zato pa je tudi lahko razumeti, da se je dr. Baraga odločil, da bo emigriral, kakor hitro se pojavi prva priložnost. Tako je prve mesece 1948 zapustil Trst in se naselil v Argentini, kjer je ostal do svoje smrti.

S hvaležnostjo se spominjamo vsega, kar je dr. Baraga storil za slovensko šolstvo v coni A. Izmed vsega nje-

govega dela pa je najvažnejša ustanovitev slovenskih srednjih šol. Po njegovi zaslugi smo Slovenci dobili prvič v zgodovini državne srednje šole v Trstu in Gorici. Še več: lahko rečemo, da Slovenci v Trstu in Gorici danes skoraj gotovo ne bi imeli slovenskih srednjih šol, če jih ne bi dosegli takrat. Italijani so bili pripravljeni ustanoviti slovenske ljudske šole v slovenskih vaseh in občinah, mogoče še v tržaških predmestjih, nikakor pa ne priznati slovenskih srednjih šol. Slovenske srednje šole so bile za Italijane prav tako anatemata, kakor je bila, in je še danes, uporaba slovenskega jezika v javnih uradih. Obžalovati moramo le to, da ni bilo še več Barag, ki bi uvedli slovenski jezik tudi v mestne občinske, pokrajinske, deželne in državne urade, seveda tudi na sodišča. Zavedati se moramo, da imajo Slovenci v Italiji le tiste institucije in pravice, ki so si jih pridobili prva leta pod ZVU. Italija je pozneje te institucije in pravice priznala, le malo pa je temu pridala. Največji kras vseh teh institucij pa je slovensko šolstvo, kateremu je dr. Baraga položil soliden temelj.

Da je Baraga lahko vse to dosegel, je moral imeti veliko poguma, velike organizatorske sposobnosti, veliko narodne zavednosti, veliko vztrajnosti ter fin diplomatski čut. Vse te njegove osebne lastnosti pa so prišle najlepše do izraza, ko se je odločil, da je govoril z dr. Tončičem. Pokazal je silno narodno zavest. Zaradi nje je prezrl osebno nevarnost in ideološke predsodke, in spravil v nevarnost celo svoje sodelovanje z ZVU, saj ni nihče vedel za njegov sestanek, niti poročnik Simoni. Izbral je pravi trenutek, pravo osebo, pravi način in pravo dokumentacijo ter rešil slovenske srednje šole, ko je njihova ustanovitev visela na tenki nitki. Zato pa tudi mislim, da je za vso Baragovo zgodovino slovenskega šolstva ta sestanek silno važen, če ne najvažnejši. Vsa bogata Baragova dediščina izhaja iz njega, še več, kot blisk presvetli vso Baragovo osebnost in vse njegove pozitivne lastnosti.

In memoriam Ludvik Zorzut

Primorska je rodila že veliko mož, ki so svoji ožji domovini, zamejski Sloveniji in sploh slovenski kulturi posvetili vse svoje življenje. To so bili možje, ki so se požrtvovalno in nesebično borili za naš obstoj in za naše pravice ter za lepšo prihodnost primorskega človeka. Med te može spada in med njimi zavzema častno mesto sin naših Goriških Brd — Ludvik Zorzut.

NJEGOVO ŽIVLJENJE

Rodil se je v Medani v šentjernejski noči 24. avgusta 1892 in sicer v isti hiši kot pesnik Alojz Gradnik. Njegov oče je bil nadučitelj. Osnovno šolo je obiskoval v rojstni vasi, kjer ga je učil tudi njegov oče Anton. Po osnovni šoli je šel v Gorico na c. k. vadnico (1901-04). Ta šola je pripravljala dijake za vstop v nemško klasično gimnazijo. Do 3. razreda gimnazije je stanoval v Alojzjevišču, nato pa privatno. Po maturi je stopil v goriško bogoslovje, kjer je študiral skupaj z Jožkom Bratužem.

Leta 1915 se je začela vojna med Italijo in Avstrijo. Italijani so zasedli naše kraje. Zorzutova družina je bila za Italijane nezanesljiva. Zato so Ludvika skupno z očetom internirali najprej v Cremono, nato pa v Campagno v južno Italijo. Tu mu je 31. marca 1916 umrl oče. Ludvik je nato kot interniranec prebil nekaj časa v

San Severinu (Marche) in v Firencah. Po internaciji je nadaljeval bogoslovni študij v Vidmu. Tu se je spoprijateljil s pesnikom in narodnim buditeljem Ivanom Trinkom-Zamejskim. Po porazu pri Kobaridu so ga Italijani ponovno internirali v San Severino. Med premirjem se je vrnil domov in se preselil v Jugoslavijo.

Odšel je v Maribor, kjer je bil uradnik pri mestnem magistratu, tj. mariborski občini, od 1925-1941. V Mariboru si je Ludvik ustvaril družino z rojakinjo iz Brd Marijo Debenjakovo. Rodili so se mu štirje otroci, dva fanta in dve dekleti. Pred nemškim okupatorjem se je umaknil v Videm pri Krškem, nato v Laško in končno v Ljubljano.

Leta 1944 se je preselil v Gorico, kjer je sodeloval pri slovenskem Rdečem križu in na kulturnem področju. Leta 1949 so ga Italijani prisilili, da se je z družino vred izselil v Jugoslavijo. Nastanil se je v Novi Gorici. Tu je bil od 1949-51 referent za muzeje in arhive, nato pa v službi pri študijski knjižnici, dokler ni bil imenovan za prvega upravnika novoustanovljenega Goriškega muzeja. Leta 1953 je bil upokojen. Kot upokojenec je še vedno živahno deloval pri številnih kulturnih ustanovah, bil tudi njihov pobudnik. Zato je prejel mnogo odlikovanj, med temi red zasluge za narod s srebrno zvezdo.

Od leve strani: Josip Berlot, Stanislav Pavlica, Ludvik Zorzut, Alojz Kodermac, Lambert Mermolja, Josip Gerbic, Avgust Pertot

Njegovo veselo in plemenito srce je prenehalo biti na domu 27. aprila 1977 v Kanalu ob Soči.

ZORZUTOVA USTVARJALNOST

Njegovo vsestransko delovanje, notranje duhovno bogastvo in kulturo izražajo številni članki in spisi, ki jih je objavljaval v skoro vseh primorskih revijah, časopisih, zbornikih in koledarjih. Bil je zvest sodelavec tudi pri našem koledarju. Zanimala ga je slavistika, etnografija, zgodovina, časnikarstvo, zemljepis in planinstvo, bibliotekarstvo, muzeji in arhivi, nadvse pa glasba in petje. Že po značaju je bil vesel in živahen, poln lepega briškega sonca. Petje ga je plemenitilo in ga delalo družabnega in priljubljenega tako, da je imel vedno mnogo prijateljev. Njegovi zvesti zavezniki in prijatelji v času fašizma in po njem so bili duhovniki. Vedno jih je obiskoval in v težkih časih jih tudi bodril s svojim optimizmom, s svojo blago in vedro dušo. Ludvik Zorzut je bil predvsem pesnik Brd in Pohorja, pesnik preprostega slovenskega človeka in njegovega domačijskega življenja. Svoje pesmi je podpisoval tudi s psevdonimom, najprej Pohoricus (Pohorski), Pohoricus poeta (Pohorski pesnik), nato pa I. z. Fervidus (Ognjevit).

SLOVENSKI PESNIK

V svojih pesmih je Ludvik Zorzut presegel okvir briškega ali pohorskega pesnika in stopil na slovenski Parnas kot slovenski pesnik. Posebna značilnost njegovih pesmi je narečna oblika in velika ljubezen do rodne zemlje, Brd, Slovenske Benečije, Pohorja in planin.

V počastitev pesnikove 80-letnice je Mohorjeva družba v Celju izdala zbirko njegovih pesmi z naslovom Ptička briegarca. V tej zbirki je pesnik zbral svoje nekatere briške, slovenjbenške, pohorske, planinske, ljubezenske in popotne pesmi. V te pesmi je Zorzut izlil svoje misli, čustva, svoje srce in dušo. Zato je tudi njegova prva pesem posvečena »Naši besedi«, to je našemu jeziku. Narod, ki je izgubil svoj jezik, je izgubil tudi svoj največji zaklad, izgubil je svojo dušo.

NAŠA BESEDA

*Zdaj smo sami
in med nami
v hiši naša je beseda,
staršev je, otrok in deda
in sosedov; prosta vsa in mirna,
ob ognjišču zvesta, verna.*

*Dušo našo vso prevzame,
ko domače zgodbe pravi,
s toplim dihom nas objame,
žalostne vedri in zdravi.
Segava je, kmečka, norce brije,
pol za šalo, pol za res,
po domače jo lepo zavije,
še okrogla je katera vmes.
Zdrava je, v bogastvu neusahljiva,
živo raste na domačih tleh,
bolno-žalostnim korajžo vliva —
zdravje, smeh v pretežkih dneh!*

*Ta beseda je, ki zmagovita
skoz trpljenje naših bridkih dni
smeje se, a njena čudovita
moč po žilah gre v meso in kri.*

*Je tolažba naša še edina
ta beseda, ki še kaj velja,
ko natoči čistega nam vina,
da nasmejemo se iz srca.*

Zorzut je še posebej ljubil briško zemljo, briškega kmeta in njegovo delo. Staro briško ognjišče je za pesnika vedno skrivnostno in domače, toplo in prijetno:

*»Pr' vas je še zmerom po starem ognjišče,
tòpelce, gòrkice z bančo ob strani,
okù an okù vsi domači so zbrani,
kjer staro, čistiljivo je stanovišče.
Hu — uone je vieter, uone je mrez,
pr vas gori ogenj, je vèlik ko kres!«*

Pesnik ne opeva samo Brd in briških češparjev, ptičke briegarce, ki se dviga visoko pod nebo in rdeče »čriešnje«, temveč tudi Slovensko Benečijo, Matajur in Kanin. Zelo dragi so mu spomini na domačijo Ivana Trinko-Zamejskega:

*»Kje smo? V Trčmumu? Glejte, zavetišče.
Pri Pirnovih široko, toplo je ognjišče.
In na ognjišču je, o je, za vse prostora.
A v kotu tam ni več gospoda profesoara?
Ni patriarha v hiši več, očaka Benečije?
Na britofu, na njivici ga rodna zemlja krije.«*

Mešani zakoni prizadenejo pesnika globoko v srce, ker ve, da je rezultat takih porok vedno negativen za naš narodni obstoj. Vprašanje, čemu zapuščajo beneški može in fantje domačo zemljo, muči pesnika. Boji se, da jih bo tujina ne samo potujčila, temveč tudi ugonobila. Pesnik čuti vso njihovo tragiko, žalostno usodo teh bratov, ki se niti za božič ne morejo vrniti domov in doma uživati skrivnost Kristusovega učlovečenja.

Religiozna tematika je tudi prisotna v Zorzutovi poeziji. Božični motivi se prepletajo s praznino benečanskih domov, kamor se ne morejo vrniti mladi fantje in može, ki delajo da-

Ječ po svetu. Opeva »Marijine dvore« na Kostanjevici pri Gorici in Višarsko Marijo, ki brani slovensko zemljo:

*»Jaz cerkvice bele po hribih imam,
po hribčkih povsod, kjer Slovenci živijo:
me kličejo zdaj v nov božji hram,
da stopim z Višarij še dol v Benečijo!«*

NJEGOVA ZADNJA POT

Ob koncu velja zapisati, da je bil Zorzut skozi vse življenje ljubitelj in gojitelj lepe pesmi in glasbe. Rad je orglal v domači cerkvi, zadnjičkrat je orglal 1977 za veliko noč v domači cerkvi. Nato se je nekoliko umaknil, ker je čutil, da se mu bliža slovo od zemlje. Za pogreb si je izbral tudi pesmi, ki naj jih pevci pojejo. Izraz njegove ponižnosti je bila tudi želja, s katero je odklanjal godbo, velike vence in odličja, toda zaželel si je »poljskih rož in majhen lesen križ pred venci«. Zapustil je celo nagrobni napis:

Tu sem se za vedno ustavil
večni popotnik
Ludvik Zorzut
roj. 24. 8. 1892

Ljudski pevec in pripovedovalec.

Ko mimo greš, postoj
in v duhu tudi ti z menoj
veselo pesmico zapoj.

Njegov pogreb iz Kanala v Medano je vodil njegov prijatelj dekan Srečko Šuligoj, ki se mu je v cerkvi tudi zahvalil za plemenito delo in zgled. K zadnjemu počitku so ga spremljali številni duhovniki, znanci in prijatelji. Peli so pa pevci iz Medane in Kozane. Sedaj počiva v svoji domači zemlji, ki jo je ljubil z vsem srcem.

To je samo bežen pogled v Zorzutovo pesniško dušo. Ta nam odkriva zavednega in idealnega Slovenca, ki sta ga skozi vse življenje odlikovali krščanska miselnost in nesebična ljubezen do svojega naroda.

MARTIN JEVNIKAR

KAREL MAUSER

slovenski katoliški pisatelj

V Clevelandu je umrl 21. januarja 1977 Karel Mauser, naš največji zdomski pisatelj in edini Slovenec, ki je prišel v ugledno špansko barcelonsko založbo v zbirko Gigante, ki nosi oznako: »Izbrane stvari iz svetovne literature.« Ni bil samo velik umetnik, ampak tudi izreden človek, ki je znal s svojo toplo srčno prijaznostjo družiti Slovence v obeh Amerikah in jih ohranjati v zvestobi slovenski besedi in slovenski tradiciji.

Mauser se je rodil 11. avgusta 1918 v Zagorici pri Bledu, kjer je bil njegov oče orožnik. Mladost je preživel v Podbrezjah, gimnazijo pa je obiskoval v Kranju in Ljubljani, kjer je 1939 maturiral. Stopil je v bogoslovje in kot predsednik Vincencijeve konference skrbel za »Sibirijo«, najsiromašnejši del ljubljanskega predmestja. L. 1944 je izstopil iz bogoslovja zaradi osebne krize; vmes je doživel Turjak in nekaj mesečni partizanski zapor v Kočevju. Po

teh dogodkih je dobil službo korektorja in pomožnega urednika Slovenčeve knjižnice v Ljubljani. Poročil se je in ostal v službi do konca vojne, potem je postal kmečki delavec v Trbojeh ter preživel družino in očeta. 20. decembra so prišli po očeta, češ da ima nemški priimek, in ga izgnali v Avstrijo. Ker pa je bil oče star, so vzeli še Karla »kot hranitelja družine« in vse skupaj pregnali čez mejo. Živel je v taboriščih Rothemann, Lienz in Spittal ob Dravi, 1951 pa se je izselil v ZDA in v Clevelandu delal v tovarni svedrov skoraj do smrti, ki mu jo je povzročila srčna kap.

Pesniti je začel v sedmi gimnaziji v Mentorju, prešel v Dom in svet ter med vojno pripravil pesniško zbirko *Prva piščal*, ki pa ni izšla. Ko je bil urednik Slovenčeve knjižnice, je napisal zanjo prvo povest *Domačija v Globeli*, ki ni izšla in se je izgubila. Prav tako se je izgubila prva zasnova *Rotije*. Prvi razmah je dobil Mauser v taborišču, kjer je pisal črtice in povesti za Koroško kroniko, ki so jo izdajale ameriške zasedbene oblasti za Slovence. 1946-49, pozneje za Naš tednik - Kroniko, za revijo Vera in dom ter za obnovljeno Mohorjevo družbo v Celovcu. Prehobil je večino koroških vasi, spoznal ljudi in razmere in jih začel oblikovati. Sam je izjavil: »V zavesti, da je na Koroškem slovenska knjiga v stiski in da je treba za preprostega človeka pisati preprosto, sem pričel pisati večernice.« Tako je postal Mauser pisatelj celovške Mohorjeve družbe, v kateri je ponatisnil večino svojih povesti iz Kronike in napisal vrsto novih. Vendar to niso večernice v starem smislu, ampak domačijske povesti, ki opisujejo vaško življenje: ljudi, običaje in naravo na realističen način, včasih preide pri opisih v poetični realizem, moralni svet. V katerem se gibljejo nastopajoče osebe, pa idealizira. Najbližji je Bevku, tako po lahkotnosti fabuliranja, po osnovni problematiki, saj gre pri obeh za vprašanje zemlje in ljubezni — ki je večni problem kmečkega življa —, kakor po tem, da gledata oba bolj na zgodbo in

problem kakor na psihološko poglobitev oseb. Mauser je v kmečkih povestih preprost, elementaren, mnogo je v njih nasilnih smrti, konec pa je vedno optimistično prirojen.

Iz koroškega življenja je zajel povesti: *Puntar Matjaž* je iz kmečkih puntov in turških bojev. *Zemlja* je povest iz Ziljske doline in kaže, da je samo navezanost na zemljo vir zdravja in moči. *Velika rida* slika razmerje med gruntarji in bajtarji, *Mrtvi rod* pa dokazuje, da lahko gruntarski mrtvi in trhli rod pomladí samo kri bajtarjev, če ju združi ljubezen.

Največ povesti se godi na Gorenjskem, in sicer v pokrajini, ki jo omejuje Bled in Kranj, središče pa ji je Podbrezje. Že kot otrok je vzljubil ta svet, »v katerega je Bog z mernikom trosil lepoto«. *Rotija* je prva Mauserjeva povest in pripoveduje o nezakonski materi, ki jo fant zapusti, a ga njena ljubezen in trpljenje rešita propada v mestu in pripeljeta k otroku in materi. *Sin mrtvega* je tragedija mlinarja, ki je iz strahu v vojni ubil človeka in se odkupil s tem, da je vzel k sebi sina ubitega. Delo je prevedel dr. Ferdinand Kolednik v francoščino in je izšlo v Parizu 1974 kot *Yerné, le fils du défunt*. *Prekleta kri* je povest o »prekleti« Piškotarjevi družini, ki gazi moralne zakone in izkorišča bajtarje, dokler ne pride dom v tuje roke. *Jamnik* obravnava bajtarje, *Jerčevi galjoti* so povest o sovraštvu med tremi hišami. *Ura s kukavico* je povest o bajtarju, ki se z garanjem povzpne med gruntarje, a ga zadevajo same nesreče. *Pšenični klas* in *Na ozarah* sta zbirki črtic, ki segajo od patriarhalne gorenjske vasi, preko pisateljeve mladosti in vojnih let ter odhajanja po svetu, sklepajo pa se v Ameriki, kjer se ljudje vključujejo v moderno ameriško življenje. Ob rasti svojih otrok pisatelj trpko ugotavlja: »Povsod so doma. Trdo in neizprosno gre čas. Melje ta naš drobiž, melje ga in drobi v moko. Kruh iz nje, tako zelo se bojim, ne bo dišal več po starem in dobrem.«

Iz gorenjskega okvira izstopa Ka-

plan Klemen, ki je izšel najprej v podlistkih, potem kot igra in 1965 v knjigi pri celovski Mohorjevi družbi. To je roman mladega duhovnika, ki je že kot bogoslovec hodil k barakarjem v ljubljansko Sibirijo, kot kaplan pa jim je postavil kapelo in končno z dobroto in požrtvovalnostjo zlomil njihovo nezaupanje in odpor. Roman je moralno, človeško in literarno izredno delo, ker je junak tako človeški in ekumenski, da je idealna podoba duhovnika, h kateremu se trpeči človek v stiski z zaupanjem obrača. V tem delu je Mauser dozorel, zato ni čudno, da so ga dvakrat natisnili v nemščini (Luzern 1955, 1956) in da ima španski prevod spremne besede, ki pravijo, da se je avtor »uvrstil v prve vrste evropskih katoliških pisateljev in da njegovo ime stoji na posebnem mestu poleg Grahama Greena, Françoisa Mauriaca in Georgesa Bernanosa«.

Največje Mauserjevo delo pa so *Ljudje pod bičem*, roman v treh knjigah (1.113 strani) in so izšli pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu (1963, 1964, 1966), v ponatisu pri Mohorjevi družbi v Celovcu 1969. To je roman učiteljice Silve in učitelja Viktorja Žalarja, ki začneta učiti pred zadnjo vojno, doživita vojne grozote, Viktor italijansko taborišče, Silva dobi z italijanskim oficirjem nezakonskega otroka, ki pa umrje, da je rešila svojega fanta Bregarja, po vojni oba veliko trpita in se očiščujeta ter zorita drug za drugega. Ko se Silva vrne s prisilnega dela in vržejo Viktorja iz službe, se poročita in skrivaj odideta čez mejo. V romanu so poustvarjene razmere tistih let, psihološko verno pa je podana cela vrsta nastopajočih ljudi. Roman je dobil tržaško literarno nagrado VSTAJENJE za leto 1966.

V zadnjih letih je nastala povest *Razdrto gnezdo* o usodi usmiljenk v povojni Ljubljani, in roman o škofu Frideriku Baragi. Prvi del je izšel v kanadski reviji Božja beseda in potem v knjigi pod naslovom *Le eno je potrebno*, med pisanjem drugega dela mu je smrt iztrgala pero iz rok.

Albert Rejec, velik prijatelj Slovencev v zamejstvu je preminul 28. oktobra 1976 v Ljubljani. Rodil se je na Tolminskem 1899. Bil je zvest obiskovalec Drage

Po zamejskih in zdonskih revijah ter časopisih je raztresenih polno črtic, bežnih zapiskov in poročil o knjigah, ki dokazujejo, kako delaven je bil Mauser. Po osem ur na dan je delal v tovarni za kruh in družino (imel je štiri otroke), zvečer in ponoči je pisal vsa povojna leta. Dosegel je uspeh kakor noben zdonski pisatelj — prevajajo ga v različne jezike in povsod dosega priznanja.

Živel je za vero in slovenstvo in ta ideala je vcepljal tudi rojakom v obeh Amerikah. Na zadnji Spominski proslavi v Argentini je povabil vse rojake: »Dragi prijatelji, bodimo preroki ob bridki dolini tega časa. Čeprav majhni, dihajmo v ta čas vrednote duha — mirnost, zaupanje, spoštovanje, trdnost in načelnost. To potrebujemo v naših dneh. Hoditi z njimi, ki so znali umreti za tisto, kar življenju daje najvišjo ceno. Držimo se za roke z vsemi v slovenski skupnosti in skupaj z dvignjenimi glavami, neomahljivi v zvestobi korakajmo v tisto zmagoslavje, ki ga rodi duh, ki je trdno na večnost pripet.«

Ptica svetogorka

*Kam, ptica svetogorka, s svete te postaje
si odletela z rdečimi peruti,
brnenja tvojega da ni več čuti,
da si se odselila v dolnje južne kraje?*

*Glej, romarjev koliko skoz njih boje, vzore,
speljala ti v bele si Marijine dvore?
Izletnikov koliko v soncih, meglah v vse vetrove
čez Skalnico si ti jih dvignila v vrhove?*

*Nas slišiš — po strminah težko vzdihujoče,
a proga tvoja kliče te še prožnata, jeklena?
Poženi se, ti mladoživka, čez slemena,
naj tvoj odsev zablisne še v modrini Soče.*

*In romarjev od tu, od tam brenčeči zbori
ti zadonijo hvalnice na Sveti gori.
Te proslave izletniki — »prijatelji narave«
do Brd, od mórja, Krasa in v goré troglave.*

Pojasnilo: Ptica svetogorka je bila svetogorska žičnica, ki je sedaj ukinjena. Pesem je pesnik sam poslal novembra 1976.

MOHOR KACAFURA

Igra za človeka

V peklu je nastala velika zaskrbljenost. Potihnil je običajni direndaj, muzikanti so odložili svoje instrumente, plesalci so žalostni stali ob plesiščih; pekel je zajela velika potrtnost. Kaj bi tudi ne. Na svetu se je komaj končala velika morija, ki je pomenila bogato žetev za pekel, tako bogato, da so začeli zidati nove hotele, ki so jih pravkar pokrili. Toda nenadoma preplah: Na peklenških vratih je bilo zmeraj manj ljudi. Prej so se drenjali, sedaj se je pa komaj kdo oglasil.

Veliki Poglavnik je od skrbi osivel. Kaj bo z nami? si je mislil. Pa se je domislil. Sklical je veliki zbor vseh peklenščkov. Oglasili so se bobni, zadozele so fanfare:

»Vsi na zbor!«

Pekel je oživel. Od vseh strani so hiteli na zbor. V pozlačeni kočiji se je pripeljal veliki Poglavnik kakor angleška kraljica na kronanje. Povzpel se je na prestol. Tedaj so njegovi zvesti videli, kako se je v kratkem času postal. Krona je komaj zakrivala njegove sive lase; oči so izgubile lesk, lica so upadla. Bil je star. Pa se je oglasil. Toda tudi njegov glas ni bil krepak kot nekdanj. Oglasil se je in rekel:

»Sklical sem vas, ker je naše kraljestvo v krizi kot morda še nikoli. Zgradili smo nove hotele. Toda za koga? Ljudi je k nam zmeraj manj. Zato moramo nekaj ukreniti. Želim slišati od vas, kaj naj storimo, da naše plaže in hotele znova napolnimo.«

Završalo je med zborom, toda k besedi se ni nihče oglasil. Dolgo je trajalo šepetanje, da se je veliki Poglavnik razjezil.

»Sodrga! Ali nimate glave, ki misli, in jezikov, ki bi kaj svetovali?«

Prestrašil se je pekel in umolknil. Dolgo je trajal molk, ko se je oglasil nekdo.

»Veliki Poglavnik, če dovoliš, bi jaz imel predlog.«

Vsi so se ozrli na govornika; bil je Mutler, že nekoliko v letih, a prebrisan hudič. Dvignil se je in začel:

»Prijatelji, po veliki moriji si svet želi miru in reda. Evropa je razdejana, množice so razočarane, brezposelnost narašča. Dajmo ljudem kruha in reda, pa bodo znova naši.«

Predlog je ugajal, pa so rekli:

»Kar ti, Mutler, pojdi in napravi red in daj ljudem kruha.«

Mutler je samo tega čakal. Zato se je vesel odpravil na svet.

Nastopil je kot veliki Poglavnik. Podkupil je glavne dnevnike, da so začeli pisati zanj. Dan za dnem so na prvi strani pod naslovi z največjimi črkami poudarjali: Mutler je naš »führer«, naš »duce«, naš »caudillo«. Prinesel je red, dal bo kruha!

Mutler je pa vedel, da brez denarja si še malice ne moreš kupiti. Zato je stopil do kapitalistov: »Povežimo se. Vi meni denar, jaz vam delo, čast in oblast in seveda bogat dobiček.« Segli so si v roke, da je držalo.

Ali Mutler je čutil, da mu še nekaj manjka, da si pridobi množice. Pa se je spomnil: Ljudje so vendar večni otroci. Verujejo v pravljice. Če ne verujejo, ti ostane še vedno palica, ki je staro preizkušeno vzgojno sredstvo za množice.

Začel je prirejati oceanska zborovanja. Hodil je vsepovsod po deželi in govoril, govoril, obljubljal in obljubljal. Ljudje so mu verjeli, da je novi bog, ki je prišel na svet. Toliko stoletij so čakali nanj in sedaj je prišel. »Ne potrebujemo drugega boga,« so si govorili. Množično so se zato izjavljali, da so »Gottlos«, brez Boga.

Mutler se je v srcu smejal; ljudi je privedel, kamor je hotel. Pred peklen-skimi vrati se je znova začel drenj. Veliki Poglavnik mu je poslal brzozjavko: »Čestitamo k uspehu in se s tabo veselimo ves pekel.« Mutler si je pa mislil: »Boste videli, kaj šele bo.«

Ko je ugotovil, kako mu množice verjamejo in zaupajo, je sklenil zadnji podvig. Našuntal jih bo, da se začnejo znova med sabo klati, kajti iz krvi in sovraštva raste najbogatejša žetev za pekel. Napolnil bo hotele in plaže, da bo povsod gneča.

Začel je zato na oceanskih zborovanjih govoriti, da je treba obračunati z vsemi sovražniki. »Kakor gnide jih bomo zmečkali.«

Za tiste znotraj je ustvaril posebne ustanove za »koristno delo«, za tiste zunaj veliko armado, kot je svet ni še

videl. In začel se je nov velik, krvav ples.

* * *

V peklu so se pripravljali na velik triumf, ko se vrne mednje zmagoviti Mutler. Vrnil se je, toda prinesli so ga za noge obešenega, kot so ogledniki prinesli Mojzesu na drogu obešen grozd. Mutler je hotel preveč krvi in solz. Uštel se je. Ljudje so res otroci, toda počasi se ovedejo in nehajo verovati v bajke. V takem trenutku so Mutlerja obesili.

* * *

Po tem porazu je pekel znova zaskrbelo. A za malo časa, kajti prav kmalu se je pri velikem Poglavniku oglasil škrtateljček.

»Veliki knez, pusti mene na svet, da začnem delo tam, kjer Mutler ni uspel. Imam recept, ki bo gotovo dal dober rezultat.« Škratcu je bilo ime Porneks.

Prikazal se je nasmejan, vesel. Takoj je zbral okrog sebe družbo veselih ljudi. Peljal jih je v prvo krčmo in deljal:

»Kaj bi še kar naprej žalovali za voljo tega, kar je napravil Mutler. Veselite se, plešite, zabavajte se! Mladi ste, človek živi samo enkrat.«

Besede so zadele v živo. Ne samo mladi, cel svet se je zavrtel in se zazibal v »sladko življenje«. Plesalo se je od jutra do večera in od večera do jutra.

»Kaj bi skrbeli,« je vzpodbujal Porneks. »Vsi imate pravico do veselega življenja. Prej so si to privoščili samo bogati. Danes mora biti drugače. Tudi ti, proletariat, imaš pravico do sladkega življenja. Ti, delavec, in ti, delavka, ne živita več samo za to, da bi imela otroke. Imejte enega ali še boljše nobenega. Zato vam tukaj nudim "sladkorček", ki vas bo rešil skrbi za zarod. Tudi vidva imata pravico, da uživata življenje.«

»In vi, mladi, kaj se pomišljate! Ljubite se, kot se niso vaši stari. Ustanovili bomo posebne šole za ljubezen in posebne plaže za nudiste. Odvrzite vse predsodke, vse tabuje, zaživite v

prostosti in svobodi kot človek v pravadnini. Otrsite se družbenih vezi, ki so le sredstvo alienacije, odtujevanja človeka, ki so jih vpeljali kapitalisti, da so lahko izkoriščali ubogi narod. Ljubezen naj bo svobodna, danes s tem, jutri z drugim, kamor srce vleče.«

»Naš paradiž je tukaj. Zato vi vsi, ki še verujete v kak drug paradiž, vedite, da drugega paradiža ni, ni nebes, ni pekla. Vse to so si izmislili vaši izkoriščevalci, da so lahko oni lepše živeli. Če so vam vino, spolnost premalo, vam nudim še več: opij, LSD, hašiš, marihuano in podobne travice. Naš program je: Sladko življenje za vse!«

* * *

Veliki Poglavnik se je smehljaj. Na peklenške plaže je prihajalo zmeraj več zaljublencev z vseh kontinentov, peklenški hoteli so se polnili, da je primanjkovalo postelj. Povečati bo treba kapaciteto, si je mislil.

Toda kar na lepem je uspešna turistična sezona začela upadati. Gostov je bilo zmeraj manj. Nekega dne se pojavi sam Porneks. Spremlja ga nekaj vresečih feministk, ki vpijejo:

»Goljuf, slepar! Obljubljal si nam paradiž. A glej, kaj je sedaj z nami. Komaj smo začele živeti, pa smo že stare. Tudi šminka nam ne pomaga več. Moški nas prezirajo in iščejo štirinajstletnice. Ali je to paradiž, ki si nam ga obljubil?«

Kmalu za feministkami pritisne pred peklenška vrata gruča starih in mladih. Tudi ti vpijejo:

»Aha, Porneks, tukaj si. Bojiš se nas, kaj?«

»Preklet bodi dan, ko si se rodil,« kriči mlad mož. »Imel sem ženo, lepa je bila; imel sem otroka, lušten je bil. Pa mi žena odide za tabo in mi odpelje otroka. Izgubil sem pamet, ubil njo in otroka. Počakaj, da ubijem še tebe, pes!«

Pa se pririne naprej mlada žena z otrokom.

»Porneks, ali vidiš tega otroka? Tako sem si ga želela, a glej, kakšen je. Ves v bulah. Zdravniki trdijo, da zato,

ker sem spolno bolna. Ti si mi pa zagotavljal, da mi daš paradiž.«

Množica je grozila zmeraj bolj. Priletel je kak kamen, nekdo je potegnil revolver. Tedaj je Porneks smuknil skozi peklenška vrata, ki so se težka za njim zaprla, in vzdihnil: »Kako nehvaležni so ti ljudje!«

* * *

Čez čas je veliki Poglavnik sklical »meeting«. Dejal je:

»Ne gre več tako. Tovariši, izmisliti si moramo kaj novega, da si pridobimo ljudi.«

Mislili so in mislili peklenščki in eden se je domislil. Rekel je:

»Tovariš Poglavnik, taktiko moramo spremeniti. Ljudje mislijo, da smo mi hudiči njihovi sovražniki. Zato jih moramo prepričati, da smo njih prijatelji. Nastopiti moramo kot človekovi dobrotniki.«

»Izvrstno!« meni Poglavnik. »Tebi, Marlin, se je ideja porodila. Ti jo izpelji.«

Odpotoval je Marlin na svet med ljudi. Videl je, kako se narodi sovražijo. Mutlerjeva dediščina je še živela med njimi. V velikih mestih je stopil med hippije, huligane, se pomešal med obiskovalce night clubov. Porneks je še vedno imel častilce.

Toda vse te je pustil in stopil v tovarne, rudnike, ladjedelnice. V hrupu tovarn je videl delavce, ki so s sovraštvom gledali na gospodarje, ker so bili krivični. V rudnikih je bilo še slabše. Pod zemljo sploh ni bilo pravice. Zato je sklenil: Delavcem bom govoril o pravicah, množicam o miru, mladim ljudem o svobodi, vsem o ljubezni.

Kakor je sklenil, tako je storil. Oblekel je delavsko tuto, se ustavil pred tovarno in začel:

»Tovariši, mi vsi smo ljudje; vsi imamo enake pravice. Toda kapitalisti so si prisvojili oblast, da izzemajo vas, proletarce. Buržuji se vozijo v luksuznih avtih. Vi še fičkov nimate, vaša stanovanja so pozimi mrzla, poleti pa gorijo od vročine. Kapitalisti hodijo na letovišča v Monte Carlo, na Havajske

otoke, vi še v gostilno ne morete, ker nimate denarja. In na čigav račun se vozijo v »buickih«, na čigav račun pravljaajo denar na Kanarskih otokih? Na vaš račun, delavci, ker vam kradejo pri plači. Oropali so vas pravic, si prisvojili oblast, da vas lahko izkoriščajo. Zato: Smrt kapitalistom! Živio proletarci! Delu čast, delu oblast!»

Kakor bi prižgal ogenj na koncu njive zrele pšenice, tako so užgale govornikove besede. Zavalovila je množica in se ni pomirila, da so izginili kapitalisti. »Delu čast, delu oblast!« Delavci so v krvavi revoluciji zmagali.

Po zmagi je Marlin sklical množice in jim govoril:

»Tovariši, tovarišice! Ko smo začeli naš boj proti Mutlerju in njegovi bandi, smo bili sami. Toda ljudstvo, naše delovno ljudstvo je kmalu razumelo naš boj. Stopilo je v naše vrste. Pometlo je s kapitalisti in z vsemi izkoriščevalci. Nova doba se je začela, ko boste vsi srečni. V ta namen pa ni dovolj, da smo odpravili kapitalistične pijavke, treba je, da odpravimo tudi bogove na nebu. V novi družbi si bo delovni človek ustvarjal svojo srečo sam. Zato proč tudi z Bogom in njegovimi hlapci, ki so služili kapitalistom. Naj živi naš delovni človek!«

Zabučala je množica: »Mar-lin, Mar-lin. Ti si naš, mi smo tvoji!«

Tako se je zaključil tisti zgodovinski dan po zmagi.

* * *

Veliki Poglavnik je prvič bil povsem zadovoljen: Izbrali smo taktiko, ki ne more več zgrešiti. Cel svet je naš ali bo naš. Nekoč sem Sinu človekovemu predlagal: Vsa kraljestva sveta ti dam, če predme padeš in me počastiš. Ni hotel. Sedaj mu bom vse vzel in njega samega spodil, kot je on mene.

Tedaj je na vratih pozvonilo. Pred velikega Poglavnika pripeljejo moža s prekiano glavo. Prepoznal ga je.

»Ali nisi Trdecki?«

Sem.«

»O, sodelavec genialnega Marlina. Čudovito delo sta opravila.«

»Da, čudovito. Poglej, glavo mi je preklal. Hudič prekleti hoče vladati sam. Vso oblast je že dobil v roke. Ker se mu nisem dal, je poslal ljudi za mano, ki so me pobožali, kot vidiš.«

»Nič ne bodi hud, Trdecki. Žrtve morajo biti. Tokrat si bil žrtev ti, zato se huduješ. Ko so padali drugi, si pa drugače govoril.«

»Govoril ali ne, Marlin je danes diktator kot prej Mutler. Vse vleče za nos in svet mu verjame.«

»Saj to je ravno naša nova taktika. Ker si mu prej tako zvesto pomagal, bomo naši posteljo v kakem motelu tudi zate.«

S »Praznika frtalje«
v Rupi 1977

Ko so iskali, kam bi dali Trdeckega, so na plaži naleteli na moža, ki se je na soncu pražil. Nič se ni dvignil, ko je šel Trdecki mimo, samo pljunil je za njim. Trdecki je opazil in vprašal:

»Tovariš, zakaj si to storil?«

»Nisem več tvoj tovariš. Bil sem, ko smo se skupaj borili za pravico in svobodo, sedaj pa ne več. Izdali ste nas.«

»Kako meniš?« vpraša Trdecki.

»Ti in tvoja revolucija ste izdali nas, delovno ljudstvo. Slepo smo vam verjeli. Potem ste pa prišli: "Ti daš vola, ti daš pšenico, sto kvintalov." "Kako bom dal, saj še za družino in za setev nimam," sem dejal. "Dal boš," ste rekli, prevrgli kleti in skednje, pobrali do zadnjega zrna. Ko smo potem pozimi bili lačni, sem v obupu preklal glavo političnemu komisarju, kot so jo drugi tebi. Sedaj sem tu, ker se tudi na vislicah nisem pokesal svojega dejanja. Kako bi se kesal, ko sem imel prav.«

* * *

V pekel so prihajali številni, a zmeraj bolj nevoljni, godrnjavi, nasajeni zaradi tistega, kar so na zemlji pustili. »Mislili smo, da bo pravica, da bomo enaki, a ni res.«

Kmet na plaži, ki je preklal komisarju glavo, je radoveden vprašal soseda, ki je pravkar legel poleg njega:

»Tovariš, nam so razlagali, da se moramo žrtvovati za boljši jutrišnji dan. Zdaj bo šestdeset let, kar sem to slišal. Aji je ta boljši jutrišnji dan prišel?«

Tovariš se je presedel v pesku, potem pa tiho rekel: »Kako naj ti razložim? Morda je še najbolje povedala tista italijanska pisateljica, ki je nekako takole pojasnila vso zadevo: Kako odpraviti problem krivice, pravzaprav ne vem. Vsi, ki so to poskušali, so uspeli samo v toliko, da so spravili pešca na konja, konjenika pa s konja. Eden je zmeraj moral hoditi peš. Ni sistema, ni ideologije, ki bi spremenila ljudem srce in bi uničila hudobijo. Če kdo trdi, da je pri njih drugače, je lažnivec. Se zmeraj in povsod je hrana za bogate in za reveže, hiše za bogate in za reveže. Eni si privoščijo dače, drugi delijo kuhinjo s sostanovalci.«

In je še nadaljeval: »Tako je, dragi prijatelj. Tudi Marlin, ki smo vanj verovali, ni spremenil srca ljudi. Ostali so egoisti. Tisti na vrhu še najbolj. Nekdo ima v glavnem mestu dvor, pri morju lastno vilo, na deželi svoje lovišče na medveda, v hribih graščino, kaj ima v Švici pa samo on ve. Ej, plaža ob Črnem morju ni za vsakega tovariša!«

»Tu doli je pa mesto za vse, kajne tovariš?« je pristavil kmet, ki ni hotel oddati žita.

»Mislim, da je tako,« je zaključil Benjamin Rdečko.

* * *

Tudi ti, Marlin, se boš nekoč povrnil, odkoder si izšel, zato se med Bogom in Satanom znova začne igra za človeka.

ALBERT MIKLAVEC

Znanka burja

*Ko na Krasu
zavije burja
krog vogala
tvoje hiše,
te pozdravi
kakor znanka
znanca...*

*In ni ga klanca
po vsem Krasu,
kjer bi burja
ne bila doma
in bi ne dosegla
s svojim glasom
v dno srca.*

Nevidno vesolje - radioastronomija

Poleg vidnega vesolja je še veliko nebesnih teles, ki jih ne moremo opaziti s teleskopi. To je del vesolja, o katerem do nedavna človek še sanjal ni, radijski valovi pa pričajo o njegovem obstoju.

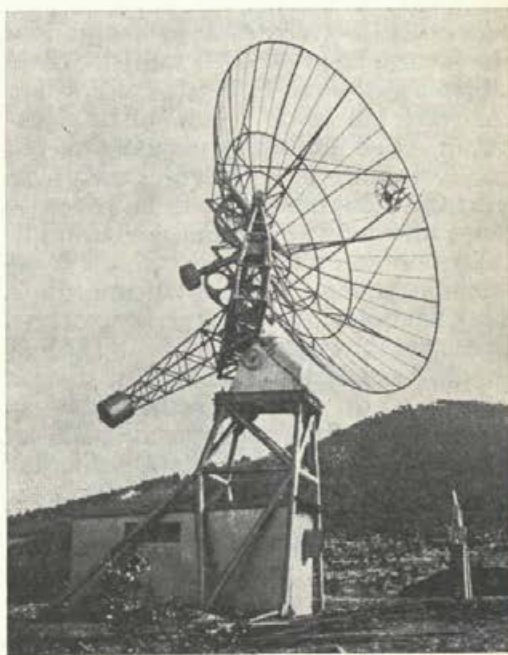
Radioteleskopi imajo večinoma antene v obliki ogromnih krožnikov, da zbirajo zelo slabotne signale, ki jih izredno občutljivi sprejemniki zelo ojačijo. Odtod podatki, ki so temelj novi znanstveni panogi — radioastronomiji. Nastala je čisto slučajno, ko je okrog leta 1930 Karl Jansky v ZDA preučeval, od kod prihajajo signali, ki so motili telefonske zveze.

Nebesni svod, ki ga opazi radioteleskop, je dokaj različen od onega, ki ga vidi naše oko, zato pa ni nič manj važen za spoznavanje vesolja, ki nas obdaja. Obstajajo na nebu tisoči radio virov, nekateri so vidni tudi z optičnim teleskopom. Zanimivo je, da se radioastronomska opazovanja ne nehajo niti podnevi, niti ob oblačnem vremenu. Celo debeli sloji medzvezdnega prahu in plinov naše rimske ceste (galaksije) ne preprečijo razširjanja radijskih valov; nekaj podobnega velja tudi za infrardečo svetlobo (glej lanski koledar).

Radioastronomija je znanost, ki preučuje vesolje s pomočjo radijskih valov. Vidna svetloba in radijski valovi sta dve obliki istega, tako imenovanega elektromagnetnega valovanja, razlika je le v valovni dolžini: kratka pri svetlobi (50 milijonk centimetra) in dolga (od nekaj milimetrov do nekaj deset metrov) pri radijskih valovih. Dolžina slednjih ne dovoli, da bi bila ločljivost radioteleskopa podobna oni optičnih priprav: za enako stopnjo ločljivosti, kot ga ima človeško telo, bi rabili radioteleskopsko anteno s premerom 200 km pri valovni dolžini 20 cm. To se pravi, da je slika, ki jo sprejme radioteleskop veliko medlejša od one, ki jo zazna naše oko.

Radiosignali imajo izvor v trkih elektronov, v žarčenju elektronov, v magnetnem polju in v energetskih skokih nekaterih molekul in vodika.

Nam najbližja radio vira sta Sonce, ki ima poleg stalnega izžarevanja še izrednega (to je povezano s pegami na fotosferi) in Jupiter. Znatno je žarčenje rimske ceste, kar dokazuje tamkašnji obstoj magnetnih polj. V naši galaksiji so odkrili tudi oblake vodika in nekaterih molekularnih skupin. Že leta 1944 je Holandec van de Hulst napovedal, da medzvezdni vodik izžareva pri valovni dolžini 21,1 cm. Sedem let kasneje je res uspelo izslediti te oblake v naši galaksiji. Opazno je bilo, da je vodik nakopičen v spiralnih vejah. Ker je ta plin temeljni gradbeni material zvezdne strukture, je razumljivo, da so tudi zvezde vsebovane predvsem v teh

Antena radioteleskopa tržaške astronomske opazovalnice ima 10 m. premera. Ta naprava, ki služi proučevanju sonca, stoji blizu Bazovice

vejah. Radioastronomija nam je torej pomagala spoznati, da ima naša galaksija spiralno obliko in je torej podobna njeni najbližji sosedu — galaksiji v Andromedi.

Poleg teh teles, ki so opazna v radioastronomiji le zaradi njihove relativne bližine je še veliko drugih, ki izredno silno oddajajo radijske valove. Tak primer je Cygnus A, ki je oddaljen okrog 600 milijonov svetlobnih let; naša rimska cesta (kot tipičen primer normalne galaksije) bi s take razdalje ne bila vidna niti z največjim radioteleskopom. Ta verjetno najsilnejši izvor radijskega žarčenja v vesolju je dvojen, teleskop pa sredi teh dveh komponent komaj zazna galaksijo. Verjetno je, da je tamkaj nastala strašna eksplozija, posledica te je dvojni izvor radiovalov. Galaksije, ki oddajajo močne radijske valove, imenujemo radiogalaksije. Njih oblika je včasih eliptična, včasih pa dokaj izredna. Radiosignali prihajajo s sredine radiogalaksije ali z dveh nasprotno stoječih si točk.

Izredno oddaljeni od nas so tako imenovani kvazarji. Njih energija presega energijo zvezd naše galaksije. Primer kvazarja je 3C 273, radijski izvor zapletene oblike. Energija radiovalov ima verjetno izvor v zelo hitrih elektronih, ki se gibljejo v magnetnem polju. Nerešeno je vprašanje, zakaj se elektroni tako obnašajo. In ne le to, jakost radiovalov se spreminja v letu dni. Tako telo torej ne more biti večje od svetlobnega leta. Velikanska energija je torej nakopičena v majhnem prostoru. Znanstveniki si niso edini, kolikšna naj bi bila razdalja tega telesa (in drugih kvazarjev) do nas. Po pravilu, ki naj bi veljalo za določanje razdalj oddaljenih galaksij, naj bi bil 3C 273 oddaljen milijardo in pol svetlobnih let. Če je tako, je izmerjena hitrost širjenja kvazarja večja od svetlobne hitrosti, kar pa ni v skladu z našim pojmovanjem fizike. So morda tam fizikalne stalnice (na primer masa elektrona) drugačne kot pri nas? Ali ne moremo uporabiti pravila za določanje razdalje galaksij za kvazarje? In zakaj? Ta vprašanja

so tesno povezana z onim, ali se naše vesolje širi, ali pa ima stalno obliko. Večina znanstvenikov misli, da je verjetnejša prva hipoteza. Z zelo natančnimi merjenji z za to nalašč zgrajenim radioteleskopom so namreč prišli do zaključka, da obstaja povsod v medzvezdnem prostoru vesolja absolutna temperatura 2,7 Kelvinov. Najnižja absolutna temperatura je 0 Kelvinov, to je — 273 C°. Že leta 1946 je znani teoretski fizik ruskega porekla Gamow (znan tudi po kopici popularnih knjig, v katerih je na zabaven način opisal moderno fiziko) izračunal, da bi moralo imeti vesolje kakih 5 Kelvinov, če je vesolje nastalo ob »velikem poku« (angleško: big bang) pred približno 12 do 25 milijardami let. Radioastronomija je res razširila obzorje našega vesolja, obenem nas je privedla do novih problemov, ki jih znanstveniki niso predvideli in jih, vsaj za enkrat, ne znajo še rešiti.

Pred desetimi leti so v znani radioastronomski opazovalnici v Cambridgeu (Anglija) preučevali medplanetarno migetanje nekaterih radijskih signalov, to je podobno hipnemu spreminjanju jakosti svetlobe, ki ga opazimo, ko gledamo zvezde s prostim očesom. Tovrstni podatki služijo boljšemu spoznavanju medplanetarnih plinov. Registrirali so pa ponavljajoči se signal, ki je izginjal in se prikazoval z izredno točno periodičnostjo. To niso bili oddaljeni znaki z neznanega planeta. Povzročitelj tega je hitro se vrteča navtronska zvezda, degeneriran ostanek velike zvezde po eksploziji; v polmeru 10 km je zgoščena masa enakovredna sončni. Taka telesa imenujemo pulsarje. Med drugim so izsledili pulsar na mestu eksplozije supernove iz leta 1054, kjer je sedaj tako imenovana Rakova meglica v ozvezdju Bika. Perioda tega pulsarja je tri stotinke sekunde, njegova oddaljenost pa 6000 svetlobnih let. Magnetno polje je izredno močno. Pulsarji, ti čudni žarometi vesolja, nam omogočajo določitev gostote snovi v medzvezdnem prostoru: v smeri Rakeve meglice so izračunali 0,03 elektrona

na cm³, magnetno polje istotam je zelo šibko. Od približno sto znanih pulsarjev pa so le trije vidni v smeri ostanov supernove. Kaj pa ostali, imajo morda drugačen izvor? Nekateri pulsarji oddajajo X žarke, tudi to žarčenje se poraja v točno določenem časovnem razmiku. So pa tudi nekateri X izvori, ki pulzirajo, ne dajejo pa signalov v ostalem območju elektromagnetnega valovanja. Tako je cela kopica nebesnih teles, ki so si podobna po nekaterih lastnostih (v optičnem, to se pravi vidnem, radio ali X območju), z druge strani pa predstavljajo nasprotujoče si lastnosti v drugačni valovni dolžini. Kopica novih vrst nebesnih teles, ki jih je odkrila moderna astronomija, je povzročila nešteto novih vprašanj, ki čakajo odgovora.

V programu je, predvsem v ZDA, izgradnja orjaških radioteleskopskih sistemov (to je kopica radioteleskopov, ki so z elektronskim vezjem spojeni v celoto in sprejema signale, ki bi jih lahko le več kilometrov velika antena); s temi bodo skušali z novimi natančnejšimi merjenji dobiti novih podatkov za razčiščenje številnih problemov. Toda koliko novih vprašanj bo pri tem nastalo? V omenjenih programih je obsežen tudi odgovor na vprašanje: ali smo sami v vesolju? Predvideni sistemi radioteleskopov bodo tako občutljivi, da bi lahko sprejemali celo radijske programe neznanih oddaljenih planetov. Upajmo, če bo to uspelo, da so vsaj ti programi boljši od tistih, ki jih lahko sprejemamo z našimi radijskimi sprejemniki.

ANGEL KOSMAČ

150-letnica rojstva Ivana Nepomuka Glavine (1828-1899)

Uvodna beseda

Škoda, da temeljita zgodovina tržaške škofije še ni bila napisana. In vendar bi zaslužila, da jo nekdo skrbno obdela. Morda malokatera cerkvena pokrajina je šla skozi tako razgibane in viharne čase kot se je to zgodilo z ozemljem, na katerem je skozi dolga stoletja oglejski patriarhat združeval v krščanstvu tako različne narode in so to dediščino sprejele pozneje krajevne Cerkve. Te so našle svojo končno podobo predvsem v škofijah v Vidmu, Gorici in Trstu, da ne sežemo preko sedanjih državnih meja, kjer se je razvoj še stopnjeval.

Tudi slovenska zgodovina bi nedvomno veliko pridobila od takega prikaza preteklosti. Saj že skoraj poldrugo tisočletje živi naš človek na tem ozemlju, kjer se je tudi srečal z zahodno kulturo in krščanstvom. Torej so tudi slovenski ljudje krojili zgodovino krajevnih Cerkva ob Adriji.

Na Tržaškem je to prišlo do izraza

predvsem v preteklem stoletju, ko so se vrstili na škofijskem sedežu sv. Justa skoraj izključno škofje slovanskega rodu, ki so globoko posegli v verski in narodni razvoj našega ljudstva, še posebno po času, ki se odlikuje kot »pomlad narodov« (1848), ko se je vsa naša skupnost začela narodno in kulturno osveščati.

Naj za uvod kratko omenim škofo, ki so stolovali v Trstu potem, ko sta se 1828 z odlokom papeža Leona XII. priključili tržaški škofiji še koprška in škofija Novigrad (Cittanova) v Istri, medtem ko se je škofija Pićan (Pedena) v Istri priključila Trstu že 1791:

Matej Ravnikar, doma iz Vač na Kranjskem, je vodil tržaško škofijo od 16. marca 1830 in je umrl v Trstu 20. novembra 1845. Pokopan je pri Sv. Ani v Trstu, za pokopališko kapelo.

Jernej Legat, doma iz Naklega na Gorenjskem, ki je bil do 1846 poreški škof. Tržaško stolico je zasedel 21. decembra istega leta, umrl pa 12. fe-

Rojstna hiša škofa Ivana Glavine v Borštu

bruarja 1875. Pokopan je v cerkvi na Montuci v Trstu. Udeležil se je tudi prvega vatikanskega koncila.

Juraj Dobrila, istrski Hrvat, rojen v župniji Tinjan pri Pazinu, je nasledil škofa Legata v Poreču, nato še v Trstu, kjer je umrl 13. januarja 1882. Pokopan je na pokopališču pri Sv. Ani. Tudi on se je še kot poreški škof udeležil prvega vatikanskega koncila.

Ivan Nepomuk Glavina, tržaški škof od 1882 do 1896.

Andrej M. Šterk, rojen v župniji Volovsko pri Kastvu 28. novembra 1827, posvečen v škofa 25. junija 1896, umrl v Trstu 17. septembra 1901 in je prav tako pokopan pri Sv. Ani.

Sledila sta v našem stoletju, do prve svetovne vojne še dva škofa v Trstu: **Frančišek Nagl** (1902-1910), doma iz okolice Dunaja, ki ni obvladal ne slovenskega ne hrvaškega jezika, vendar je skušal biti pravičen do vseh narodnosti v škofiji. Težave je imel zlasti v zvezi z ricmanjskim vprašanjem, kar zasluži poglavje zase. Po sedmih letih pastirovanja v Trstu je bil imenovan za knezonadškofa na Dunaju in je zato postal tudi kardinal ter užival ugled na dunajskem dvoru. Veliko si je prizadeval zlasti za mednarodni evharistični kongres na Dunaju od 12. do 15. sep-

tembra 1912 na Dunaju; vendar je kmalu zatem umrl (4. decembra 1913).

Nasledil ga je zadnji slovenski škof: **dr. Andrej Karlin**, do tedaj kanonik v Ljubljani. Za škofa v Trstu je bil imenovan 21. decembra 1910, posvečen pa 19. marca 1911 in slovesno ustoličen 23. aprila istega leta. Ob prihodu italijanskih oblasti v Trst po prvi svetovni vojni je bil škof Karlin primoran preseliti se v Slovenijo (1919). Umrl je kot lavantinski škof v Mariboru 5. aprila 1933.

Vsakdo od zgoraj imenovanih bi zaslužil, da se mu primerno oddolžimo. Naj se v letošnjem Mohorjevem koledarju spomnimo vsaj našega tržaškega rojaka, škofa Ivana Nepomuka Glavina, ob 150-letnici njegovega rojstva in skorajšnji 80-letnici njegove prezgodnje smrti.

Glavinova življenjska pot

Bodoči škof je zagledal luč sveta v Borštu, v tržaškem Bregu 13. apr 1828 na hišni številki 45, v družini, kjer se še danes pravi »pri Kovačevih«. Skoraj do druge svetovne vojne so njegovi potomci še opravljali cerkovniško službo; sicer pa so bili preprosti kmečki ljudje. Oče mu je bil Blaž Glavina, mati pa Marija Petaros. Še istega dne, ko je

prišel na svet, je bil tudi krščen, kar da slutiti, da je bil morda že kot otrok slabotnega zdravja, kar je tudi vedno ostal. Krstni boter mu je bil Ivan Kosmač iz Zabrežca in je morda po njem tudi dobil ime. Krst se je takrat delil še v majhni cerkvi nad Zabrežcem, kjer je sedaj pokopališčna kapela. Sedanja cerkev sv. Antona Puščavnika v Borštu je bila zgrajena nekaj let pozneje (1847).

Kako se je preprosti kmečki fant povzpel do šole in nato do tako visoke službe, je dokaj nenavadna zgodba, o kateri je Glavina pozneje sam kot škof pripovedoval. V Borštu takrat še niso imeli ljudske šole niti domačega župnika, kajti župnija je bila ustanovljena šele 1904. Že od nekdanj so gostilničarji iz Povirja hodili po vino v tržaški Breg in so se ti gospodarski stiki ohranili do nedavnega, dokler pač ni posegla vmes nova državna meja. Eden teh povirskih krčmarjev je vino stalno kupoval pri Glavinovih v Borštu. Tako je spoznal malega Ivana in v njem kmalu zasluhlil »brihtno dušo« in blago srce, kakor poroča o dogodku Virgil Šček v svojih »Paberkih« (I. zv., str. 242). Povirski krčmar je torej predlagal staršem, da bi smel vzeti Ivana s seboj, da bi tako lahko obiskoval ljudsko šolo v Povirju, ki jo je vodil domači župnik in je slovela daleč naokoli. Starši so radi privolili. Saj ni bil redek primer, ko so starši s številnimi otroki poslali katerega na Kras ali v Brkine, da so tam »služili« kot pastirji in so

doma bila ena usta manj. Tako je tudi Glavinov Ivan prišel na Kras in pri župniku v Povirju začel obiskovati ljudsko šolo. Svojemu gostitelju se je pa oddolžil tako, da je o prostem času in o počitnicah pasel krave. S to novico je škof Glavina iznenadil Povirce, ko je nekoč tam birmoval. Ljudje so se tega dolgo spominjali in ostali ponosni, da je prav njihova šola dala prve učne temelje enemu izmed slovenskih škofov. Virgil Šček zaključuje v »Paberkih« opis te nenavadne zgodbe: »Ko se je Glavina s povirskimi paglavci okoli cerkve lovil, ni noben bubec mislil, da bo mali Borštanec kdaj škof...«

Vsekakor so morali biti učni uspehi malega Ivana nadvse zadovoljivi, če je smel iz Povirja nato na gimnazijo v Pazin, potem pa v Trst in v Gorico na bogoslovne študije. Mašniško posvečenje je prejel v tržaški stolnici 17. avgusta 1852, novo mašo pa je naslednjo nedeljo pel v novi cerkvi sv. Antona v Borštu.

Kot skoraj vsi tržaški duhovniki je moral tudi Glavina na svojo prvo službo v Istro. Bil je najprej kaplan v Draguču (med Pazinom in Buzetom), pozneje pa stolni kaplan v Koprju. In tu se je spomnil na nadarjenega duhovnika škof Jernej Legat, ki je takrat pripravljaval bogoslovno semenišče v Trstu, kjer naj bi mladi duhovniški kandidati vsaj nekaj letnikov opravili v škofovi bližini. V ta namen je potreboval tudi nekaj dobrih profesorjev. Prav zato je poslal Ivana Glavina na

Boršt pri Trstu

Dunaj, da se je tam izpopolnil v dogmatiki in se vrnil domov z diplomo doktorja bogoslovnih ved. Takoj je bil nastavljen za profesorja moralke in cerkvenega prava, obenem pa škofu pomagal kot njegov osebni tajnik. Pozneje je bil imenovan za župnika pri Starem sv. Antonu in se tako neposredno srečal s tržaškimi verniki in predvsem s slovenskimi ljudmi, ki so v velikem številu obiskovali službo božjo v tej cerkvi. Kmalu se je število slovenskih vernikov v tem delu mesta še pomnožilo, ko je bila namreč zgrajena nova južna železnica, ki je vezala Trst z Istro in čez Kras z Gorico in Posočjem. Slovenski železničarji so vztrajali v tej mestni župniji vse do prihoda Italije in še pozneje, dokler se ni začela njih prisilna selitev v notranjost države in je bila končno odpravljena tudi slovenska služba božja. Glavina je skoraj 25 let neutrudno župnikoval v tej živahni in prometni mestni četrti ob morju.

Dr. Ivan Glavina škof v Poreču (1878-1882)

Leta 1875 je v Trstu umrl škof Jernej Legat, ki je skoraj 30 let vodil tržaško škofijo. Nasledil mu je še istega leta dotedanji škof v Poreču, Juraj Dobrila. Tako je ostala poreška škofija brez škofa, kar je trajalo nekaj let. Še en dokaz, kako so bile cerkvene razmere v Istri že takrat močno zamotane. Končno se je pozornost obrnila na Ivana Glavina v Trstu, ki je bil s cesarskim odlokom 19. julija 1878 imenovan za poreškega škofa. To imenovanje je sprejela in potrdila tudi Sv. Stolica v Rimu z odlokom papeža Leona XIII. z dne 13. septembra istega leta. Tako je nekdanji borštanski pastirček in povirski šolarček postal višji pastir božje črede.

Škofovsko posvečenje je bilo v stolnici v Gorici 6. oktobra 1878. Glavni posvetitelj je bil goriški knezonadškof Andrej Gollmayer ob asistenci naslovnega nadškofa Antona Grassellija in škofov Juraja Dobrila iz Trsta ter Janeza Pogačarja iz Ljubljane.

Nagrobna plošča in doprsni kip škofa Glavina v Trstu (cerkev na Montuzzi)

V Poreču je Glavina škofoval le štiri leta pa je že v tem kratkem času okusil vso težo nadpastirske službe na ozemlju, kjer so bile že krepko na delu politične stranke, zlasti italijanska liberalno in hrvaška stranka. V Poreču je takrat imela svoj sedež tudi pokrajinska vlada, v kateri so imeli večino italijanski zastopniki.

Prva naloga novega škofa je bila predvsem v skrbi za duhovniški naraščaj, ki je bil v Istri vedno v krizi. To skrb je pravzaprav podedoval od prednika Juraja Dobrila, ki se je sam prizadeval za hrvaško semenišče. Vendar razmere še niso dozorele. V Istri še ni bilo hrvaške gimnazije, zato pa niti primernih profesorjev ne sredstev, da bi v kratkem času prišlo do tako potrebne ustanove. Veliko prej so dozorele razmere za italijansko semenišče. V Kopru je namreč delovala italijanska gimnazija pa tudi primerna stavba za dijaški konvikt je bila na voljo. Prej so italijanski dijaki morali na študije v Videm ali celo v Benetke in Chiog-

gio, po letu 1866 pa je bila vmes že državna meja med Avstrijo in Italijo, da so se težave povečale. Tako se je škof Glavina odločil za semenišče v Kopru, za katerega je dala svoj prispevek tudi pokrajinska vlada v Poreču. Ta škofova poteza pa ni bila všeč istrskim Hrvatom, ki so si želeli svoj dijaški zavod.

Škof v Trstu (1882-1896)

Dne 13. januarja 1882 je v Trstu umrl škof Juraj Dobrila, ki je že nekaj časa bolehal na želodčnih motnjah. S cesarskim odlokom z dne 19. marca istega leta je bil na to mesto imenovan poreški škof dr. Ivan Nepomuk Glavina. To imenovanje je potrdila tudi Sveta Stolica 3. julija. Prihod novega škofa v Trst je bil določen za 6. avgusta, v koprski stolnici pa naj bi se slovesno ustoličenje vršilo na veliki šmaren (15. avgusta).

To imenovanje je bilo v Trstu sprejeto s precejšnjim zadovoljstvom. Glavina je bil tu dobro poznan, saj je nad 25 let vodil eno mestnih župnij. Spoštovali so ga tudi duhovniki, ki so ga mnogi poznali kot svojega profesorja v bogoslovju. Dobro je bil vpeljan tudi v škofijske posle. Zato so ga tržaški verniki pričakovali z velikim veseljem in z upravičenimi upi. Časi niso bili za tržaško Cerkev najboljše. Na Magistratu je gospodovala liberalno-nacionalna stranka, ki je imela veliko privrženecv med italijanskim prebivalstvom in ni skrivala svojega sovraštva do papeža in Cerkve pa tudi do Slovencev. To gonjo je zlasti vodil nekaj let prej ustanovljeni list »Il Piccolo«, kakor še danes, pa tudi drugi framasonski lističi. Niso manjkale v Trstu niti razne anarhistične skupine. V ozadju so imeli veliko besedo prav tržaški Židje, ki niso štedili z denarjem, da so razpihovali sovraštvo med prebivalstvom.

Nič čudnega, če je glavna tarča vseh napadov postal prav tržaški škof, ki je v mestu predstavljal papeža in cerkveno oblast. Podobno kot je rimski papež postal žrtev najbolj umazanih napadov levih skrajnežev, zlasti po 1870,

ko so Rim zasedle italijanske oblasti ter se italijanski katoličani niso znali ali smeli organizirati v politične stranke. Poleg tega so se tudi v Trstu začeli pojavljati socialni problemi in nemiri, ko se je mesto začelo industrijsko razvijati. Tudi mnogi Slovenci v Trstu so zapadli tej skušnjavi in se posredno ali neposredno približali stališčem nasprotnikov Cerkve. Razlog je bil v tem, da je dober del izobraženstva prišel pod vpliv liberalnih krogov na Dunaju in v Ljubljani, ki niso štedili z napadi na cerkvene predstavnike, ko se jim je za to nudila priložnost. Mnogi so v škofu videli le podaljšano roko državne oblasti, saj je škofovo imenovanje — po tedanjem običaju — prihajalo s cesarskega dvora. Kljub vsemu je večina naših ljudi krepko stala s Cerkvijo in si od novega škofa veliko obetala v cerkvenem in narodnem oziru, še posebno ker je bil »domače gore list«, rojak iz tržaške okolice in preprostega rodu, ki bo gotovo znal čutiti s svojim ljudstvom. Vsekakor položaj novega škofa ni bil prav nič zavidljiv in potrebna je bila dokajšnja mera modrosti in poguma.

Prvo pastirsko pismo in program

Tega se je škof Glavina tudi dobro zavedal ter se krepko vrgel na delo in k sodelovanju povabil prav vse komponente škofijske skupnosti. Svoj pastoralni program je začrtal v prvem pastirskem pismu, ki ga je naslovil vernikom v vseh štirih jezikih, ki so bili v rabi na škofijskem ozemlju: v slovenskem, hrvaškem, italijanskem in nemškem jeziku. V njem pravi, da hoče biti za vse »posrednik miru, ljubezni in krščanske pravičnosti«, z namenom, da vsi postanemo »eno telo in en duh«. Torej odločen poziv k edinosti, ki ga utemeljuje zlasti z nauki apostola Pavla in sv. Avguština: »Glejte, da boste živeli v miru in da se vsak drži svojega dela« (Tes. 4, 11); kajti »Bog ni Bog razpora, ampak Bog miru« (1 Kor 14, 33). »Edinost nas združuje, ali da ta zveza trdna ostane, kdo to zmore, če ne lju-

bezen?... In to se nam govori zato, da ljubimo edinost ter se bojimo razprtij. Ničesar bi se kristjan toliko bati ne smel, kakor ločen biti od telesa Kristusovega» (Sv. Avguštin).

Iz teh temeljnih naukov sklepa: »Krotki in pohlevni do bližnjega moramo spoštovati njegove pravice in pravične zahteve, mu prizanašati slabosti in odpustiti mu nadlegovanja, da se ne pregrešimo zoper krščansko ljubezen in vzajemni mir, temveč da neprikrajšano ohranimo zvezo s svojimi brati.« In v takem tonu nadaljuje svoj program, ki ga je pozneje pogostoma razvijal v neslednjih pastirskih pismih, od katerih so nekatera prave zakladnice modrih naukov, ki imajo trajno vrednost in jih še danes s koristjo prebiramo. Tako je npr. pismo-vabilo duhovnikom na duhovne vaje (1884); ali pastirsko pismo o molitvi in spreobrnjenju (1891), v katerem spominja na znamenja časa, med katerimi tudi na socialno vprašanje, ki ga je treba reševati: »...sovraštvo med narodi, tajni vzdih in upitje revežev, grozni položaj delavskega stanu, ki visi nad glavo kakor meč: vsa ta in toliko drugih zla, pod katerimi ječi človeštvo, so očitna znamenja viharnih časov, ter je treba, da jih jako hitro opazujemo...« Pa tudi pisma o zvestobi in edinosti v Cerkvi in o krščanski vzgoji mladine so vredna, da jih še danes vzamemo v roke. Seveda je moral včasih tudi bolj jasno povedati resnico o nasprotnikih Cerkve, kakor v pismu o framasonih in njih zmotah (1888) v zvezi s podobnim pismom papeža Leona XIII. o prostozidarskih ložah.

Navdušenje ob prihodu novega škofa v Trst

O veselem razpoloženju vernikov v Trstu in v Kopru ob Glavinovem prihodu nam še danes zgovorno pričata predvsem dve listini oz. knjižici.

Ob ustoličenju novega škofa v stolnici sv. Justa v Trstu in v Kopru sta obe škofijski skupnosti dali natisniti vsaka svojo brošuro s pozdravnimi spisi in pesmimi. Zlasti zanimiva je trža-

ška izdaja, v kateri so na dvajsetih straneh natisnjeni pozdravni govori in pesmi kar v sedmih jezikih: latinskem, nemškem, italijanskem, slovenskem, hrvaškem, grškem in judovskem jeziku, kar vse priča o široki odprtosti takratne tržaške Cerkve. V slovenskem jeziku so kar štiri pesmi. Dve od teh tukaj ponatiskujemo kot dokaz, kako so se tudi naši ljudje veselili novega škofa:

I.

Mogočno se glasi zvon cerkve stolne,
Za njim zvonovi vseh cerkva pojo,
Vse ulice so nenavadno polne,
Ljudi, ki proti enej strani vro,
In to veselo gibanje naznanja,
Da ne vrši dogodba se vsakdanja.

Udove krilo slekla je škofija,
Slovesno vhaja novi gospodar;
Nevestin venec cerkev si ovija,
Ker stopi novi ženin pred oltar,
In množica pastirju zvesto vdana
Krog Njega radostno sedaj je zbrana.

Pastir ni nov: ime GLAVINA JANEZ
Slovi še v mestu, kder je župnik bil;
Duhovnov, ki se klanjajo mu danes,
Je mnogo v svetih vednostih učil;
Škofije sin, kot oče v njo se vrača,
Tako Previdnost modro vse obrača.

Ta dan pastirju toraj dan je slave,
A vernikom veselja dan je ta;
Iz tisoč src se danes želje prave
Povzdigajo za Njega do neba:
Ohrani Bog Ga dolgo v naši sredi
V čast sebi, cerkvi v prid in vernej čedi!

In še odlomek druge, daljše pesmi:

II.

Tam v Bregu Tebi zibelka je tekla,
Kder sladki sok rodi Noetov sad;
Roditeljem je blaga duša rekla:
Naj kedaj mož postane Ivan mlad.
Posvečen v službo večnemu Gospodu,
Kinč, slava, dika domovini, rodu!

Zgodi se. - Dom pustivši se napoti
Mladenič v mesto, kjer mu raznih ved
Vir čisti se odpre. Nič ga ne moti
Nečimernost — sveta strupeni med.
Marljiv dijak, duhoven glave bistro
Postane kmalo že vladika Istre.

Nekdaj se Servol skrival je v votlini
Veliko dni, pa božji čuje glas:
»Domu se vrni v Trst, naj v domovini
Ime se tvoje sveti večni čas!«
I Ti povrneš k nam se iz Poreča
Po božji volji: bodi naša sreča!

Saj Te je v praznik svetega Josipa
Za škofa nam izbral presvitli Car.
Naj Josip Tebe z milostmi obsipa.
Da bodeš naši Cerkvi vrl glavar.
Marija Rožna Tebi naj pomaga.
Tržaških svetcev družba vseh predraga.

Potrdil radostno je sveti Oče
Leon cesarja svetlega odlok.
Tačas ko sončni žar najbolj pekoče
Nad nami čutit da nebes obok:
Ljubavi srčne ogenj tak v družini
Sinove z otcem vedno nas jedini.

Z radostjo danes venčaj se Tergeste!
Vladika tvoj ima slovesen vhod;
Pastirju vikšemu ovčice zveste
V škofiji glasno kličejo povsod:
Bog živi Te! veliko let ostani
Premili Oče nam, nas vodi, brani!

Tržaške škofije vdani sinovi

Skrb za duhovniški naraščaj in škofijski konvikt

Ime škofa Glavina bo za vedno povezano z ustanovitvijo škofijskega zavoda v Trstu že v jeseni 1883, torej komaj dobro leto po prihodu novega škofa v Trst. O tem je koledar GMD že obširno pisal (1976, str. 74-79). Na tem mestu bi rad samo podčrtal dejstvo, kako je bila škofu pri srcu vzgoja mladih duhovniških kandidatov. In res je velika škoda, da se ni ta ustanova ohranila, ko se je pod škofom Karlinom tik pred prvo svetovno vojno (1913) škofijski zavod ukinil, ker so v Gorici zgradili novo semeniško stavbo, v kateri naj bi se vzgajali tudi tržaški semeniščniki in bogoslovci. Skorajšnja svetovna vojna je to namero za več let preprečila, stavba pod Sv. Justom pa se je prodala, da je lahko škofija dala svoj prispevek novemu semenišču v Gorici.

Škofijski zavod je bil za škofijo vedno veliko finančno breme in so stalno bile po vseh cerkvah nabirke za njegovo vzdrževanje. Namenjen je bil predvsem slovenskim in hrvaškim dijakom in bogoslovcem, kar je veliko pomenilo za tedanje razmere na Tržaškem in v Istri. Iz njega so izšli tudi nekateri slovenski kulturni delavci, kakor npr. skladatelj Vasilij Mirk.

Vendar je prav ustanovitev te

ga zavoda v Trstu povod za fanatično gonjo, ki se je začela proti novemu škofu od strani italijanskih nacionalističnih skrajnežev. Poročila iz tistega časa vedo povedati, da so škofa javno napadali v časopisih. Uprizarjale so se zoper njega tudi poulične demonstracije. Zlasti ko je prihajal v stolnico sv. Justa, so ga neredko napadali s kamenjem. Manjša bomba (petarda) je bila postavljena celo na dvorišče škofijske palače, ki pa k sreči ni eksplodirala. Neprijazno so ga sprejemali tudi pri nekaterih pastirskih obiskih po istrskih župnijah, kjer so imeli besedo italijanski nacionalisti. Zavod je sicer vztrajal in škof se je krepko držal, vendar je posledice teh žolčnih napadov začelo čutiti njegovo zdravje, da je moral že 1885 iskati zdravniško pomoč. Tako se je podal na zdravljenje tudi v znano zdravilišče Karlovi Vari na Češkem, kjer se je med drugim srečal s češkimi duhovniki in bogoslovci ter jih pozneje z dovoljenjem čeških škofov po tamkajšnjih časopisih povabil v Trst. In res jih je prišlo lepo število tudi na Tržaško in veliko prispevalo za versko in narodno rast našega ljudstva v preteklem stoletju in v prvih desetletjih sedanjega stoletja. Tudi o tem je bilo že govora v koledarju GMD (1974, str. 167).

Glavinovo pastirsko delovanje v Trstu

Preveč bi bilo, če bi v enem članku podali vse dušnopastirsko prizadevanje škofa Glavina. Naj zato omenim le nekaj bolj vidnih podatkov njegovega delovanja v Trstu.

Že z januarjem 1883, torej kmalu po svojem prihodu v Trst, je Glavina obnovil škofijski uradni list (*Folium dioecesanum*), ki ga je bil ukinil škof Dobrila 1875 po vsej verjetnosti iz finančnih razlogov, ker je hotel vsa možna sredstva uporabiti za dijaški konvikt v Trstu. Novi škofijski list je bil sicer pisan v latinskem jeziku, kot je nakazano že v naslovu, vendar v zelo odprtem razmerju do vseh narodnih skupnosti v škofiji. Tako so bili dolo-

Nagrobna plošča in do-prsni kip škofa Legata v Trstu (cerkev na Montuzzi)

čeni prispevki v nemškem, italijanskem, slovenskem in hrvaškem jeziku. Res lep prikaz bratskih razmer in pastoralnih teženj v tržaški cerkveni skupnosti.

Novi škof je hotel predvsem duhovnike povezati med seboj. Zato je pospeševal razna srečanja, zlasti pa pripočal duhovne vaje in obnove. Povod za to mu je dal novoustanovljeni škofijski zavod pri Sv. Justu, ki je bil kot nalašč za take pobude. Naravno da se niso mogli vsi duhovniki takoj navdušiti za tako velikopotezne škofove načrte. Še posebno ker je bila škofija tako razsežna in tedanje prometne zveze z mestom skromne. Liberalni časopisi so zato poročali o nezadovoljstvu nekaterih duhovnikov ob teh novih škofovih pobudah. Vendar iz dokumentov, ki so nam na voljo, ni razvidno, da bi bil škof naletel pri svojih duhovnikih na večje težave.

Poglavje zase so tudi večje dobrodelne akcije, ki jih je organiziral škof Glavina, da bi opozoril posebno bolj imovite meščane na njih socialne dolžnosti do revežev in potrebnih. Poleg nabirk za škofijski zavod so bile v škofiji nabirke ob naravnih nesrečah, ki jih tudi takrat ni bilo malo (potresi, povodnji, požari itd.). Glavinovo ime bo za vedno povezano z ustanovitvijo Konference sv. Vincencija v Trstu, ki naj bi zagotovila bolj učinkovito in

trajno pomoč siromašnim slojem v mestu in okolici. Iz te nove socialne ustanove se je pozneje porodila zamisel nove cerkve v čast apostolu krščanske dobrodelnosti, sv. Vincenciju Pavelskemu, v novem tržaškem predmestju, ki je takrat nastajalo. Gradnja nove cerkve se je sicer začela že 1890, vendar so zaradi pomanjkanja sredstev dela bolj počasi napredovala. Zato je cerkev sv. Vincencija Pavelskega posvetil šele škof Nagl leta 1905.

Škofovanje Ivana Glavina bo prav tako povezano s prvim velikim tržaškim romanjem v Rim ob 50-letnici mašniškega posvečenja papeža Leona XIII. (1886). Več sto romarjev je doživelo v večnem mestu nekaj nepozabnih vtisov in tako poglobilo tesno zvezo tržaške škofije s Sv. Sedežem v času velikih preizkušenj in negotovosti za katoličane. Sicer je bila vsem dobro znana iskrena vdanost škofa Glavina papežu Leonu XIII. Trikrat je bil v Rimu na obisku »ad limina«, tj. na uradnem poročanju. Vedno se je vrnil domov okrepljen in potolažen in vernikom ter duhovnikom poročal ves ganejen o svojih srečanjih s papežem. Papež je bil sam zelo močna osebnost, ki je junaško kljuboval vsem tedanjim zamotanim političnim in cerkvenim razmeram v svetu, kljub napadom nasprotnikov, ki jih posebno v Italiji ni bilo

malo. Pa tudi Glavina je bil deležen od strani sv. očeta posebne pozornosti. Odlikoval ga je kmalu po prihodu v Trst s častjo papeževega hišnega prelata in pristava Sv. Sedeža ter rimskega meščana itd. Končno ga je, po odpovedi tržaški škofiji (1896), povišal v naslovnega nadškofa Peluzijskega in mu s tem izrazil svoje priznanje in hvaležnost ob velikih nasprotovanjih, ki jih je Glavina doživel v Trstu.

Škofova odpoved in smrt

S tem smo se že približali koncu njegovega škofovanja in življenja. Proti koncu 1895 se mu je zdravje zopet močno poslabšalo, da so resno mislili, da ne bo prenesel novega srčnega napada. Vendar se je kmalu opomogel, da se je mogel spet lotiti dela. Smatral pa je to kot nov opomin, naj »dá obračun svojega hiševanja«, kot se je sam izrazil v poslovilnem pismu. Zato je ponovno prosil sv. očeta, kakor že enkrat pri prejšnjem obisku »ad limina« 1893, naj sprejme njegov odsotp. Kar je papež tokrat tudi storil, ko je na slovesnem konzistoriju 2. decembra 1895 uradno sprejel škofovo odpoved. Glavina je to svojo in papeževo odločitev javil 1. februarja naslednjega leta kanonikom in duhovnikom iz mesta in dežele, ki so se za to priložnost še enkrat zbrali v stolnici sv. Justa. Do solz ganjen je škof prebral svoje zadnje pastirsko poslovilno pismo, ki ga je prisotnim nato tudi osebno poklonil. Vanj je izlil vso bolečino ob slovesu pa tudi vso očetovsko ljubezen in odpuščanje vsem, ki so mu kaj hudega prizadeli.

Naj iz tega pisma preprišem nekaj pomenljivih stavkov: »Že nad trinajst let je preteklo po tistem znamenitem dnevu (pripoda v Trst). Odkritosrčno povem, da sem v tem času užil veliko bridkosti in žalosti. Dasi sem včasih imel kako tolažbo, vendar pa so bile veliko bolj pogostne in obilne solze, ki so jih morale liti moje oči. Moje solze pa niso izvirale iz spoznanja, da bi bil jaz vedoma vnamar puščal svoj program; temveč iz opažanja, da so ljudje najboljše moje namene prezirali ali pa

napačno tolmačili... "Bog in Oče G.N. J.K., kateri je hvaljen vekomaj, ve, da ne lažem" (2 Kor 11, 31), ko trdim, da nisem iskal samega sebe, ne svoje slave, ne drugega časnega dobra, ampak edino to, da po vesti natančno izpolnujem svojo dolžnost... Bolehnost slabi vže dalje časa sem moje telesne moči tako, da mi je izvrševanje težkih škofovskih dolžnosti premučno in, rekel bi, skoro nemogoče... Zato so mi vedno močnejše donele na ušesa besede Modrijanove "(Bog) bo strahovitno in nagloma nad vas prišel; ker silno ostra sodba se godi njim, ki so predpostavljani" (Modr 6, 6). Mislim sem torej, da bi druga, krepkejša moč z večjo koristjo pokrivala to častitljivo škofijsko stolico, ter sem sklenil iz lastne in proste volje, da se odpovem vladanju teh združenih škofij... Oče ne more zapustiti svojih otrok, da jih prej srčno ne pozdravi, da jim ne pokaže svoje ljubezni in dobrohotnosti, da ne odpusti iz vsega

Grob škofa JuraJa Dobrile pri Sv. Ani v Trstu

srca tudi tistim, ki so ga — morda zapeljani — razžalili. Predno odide, on vse objame; niti spominjati se neče več tistih bridkosti, ki jih je izkusil, nikar pa, da bi hotel koga karati. Njegovo očetovsko srce ne pozna ni jeze ni sovraštva, temveč odpušča je pritiska k srcu vse z najčistejšo očetovsko ljubeznijo...»

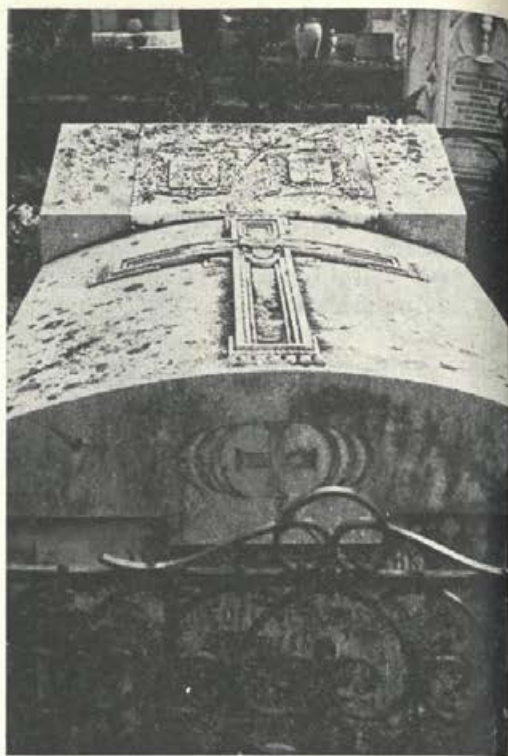
V takem razpoloženju se je torej poslovil od škofije. Brez dvoma je častno sklenil svojo službo in ostal velik tudi v bridkih urah slovesa. Poročila pravijo, da so mu kanoniki in prisotni duhovniki izrazili svojo vdanost in hvaležnost tudi v imenu vseh ostalih duhovnikov in vernikov. Podobno so se zelo prisrčno poslovili od njega zastopniki raznih katoliških društev in bratovščin, ki so se zbrali v škofijski palači.

Kanoniki so kot začasnega upravitelja škofije izbrali generalnega vikarja dr. Ivana Šusta, doma iz Stare Loke na Gorenjskem, ki je veljal tudi za književnika in je sodeloval celo v odboru Slovenske Maticice. Vendar ga je že po nekaj mesecih strla težka bolezen in je umrl v aprilu istega leta. Novi upravitelj je postal duhovnik Franc Černe, dokler ni že v septembru zasedel stolnega sedeža sv. Justa v Trstu novoimenovani škof Andrej M. Šterk, do tedaj škof na Krku, ki mu je na tem mestu nasledil naš kraški rojak in profesor dr. Anton Mahnič.

Škof Glavina, ki je medtem dobil naslov nadškofa, se je v pokoj umaknil v škofijsko vilo v Škednju, kjer je v miru preživel zadnja leta življenja. Umrl je po ponovnem srčnem napadu 10. novembra 1899, potem ko je pri polni zavesti prejel še vsa tolažila sv. vere. Želel je biti pokopan v cerkvi na Montuci poleg svojega dobrotnika in prednika škofa Jerneja Legata.

Oporoka nadškofa Ivana Glavina

Ker so se že takrat razširile neprijazne govorice glede škofove oporoke, češ da je zanemaril svoje ožje sorodnike in rojake, naj navedem le nekoliko postavk iz njegove poslednje volje,

Grob škofa Andreja Šterka pri Sv. Ani v Trstu

ki priča, kako je hotel biti do kraja pravičen do vseh.

7. novembra zvečer, ko je že čutil, da mu moči pojemajo, je dal poklicati župnika in kaplana iz Škednja (Ivana Kavaliča in Ivana Urđiha) ter kmeta Jerneja Šumana ter pri polni zavesti narekoval svojo oporoko. Iz napisane ga sledi, da je kot svoja glavna dediča določil brata Luka Glavina in nečaka Lovrenca Glavina iz Boršta, in sicer v enaki meri. Pozabil ni domače cerkve v Borštu ter ji pustil lep mašni plašč in neko zemljišče v bližini cerkve. Svoje škofovske ornamente (mitre in pastorage) je zapustil stolnima cerkvama v Trstu in v Koprju. Druga mašna oblačila je namenil župnijski cerkvi v Škednju, medtem ko je svoje posestvo v Škednju določil škofijski menzi v Trstu. Ni mogel pozabiti pri zapuščini niti svojega dragega konvikta v Trstu, zaradi katerega je toliko trpel, in ško-

fjijske kapele. Njegova bogata knjižnica pa naj bi se prodala in izkupiček naj bi se namenil za maše zadušnice, kakor tudi vsa živina in gospodarsko orodje v Škednju in kmečki pridelki. Tudi njegovi kmetje in gospodinje, ki so mu stregli, naj bi prejeli določene prispevke. Kot izvršitelj te poslednje škofove volje je bil določen dekan in kanonik pri Sv. Justu Peter Sinčič.

S tem aktom se je zaključila tudi življenjska pot škofa dr. Ivana Nepomuka Glavina. O njegovem delu v Po-reču in v Trstu bo morala spregovoriti svojo nepristransko sodbo zgodovina. Vendar se zdi, da lahko že sedaj priznamo, da gre za moža, ki zasluži vse naše spoštovanje. Bil je zvest služabnik Cerkve in moder voditelj, široko razgledan in plemenit človek, ki se je moral večkrat spoprijeti s težavami in ovirami, ki so presegle njegove telesne moči in odpornost. Morda pa je naka-

zal pot, po kateri bi morala tržaška Cerkev pogumno kreniti tudi danes in neustrašno služiti vsem svojim vernikom ter braniti predvsem svoje bolj slabotne otroke. Tako bi se mogla težka dediščina preteklosti kmalu pozabiti ter bi škofijska skupnost odločno krenila na pot pokoncilске obnove, ko bo vsak vernik čutil ob sebi le brata in prijatelja in bosta skupaj gradila lepše čase tudi poznejšim rodovom ob Adriji. V tem smislu je škof Glavina lahko velik predhodnik in glasnik tudi s svojo žrtvijo in trpljenjem.

Slovenci mu moramo biti vsekakor hvaležni in ponosni na svojega škofa-trpina, domačina iz tržaškega Brega, ki je skoraj pol stoletja duhovno in kulturno dvigal našega človeka ter utrjeval božje kraljestvo med nami v času, ki je zelo podoben današnjemu, ko prilike in ljudje niso ravno naklonjeni takemu delu.

KAZIMIR HUMAR

Dragemu prijatelju Jožetu Vošnjaku v spomin

Naj začnem z Josipom Stritarjem: »Grob se za grobom vrsti, visoka porašča jih trava. Eden med njimi še ni bilke zelene rodil...« Ta je tvoj grob, dragi Jože, tam pod Karavankami v slovenski Koroški. Ob grobu so ti tvoji otroci zapeli: »Gozdič je že zelen, travnik je razcveten... Pomlad že prišla bo, al' tebe več ne bo...« Res, ne bo te več. Težko si predstavljamo, da je to resnica. Jožeta Vošnjaka ni več. Nič več ne bomo slišali tvojega zvonkega smeha, šaljive besede, prijetnega tenorja: umolknil si za vedno.

Polna te je bila vsa slovenska zemlja. Zelena Štajerska te je zibala v šentjurju, blizu tam, kjer je A. M. Slomšek pri Sv. Ožbaltu ovce pasel, pa mislil na šole v daljnem svetu. Tudi ti si mislil na šole in šel v Maribor ter sanjal, da boš zdravnik, kot drugi Vošnjaki pred teboj. Toda v šesti šoli se je Bog poigral s tabo. Tifus te je za dolgo priklenil na posteljo. V dolgih urah boleznin in okrevanja na domu si se zamislil v svoji duši. Kam naj gre moja pot? Odločil si se, da pojdeš za božjim Zdravnikom duše zdravit.

Postal si duhovnik, prepričan, da bo Štajerska tvoj del božjega vinograda.

Posvečen si bil v Mariboru 4. julija 1937. Tvoj škof te je poslal najprej za kaplana na deželo, kjer si od bliže spoznal štajerskega človeka, kolikor ga nisi že prej kot študent in bogoslovec. Pravil si nam, kako si zbiral mladino, z njo prepeval, pripravljaval igre in seveda tudi molil. Kajti duhovniško službo si jemal resno. Kakor si bil v družbi rad vesel in razigran, tako si bil v cerkvi in zlasti pred oltarjem resen, rekli bi pobožen. Kar čudil sem se, kolika sprememba pri tebi med zadržanjem v cerkvi in tvojim razpoloženjem zunaj v družbi. Držal si se navodila: »Sancta sancte tractanda sunt. — Sveta opravila je treba opravljati spoštljivo.«

Potem te je škof hotel imeti bliže sebi; poklical te je za stolnega vikarja v Maribor. Tu te je zalotila druga svetovna vojna in nemška zasedba aprila 1941. Do časa si se zavedel, kaj misli nemški rajh s Štajersko, pa si se pravočasno rešil internacije oziroma izгона v Srbijo ali na

Hrvaško, kamor so odpeljali toliko drugih štajerskih duhovnikov. Preplaval si Savo in se zašel v Zagradec v dolini Krke in tam ostal do poloma Italije in njene armade v septembru 1943. Na Dolenjskem si doživel začetke partizanstva in vaških straž. Večkrat si nam razlagal, kako je prišlo do tega tragičnega razkola med slovenskimi ljudmi: na eni strani OF in za njo Partija, ki sta pripravljali in tudi začeli izvajati oborožen upor zoper okupatorja in pa revolucijo, na drugi strani ljudstvo, ki v veliki večini ni bilo voljno stopiti v boj, ki mu ni videlo pravega smisla. Pravi si nam, kako so se začela medsebojna obračunavanja, kako so padale slovenske žrtve med tistimi, ki niso hoteli z OF. Branili so se iti z OF tudi zato, ker so videli, kdo jo vodi, kdo so njeni terenci in zaupniki; šlo je največkrat za osebe, ki jim domačini niso zaupali, ker so poznali njih preteklost in njih namene. Italijanski okupator ni nastopal, če so Slovenci med sabo obračunavali. Tudi to je bil vzrok, da so številni možje in fantje začeli misliti na samoobrambo. Tako, si trdil, je sam od sebe nastal odpor zoper OF in z njim tudi oboroženo zoperstavljanje vaških straž. Mi smo te poslušali, ker na Primorskem je bil položaj drugačen.

Po 8. septembru 1943 si se mimo Turjaka prebil v Ljubljano. V tedanji Ljubljani pa nisi imel dela, zato si z veseljem sprejel ponudbo, da bi odšel na Primorsko v okviru Zimske pomoči, ki jo je tedaj nemška okupacijska oblast organizirala. Tako si leta 1944 prišel v Gorico. Začelo se je desetletje tvojega bivanja med nami na

Goriškem. Prišel si nepoznan, toda kmalu si našel stike z nami duhovniki in verniki. Še bolj si se vključil med nas naslednje leto, ko si v jeseni 1945 prevzel dušno oskrbo v Št mavru in Podsobotinu. Nisi namreč hotel v begunstvo, tvoja želja je bila, da ostaneš vsaj med slovenskimi ljudmi, ker nisi mogel več na Štajersko.

V Št mavru te imajo vsi v zelo dobrem spominu, še bolj pa v Jamljah, kamor si oktobra 1949 odšel iz Št mavra. Upravljal si Jamlje in Doj in se živo udeleževal tudi na kulturnem področju. Pristopil si med sotrudnike Katoliškega glasa, v uredništvo Pastirčka, pripravil »Moj molitvenik« (1952). Vse je kazalo, da boš ostal na Goriškem. Toda nepričakovano si se odločil za Koroško. Ugotovil si, da v Italiji ne boš dobil državljskih pravic; na Koroškem si imel prijatelje, ki so te tja vabili in končno izvabili. Zapustil si nas in sprejel službo dušnega upravitelja v Šentjanžu v Rožu (1956).

Vem, da si pravzaprav težko odšel iz Primorske in da si se pozneje večkrat vpraševal, ali si prav napravil. Tudi mi smo se vpraševali, ali nismo bili tudi sami krivi, da si odšel. Ostale so pa prijateljske vezi med nami in tabo. Zlasti Jamljci te niso pozabili. Zato so hoteli biti navzoči na tvojem pogrebu in Fantje izpod Grmade so ti ob grobu zapeli še zadnjo pesem v slovo.

Dvajset let si preživel med Slovenci na Koroškem. To so poudarili tvoji sobratje ob pogrebu. Udeleževal si se kot dober dušni pastir, ki je prenovil cerkev, župnišče in pravkar začel misliti na obnovo cerkvene strehe. Vadil si cerkve-

Mario Soban, Jože Vošnjak, Hanzl Kravina, Mojca Blümel, Viktor Prašnik

no petje in nisi pozabil tudi na kulturno delo. V Sentjanžu si organiziral farno mladino in z njo naštudiral številne igre. Z nekaterimi si gostoval tudi v Katoliškem domu v Gorici; zadnjič na misijonsko nedeljo 1976 s Slovenskim pasijonom. Bil je to lep večer, pristrčno srečanje. Kdo si je mislil, da si zadnjič med nami?

Rad si potoval. Skupaj sva prepotovala vso

zapadno Evropo od Fatime do Budimpešte, od Hamburga do Aten. Prijetno je bilo v tvoji družbi. Skupaj z drugimi si bil v Moskvi, Carigradu, Egiptu, ZDA. Sedaj je tvoje zemsko potovanje dokončano. Zaključilo se je na zelenem pokopališču v Sentjanžu, tvoja duša pa je odpotovala na poslednje potovanje, kamor bomo pripotovali vsi.

ZORA PIŠCANC

Mamica, pusti me živeti!

Tesneje se je zavila v plašč, da bi se ubranila burji, ki je besnela po tržaških ulicah. Bila je utrujena in neprepana. Skoro vso noč je pletla, da je Marino končala pulover. Ne bo ga več mrazilo, ko se bo pozno v noč pripravljala na zadnje izpite na univerzi.

Prepričal jo je in sedaj je mirna. Kako naj si pri vseh skrbah za izpite nadene še skrb za otroka?

Mama je moderna, razumela jo je in takoj vse uredila. Jutri odpotuje v Ljubljano. Tam take stvari hitro odpravijo. Tudi denar ji je dala. Veliko denarja. Neverjetno, da ta reč toliko stane. Ko se poročita bosta imela toliko otrok, kolikor jih bo hotela, tako ji je rekel Marino. A sedaj ne. Ona brez službe, on še vedno v breme staršev. Saj niso revni, le strašno potratni. Avto, počitnice pri morju, vikend hišica v hribih, pa potovanja, obiski, vse to stane.

Moraš pač razumeti, Irena, da bi bilo skrajno neprijetno, če bi staršem povedal: moram se poročiti, ker moja punca pričakuje otroka.

Vem, Marino, in razumem, saj sem pripravljena, kaj zato, saj tudi druge tako delajo, še poročene.

Pravijo, da v ljubezni ni greha. Ljubila sva se, prosta sva bila, mami ni bilo mar, kam in s kom hodim. Še vprašala me ni, ko sem se čez teden dni vrnila domov, kje sem bila. Samo to jo je zanimalo, če sem se zabavala.

Zima je že pred durmi in mala kepica pod srcem se že giblje. Oh, kako

je to nerodon, neumno, v tem trenutku skrajno nezaželeno.

Ima že občutek, da težje hodi po stopnicah. Dvigala nimajo. V tretjem nadstropju stanuje pri Zimovih, ki odajajo sobe boljšim dijakom.

Doma je samo mala Tanja. Mamica je odšla po nakupovanju, pa se bo kmalu vrnila. Pa Marino?

»V sobi se uči, pa ni sam, z njim je njegova sošolka, tista zoprna Antonella, ki mi vedno pravi Tanjus.«

»Saj lahko grem v sobo, kaj mi mar, če je ona notri.«

»Rekel je, da ga ne smemo motiti, naj pride kdorkoli.«

»A tako?«

Sedla je k Tanji na klop ob štedilniku, tik pri vratih, ki so vodila v sobo.

»Kdaj boš prost?« je slišala prita-jeni glas Antonelle.

»Kmalu, srcece, jutri odpotuje v Ljubljano. Ko ne bo več otroka med nama, se je bom z lahkoto rešil.«

Irena si je obe roki pritiskala na usta, da bi ne zavpila.

»Kaj pa mojega?« je slišala nekam prestrašeni Antonellin glas.

»Tvoj? Najin hočeš reči? Tako sem sklenil, da naj živi. Iste krvi sva oba in tudi moji starši bodo bolj zadovoljni, če tebe poročim.«

»Zahtevni so, saj Irena ni napačno dekle.«

»Ni, a sedaj mi ne pomeni nič več.«

»Odkar si mene spoznal, hočeš reči.«

»Tako je. Ti si drugačna. Topla, vi-

hrava, strastna. Irena pa je hladna, preudarna, preveč sentimentalna.«

Irena je čutila, kako ji gre hlad od srca navzgor, kako jo duši v grlu, kako ji leden pot zaliva obraz. Moj Bog, ali je to smrt? Ne more se premakniti. Rada bi zavpila, a ustnice so ji zapečatene, srce je grob in roke in noge so ji ohromele.

Se vedno stiska k sebi njegov pulover, ki ga je pletla v poznih večernih urah, ker je čez dan križarila po mestu in iskala službo.

»Irena, ti je slabo? Tako si bela ko zid,« jo je vprašujoče pogledala Tinja. Zdrznila se je in z naporom vseh sil vstala. Segla je v torbico in iz notesa odtrgala list. Le par besed je napisala:

»Marino, ničvrednež, podleži! Jutri odpotujem v Ljubljano, da se rešim tvojega otroka. Sedaj ga sovražim, kakor sovražim tebe in tvojo Antonello.«

Vtaknila je list v zavoj in ga izročila Tanji.

»Ko bo Antonella odšla, izroči mi ta zavoj. Mamico pozdravi in ji povej, da jutri zarana odpotujem v Ljubljano.«

Tiho je zapustila stanovanje in naglo odšla po stopnicah navzdol. Sedaj so ji lica žarela kot v vročici. Mrzla burja ji je kar prijala.

Doma ni mami nič povedala. Pa saj bi bilo vseeno. Imela je obiske in iz sprejemnice je slišala hihitanje in od časa do časa mamin ostrí glas:

»Da, v Ljubljano odpotuje, tam so dobre šole. Specializirala se bo v pedagogiki in spoznala malo bolj moj svet. Vrhnika je moj rojstni kraj, prav kakor Cankarjev. Veste, Cankarja obožujem, prav res, da kri ni voda,« se je neumno hihitala mama.

Imelo jo je, da bi planila v sobo in tistim babnicam povedala:

»Grem v Ljubljano, da se rešim otroka, ki je vsem nezaželjen, meni še najbolj.«

Pa se je premislila. Dala bi jim preveč zadoščenja. Vse so enake.

Zaprla se je v svojo sobo in v bla-

ALBERT MIKLAVEC

Zimsko sonce

*Medlo zimsko sonce
se je razlilo
na obletele gozdove
in se skrilo
med suho listje
kraškega sveta:*

*gosta megla
bo pogasila
še poslednji sij...*

*Pozimi je tako,
da vse počiva:*

tudi sonce!

zine dušila krčeviti jok, ki je stresal njeno mlado telo.

Drugo jutro jo je mama spremila na postajo.

»Saj bi šla s tabo, a zvečer sem povabljena k Venkovim. Mnogo dajo na to. Jaz pa bi ti tako nič ne mogla pomagati. Če bi bilo kaj narobe, mi pa telefoniraj. Kaj pa Marino, te ne bo spremil?«

»Ne, mama, danes ima izpit na univerzi,« se je zlagala in ko je vlak že potegnil, ga je videla, kako je previdno oprezoval izza vogla in nato naglo izginil.

* * *

Irena je dobila prostor v skoro praznem kupeju. Ob vratih je sedel možki in čital časopis. Še pogledal je ni, ko je vstopila. Pri oknu je sedela mlada mati z otročičkom v naročju. Zazrla se je v njem obraz, otrok pa ni trenil z očmi. Ireno je ob pogledu nanj spreletel mraz. Velike, kot noč črne oči so bile mrtve. V zadregi je zakašljala. Tedaj se je otrok zdrznil in okrenil glavico proti njej.

»Mamica, kdo je?« Otrokov glas je bil topel in ljubezniv.

»Lepa, mlada gospodična je.«

»Kako se imenuje?«

»Ne vem, Igor, morda ne razume našega jezika, ne morem je vprašati.«

»Razumem, gospa. Tudi jaz sem Slovenka, Tržačanka. Moja mama je z Vrhniko doma.«

»Kako ti je ime, lepa gospodična?«

»Irena sem.«

»Irena, boš pa šla z nami v Ljubljano?«

»Da, tudi jaz se peljem v Ljubljano.«

»In zakaj? Kaj boš tam delala?«

Vprašaj raje kaj bodo drugi delali z mano. Umorili mi bodo otroka... njegovega otroka..., je odgovarjala sama sebi.

Prvič, od kar je nosila otroka pod srcem se je zgrozila.

»Gospa, ste srečni, da imate otroka, kljub temu...«

»Da ne vidi? O gospodična, meni pomeni več kot življenje. V Ljubljano grem, da poizkusim, če se da otroku rešiti vsaj eno oko.«

»Čakati boste morali, da kdo umrje. To je težko.«

»O ne, nič ne bom čakala. Svoje oko mu bom dala. Jaz eno in sinček eno in videla bova oba.«

»Gospa,« se je Irena zdrznila in temna rdečica ji je zaplala v lica. ... Jaz pa hočem umoriti zdravega otroka...

»Že od rojstva je slep; a prenos roženice je možen. Očesni živec je zdrav.«

»In če se,« ustrašila se je svoje misli in umolknila.

»Če se ponesreči, ste hoteli reči? Zame bi to ne bilo nič. Za otroka pa bi mi bilo silno težko.«

»Junaška mati ste.«

»Ali bi vi ne bili na mojem mestu?« jo je pogledala z očmi, polnimi materinske ljubezni.

Ni ji odgovorila. Kakorkoli bi ji, bi bila podlost, laž.

»Ali tudi vaš mož s tem soglaša?« jo je vprašala, ko je molk med njima postal že mučen.

»Nimam moža. Umrl mi je, preden se je otrok rodil. Z avtom se je ubil na poti v Milan.«

»In sami skrbite za otroka? Ko se

vrnete, bo še huje,« je z grozo pomislila na njeno mrtvo oko.

»Imam službo, ki jo lahko opravljajo tudi na pol slepi. Telefonistka sem. Radi me imajo v službi. Ne bodo me odslovili, pa četudi bi oslepela.«

Irena bi se najraje vrgla na kolena pred to junaško mater in ji izpovedala svoj greh, včerajšnji in jutrišnji. V prvem je bila ljubezen, v drugem pa samo sovraštvo, sebičnost, zato je hujši od prvega.

Igor je zaspal v materinem naročju. Ireni je bilo kar prav, da ni več gledala tistih mrtvih, a vendar tako očijajočih oči.

Sedaj sta obe umolknila. Mati, da bi otroka ne zbudila, Irena, ker ni imela kaj več povedati.

Vlak je drvel v jesenski dan. Kraška gmajna je žarela. Med belimi ogradami in skrivenčenimi bori se je bohotno šopiril žolti ruj. Vse je šlo mimo Irene nevidno in neslišno. Samo v svoj zverženi svet se je pogreznila in prvič v življenju spoznala, da ni na pravi poti.

»Gospa,« je tiho vprašala, »ko ste še nosili otroka pod srcem in bi vam nekdo z neizpodbitno gotovostjo napovedal, da boste rodili slepega otroka, ali bi vseeno hoteli, da pride na svet?«

»Gospodična, strašna je vaša misel. Da bi jaz umorila otroka, zato ker se bo rodil slep. O ne, tega pa ne, mojega Igorja, da bi umorila, zato ker je slep.«

Njen glas se je lomil v joku in tesneje si je privila k prsim slepega otroka. Iz oči so se ji usule solze.

»Odpustite mi, gospa, prosim vas. Neumna sem in nespametna,« je bilo Ireni resnično hudo, da jo je užalila.

»Mladi ste še in ne morete razumeti, kaj je materinstvo. Ne morete se zamisliti v srečo mlade matere, ki...«

»Jaz sploh nič ne mislim, jemljem življenje takšno, kakršno je,« jo je trdo, skoro sovražno prekinila.

»Moderna realista, fatalista! A mi nosimo v sebi še drug svet. Smo ljudje, ki razmišljamo, čutimo, ljubimo, sovražimo, če še hočete.«

»Da, predvsem sovražimo,« je rekla Irena z jeklenim zvokom.

»Tudi to spada k življenju, k vašemu življenju,« se je naglo popravila.

»Ali vi, gospa, niste nikoli sovražili?«

»Sovražila ne, upirala pa sem se resnici, a končno sem jo sprejela in se ji vdala. Sedaj nosim sonce v duši.«

»Skušam vas razumeti, gospa, če ravno sem silno daleč od vašega sveta.«

»Premladi ste še in niste še okusili ne gorja ne sreče.«

»Kakor se vzame, gospa. Morda jo bom občutila takrat, kadar bo ljubezen použila sovraštvo, ki je v meni.«

»Želim vam, gospodična, da bi se to čimprej zgodilo. Žensko srce brez ljubezni je kot dan brez sonca, je kot vulkanski vrh, na katerem ne raste nobena bilka.«

Na Opčinah so vstopili še drugi potniki in kupe se je napolnil, da nista prišli več do pogovora. Ireni je bilo to še bolj prav. Prvič v življenju je začela razmišljati.

V Ljubljani se je od gospe in Igorja naglo poslovila in odšla svojo pot. Saj ni nujno, da mora na stanovanje h gospej, ki ji jo je mama priporočila. Sovražila je vse, kar je bilo v zvezi z domom, z mamo, z Marinom.

Sama si bo poiskala stanovanje. Denarja ima dovolj za prvo silo. Pa saj ne bo dolgo v Ljubljani. Tu te reči na hitro odpravijo. Kaj bi se trapila zaradi te neumne kepice pod srcem. Saj ni njen otrok.

Zavila je proti Tivoliju. Listje je že rumenelo in odpadalo. Še kot otrok je tako rada brodirala po listju, ki je pošumevalo pod nogami kot suho zlato.

Živo se je zamislila v otroška leta ob morju, v dekletce v belem krilcu, ki je tekalo po pomolu in jo je oče komaj ujel, da ni telebnila v morje.

Ah, papači, kako si me ti razumel. Ti edini. Mama, Marino? Sovražim oba, sovražim tudi tebe, ki si njegov...

Kepica pod srcem se je spet zganihala. Kaj mi mar, jutri te ne vo več.

In tedaj?

... Mamica, pusti me živeti...!

Sunkoma se je ustavila. Srce ji je

močno bilo, ledena roka jo je grabila za grlo. Ozrla se je naokrog. Nikogar ni bilo. In vendar je razločno slišala tanek otroški glas. Glas svojega otroka in ne več samo njegovega.

Sanjarim! Igorjeva mama mi je pred kratkim rekla, da sem moderna realista. Realisti pa ne sanjarijo. Tudi jaz ne bom; jutri...

Naglo se je vrnila v mesto in si prekrbela prenočišče v cenemem hotelu. Kaj bo zapravljala denar v luksuznih hotelih. Zbudila se je utrujena in zbita. Težke sanje so jo mučile vso noč. Mrtve Igorjeve oči so zrle vanjo očitajoče in Igorjeva mama ji je ponavljala: Strašna je vaša misel, da bi jaz umorila otroka, ker se bo rodil slep! Drobne ročice so se stegovale proti njej: Mamica, pusti me živeti!

Mrzlo je bilo v sobi, a zbudila se je vsa prepotena. Naglo se je umila in napravila. V Ljubljani so zgodnji, pohiteti mora, da bo kmalu vse mimo, je udušila v sebi vse glasove, vse privide.

V čakalnici je bilo veliko mater. Vse so že prekoračile dobo, ko je še možen splav. V kotu sta sedeli dve mladi ženski, skoro še otroka. Sedla je k njima, kakor da ve, kje je njeno mesto. Nihče se zanje ni zmenil. Mlade matere so na gosto pripovedovale svoje dogodivščine. Vse se je vrtelo okrog otrok, moža in otroka, ki so ga nosile pod srcem.

Ni jih hotela poslušati. Zoprne so ji bile; odvratne s tistim tako vidnim znakom materinstva pod srcem.

Če še kaj čakam, bom kmalu tudi jaz taka. Ne hočem, kaj mi mar, njegov otrok je!

Počasi se je čakalnica praznila. Zadržane so bile na vrsti one tri.

»Bojim se, ali bo močno bolelo?« je vprašala ena.

»Nekoliko že, a vendar manj, kakor če bi otroka rodila. Spreten zdravnik je, kmalu odpravi.«

»Si že poskusila?«

»Že dvakrat. Kaj hočem? Paziti bi morala, mi očita.«

Odšli sta in Irena je ostala sama.

MOJA POT

*Kjerkoli hodim,
sem doma
in povsod
cvetijo mi livade...*

*zaman me svet tepta:
vzcvetim še lepši,
iz gorja
mi rože rastejo.*

*Šel bom
kamorkoli,
ker vem,
da bom povsod doma.*

Srce ji je močno bilo in telo ji je spreletaval mraz.

Ko je prišla na vrsto, jo je zdravnik pozorno pogledal. Bil je že starejši, lepih, prijaznih potez, z izredno dobroto in milino v očeh.

»Rada bi splavila, mati tako hoče in on tudi.«

»Kaj pa vi, saj je otrok vendar vaš.«

»Ni moj, njegov je, ki ga sovražim.«

»Tudi takrat, ko ste ga ljubili?«

»Ne, takrat ne, takrat ne,« je ponovila.

»Vidite torej, otrok je bil spočet v ljubezni; zakaj ga zdaj sovražite, zakaj se ga hočete znebiti? «

»Ker me je on zapustil, prevaral. Sedaj šele razumem, zakaj mi je svetoval splav.«

»Če prav želite, gospodična, bomo to naredili. Dovolite samo eno pripombo. Laže vam bo skrbeti za živega otroka, kakor pa vse življenje objokovati umor nerojenega. Tukaj imate napotnico. Pojdite k dežurni, da vas pripravi.«

»Skozi ta vrata, prosim!« ji je ukazal, ko je hotela k nasprotnemu izhodu.

»In kam peljejo?« je vprašala s čudno spremenjenim glasom.

»V bolnišnico vendar, na porodniški oddelek.

»Ne!« je kriknila. »Vrnila se bom čez šest mesecev.«

Siva megla je ovijala hiše in ulice. Mestni tramvaji so ropotali mimo nje; ljudje so hiteli v vse smeri, nihče se zanjo ni zmenil.

Ona pa je nosila sonce v duši. Ena sama odklonilna beseda je v njej pričarala nebesa. Če so možna na tem svetu, potem jih ona nosi v sebi. Drobne, drobcene ročice so ji ovijale srce in komaj slišen glasek ji je šepetal: Mamica, hvala ti, kako zelo te imam rad.

»Tudi jaz, detece moje; odpusti mi,« mu je skozi solze odgovarjala.

Šele tretji dan je mami telefonirala, da ne misli še priti domov. Ostala bo še nekaj časa v Ljubljani. Omenila je samo, da je vse dobro in da je srečna in zadovoljna. Denarja ji ni treba, si bo že pomagala.

Dobila je službo pri veliki tvrdki, ki je izvažala les v Italijo. Zнала je dobro italijansko, zato so jo radi vzeli. Ni zamolčala, da pričakuje otroka. To jih ni skrbelo, do takrat bo največje delo že mimo. Zimski meseci so važni.

* * *

Pritisnil je mraz, a dnevi so bili jasni in sončni. Ob nedeljah je bolj iz dolgočasje kot iz potrebe zavila v frančiškansko cerkev. Neverjetno koliko mladine, koliko ljudstva.

Kdaj ga je prvič videla? Nikdar ni bilo prvič. Že od davna je živel v njeni duši in čakal. Visokorasel, svetlih las jo je gledal z velikimi temnomodrimi očmi. Vedno na istem mestu je bil, v plašču, zbran in skoro odsoten. Samo pogledal jo je in zdelo se ji je, da mu to zadostuje.

Tisto nedeljo v adventu sta se nenadoma znašla ramo ob rami, ko sta odhajala iz cerkve.

Nasmehnil se ji je in jo pozdravil. Dvoje prodirnih, smehlajočih se oči je zavrtalo vanjo.

»Zvonko Pipan, iz Škofje Loke doma. Profesor na učiteljski.«

Kaj naj mu odgovori? Da ie neporočena mati, ki čaka v Ljubljani na rojstvo otroka? Zakaj pa ne? Danes mu bo to laže povedala kot pa jutri. Danes

ji ne pomeni še nič, ali pa zelo malo, jutri pa...

Ze sta bila na ulici, ki je bila polna mladine, mestnih avtobusov in drugih avtov.

»Irena Ferluga sem, iz Trsta. Prišla sem v Ljubljano, da bi naredila splav. Mama je tako hotela in on tudi, pa tudi jaz.«

»In ste to naredili?« se je njegov glas lomil v razočaranju in upu.

»Ne, nisem. Premislila sem se in danes sem neskončno srečna, pa četudi bo otrok, ki ga bom rodila nezakonski, brez očeta.«

»Dobro ste naredili, gospodična. Čestitam, da ste bili tako junaški.«

»Vi mi čestitate, ko bi me morali samo obsojati. Veren človek ste, jaz pa grem ob nedeljah k maši le iz dolgočasja.«

»Bog se lahko tudi dolgočasja posluži, da vas ujame v svoje mreže.«

»Ste zelo verni?« ga je vprašala.

»Verujem in to mi zadostuje. Vera se ne da meriti z nobenim merilom. Vsak jo po svoje občuti.«

»Če ste verni, bi me morali samo prezirati. Grešnica sem in lahko bi bila tudi ubijalka.«

»Jezus ni nobenega obsodil, niti javne grešnice; kdo sem jaz, da bi vas obsodil?«

»Pa če bi vere ne imeli, če bi Kristus ne poznali, bi me obsodili?«

»Ne, gospodična, nikdar! Poštene ste bili in detece, ki ga nosite pod srcem je božji dar.«

»Sedaj tudi jaz tako razumem, a še pred kratkim sem ga sovražila, kakor sovražim njegovega očeta.«

»Sovražimo to, kar smo nekoč ljubili. Čim večja je bila ljubezen, tem hujše je sovraštvo. A sedaj je tudi to minilo, ali ne?«

»Da, čutim, da je minilo in mu želim vso srečo z dekletom, ki bo tudi kmalu mati njegovega otroka.«

»Uboga Irena,« jo je poklical po imenu, da se je stresla. »Lahko si mišlim, kaj ste pretrpeli.«

»Sedaj živim samo še za otroka. O kako zelo si ga želim.«

»Se boste vrnili z otrokom v Trst?«

»Najraje bi tu ostala.«

»Pa ostanite. Vesel bom tega, gospodična Irena.«

V tihi pogovor z otrokom se je zdaj nevsiljivo vrnil še Zvonko.

Zvonko, ta sijajni fant s čistimi očmi in še čistejšim srcem.

Težko je čakala nedelje, da ga je spet srečala. Ko je zapadel sneg, jo je prijel pod roko in jo varno vodil preko ceste.

»Da bi se ti ne spodrsnilo, Irena. Paziti moraš, nisi vajena naših poledenelih cest.«

»Ti pa ne tržaške burje,« se je smejala in bila tako srečna ob njem.

»Prideš k polnočnici?« jo je vprašal, ko jo je pustil pred stanovanjem.

»Pridem, seveda pridem!«

»Voščila si bova srečen božič. Upam, da bo srečen za oba.«

Sedaj razmišlja te njegove besede in jih ponavlja detetu pod srcem.

Na božični večer je pozvonilo na vratih. Sla je odpirat in se začudila. Bil je Zvonko, zasnežen kot sveti Miklavž.

»Močno sneži, ali boš vseeno šla k polnočnici?«

»Seveda, če greš ti, zakaj bi ne šla tudi jaz?« se mu je nasmehnila.

»Prav. Prinesel sem ti majhen božični dar. Veš, mama je to spletla; rekla je da ti bo prav prišlo.«

Odvil je rožnati papir in pokazala se je kot puh mehka bela otroška jopica, kapica in copatke. Irena je vriskala kot otrok. Božala je te nežne reči in že gledala rožnati obrazek svojega otroka v tem mehkem puhu.

Nenadoma se je stresla in prebledela.

»Tvoja mama, praviš, mi je to spletla? Pa saj me niti ne pozna. Torej si ji vse povedal? Me ni obsodila, ti ni prepovedala hoditi z mano?«

»Ne, Irena! Zapovedala pa mi je, naj te na božič pripeljem k nam na kosilo. Tam te bom predstavil kot svojo bo-

dočo ženo in mater otroka, ki bo nosil moje ime.«

Zgrudila bi se na divan, če bi je ne prestregel v naročje.

»Reci, da hočeš, da boš moja žena, moja za vse življenje!«

Vrgla se mu je okrog vratu in zahlipala v njegovem objemu.

»Da so še možni tako dobri ljudje na svetu! Oh, Zvonko, vrnil si mi življenje. Nikdar bi ne mislila, da Bog tudi iz hudega lahko naredi dobro.«

Pobožal jo je po licih in jo poljubil na ustnice.

»Vem, da mi boš dobra žena!«

Od vsepovsod so se oglasili mestni zvonovi, ki so vabili k polnočnici. Iz sosednega stanovanja se je oglasila pesem: Sveta noč, blažena noč...

PAVEL ZLOBEC

Tudi Uran ima kolobarje

Lani 10. marca je posebno letalo, pravi leteči observatorij, imenovano

KAO letelo 12.500 m nad Indijskim oceanom. Moštvo se je pripravljalo na opazovanje Urana, ki naj bi takrat po napovedi moral prekriti drobno zvezdico SAO 158687. Znanstveniki so pričakovali, da bi z merjenjem svetlobe imenovane zvezde, medtem ko bi jo zakril Uran, dobili točnejše podatke o temperaturi in o drugih lastnostih Uranove atmosfere. Približno pol ure preden bi bil moral Uran prekriti zvezdo, je njena svetloba za sekundo pojela, nekaj podobnega se je zgodilo še štirikrat. Zvezda je ostala skrita za Uranom za približno 25 minut, nato se je ponovilo, kar se je zgodilo pred mrkom. Že naslednjega dne so telegrami mednarodne astronomske zveze IAU razglasili svetu, da so opazili nov Uranov satelit. Šele kasneje pri natančnejšem preverjanju podatkov so strokovnjaki spoznali, da ima Uran pet kolobarjev. Medtem ko imajo Saturnovi kolobarji debelino kakih 20.000 km, so Uranovi tanki le kakih 10 km in ker je ta planet tako daleč, jih ni mogoče s teleskopom opaziti.

Število prebivalstva: preko 3.800.000.000

Število katoličanov: preko 695.400.000

Gibanje števila katoličanov na posameznih celinah:

1. AFRIKA
majhno povečanje: od 43.000.000 na 44.200.000
2. AMERIKA
povečanje za več kot 7 milijonov; od 319.000.000 na 326.300.000
3. AZIJA
povečanje od 54.700.000 na 56.000.000
4. EVROPA
rahlo povečanje: od 261.600.000 na 263.600.000
5. AVSTRALIJA
tudi tu se vidi rahel porast: od 4.700.000 na 4.900.000

Za razliko od števila katoličanov, pa število duhovnikov rahlo nazaduje.

Število duhovnikov:

454.381

preko 164.000 redovnih

290.000 škofijskih

Vladimir Truhlar - pesnik in teolog

V večernih urah 4. januarja 1977 se je pričela širiti vest, da je v samotni vasi Lengmoos na Južnem Tirolskem nenadoma omahnil zadet od možganske kapi univ. profesor teolog in pesnik dr. Vladimir Truhlar.

Po 25 letih profesure na Gregorijanski univerzi v Rimu se je prostovoljno odpovedal stolici duhovne teologije in se vrnil ob koncu 1974. leta v domovino še poln moške ustvarjalnosti in bogate znanstvene izkušnje z željo, da se na svojstven način vključi v pokoncilsko prenovitveno snovanje na slovenskih tleh. A po prvem letu bivanja doma je začutil, da se mu rahljajo pogoji za delo, ki si ga je začrtal. Njegova dejavnost je bila deležna nerazumevanja in skrivljenega tolmačenja. Zato se je poleti 1976 na tiho umaknil na Južno Tirolsko v kraj, kjer je večkrat preživil svoje počitnice. Tam je tudi prenehalo biti njegovo srce.

Luč življenja je Vladimir Truhlar zagledal v železničarski družini v Gorici 3. septembra 1912 kot zadnji izmed osmih otrok, ki so se rodili Francetu Truhlarju in Mariji roj. Malnerčič iz Divače. Zaradi prve svetovne vojne se je morala družina umakniti na Jesenice, kjer je Vladimir v velikem materialnem pomanjkanju in lakoti preživel svoje otroštvo. Kasneje se je vpisal na ljubljansko klasično gimnazijo, kjer je leta 1933 z odliko maturiral. Z uvidom, da ga Bog kliče v duhovniški poklic, se je vpisal na ljubljansko teološko fakulteto. Na pobudo Aleša Ušeničnika pa je kmalu odšel v Rim, kjer je kot gojenec papeškega nemškega zavoda nadaljeval študij filozofije in teologije na Gregorijanski univerzi. Zaradi svoje eksistencialne usmerjenosti je preveč racionalizirani študij filozofije in teologije izpopolnjeval z branjem moderne filozofske in teološke literature, ki ga je pripeljal do svojstvenega pristopa k stvarnosti. Sam ga je imenoval »eksistencialno-izkustve-

Dr. Vladimir Truhlar med predavanjem v Gorici o duhovnosti Ivana Cankarja

ni« pristop. To se je pokazalo že v diplomski nalogi iz filozofije z značilnim naslovom »Spoznanje eksistence« in kasneje leta 1941 v doktorski disertaciji iz teologije z naslovom »Proces pobožanstvenja pri Vladimiru Solovjevu«. Po vrnitvi iz Rima je postal spiritual ljubljanskih bogoslovcev, s katerimi se je leta 1945 umaknil v Celovec in pozneje v Praglio in v Brixen. Leta 1946 je stopil v Družbo Jezusovo, ker je čutil, da bi mogel v duhu Ignacijevih konstitucij najlepše združevati kontemplacijo z akcijo, o čemer je že dal časa razmišljati. Po noviciatu je bil zaradi svoje razgledanosti na področju duhovne teologije leta 1949 povabljen za profesorja na Gregorijansko univerzo v Rim.

Kot profesor duhovne teologije in voditelj doktorskih disertacij se je p. Truhlar prizadeval, da bi teologija odkrila sodobnemu človeku izkustveno pot k Bogu. Sam je veliko pisal. Njegova bibliografija šteje med knjigami in članki kar 179 enot (*). Strokovne razprave je pisal najprej v latinščini, pozneje tudi v nemščini in italijanščini. Sicer so bila njegova dela prevedena tudi na druge evropske jezike.

Zanimivo je, da se v vseh njegovih teoloških razpravah, kakor tudi v razlaganju posameznih velikanov kulturne zgodovine od sv. Pavla do Daga Hammarskjölda, ter pozneje v njegovi poeziji in esejistiki javlja vedno enak celostni eksistencialno-izkustveni pristop k stvarnosti. Vrednost tega pristopa se kaže v tem, da se vse razsežnosti človeške biti, čeprav metodološko ločljive in razdeljive (človeško-krščansko, estetsko-filozofsko, znanstveno-pesniško in podobno), v eksistenci združujejo ali vsaj težijo k združevanju v edino življenjsko izkustvo, v neko notranjo dialektiko človekovega duha, ki se ne more zadovoljiti z razbitostjo. V tem uvidu mu je nudil nemalo oporo genialni nemški mislec življenjskega in hkrati modernega krščanstva Romano Guardini, s katerim sta se prijateljsko dopisovala

Zgodovina Truhlarjevega snovanja ni zapisana samo v misel svetovne teologije, temveč seže na izviren način tudi v slovenski kulturni prostor. V slovenski teološki prostor je posegel najprej s svojima prvima slovenskima knjigama, ki nosita naslov »Pokoncilski etos« (1967) in »Katolicizem v poglobitvenem procesu« (1971), ki ju je izdala Mohorjeva družba v Celju. Še posebej slednja knjiga je naletela na precej ostro kritiko, kajti slovensko provincialno cerkveno okolje ni bilo vajeno poslušati tako sproščenega in tvegane pogovora ter ustvarjalne pokoncilске svežine in širine. Avtorja je zelo prizadelo dejstvo, da mnogi niso mogli ali niso znali razbrati veljavnega sporočila, ki ga delo vsebuje znotraj kritičnih prijemov, in so vzbujali dvome nad njegovo poštenostjo in celo nad njegovo vero. Kljub temu se je v njem prebudila želja, da bi svojo 25-letno profesorsko dejavnost v Rimu zaključil s delom, ki bi povzelo vse glavne točke njegovega teološkega snovanja. Pred vrnitvijo v Slovenijo je med počitnicami leta 1974 pripravil, po italijanski, tudi slovensko izdajo Leksikona duhovnosti, s katerim je želel koristiti ne le kristjanom, temveč tudi

iskrenim marksistom, ki iščejo svoji eksistenci vsebine, trdnosti in poštenja. Tako je zapisal v uvodu.

Občutek in smisel za globinsko-simbolično govorico stvarstva in človeka sta pri pok. patru Truhlarju zadobila svojo vidno podobo v njegovih pesmih, ki jih je začel pisati že v gimnazijskih letih in jih tudi objavljati v Žaru, Mentorju, Mladiki, Domu in svetu. Po večletnem molku se je njegova pesem spet oglasila leta 1958 z zbirko »Nova zemlja«. Sledile so ji »Rdeče bivanje« (1961), »V dnevih šumi ocean« (1970), »Luč iz črne prsti« (1975). Na tisk čaka še njegova zadnja pesniška zbirka »Kri«.

Njegov teološki in pesniški prisluh, ki se je še priostril v sistematičnem zasledovanju in razkrivanju Absolutnega v vseh stvareh, je profesorju Truhlarju omogočil, da je znal v besedah pesnikov in pisateljev odkrivati odmev večne Besede. S predavanji in članki je odpiral pogled v duhovne globine naših največjih pesnikov in pisateljev. Te in še druge analize so zrasle v samostojno knjigo, ki nosi naslov »Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju«. Knjiga je izšla v samozaložbi Truhlarjevih redovnih sobratov Družbe Jezusove v Dravljah pri Ljubljani oktobra 1977.

Pri razmišljanju o prihodnjem delu in med pripravljanjem na občasna predavanja na teološki fakulteti v Innsbrucku ga je Gospod življenja nenadoma odpoklical. Zaustavil se je njegov pisalni stroj, ob katerem je pokojni profesor preživel skoraj vsa svoja kulturno zrela leta. V stroju napol napisana pola teološkega predavanja za Innsbruck.

Ob žalostni skrivnosti njegovega nepričakovanega odhoda naj bo naša beseda beseda zahvale za veliko duhovno dediščino, ki nam jo je zapustil, in za čast, ki jo je prislužil slovenskemu imenu.

(¹) Marijan Smolik: *Bibliografija teoloških spisov dr. Vladimira Truhlarja*. Bogoslovni vestnik, Ljubljana, leto 1977 št. 2, strani 232-240.

DA NE BODO POZABLJENI!

(Dva dokumenta o čeških duhovnikih na Tržaškem in v Istri)

Ni nobena skrivnost, da ljudje radi pozabimo na svoje dobrotnike. Še posebno takrat, ko jih ni več med nami. Morda se je to že zgodilo z našimi češkimi duhovniki, ki so skoraj stoletje vztrajali med našim ljudstvom in mu bili v usodnem času v veliko pomoč. O teh naših bratih in dobrotnikih iz slovanskega severa je v naših Koledarjih že nekajkrat tekla beseda, čeprav bolj obrobno. Zdi se mi vsekakor koristno in pravilno, da jih še enkrat predstavimo zlasti našim mlajšim rodovom, katerim bi znali biti vzorniki še posebno danes, ko postajamo vse bolj alergični za neke visoke ideale, ki so bili lastni prejšnjim generacijam.

Tokrat bi predložil dve listini, od katerih je ena stara 50 let, druga pa veliko več. Gre predvsem za članek, ki je bil natisnjen v ljubljanskem »Slovcu« dne 10. 1. 1938, podpisan J. G., kar gotovo odgovarja duhovniku Josipu Grašiču, ki je bil 40 let župnik v Bermu pri Pazinu v Istri in je tedaj živel kot upokojenec na svojem domu v Spodnjem Brniku pri Kranju in je pokopan sedaj na pokopališču v Cerkljah na Gorenjskem. Istrski Hrvatje ga imajo za enega svojih najbolj zaslužnih mož, gotovo prvega za škofom Dobrila. Njegov krajši članek v »Slovcu« je hotel biti le skromna zahvala sobratom ob 50. obletnici njih prihoda na Tržaško in v Istro. Članek je ponatisnjen v celoti brez nikakih popravkov.

I. ČEŠKI DUHOVNIKI MED SLOVENCIM IN HRVATI

»V škofijah na Jadranu, posebno v tržaško-koperski in poreško-puljski, je skoraj vedno primanjkovalo jezikovno sposobnih duhovnikov na podeželju in v mestih z narodno mešanim prebivalstvom. Zato je že škof Matevž Ravnikar (1831-1845) iskal med Slovenci

bogoslovcev za svojo škofijo v Trstu in tako tudi njegovi nasledniki J. Legat, J. Dobrila, in I. Glavina. Za časov od 1885 do 1896 se je najbolj znatno zmanjšalo število slovanskih klerikov. V tej zadregi se je posrečilo škofu Glavini v letih 1885 do 1890 dobiti češke bogoslovce. Prišlo jih je v Primorje 38, nekaj jih je pa ostalo v drugih slovenskih škofijah. Lepa pridobitev je bila to in od tedaj je minilo petdeset let.

S tem je bilo za tisti čas v duhovnem pastirstvu ljudstvu zelo veliko pomagano; lahko rečemo, da je bila to prava rešitev perečnega vprašanja o pomankanju duhovnikov. Delovanje bratov Čehov, ki so se hitro priučili jeziku in približali ljudstvu, je bilo blagoslovljeno v versko-cerkvenem in narodno-kulturnem oziru. Ker so bili večinoma izšolani tudi glasbeno, se je povzdignilo petje v cerkvi in javnosti, kar je vplivalo blagodejno na izobrazbo naroda. Število njihovo pa se je začelo žalibog prezgodaj manjšati. Klimatične razmere niso vsem ugajale in smrt je zahtevala svoje žrtve. Po svetovni vojni so skoraj kar izginili. Začeli so zapuščati to novo svojo domovino ter povračati se v staro na Vltavi — prisiljeni zaradi neurejenih takratnih razmer. Dvanajsterica je odšla v novo ČS R; od teh so štirje umrli, osem pa jih še živi. Od preostalih v Primorju je pa zadnji umrl msgr. Ellner v Dragi pri Trstu. Le na Goriškem živi še g. Jožef Shejbal, župnik v Borjani.

Bratski češki narod nam je s svojimi duhovniki doprinesel neprecenljiv oboloz za katoliško Cerkev in slovensko ter hrvaško kulturo. Ob petdesetletnici tega se moramo hvaležno spominjati njihovega delovanja. In naša mlajša generacija naj ne pozabi, da so naši severni bratje tudi nekaj naredili za naš obstanek. Mnogim bi se želja spoznala, če bi kdo od sedaj na Češkem

še živečih gospodov spisal vsaj na kratko življenje in delovanje svojih ožjih rojakov v naših krajih in onstran meje pod Italijo.«

J. G.

K temu članku samo dve krajši pripombi in dopolnilo. Zgoraj omenjene podatke moramo dopolniti z ugotovitvijo, da so češki duhovniki prihajali na Tržaško in v Istro že veliko prej, preden jih je ponovno povabil in sprejel škof Glavina. Iz Šematizma tržaškopoperske škofije za L. 1875 je razvidno, da je bilo že takrat 26 čeških duhovnikov vključenih v dušnopastirstvo v škofiji. Prav tako je iz Šematizma poreško-puljske škofije za L. 1881 razvidno, da je bilo tam tega leta vpisanih 13 čeških duhovnikov. Kar se pa tiče odhoda mnogih čeških duhovnikov domov po prvi svetovni vojni, je to treba pripisati težavam italijanskih oblasti, ko so prevzele oblast na Primorskem in v Istri, da niso tem duhovnikom hotele podeliti italijanskega državljanstva. Nekateri pa so bili naravnost izgnani kakor se je tudi zgodilo mnogim duhovnikom iz Kranjske, ki so se morali vrniti v Jugoslavijo. Tak pritisk na tuje državljane se je zlasti stopnjeval pod fašistično vlado.

II. ČEŠKI DUHOVNICI V ISTRI

(Prepis iz Kronike župnije Lindar v Istri stran 20-21)

Kroniko je začel pisati češki duhovnik Josip Vanik, župnik in dekan v Lindaru, ki je tam služboval od 16. 8. 1905 do 21. 3. 1931, ko se je odselil v svojo domovino Češkoslovaško. Odloemek iz Kronike je prepisal Leopold Jurca, sedaj stolni prošt v Kopru, kot župnik v Trvižu v Istri, ki tudi jamči za točnost prepisa.

Zapis je v originalu v hrvaškem jeziku.

Podpisani, ki je članek priredil, ga je za naše bralce dobesedno prevedel vendar tako, da so ostala nedotaknjena osebna imena duhovnikov.

»Približno v l. 1885 je bil tržaški škof dr. Ivan Nepomuk Glavina na

zdravljenju v Karlovih Varih na Češkem, kjer se je srečal in pogovarjal z mnogimi češkimi duhovniki in se jim potožil o skromnem duhovniškem naraščaju v svoji škofiji. Ti so mu svetovali, naj to težavo objavi v čeških časopisih s pojasnilom, da bo češke dijakke in bogoslovce rad sprejel v centralno semenišče v Gorici. Temu vabilu so se mnogi odzvali in bili sprejeti.

Pisec tega zapisa je ta škofov proglas bral v Narodnem listu (Narodni listy) in, ker je takrat študiral bogoslovje kot zunanji študent na univerzi v Pragi in sicer v 2. letniku, je uložil skupaj s sošolcem Većeslavom Klofanda prošnjo na Nadškofijo v Gorici, o-

MIRKO MAZORA

Pri izviru Bele pod Stolom

— 16. 7. 1977 —

*Tu tisočletja preletim pretekla,
se ustavim daleč tam nekje v davnini,
ko prvič, Bela, si na dan pritekla,
deviška se srebrila po divjini;*

*ko prvi človek s trudom je rastlinje
razmikal ob potoku, sem dospel je,
z rokami kvišku molil moč boginje,
ki vir jo razodeva, trata, drevje.*

*Premnog praded se z Vrha je oziral
na te: poletno ga je sonce žgalo,
raz čelo si seno je pot otiral
in hrepenenje ga je k tebi gnalo.*

*Izsušena so usta slastno pila
tvoj čisti val, izražala ti hvalo:
Nikjer ne najdeš takega svežila,
ki sile nove trudnemu bi dalo.*

*Tvoj spev do dna je duši blagodejen;
to niso monotone melodije.
Kako moj duh sedaj utrujen, žejen,
hvaležen ti, jih srka in jih pije.*

*Morda se več ne vidiva, studenec.
Pozdravljam tebe, teh gozdov dišave
in Njo, ki tam na Kladjah gorski venec
jo čuva, biser domačije: Ave!*

krog Božiča l. 1887, da bi bil sprejet v 2. letnik bogoslovja. Nadškofijski ordinariat je to prošnjo poslal Ordinariatu v Trst, ki je sprejel oba prosilca.

Zato sta se podala v mesecu februarju istega leta v Gorico prav takrat, ko so bogoslovci polagali izpite čez I. semester. Prišla sta okrog poldne v semenišče, kjer jih je na hodniku sprejel bivši vodja semenišča dr. Josip Gabrijevčič ter ju popeljal v II. učilnico, kjer sta našla več kot 30 svojih sorojakov. To so imena vseh Čehov, ki so bili takrat v tem centralnem semenišču. Po letnikih:

IV. letnik: 1) Josip Ptašinski, Moravan, dober violinist; 2) Durich František; 3) Theodor Peroutka, za poreško škofijo;

II. letnik: 4) Josip Vanik, violinist; 5) Većeslav Klofanda; 6) František Cvejn; 7) Josip Schejbal; 8) František Grund, violinist;

I. letnik: 9) Breicha František; 10) Buček Josip, 11) Ellner Antun, violinist; 12) Anderle Antun; 13) Fidler František; 14) Háček Josip; 15) Mišurec Jan; 16) Fondel Jan, flavtist; 17) Havel Ladislav; 18) Rossenberg František; 19) Folta Većeslav; 20) Ryšlavy František,

čelist; 21) Zváček Ludvik, basist; 22) Havlik Jan, slikar; 23) Somer Josef; 24) Kynčil Ivan; 25) Halama František; 26) Vrbka Josip; 27) Petrak Josip; 28) Kemrl František; 29) Stavelik František; 30) Velhartický Josip, akter, tenorist; 31) Skobotal Jan; 32) Mach Josip; 33) Elsnic Josip, violinist; 34) Vrabec Ivan, violinist in tenorist, izvrsten slikar; 35) Nemeč Jan; 36) Andrysek Jan; 37) Hrádek Vaclav; 38) Skalsky Josip; 39) Vodička Josip; 40) Pospíšil František; 41) Fanda Jan; 42) Šebesta Antun; 43) Krsek František.«

Tukaj se kronika konča. Že ta seznam nam je dovolj zgovorna priča o visoki morali češke mladine, ki je posvetila svoje življenje za naše ljudstvo ob Jadranu. Nedvomno bi bila tudi naša Primorska danes duhovno siromašnejša in morda narodno še bolj okrnjena, če se ne bi o pravem času žrtvovali zanjo tako plemeniti možje s slovanskega severa. Ker so danes verjetno že vsi v grobu, naj jim bo Večni Duhovnik bogat plačnik. Naši mladini pa naj kažejo pot v svetle vzore, ki so možni tudi v našem zmaterializiranem svetu na tej in oni strani naše skupne domovine.

Udeleženci počitniško-študijskih dni v Zabnicah. Tretji v drugi vrsti od desne proti levi predavatelj dramatik Ivan Mrak

Preroško sporočilo pok. Petra Flandra

Po ekumenskem potovanju v Črno goro in Bosno septembra 1976 je zbolel za jetrno cirozo. Ko je uvidel, da mu v bolnišnici ne morejo več pomagati, je prosil: »K mami v Podbrdo me prepeljite!« Na sam božični praznik so ga prepeljali iz Trsta v Podbrdo, kjer je ginjen objel svojo 97-letno mater. »Potrpite in zaupajte! Vedno zaupajte v Boga in Marijo!« so bila njegova poslednja priporočila. Umrli je 3. januarja 1977. Naslednjega dne so ga pokopali na podbrškem pokopališču. Sneženi mež je z blestečo belino prekril njegovo rakev, še predno je duhovnik spustil v odprti grob obredno peščico črne prsti.

Iz Zakojce v Groblje pri Domžalah

Rodil se je 26. junija 1917 v Zakojci pri Bukovem, od koder je tudi pisatelj France Bevk, kot sin številne in verne družine. Oče Pavel in mati Marjeta Pagon, dasi preprosta kmečka človeka, sta znala z besedo in zgledom vtisniti otrokom globoko v srce ljubezen do Boga, navezanost na rodno grudo in zvestobo slovenski besedi. Peter se je že kot otrok odlikoval po iskreni pobožnosti in igrivi živahnosti. Hkrati je kazal trden slovenski značaj, ki se je kasneje prekalil v odkrit odpor zoper vsako obliko narodnega zatiranja ter poitalijančevanja.

Osnovno šolo je obiskoval v Zakojci. V želji, da bi postal duhovnik, je zaprosil za državno štipendijo, ki jo je goriška prefektura naklonila skoro vsem italijanskim semeniščnikom, a prošnja je bila odklonjena s pripombo, da v njegovi družini »nihče ni vpisan v fašistično stranko«. Ker starši niso imeli sredstev, da bi ga šolali, je Peter odšel kar peš prek Porezna k la-

zaristom v Groblje pri Domžalah, da bi tam študiral za duhovniški poklic. Toda svetovali so mu, naj se spet tajno prebije prek meje in se vrne domov, da bi domači ne imeli težav. Zaproši naj za potni list v Jugoslavijo. Na županstvu v Cerknem so mu potni list obljubljali od leta 1935 do 1938, ko so ga vpoklicali v obvezno vojaško službo, ki je zaradi druge svetovne vojne trajala skoro sedem let.

Družinska tragedija v vojni vihri

Vojni časi so Petra in njegovo družino težko prizadeli. S Sardinije je prišel domov na vojaški dopust prav tiste dni, ko je Mussolinijeva vojska vdrla v Jugoslavijo. Vojaška oblast je tedaj dala odstraniti prebivalstvo iz raznih obmejnih krajev. Na sam veliki petek 1941 so karabinjerji pobrali vse ljudi iz Zakojce in Bukovega ter jih s tovornim vlakom odpeljali iz Grahovega v Montecatini (Toskana). Med interniranci sta bila tudi Peter in župnik Florjan Hvala, ki sta tolažila prestrašene ljudi in jih spodbujala k zaupanju na skorajšnjo vrnitev, kar se je kmalu zatem tudi zgodilo.

Peter se je vrnil k vojakom na Sardinijo. Tu so ga takoj potisnili v skupino »politično nezanesljivih«. Na Sardiniji je trikrat zbolel za malarijo in moral vsakokrat iti v bolnišnico; v Kalabriji pa, kamor so ga kasneje poslali pod zavezniške letalske napade, je težko obolev na pljučih. »Svetogorska Kraljica,« mi je kasneje pravil, »me je vsaj trikrat rešila smrti, zato sem napravil zaobljubo, da bom vse življenje širil njeno češčenje.« (Prim. Svetogorska kronika, Trst 1954, str. 23-25)

O družinski tragediji je sam takole zapisal: »Zadnja vojna je vzela življe-

nje številnim župljanom. Naša družina je izgubila kar štiri člane: oče je zaradi tedanjih žalostnih razmer prerano umrl; brat Ivan je umrl v nemškem koncentracijskem taborišču Dachau; brat Ciril je izgubil življenje ob nemškem bombardiranju; brata Leopolda so pa fašisti ustrelili. Sestri Frančiška in Marija sta izgubili življenje v koncentracijskih taboriščih v Nemčiji, sestra Matilda pa se je zelo bolna vrnila iz nemške internacije. Tudi bratu Andreju je vojna pustila težke posledice na zdravju... Moja mati se je s tremi otroki moje internirane sestre prav čudežno rešila iz goreče hiše, ki se je vžgala zaradi bitke med partizani in fašisti...» (Svetogorska kraljica 1967, str. 7-8, str. 29-30).

Iz Rima v Trst

Vojni dogodki in okrevanje po raznih sanatorijih zo pljučne bolnike so Petra privedli v Rim, kjer je ostal skoro tri leta. Poiskal je stike z rimskimi Slovenci in še posebej s p. Prešernom. Zdravje se mu je zboljšalo in spet je sanjal o duhovništvu. Začel je s privatnim študijem v Vzhodnem zavodu na trgu S. Maria Maggiore (l. c. str. 18). Ko je uvidel, da mu leta in skrhano zdravje onemogočata zahtevni študij, se je vrnil na Primorsko. Našel je domačijo požgano, družino malodane uničeno. Zato se je umaknil v Trst.

V Trstu je dovršil slovensko nižjo srednjo šolo pri Sv. Jakobu in postal uradnik pri Trgovski zbornici.

Praktičen katoličan

Svojega verskega prepričanja nikdar ni skrival. Zvesto je vršil svoje verske dolžnosti in vneto ter dejavno sodeloval pri bogoslužju: opravljal službo zakristana in strežnika, bral berila, pomagal pri procesijah in cerkvenih slovesnostih. Udeležil se je premnogih slovenskih romanj in v pulmanu ali vlaku rad povedal vzpodbudne misli.

Ker se je čutil živ ud Cerkve, se je hotel tudi javno apostolsko udeleževati. V svojem stanovanju v ulici Rappicchio si je postavil dostojen Marijin

oltarček in tjakaj vabil prijatelje in znance »na duhovni molitveni sestanek«. Za lepoto slovenske službe božje v Trstu se je potegoval tudi pri cerkvenih oblasteh. Tako je v posebni prošnji na papeža Pija XII. razložil želje slovenskih vernikov glede slovenske polnočnice pri Sv. Jakobu in naprosil p. Prešerna, naj posreduje pri sv. očetu. In tako se je leta 1952 s posebnim papeškim dovoljenjem začela vršiti slovenska polnočnica na božično vigilijo.

Verski publicist

Petra sem spoznal avgusta 1956, ko je prišel v nadškofijsko pisarno v Gorici prosit »imprimatur« za molitvico k svetogorski božji Materi na 10.000 podobnicah, ki so mu jih po ugodni ceni natisnili v mestu Bari. Želel je poživiti med zamejskimi Slovenci češčenje svetogorske Kraljice.

Hkrati je začel širiti katoliški tisk, predvsem knjige Mohorjeve družbe (goriške, celjske, celovške) in verske liste. Da bi nudil duhovne hrane, je ponatisnil več verskih tiskov: P. Pateja *Ob ljube Srca Jezusovega* z devetdnevnic in uvodom, ki ga je spisal msgr. Jakob Ukmar; knjižico *Svetogorska kronika* z devetdnevnic (Trst 1954); knjižico *Svete Višarje* (Trst 1954); zgodovino rimljanjske božje poti *Sveti Jožef* z devetdnevnic. Izdal je in osebno širil stenski koledar *Svetogorska Kraljica* in žepni koledarček *Svetogorska Kraljica*, razne podobice (svetogorske Matere božje, Srca Marijinega, Srca Jezusovega, škofa Slomška, sv. Cirila in Metoda), razglednice (Srca Jezusovega, Svete gore) in fotografije svetogorske Kraljice v barvah, velikega in malega formata.

Spesnil je številne nabožne pesmi in jih objavljaval v svojih publikacijah. Glasbenik msgr. St. Premrl mu je nekatere tudi uglasbil: *Himna svetogorske Kraljice* (za mešani zbor), *12 svetih pesmi* (za mešani zbor in ljudsko petje), *Sveti Jožef* (za mešani zbor in ljudsko petje), *3 Majniške pesmi* (za mešani zbor). Lojze Mav pa mu je uglasbil

Drugi deželni kongres Slovenske skupnosti je bil 12. marca 1977 v Števerjanu. Za predsedniško mizo (od leve) R. Dolhar, D. Stoka, M. Spacapan, G. Gradnik, S. Venosi in M. Terpin

božično *Čujte nocoj* (za mešani zbor, dva napeva).

Pisal je precej. Njegov je spis *Vraže na Cerkljanskem* v Turnškovi knjigi *Od morja do Triglava*. Dober je njegov zgodovinski sestavek *Sveti Lenart na Bukovem pri Cerknem* (Svet. Kraljica, št. 7-8, 21-31).

Svetogorska Kraljica

Zaobljuba, da bo med zamejskimi Slovenci širil češčenje svetogorske božje Matere, ga je privedla do drznega sklepa izdajati v samozaložbi revijo *Svetogorska Kraljica*. Zamisel, da bi laik izdajal versko revijo, je naletela v Trstu na odpor; nekatere je begal pomislek, da ni njegova izobrazba na uredniški višini. Toda Peter, ki se je čutil v vesti vezanega na zaobljubo, ni klonil. Odšel je na Koroško, dosegel pri celovškem škofu »imprimatur« in izdal pri celovški Mohorjevi družbi 1. in 2. številko marijanske revije *Svetogorska Kraljica* (1957 in 1958).

Ko je tudi celovški ordinariat, podobno kot tržaški, umaknil svoj »imprimatur«, se je Flander decembra 1958 zatekel h goriškemu nadškofu Hijacintu Ambrosiju. Na prošnjo za pojasnila je tržaški škof A. Santin odgovoril, da sam mu ne bo izdal dovolje-

nja, če pa ga bo goriški nadškof, se sam ne bo upiral širjenju revije po Tržaškem. Msgr. J. Ukmar pa je piscu teh vrstic sporočil: »Odgovarjam z Gama-lielom: če je to od ljudi, bo razpadlo; če pa je od Boga, bi se lahko Gospodu zamerili. "Imprimatur" garantira samo, da ni notri ničesar proti veri in morali...« Nadškof Ambrosi je tedaj podprl Flandra, mu dal vsa potrebna dovoljenja in ga celo vzpodbudil, naj kar širi med ljudstvom Marijino čast. Tako je izšlo v Gorici nadaljnjih šest številčk *Svetogorske Kraljice*.

Zadnja leta je zaradi rahlega zdravlja in težke borbe za priznanje vseh delovnih let ter statusa pri Trgovski zbornici prekinil z izdajanjem revije, v načrtu pa je imel njeno zopetno izhajanje. V njej je nameraval objaviti zgodovinsko gradivo o Sv. gori. Nenehno je namreč raziskoval po arhivih v Gorici, Vidmu in Benetkah, v Gradcu, na Dunaju in v Rimu, si izpisoval podatke, si dal izstavljeni fotokopije in filmine in tako zbral v svojem osebni arhivu do 500 zgodovinskih listin. V uvodniku za novo številko *Svetogorske Kraljice* je zapisal:

»Lotil sem se raziskave po arhivih v trdnem upanju, da bom odkril uradne svetogorske listine, s pomočjo katerih bi izpolnil zgodovino Sv. gore ter

pomagal Urški Ferligojevi doseči čast oltarja in tudi, da bi se s tem apostolskim delom vsaj nekoliko oddolžil Svetogorski Kraljici, ki mi je v zadnji vojni v večkratni smrtni nevarnosti rešila življenje in mi v številnih potrebah pomagala... Temu delu sem posvetil ves prosti čas in dober del uradniških počitnic in moje večletno raziskovanje arhivov v Vatikanu, v Italiji in v Avstriji in še drugje je dalo zelo dobre izide. Odkril sem dosti svetogorskih zgodovinsko važnih dokumentov, rokopise, ki še nikoli niso bili objavljeni... Te dokumente imam za dragoceno duhovno in kulturno bogastvo našega naroda.«

Preroško sporočilo

Peter Flander ni pomemben po tem, kar je v svojih skromnih razmerah uspel narediti, temveč po tem, kar je bil in kar je iz njega izžarevalo. Bil pa je občuteno veren človek in praktičen katoličan; žive narodne zavesti, tako da se je nenehno in povsod boril za narodne pravice zamejskih Slovencev; neuklonljiv idealist, ki se je trudil, da bi z govorjeno in tiskano besedo, s članki in pesmicami utrjeval narodno zavest, versko prepričanje, kulturne vrednote. Po njegovem bi se moral vsak človek, učen in neuk, bogat in ubog, zdrav in bolan vključiti docela zavestno in dejavno v narodno skupnost

in cerkveno občestvo ter s pozitivnim osebnim delom prispevati k skupni blaginji in procvitu. Bodi živ član narodne skupnosti in živ ud slovenske Cerkve!

Njegova svojevrstna karizmatična značilnost, ki odlikuje s preroškim svitom njegovo osebnost, je pa bila sinovska ljubezen do svetogorske Matere božje in do Marijinega božjepotnega svetišča na Sv. gori. Ta resnični apostol svetogorske Kraljice je bil nosilec preroškega sporočila primorskim Slovincem: Devica Marija na Sv. gori je bila v zgodovini, je danes in bo jutri delivka milosti slehernemu verniku in vsej slovenski narodni skupnosti. Marijino božjepotno svetišče na Sv. gori je bilo nekdam osrednje zbirališče vseh primorskih Slovencev, kamor so radi poromali posamezniki, skupine in tisočglave množice, da so se pri Mariji duhovno in npravno prerajale in črpale novih sil ter življenjskega optimizma, bo pa tudi v prihodnosti kraj duhovne poglobitve in zopetnega povratka in srečanja z Bogom. Marija je in bo »Znamenje na nebu«, Sv. gora je in bo Marijino »mesto na gori«. Slovenske besede, ki jih je Marija rekla slovenski deklici Urški Ferligojevi: »Reci ljudstvu, naj mi tukaj zida hišo in me milosti prosi!« so in bodo večno veljavne.

Takšna je duhovna oporoka in preroško sporočilo Petra Flandra.

Tržaški obisk pri kiparju Francetu Goršetu za njegovo 80-letnico v Svečah na Koroškem

Govor na Vodopivčevi proslavi 19. 6. 1977 v Doberdobu

Prav je, da je Svet slovenskih organizacij določil Vodopivčevo proslavo za začetek svojega delovanja v tem letnem času, ko vse cvete, živi in raste. Tako poln jasnosti in vedrine je bil skladatelj Vinko Vodopivec, čigar petindvajsetletnico smrti in stoletnico rojstva praznujemo danes tu v Doberdobu. Njegove umetniške osebnosti, njegove duhovne postavbe ni odkril čas, ki hiti mimo nas in s seboj odnaša dobro in zlo, ne drugi okusi, pa tudi ne tuji glasbeni vplivi. Ostajajo njegova glasbena dela, ki obsegajo predvsem skladbe za mešane in moške zборе, manjše zasedbe, solistične speve, skladbe za orgle, za tamburaški, simfonični in godalni orkester ter spevoigre. Najbolj znan pa je kot skladatelj zborovskih pesmi. Nagnjenje k zborovstvu je Slovincem prirojeno. To pa je bila tudi najbolj dostopna glasbena zvrst, ki se je mogla razvijati v dobi, ko je živel Vinko Vodopivec.

Sicer bi naši primorski skladatelji pogosteje pisali za instrumentalne sestave in ansamble, toda orkestri delujejo navadno v okviru glasbenih in kulturnih ustanov, ki pa so bile v glavnem ukinjene že pred nastopom fašizma in to kljub obljubam, da bo dala Italija Slovincem iste državljanske pravice kakor ostalim svojim državljanom, kljub zatrdilom predsednika vlade Giolittija, da je Italija vedno dajala tujcem najširšo svobodo, da jo bo dala še več tistim, ki postanejo italijanski državljani, kljub zagotovitvam premetenega in lisjaškega protagonista Rapalske pogodbe, grofa Sforze: »Morali smo sprejeti pod svoje okrilje stotine tisočev Slovanov. Tem bomo zajamčili popolno svobodo jezika in kulture. To bo za nas dejanje časti in politične modrosti.« Sledili pa so, kakor veste in ste zadnje čase veliko slišali, napadi na

slovenska podjetja, požigi narodnih domov, poitalijančenje krajevnih imen in napisov, krstnih in rodbinskih imen, prepoved slovenskega jezika, ukinitve slovenskih šol, pobijanje domoljubov, od Istrana Gortana pa do bazoviških junakov, preganjanje in mučenje nešteti Slovencev. Fašizem je pometel z vsem, kar je bilo slovenskega. Slovenska beseda in pesem sta se zatekli v cerkev, tam uporno vztrajali, kakor vera prvih kristjanov v katakombah in preživeli preganjalce in njih preganjalске nakane. Naši politični in kulturni predstavniki so se večinoma izselili, vztrajali pa so duhovniki, ki so jim stali ob strani nekateri laiki: vsak na svoj način, vsak v času in kraju, kjer je mogel in kakor je mogel. Toda pogumno, požrtvovalno in, kjer je bila potreba, mučeniško, kakor tisti, ki so bili prepričani, da bijejo sveto vojno, ki jo je treba izbojevati, da se reši slovenski narod.

V to sveto vojsko je spadal tudi duhovnik in skladatelj Vinko Vodopivec, ki se ga danes spominjamo, v tem žarkem poznopomladnem dnevu, sredi tega čudovitega rastja in bujnega cvetja. Bil je občutljiv za lepoto narave, za naravne pojave, ki jih je radovedno opazoval na svojem domu v Kromberku, gledal med svojo hojo po vasi, v tej mehki in rodovitni pokrajini, ki se vzpenja v lahno gričevje ter na svojih dolgih sprehodih po Panovcu. Kolikokrat se v svojih beležkah huduje, da še ni pomladi, da je pokrajina še zimska. In kako je srečen, ko zazeleni trava in ko na travnikih vzkljuje prve trobentice, ko se začuje ponovno glas kukavice! V tem kraju je preživel Vodopivec najplodnejši del svojega življenja. Kromberk je zaradi prisotnosti tega izvoljenega umetnika zažarel, postal središče, kraj srečanja, oddiha in spro-

stitve v tesnobnih in mračnih časih. K njemu so prihajale nekatere vidnejše osebnosti v tedanji Gorici, ki jih Vodopivec v svojih beležkah imenuje poimensko, kakor so bili Pepi (Jožko Bratuž), Rado (Rado Bednarik), Gigi (Lojze Bratuž), Polde (Kemperle), Juvančič, Domen (Peter Butkovič) in včasih tudi Emil Komel.

Tako občutje narave, ta srčna navezanost nanjo, ga je navajalo k izbiranju besedil o naravi, katerim je dodal svoje glasbenoumetniško občutje. Taka je »Na poljani«, krilata pesem večernega razpoloženja sredi poljan našega najbolj občutljivega pesnika za lepoto v naravi, Murna. In kakor je v naših najboljših ljudskih pesmi sredi narave človek s svojimi tegobami, veselji, žalostmi, tako je tu sredi prozorne pokrajine, toneče v mrak, človek s svojimi hrepenenji, s svojimi srčnimi vzgibi in svojimi večnimi problemi.

V drugi njegovi znani pesmi »O večerni uri«, je poudarjena želja po vse-slovanski slogi in pomoči, po kateri so v tesnobnih časih, ko je Vodopivec živel, hrepeneli mnogi Primorski Slovenci. Podobne sanje v vseslovansko vzajemnost in vero v rešitev po junaku, ki brodari po Volgi, odraža tudi Bratuževa »Kaj viharjev bi se bali«. Dve pesmi, vzrastli iz istega tesnobe

vzdušja, nagnjeni proti istemu vzhajajočemu soncu, vedno na novo porajajočega se upanja. Sem spada tudi »Vojnaci na poti«, uglasbena bolj na junaško struno: naša vojska bo nekoč črn oblak, »sovražni roj bo pač končan, z njim morda tudi mi!« Blizu je Jenkova Pobratimija, kjer pa je poleg junaškega čustva poudarjena tudi zvestoba do tovarišev, ki si bodo prisegli zvestobo in si v težki uri stali hrabro ob strani. Pesem je spadala v isto čustveno vzdušje kakor pesem »Hej Slovenci«, ki je sicer poljskega izvora, a smo si jo v tistem nesrečnem času povsem prisvojili in jo marsikje peli s svetim spoštovanjem, stoje in odkriti.

Vodopivec je živel sicer v stiku s političnim dogajanjem, toda v zatišju pred njim. Iz rodne Ročinja ga je življenjska usoda vodila v gimnazijo in v bogoslovje v Gorico, nato v službo v Kamnje in v Črniče v Vipavski dolini. Leta 1907 je bil premeščen v Kromberk pri Gorici, kjer je ostal do smrti leta 1952. Rekel sem v stiku z dogajanjem, kajti zapisoval si je tudi važnejše dogodke, ki so zadevali njegovo ožjo domovino, predvsem osebe, ki jih je poznal in imel rad. Tako je od blizu sledil tragični zgodbi zahrbtno in nasilno unorjenega prijatelja Lojzeta Bratuža, nezdravljivi boleznii in smrti

Slovenski tabor v Dobrodo: spevolgra Kovačev študent

prijatelja mentorja in organizatorja Jožka Bratuža, s pomočjo in na pobudo katerega je goriška Mohorjeva družba izdala tisto monumentalno delo, ki ga predstavljajo tri cerkvene pesmarice: Božji spevi (1929), Gospodov dan (1930) in Zdrava Marija (1933), ki jim je bil uradni urednik Vinko Vodopivec.

Od blizu je sledil vsem večjim političnim pretresom, saj kar ni zvedel od faranov, je zvedel od bolj prizadetih in informiranih prijateljev, ki so bili pogosto njegovi gostje, kakor je bil publicist in javni delavec Rado Bednarik, častnikar Polde Kemperle, teolog in kulturni delavec Ivo Juvančič, ing. Josip Rustja in drugi. Poslušal je redno radio in beležil v svojem dnevniku velike vojne dogodke, kakor Hitlerjev napad na Avstrijo, vojno napoved Anglije, Francije, vkorakanje sovjetskih čet na Poljsko. Vendar je živel nekoliko v zatišju, čemur je vzrok njegov miren in dobrodušen značaj, pa tudi bolj človeške krajevne oblasti. Bil je miren, dobrodušen, preprost, dovipen in je rad imel veselo družbo. Njegovo nagnjenje k smešni plati človeškega življenja dokazujejo tudi njegove beležke. Tako na primer piše o pesmi »Tu es Petrus«, za katero ga je naprosil ravnatelj goriškega bogoslovja Buttò v spremstvu takratnega dirigenta bogoslovnega zbora Mirka Fileja: »Tenorji gredo do H, basi pa tulijo kot nori na D-ju«; ali pa: »Elenchus Vincentii Vodopivcii«, »zložil en fajn marš«; skladba je »in gamba«; »zložil 4 preludije »ex duobus marshibus ultimis«.

Danes lahko občudujemo Vodopivca in njegove sodelavce, zlasti Komela, Lojzeta Bratuža, Laharnarja in že omenjenega organizatorja Jožka Bratuža, ki so v tistih težkih in nevarnih časih toliko naredili, napisali, priredili, zbrali, tiskali in izdali. Bil je upor proti nasilju, proti tistim, ki so skušali zatreči kar je bilo slovenskega. V tisti nesrečni dobi teptanja slovenskih pravic, je bil močan duh slovenstva, ki je rojeval slovensko besedo in pesem, se izražal v cerkvenem slikarstvu Toneta

Kralja, pel v cerkvah slovenske in latinske pesmi po slovenskem napevu, pel po kleteh, po zakotnih domovih in odmaknjenih zaselkih slovenske narodne in umetne pesmi. Med temi pa so se najpogosteje čule prav Vodopivčeve: Na poljani, Jaz bi rad rudečih rož, Mojo srčno kri škropite, Žabe, Vojaci na potu, zlasti pa Pobratimija in Ob večerni uri. To so pesmi z intimno človeško noto, pesmi človeških radosti in bolečin in pesmi, kjer skladatelj išče izhod iz tesnobe vsakdanjega strahu in dnevnih nevarnosti ter išče opore v drugačnih razmerah, v svetlejšem in bolj optimističnem svetu. Kljub vsemu pa je bil Vodopivčev čas kulturno in duhovno bogat. Pesmarice in zbirke pesmi, kjer je bil Vodopivec urednik, ali pa je pri njih sodeloval, so si sledile od leta 1920, pa do druge svetovne vojne.

Vinko Vodopivec je skladal mnogo in z veliko lahkoto. Mnogo njegovih skladb je natisnjenih, mnogo jih je v rokopisu in so, v kolikor se niso porazgubile, last zborovodij, organistov; ležijo v arhivih prosvetnih društev in krožkov. Znano je, da je pogosto prišel k njemu ta ali oni pevovodja, oziroma zborov zastopnik in ga prosil, naj napiše kaj primernega za to ali ono priložnost. Vedno je rad ugodil. Pisal je naglo. Večkrat je rekel prosilcu naj kar počaka. Tako se v njegovih zapiskih ponavljajo besede »Stante pede«, kar pomeni, da je skladbo napisal takoj in jo izročil naročniku.

Večina Vodopivčevih skladb je cerkvenih: zborovske pesmi, od katerih so nekatere postale znamenite, solistične pesmi in maše, predvsem na latinsko besedilo, kakor je bila tedaj praksa, pa tudi na slovensko, kakor je pesem na čast Svetogorski Kraljici, ki jo je leta 1920 poklonil krškemu škofu dr. Antonu Mahničju za njegovo sedemdesetletnico. Precej pa je tudi svetnih skladb, ki so bile delno izdane v Gorici, delno pa so »romale« v tujino: v Ljubljano, Celje, Maribor, Zagreb, Beograd in v druge manjše kraje. Mnogo skladb za

tamburaški orkester je poslal v Zagreb Vjekoslavu Mutaku. Koračnice, suite, pa na Ljubljanski radio.

Primerno je in prav, da se primorski Slovenci z današnjo proslavo poklonimo Vinku Vodopivcu, ob njegovi 25. obletnici smrti in 100. obletnici rojstva. Kajti Vinko Vodopivec je bil v obdobju med obema vojnama osrednja osebnost

na Goriškem. S svojo mnogovrstno in izredno bogato dejavnostjo je obogatil zakladnico slovenske cerkvene in svetne glasbe, ji dal pečat svoje dobe in značajne poteze Goriške, kjer se je rodil in živel. S svojo osebnostjo je hranil slovensko jesem, slovensko besedo in slovenskega duha v mračni dobi fašistične vladavine.

DRAGO ŠTOKA

Just Lavrenčič: 50 let organist

Na Katinari so letos poleti imeli dvojno slavje: župnik Albert Miklavec je obhajal 25-letnico mašniškega posvečenja, organist Just Lavrenčič pa 50, kar je prvič sedel za domače orgle. Dvojno slavje je bilo ganljivo in sila pomembno. Bilo je namreč v narodno mešani fari, ki ima še vedno slovenskega župnika in — kar je tudi važno — slovenskega organista. Ni imel še dvajset let, ko je »prevzel« orgle v katinarski cerkvi; danes se z naglimi koraki približuje 70. letu. Kaj vsega je videl in doživel v petdesetih letih orgljanja v domači cerkvi, bi bilo težko opisati. Mladostna leta, leta fašizma, vojne, povojne dobe... Pravzaprav lahko rečemo, da je eno celo življenje presedel za orglami: Bogu v čast in svojemu narodu v rast!

Menimo, da je prav, da se takih delavcev spominjamo v našem koledarju. Najbrž je še mnogo organistov, cerkvenih pevk in pevcev, ki so že pol stoletja na domačem koru. Njih delo je neprecenljive vrednosti, njih delo je žrtev; okoli jim ne priznava vedno, kar jim pritiče. Navadili smo se, da so nedeljo za nedeljo na koru, za orglami ali kot pevci, in pozabimo na čas in žrtve, ki jih ta posel od njih terja. Vaje, nastopi, mraz, vlaga: vse to zahteva nemajhnih žrtev. V letošnjem koledarju se bomo pogovorili z Justom Lavrenčičem, v prihodnjih letnikih bomo našim organistom in pevcem skušali posvetiti več pozornosti kot doslej in v ta namen vabimo bralce in prijatelje k sodelovanju.

Katinarskega organista Justa Lavrenčiča smo našli na njegovem domu; razgovor je postal kmalu domač in prijeten. Pa tudi zanimiv. Iz njega smo izluščili najbolj zanimive odtiske.

»Kako ste se odločili za ta poklic?«

»Pravzaprav to ni moj poklic, saj nisem nikdar mogel od tega živeti. Opravljal sem zato še druge poklice: kmečkega, zidarskega itd., da sem lahko preživel svojo številno družino. Glasbo sem imel od vedno rad. Zares pa se je začelo pri Pečarjevih, sosedih. Leli Pečar, sedaj Nakrst (gledališka igralka), mi je dajala prve nauke na pianinu. Pri njih je stanoval učitelj Karel Pahor, ki je več let poučeval na Katinari in je prav takrat končal izpite iz violine v Padovi. Pianino pri Pečarjevih je bil njegov. Tu je imel vaje učiteljski zbor, ki ga je vodil Srečko Kumar. Pianino me je silno zamikal in Leli me je vestno učila.«

»Ste se potem udeležili kakšnih tečajev?«

»Seveda, obiskoval sem najprej tečaj za povodje, ki so ga vodili Sonc, Fran Venturini, Milan Pertot in dr. Lavo Čermelj.«

»Je dr. Lavo Čermelj imel tudi glasbeno žilico?«

»Ne, on je le predaval. Bila je to res čudovita ekipa. Tečaja se nas je udeležilo veliko število, iz vseh krajev Tržaške. Pouk je bil vsako nedeljo dopoldne na Cirilmetodovi šoli pri Sv. Jakobu. Na vrsti je bila teorija, dirigiranje itd. Dr. Čermelj je predaval o organizaciji in upravljanju društev, ki so bila v tistem času praktično v vsaki vasi. Za učitelja klavirja pa mi je bil Stanko Malič, katerega sem se držal do zadnjega, to je vseh šest let. Z njim sem napredoval v klavirju in predelal harmonijo in ves kontrapunkt. Imam mnogo lepih spominov iz tistih časov: najbolj se pa spominjam mraza in lakote, kosilo in Katinara sta bila tako daleč od Sv. Jakoba! Seveda je bilo treba pešati!«

»Toda službo, oziroma posel organista na Katinari, kdaj ste začeli?«

Srebrnomašnik Albert Miklavec in na desni organist Just Lavrenčič

»Kmalu po tistem tečaju, to je majnika 1927. Mimogrede naj omenim, da je bila med mojimi predhodniki Tončka Cokova. Od takrat do danes sem zdrsal eno "pedaliero" in vse tipke obrabil. Živo se spominjam, kako je bilo prvič pri orglah: botra Irma Cok mi je s prstom kazala note kot otroku črke v prvem razredu. Po prvih negotovih in plahih korakih je stvar stekla in kaj hitro sva se ujela, zbor in jaz. Kmalu smo se naučili štiri latinske maše in seveda pesmi, ki so spdale zraven. Peli smo tudi posvetne pesmi, priredili kakšen izlet in družabni dan, toda vse prevečkrat smo morali bežati pred črnimi srajcami.«

»In od takrat ste tako rekoč priklenjeni na "četnarske" orgle?«

»Rekel bi, da. Vendar sem se že izpopolnjeval: vpisal sem se v orglarsko šolo pri Novem sv. Antonu v Trstu, kjer sem praktično začel znova. Posebno rad se spominjam prof. dr. Marušiča. Medtem sem si nabavil po nemajhnih težavah klavir, ki sem ga kupil v Lonjerju za 200 lir in sem ga uporabljal več desetletij za vaje, za nastope itd. Klavir je bil zlojživ in sem ga lahko za pust vlačil, oz. pod pazduho nosil v gostilno.

Tudi v Ricmanje sem ga nosil. Medtem sem napravil izpit iz harmonija. Ker so pedali naših orgel nekoliko drugače narejeni, sem moral dejansko vsak dan vaditi v cerkvi, navadno zgodaj zjutraj, potem ko sem odzvonil sveto jutro. Pomagal sem namreč bratu Nikotu pri mežnariji in sem sveto jutro odzvonil jaz, da mu ni bilo treba dvakrat na dan v cerkev. Za to delo sem od brata dobil 70 lir na leto. Sam sem si napolnil meh, hitro skočil na orgle in "pedaliral", dokler se ni izpraznil, nato skočil zopet k mehu, pa k orglam... Mlekarice iz Drage (ob 5^h in pol so bile navadno na Katinari) so pešale v mesto in se čudile in spraševale, kdo se more vicati v teh urah na orglah. Potem je prišlo gregorijansko petje. Čisto drugačen sistem kot naš. Učil nas je pok. prof. Tomè, ki je bil slep. Po začetnih težavah je stvar stekla, tako potem tudi harmonizacija gregorijanskih melodij. Kmalu — v III. in IV. letniku — sem brez težav harmoniziral na prvi pogled vsako melodijo.«

»Potem je prišel zaključni izpit?«

»Da. Zame so to bila leta trdega dela. Doma sem opravljal težka kmečka opravila, ves zbit in

truden bi šel najraje počivat, pa sem moral dol, seveda peš, k Sv. Antonu. Ko sem prišel v cerkev sv. Antona, mi je dal cerkovnik Piero (še danes se srečava po raznih osmicah) ključ od kora, kjer sem se na klopi lahko nekoliko oddahnil. Pred komisijo Sv. Cecilije iz Rima sem končno opravil izpit in prejel diplomo. Izpite sem opravil z odliko, diplomo pa je podpisalo pet profesorjev in tedanji škof Fogar. Imam jo seveda še shranjeno. Potem sem imel še usposobljenostni izpit. Svetovali so mi, naj bi svoj zbor naučil katero gregorijanskih melodij. Res sem cerkveni zbor vestno pripravil in neke nedelje smo jo kresali v Trst, k Novemu sv. Antonu v dvorano nad zakristijo. Tam je bilo mnogo duhovščine, višje in navadne, zapeli pa smo: Sv. Trojica, Vstop (Benedicta sit sancta Trinitas, Introitus) in dva dela Mavove maše (Missa in honorem Sancti Vincentii a Paulo), precej zahtevna maša. Šlo nam je dobro. Na koncu izpita smo po lastni iniciativi dodali še dve slovenski pesmi, in sicer »Zvonček, čuj večerni« in pa »Gledam jo« Vinka Vodopivca. Kdor se spominja tistih časov, bo vedel, kako predrzni smo bili. Slovenska pesem v mestni cerkvi leta 1935, to smo bili res pogumni! Nastala je grobna tišina, vendar si ni nihče upal kaj reči.»

»Koliko vas je od tedanjih pevcev še aktivnih?«

»Samo šest še: trije moški in tri ženske. Danes se vsi bližamo sedmim križem, takrat pa smo bili dvajsetletniki, godni za ženitev.«

»Izpitov ste se pa le rešili!«

»Kaj še! Leta 1932 sem napravil izpit iz harmonije na konservatoriju Tartini v Trstu (takrat je bil v ulici Carducci), tudi tokrat z odliko. Član komisije je bil tudi znani in priljubljeni Illersberg, že v letih takrat. Opremljen z različnimi diplomami, sem se počutil svobodnega. Po tolikih letih trdega študija sem dosegel svoj cilj. Toda kaj, ko mi vse diplome niso kaj dosti pomagale. Čas je bil nenaklonjen mlademu rodu in tako sem moral še naprej garati po njivah, da sem lahko preživel svojo družino, ki je rasla iz leta v leto. Dà, bili so res težki časi, vendar "mladostni jasnost in pogum" preskoči marsikako težavo. V tistih časih nam je cerkev nudila mnogo, tudi v razvedrilo. Družile so nas nedelje, prazniki, vaje, saj drugega razvedrila ni bilo. Mladine je bilo veliko in rada je pela. Bolj kot so naš narod teptali zunaj, bolj so se cerkve polnile. Na Katinari smo takrat imeli dober mešani zbor za cerkveno in posvetno petje ter moški zbor še

ALBERT MIKLAVEC

Prošnja srebrnomašnika

*Ker imam streho nad glavo,
naj ne pozabim na mnoge,
ki so še danes brez nje.
Moj neoguljeni plašč
naj me ne loči od vseh,
ki še trepetajo v mrazu.
Moj vsakdanji kruh
naj me ne nasiti tako,
da bi pozabil na vse,
ki danes za lakoto
še mladi umirajo.
Moj avtomobil
naj me ne sili
mimo vseh bolnih,
ki vdano trpijo
priklenjeni na posteljo
predolge bolezni...*

*Rad bi bil preprost
kot golob,
prozoren kot studenčnica,
ki izvira iz globin.
Rad bi bil delaven
kot mravlja,
odkrit kot čisto ogledalo,
zvest kot pes
na verigi samoodgovornosti,
prežet z ljubeznijo
do Tebe in do sočloveka.*

*Prosim Te za vse,
ki so lačni in žejni
resnice,
pravice,
svobode,
miru
in posebno ljubezni.*

*Rotim Te za vse,
ki so tako nesrečni,
da s solzami v očeh
iščejo nujno rešitev
svojih najtežjih vprašanj.
Prosim Te za delavce,
ki trdo delajo,
za skrbne očete,
za matere svete,
za našo mladino...*

*Pomagaj mi, o Bog,
da sam jim bom pomagal:
zanje Te prosim,
ker v srcu jih nosim
kot največji del
samega sebe.*

posebej, ki je pel v glavnem narodne pesmi. Jaz nisem hodil vedno po oštarijah, zato me je večkrat nadomestil Maks Spetič. Njegov konjiček pri dirigiranju so bile "Zabe". Kako so se ljudje po vaseh zabavali! Bili so res pridni pevci in tudi pivci, pa so ga znali tudi nesti! Ponavljam: znali so se pošteno veseliti in druge zabavati, pa vse v pravi meri in meji.»

»Kot organist ste se seveda srečali s škofi, ko so prišli na vizitacije. Kakšen vtis so vam pustili?«

»V času moje organistovske službe so bili trije nadpastirji: Fogar, Santin in sedaj Cocolin. Škof Fogar je bil zelo priljubljen, posebno med našim ljudstvom. Rad je prihajal na Katinaro k takratnemu župniku Leilerju in botra Irma Čok se je stalno hvalila, da mu je večkrat skuhalo kavo. V tistem času je umetnik Tone Kralj (njegova žena je risala angelčke) preslikal našo cerkev; takrat smo kupili tudi kip Matere božje, ki ga je škof Fogar blagoslovil. To je prišlo ljudstva od vseh krajev! Na koro je bilo tako vroče, da so nam postali trdo poštirkanji ovratniki mehki kot žepni robec. Kmalu nato je škof Fogar moral iti in časi so postajali vse mračnejši in vedno bolj žalostni...«

»Tudi župnikov ste poznali nič koliko, v teh petdesetih letih!«

»Seveda in med njimi je bilo nekaj plemenitih možakov; imela pa sva z bratom Ninčkom tudi opravka z bolj malo prijaznimi župniki in najino delo ne samo, da ni bilo pripoznano, ampak celo ponižana sva bila nemalokrat, kot delavca in kot človeka. Lep spomin mi je ostal na pok. g. Škarbarja: bil je pošten in duhovit. Spominjam se, da je bil tak revež tudi mežnar v Dragi, kot kruh dober možakar. Ne vem, če je še živ; bil je v zaporu Regina Coeli v Rimu, kot toliko naših nedolžnih ljudi. Njegov sin Danilo se je pri meni učil klavirja in je potem tudi orglal v cerkvi. Tedanji župnik v Dragi je bil po rodu Čeh. Ta je cerkovnika tako gnjavil, da je nekoč, menda po zornicah, mežnarju zavrela kri, pokazal je svoje kremplje, zobe in grd obraz in

šel proti župniku. Ta pa urno iz zakristije na dvorišče. Od takrat je imel pred župnikom mir: nič več ga ni mrcvaril.«

»Po vojni ste se zopet vrgli na delo.«

»In še kako! Preljuba svoboda nam je dala novega zagona, bili smo polni veselja, sreče, akoravno smo jedli močnik za kosilo in večerjo. Vrgli smo se na kulturno delo, ki ga ni manjkalo, bogme! Vse je hotelo peti, deklamirati, sodelovati, igrati. Vodil sem istočasno po sedem zborov, večjih in manjših. V Lonjerju mešan zbor, na Katinari cerkvenega, v Rocolu (pri Zajcu) mešan zbor, pri Bakotu v Rovtah mešan mladinski zbor "Zmaga" itd. Kako je bilo hudo hoditi ponoči, v temi, čez gmajno v Rocol! Čez dan težko delo (dobil sem delo na cesti), nato pa skoro vsak večer vaje! Vrstile so se vaje za vajo, nastopi za nastopom, na praznikih, manifestacijah, po radiu... Niti en dan v tednu nisem bil prost, da bi se odpočil. Delo, kultura, družina, pa revščina, po vojni smo bili večkrat bolj lačni kot v času vojne. Včasih se sprašujem, ali je bilo vredno toliko žrtev, saj so se ti kraji Rovte, Rocol, delno tudi Katinara, danes, po tridesetih letih, silno poitalijančili. Človeka ob tej misli res prime žalost. Pozneje sem vodil tudi zbor "Slavec" iz Ricmanj, menda poldrugo leto ali dve. Lepe spomine imam na zbor "Zmaga" iz Rovt. Sami mladi ljudje, duša zboru pa je bil prof. Pečenko, takrat še mlad študent. Nadomeščal me je tudi kot dirigent, ko so šli na izlete (polovica članov zbora se je kar med seboj poročila), kamor me ni vleklo, saj sem si tako želel biti ob nedeljah doma.«

»Danes vodite le cerkveni zbor?«

»Dà. Sedaj sem končno prost. Z zborom imam veselje, kljub nekaterim težavam. Je precej mladih v zboru, posebej je močno zastopan Lonjer. Včasih nastopamo tudi v javnosti, zadnja leta smo nastopili nekajkrat v Kulturnem domu v Trstu na reviji cerkvenih pevskih zborov.«

»Omenili ste, da je Katinara pravzaprav jezikovno mešana fara. Kako se to pozna v cerkvi?«

»Župnik ima za italijanski del prebivalstva nedeljsko mašo, pri kateri seveda orglam. Tako imava ob nedeljah kar tri maše. Upamo pa, da bo še dolgo ostala "četnarska" fara slovenska župnija. Seveda se gradijo nova stanovanja, v kratkem bo odprta velika bolnišnica, vse to razjeda slovensko bit v naši fari, vendar upamo, da bo še dolgo dolgo naša!«

Sodobnost zborovskega petja

Današnji čas je marsikje razvrednotil vrsto kulturnih in drugih dobrin, ki so nekoč igrale pomembno vlogo v duhovnem razvoju človeštva. Sem spadajo razne oblike kulturnega udejstvovanja in zlasti umetniškega ustvarjanja. Estetika in umetnostna kritika na splošno se sprašujeta, zakaj to. Marsikje gre za razvrednotenje, drugje pa spet za prevrednotenje. Zgodovina duha gre pač svojo pot. Ali pa ni morda v tem videti usode ptiča feniksa?

V okviru umetniškega delovanja zavzema posebno mesto glasba s svojimi neštetimi in raznolikimi načini javljanja in izraznimi govoricami. Med najstarejše glasbene govorice sodi gotovo človeški glas. V skupnosti se ta združuje v zborno petje; zato tudi zborovska glasba spada med najstarejše oblike glasbenega udejstvovanja. Cela vrsta glasbenih strokovnjakov, muzikologov, estotov in kritikov razpravlja o tem, ali je ta oblika glasbene dejavnosti še živa. Ne bomo se tu spuščali v akademske hipoteze ali dogmatične zaključke. Stvarnost naj kar sama spregovori.

S takimi mislimi se lahko večkrat človek spoprijema, ko spremlja kako večjo manifestacijo zborovskega petja. In prav v tem, da kaže taka prireditev svojo življenjskost, svojo aktualnost, svoj tudi socialni in človeški pomen lahko najdemo tudi odgovor na prej zastavljene dvome.

Ob vsakoletnih jesenskih prireditvah v Gorici je taka problematika kar posebno živa in sodobna. Seminarji o evropskem zborovskem petju in mednarodno tekmovanje pevskih zborov »Seghizzi« dajajo ves povod za nadaljnje razglabljanje o stvari. To pa zaenkrat prepuščamo drugim. Oglejmo si raje nekaj zanimivih plati teh goriških glasbenih prireditev.

Evropski seminar o zborovskem petju je v Gorici na vrsti že precej let, zrasel pa je nekako ob samem zborov-

skem tekmovanju. Na njem želijo strokavnjaki, skladatelji, zborovodje, kritiki, glasbeni zgodovinarji, muzikologi obravnavati umetniške in tehnične probleme s področja zborovskega petja in posebej zborovskega ustvarjanja. Nekaj let sem teče razprava o raznih večjih umetniških šolah in smereh v zborovskem ustvarjanju. Zadnja leta so npr. razpravljali o Palestrini, o motetu, o madrigalu in o umetni obdelavi ljudske glasbe. Tema letošnjega zborovanja je bilo skladateljsko delo dveh večjih renesančnih mojstrov dramatičnega madrigala, ki sta bila Carlo Gesualdo da Venosa ter Orazio Vecchi. Ob teh osrednjih osebnostih se je razvila zelo dognana, včasih morda še preveč akademska debata. Vsekakor sodimo, da so take pobude na teh študijskih zborovanjih zelo pozitivne, saj lahko osvetlijo marsikatero malo poznane točke s področja glasbenega ustvarjanja. Naj še dodamo, da je prav na teh seminarjih v zadnjih letih večkrat nastopil slovenski muzikolog prof. Hoefler iz Ljubljane.

Za širše občinstvo pa je gotovo večjega pomena samo zborovsko tekmovanje, ki se razvija po tem študijskem seminarju. Goriško pevsko tekmovanje »Seghizzi« si je že utrlo pot v širše mednarodne glasbene kroge in se zelo dobro afirmiralo.

Umetniška raven letošnjega pevskega tekmovanja je bila na zelo visoki ravni. Ne da bi se spuščali v podrobne oznake ali ocene, moramo tu vseeno omeniti nekaj res zavidljivih dosežkov. Prvo nagradi zbori — letonski moški zbor iz Rige, slovaški Komorni mešani zbor iz Bratislave in ženski zbor Cantori di Assisi — so nedvomno zaslužili svoje lovorike. Morda bi prav letonskemu zboru lahko pripisali prvo mesto v absolutnem merilu, saj je pokazal ne navadno obvladanje vokalne tehnike, nadvse prepričljivo interpretacijo tako

v klasičnem polifonskem kot v sodobnem glasbenem izražanju, izredno lahkoto in discipliniranost glasovnega materiala. To je bil letos gotovo višek celotnega tekmovanja. Bratislavski pevci so zelo častno odigrali svoje naloge, čeprav smo slišali pred leti iz Češkoslovaške boljše ansamble. Asiške pevke so zelo mehko in obenem odločno izrazito podale svoj repertoar ter dokazale, da so kos težkim nalogam.

Kako je bilo letos s slovensko udeležbo? Kar zadeva matično Slovenijo moramo zabeležiti nastop akademskega zbora iz Kranja, ki je kar častno predstavil slovensko zborovsko dejavnost (čeprav ni šlo za kak vrhunski zbor). Zelo slaba pa je bila prisotnost širšega jugoslovanskega področja, saj se je nastopajoči zagrebški zbor predstavil z izvedbo pod vsako dostojno kritiko.

Drugo vprašanje je slovenska zborovska udeležba iz zamejstva. Nujno bi bilo, da bi se vsako leto na tem mednarodnem tekmovanju predstavil vsaj

en dober ali boljši zamejski slovenski zbor. Letos je slovensko zamejstvo predstavljal moški zbor iz Doline. Ni bil kos polifonski preizkušnji, boljši je bil v folklori. Ob vsem tem bi se morali zamisliti vsi naši kulturni dejavniki. Se posebej bi pa bilo želeto, da bi tudi bil vedno prisoten vsaj po en slovenski goriški zbor, da bi tako predstavljal prav v Gorici na tem priznane pevskem forumu naše domače zборе. Vemo, da to ni lahko. Treba bi bilo najti neko rešitev, ki bi temu odgovarjala.

Glasbeni izraz je tisti, ki z lahkoto povezuje med seboj ljudi različnih jezikov in prepričanaj. Poskrbeti moramo, da bomo tudi mi Slovenci na tem polju stalno napredovali in tudi tujim udeležencem praktično dokazali, da smo narod pevcev in glasbe. V tem se ne smemo zapreti v slonokoščen stolp, pač pa moramo tudi s pesmijo pokazati, da je v nas kultura živa in stalno prisotna kot pravi življenjski sok.

M. J.

Ob desetletnici delovanja moškega zbora »FANTJE IZPOD GRMADE«

Decembra 1976 so člani moškega zbora »Fantje izpod Grmade« imeli v Devinu samostojen koncert ob desetletnici svojega nastopanja. Res kvaliteten nastop in veliko število ljubiteljev lepe pesmi, ki so napolnili dvorano, za to priložnost nekoliko majhno, v Motelu Agip, so bili dokaz priznanja nastopajočim pevcem in njihovim vodjama Ivo Kralju ter imena, ki so si ga pridobili pevci v desetletnem obdobju svojega delovanja.

Začelo se je v letu 1966, ko so se nekateri pevci zbirali pri Francetu Antoniču v Devinu. Bili so povečini iz Jamelj in Devina. Francetov sin Herman je začel z vajami in pritegnil v zbor Lojzeta Semoliča iz Sesljana in Ivota Kralja iz Slivnega.

Prvi javni nastop, ki sta ga skupno pripravili

la Herman Antonič in Ivo Kralj je bil 26. junija 1966 v Nabrežini. Zbor je takrat tudi prvič nastopil z imenom »Fantje izpod Grmade«, ker je zbral pevce od Jamelj do Slivnega. Takoj po prvem nastopu, ki je žel veliko pohvale in priznanja, je sprejel dirigentstvo Ivo Kralj. Skozi deset let vabi, zbira, kliče in vadi s pevci, ki prihajajo iz vseh vasi zahodnega Krasa ali bolje rečeno iz podnožja hriba Grmada.

Fantje izpod Grmade so že nastopali na skoro vseh domačih prireditvah, pri cerkvenih in civilnih slovesnostih kot tudi na raznih zborovskih revijah npr. na Cecilijanki, Primorska poje itd. Sodelovali so pri številnih prireditvah v našem zamejstvu, Trstu, Gorici, Vidmu, Benečiji in Kanalski dolini. Nastopali na radiu Trst A in radiu Koper, na raznih samostojnih koncertih in božičnih koncertih. Gostovali so v Sloveniji,

na Koroškem, Švici in Nemčiji. Ob desetletnici zboru je bil že 184. njihov nastop.

Moški pevski zbor Fantje izpod Grmade si prizadeva, da bi zbral mlade pevce in jih navdušil za slovensko pesem ter da bi poslušavcem

nudil lepoto slovenske narodne in umetne pesmi. Dvojna naloga, ki jo želi zbor izpeljati, je tudi prepričljiva priča o visokem poslanstvu, ki ga imajo Fantje izpod Grmade med našimi ljudmi v zamejstvu.

»Fantje izpod Grmade« na Vodopivčevi proslavi v Doberdolu junija 1977

ZORKO HAREJ

Prvič slovenski skladatelj v tržaškem občinskem gledališču „G. Verdi“

Prav je, da tudi koledar GMD, ki beleži važnejše dogodke, predvsem tiste, ki zadevajo slovensko narodnostno skupnost v Italiji, zabeleži dogodek, ki ima poleg umetniške in kulturne vrednosti tudi politični pomen. Prvič se je namreč zgodilo, odkar so 21. aprila 1801 odpri tržaško občinsko gledališče G. Verdi, da je bila v njegov redni program uvrščena opera Slovenca. Spregovoril bom o operi skladatelja Pavleta Merkúja, ki je v tem gledališču doživela krstno uprizoritev 19. novembra 1976. O njej so pisali po uprizoritvi in pred njo številni slovenski in italijanski časopisi in revije.

Opera je kompleksno delo, zgrajeno iz glasbe, besedila, scene, razvejane po potrebi v sli-

karstvo, kiparstvo, arhitekturo, iz kostumov ter premikov, gestikulacije in mimike nastopajočih, ki jih vsklaja in uravnava režiser. Tako popolno umetniško delo nujno odraža značilnosti kraja, kjer je delo nastalo, in ljudi z njihovimi stremljenji, naziranjji, občutji. V ambient, kjer je nastala Merkujeva opera, se stekata romanska in slovanska kultura; skozenj se pretakajo srednjeevropski duhovni tokovi. Trst je mesto sredozemskega sonca, slovanske širine in melanholije ter severnjaške urejenosti. Mesto Sveva, Slataperja, kjer se je mudil avtor Gorskega vijenca, kjer se je za vedno ustavil korak slovitega iskatelja homerskih mest Schliemann; mesto, kamor je iz bližnjega Devina rad prihajal Rilke,

kamor sta prihajala Levstik in Cankar, mesto Pahorja in Rebule, mesto Smareglie in Illersberga; mesto, kjer ima tudi slovenska glasba dolgo tradicijo. Tu je živel operni in operetni snovalec Viktor Parma, ljudski oblikovalec zbora in samospeva Hrabroslav Volarič, mojster zborovske pesmi Vasilij Mirk, avtor znamenitega Očenaša hlapca Jerneja Karol Pahor, tenkočutni tkalec otroške in mladinske pesmi Ivan Grbec, začetnik slovenskega ekspresionizma Marij Kogoj, nemiri iskalec človeških in življenjskih vrednot Ubald Vrabec; tu je na svoji kratki življenjski poti postal Mirko Filej; je živelo in delovalo za dolg ali kratek čas še več drugih glasbenikov.

Pred Merkušem so v Trstu že drugi pisali opere: Parma je napisal opere »Urh, grof celjski«, »Ksenija«, »Stara pesem«, »Zlatorog« in »Pavliha«, ki pa jo je dokončal Hrvat Ivo Muhvić; Mirko Polič operi »Mati Jugovičev« in »Deseti brat«; ricmanjski rojak Danilo Svara opere »Veronika Deseniška«, »Kleopatra« in »Slovo od mladosti«. Znamenite »Črne maske« po drami ruskega ekspresionista in simbolista L. N. Andrejeva so pa delo Marija Kogoja.

Uvrstil sem Kogoja na zadnje mesto nomenoma. Če iščemo namreč stičnih točk in sorodnih potez med Merkujevo in drugimi slovenskimi operami, jih bomo našli pri Kogoju bodisi v slogu bodisi pri izbiri teksta. »Pišem glasbo preko trideset let in na opero sem mislil vedno. Začel sem nekatere druge, končale so v košu... Operi, ki sem ju zavrzel, sta bili zame potrebna šola. Razumel sem, kako je treba pisati opero. In zdaj, ko me je prijatelj Giampaolo de Ferra zaprosil, da napišem opero za Verdijevo gledališče (najlepše, kar občuti umetnik je, da najde ljudi, ki vanj verujejo), sem se vrgel z vso vne- mo na delo...«

»Verujem v opero,« pravi Merkuš, »verujem v eno samo možnost, v pravljico.« In prva Merkujeva opera, »Kačji pastir«, je pravljica.

V članku v tržaškem tedniku Meridiano od 11.-18. 3. 1976, iz katerega sem navedel omenjene stavke, poroča Merkuš še o dolgem iskanju primerne pravljice pri znamenitih avtorjih tudi tega stoletja. Naposled je dobil odličan tekst. Pesnica Svetlana Makarovič je zanj napisala izvirno, moderno, a nadvse grenko pravljico. Pisal je, tako pravi dalje, nad eno leto kot obseden; nikoli da ni ni toliko delal in ustvarjal.

V pravljici Svetlane Makarovič je pravljичni element pomešan z realističnim. Sporočilo je

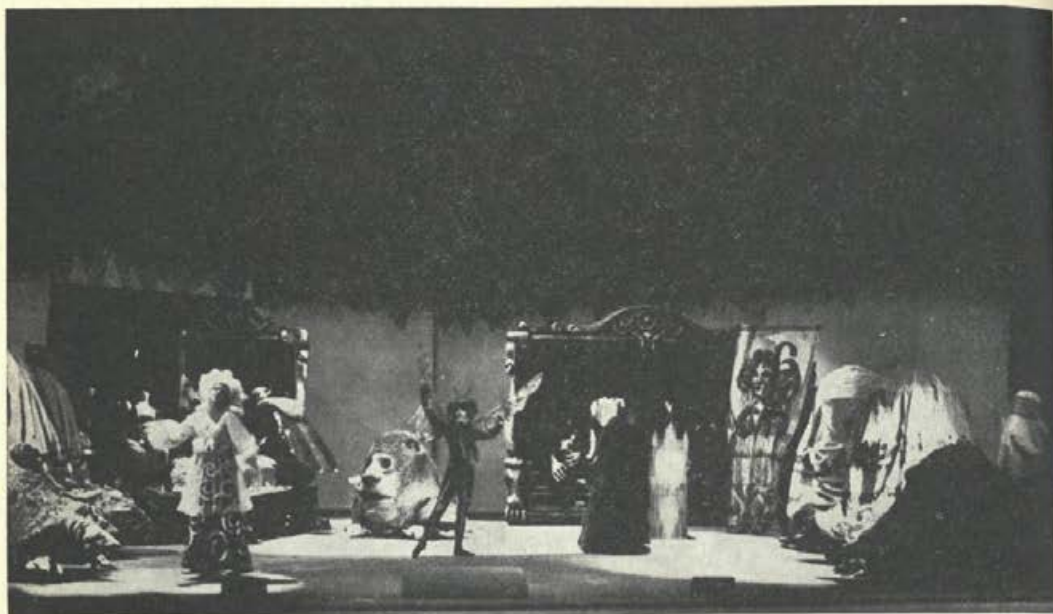
grenko in utelešeno v simbolih: poezija kot Kačji pastir, oblast kot Hrošč oklepnik, vsakdanje skrbi kot Teta miš, spomin kot Sonce. V njej so še drugi simboli, kakor prtički, luna, vrba žalujka, ki sodijo v precej običajno tkivo poezije Makarovičeve. V pravljici sta dve človeški bitji: Mrtvec in Mesečnica, on odtujen predstavnik človeške družbe, ona pa je z dotikom lune dobila občutek poezije. Njena emancipacija je kačji pastir, simbol poezije. Mesečnica in mrtvec sta mož in žena, »ki ju pesti,« kakor se bere v

Pavle Merkuš - avtor opere Kačji pastir

poročilo Boruta Loparnika v Opernih aktualnostih z dne 13. 12. 1976 v prvem programu Radia Ljubljana »groza odtujenosti, razčlovečenja in dvomov, nekje med resničnostjo in prividi. Ujeta v čas brez časa in svet brez prihodnosti se uničujeta in osvobajata, prepuščena sebi in obsojena, sama, brez pomoči.«

»Poetična vrednost teksta,« pravi Pavel Mihelčič v Delu (13. 11. 1976), »je prav v večplastnem odkrivanju človekove zavesti in podzavesti, v odkrivanju medsebojnih stikov dveh absurdnih oseb — živega Mrtveca in osveščujoče Mesečnice.«

Pravljina scena Klavdija Palčiča za Merkujevo opero

Navajam nekaj značilnih besednih zaporedij, da bo tekst bližji bralcu.

(Hrošč): Pri nas je vse določeno, vse prešteto, toda čas nam da spomin... in če se prav nič ne spomniš, potem, potem te ni več.

(Teta miš): Jaz sem te preštela, mislila si, da mi boš ušla, pa si se uštela! Imam te, našla sem te! — Zakaj pa misliš, da sem prišla? Kmalu bosta spet skupaj, kmalu. Potem pa lepa, mirna družinica, vse bo pospravljeno, nihče ne bo več premikal mojih lepih prtičkov, nihče ne bo mazal tal in polival vode po kopalnici. Kmalu, kmalu te preštejem, pa bo mir.

(Mrtec): In kdo je mrtev in kdo ni, in kdo živi in komu se samo zdi, da živi — kdo pa kaj ve, dekle? — Voda raztaplja svoj odmev, Kačji pastir, in ga nikoli ne raztopi, kajti pesem si... Sem, kar hočem biti, pesem sem in plešem se in časa nikoli ga ni bilo.

(Mesečnica): Nedelje, nedelje, te večne nedelje. Spet jo boš mahnil na nogometno tekmo, potem pa pil s tisto svojo bando, ki ni nič boljše od tebe... Ta svet privida, blodenj, sanj, ki spominja na Kafko in na dramo Španca Calderona »Življenje sen«, odraža boj človeškega duha, da uide iz življenjskega labirinta, iz tragične življenjske danosti. V njem je relativizem življenjskih vrednot, v njem se vnanja realnost odteguje

sočutenju s človekom, v njem je skrivnost trpljenja in smrti, človekova krhkost in beda pred neskončnostjo, slast po življenju in strah pred smrtjo.

Na taki tekstni predlogi je skladatelj stkal svoje umetniško sporočilo. Bogdan Pogačnik pravi v Delu (12. 11. 1976), da je Merkujeva glasbena govorica ekspresionizem in da se zadnjih deset let intenzivno ukvarja tudi z etnomuzikologijo. Zato skuša tudi sodobni glasbeni izraz povezati z ljudskimi slogovnimi značilnostmi. Pavel Mihelčič piše v Delu (23. 11. 1976), da je bila Merkujeva glasbena govorica vseskozi zelo čista, predvsem skrbno prečiščena v odnosu do protagonistov; Borut Loparnik je poročal 13. 12. 1976 na ljubljanskem radiu v rubriki Operne aktualnosti, da Merku govori brez velikih gest in gledališkega bobnanja, niti za hip ne stopi čez mejo domala komornega muziciranja; Mario Pasi v Corriere della Sera piše, da je Merkujeva glasba vzor fine, strogosti in suhe modernosti; Anita Tonello v Avvenimento 25. 9. 1916, da Merku uporablja rafinirano instrumentacijo, ki bi lahko izhajala iz francoske šole, a je vsekakor tuja balkanski ritmiki. Njegova glasba je bližja tisti, ki jo imenujemo »Dunajska šola« z nepričakovanimi razjasnitvami, izvirajočimi iz pažnje, ki jo avtor nudi ljudskemu napevu; Leonardo Pinzau-

ti poroča v Il resto del Carlino, da boljša poezija izhaja iz orkestralne barvitosti in domiselne povezave kratkih melodičnih intuicij; da bi z Merkujeve strani lahko prišlo do dobre opere, ko bi ne oviral tekst, kjer je čutiti pomanjkanje smisla za odrsko dogajanje zaradi pogostega, poetično neprepričljivega prehajanja iz domišljajskega v realen svet, iz sanjarjenja v nujnost sporočila, ki je v resnici nekoliko megleno in zaplenjeno. Značilno je še mnenje B. Pogačnika v že omenjenem listu: »In čeprav vsa surrealistična opera, tudi nastopi zbora, ki se pojavlja vselej v nekih skupinah in včasih s petjem golih tonov, deluje ves čas tako, da šokira in cefra, je vendar slavospev življenja. Pesem je, pa če jo poješ ali ne; življenje je, pa če ga živiš ali ne; lepota je, pa če jo gledaš ali ne...«

Še dva novince v operi sta soustvarjala predstavo Kačjega pastirja: Klavdij Palčič kot scenograf in kostumograf ter režiser Giorgio Pressburger. Kot si moremo predstavljati potrebuje Kačji pastir stalne posege za dejanji, da se more uresničiti pisana celovitost pravljичne zgodbe v njeni fizični in metafizični komponenti. V tem je bil Palčič izboren interpret operne vsebine. Carlo Milic je v kulturni rubriki Terza pagina Radia Trst dne 20. 11. 1976 poročal, da je Palčič našel vrsto rešitev presenetljive postavitvene vitalnosti, kakor je bila upodobitev sončnega prihoda ter napolnitev odra z mišmi in žuželkami; da je povsem utelesil kopico simbolov iz basenske zgodbe, s tem, da si je zamislil omare z zbori, mrtvaške odre z mumijami, samogibne stroje ter polno čudnih stvorov in pošasti.

Režiser Pressburger je kot dober strateg odmerjal ljudem in stvarjem čas in prostor ter dal vsakemu trenutku pravo mero, značaj in ritem. In to je priznanje temu v gledališču in v radiofoniji uveljavljenemu umetniku, ker je bila velika težava, kakor piše Giulio Groppi v Unità 21. 11. 1976, kako gledališko usposobiti skoraj sanjsko zgodbo, polno simbolov. Poleg tega je bil v stalni nevarnosti, kakor meni Loparnik, da mu statisti, slike, premiki in preobleke toliko zameglijo pogled, da se pravljичne prispedobe lahko zmalčijo v risanko. Morda sta s scenografom le preveč sprostita domišljivo v občasno škodo drugih opernih sestavin.

Opera je v splošnem naletela na ugoden odmev tudi v italijanskem javnem mnenju, tako pri številni publikli, ki je prihajala gledat predstavo, kot pri strokovni kritiki.

Podčrtati je treba še dejstvo, da so v istem

času v gledališču D. Rossetti uspešno uprizarjali dramtizacijo Cankarjeve povesti Martin Kačur, ki ji je dramtizator Fulvio Tomizza dal naslov »L'idealista«. Oba dogodka pomenita za Slovence odločen premik iz obrobja proti položaju, ki jim kot enakovradnim državljanom pripada po naravi in ustavi.

VERENA KORSIC

Ob 10-letnici moškega zbora „Mirko Filej“ iz Gorice

Pred desetimi leti se je zbrala skupina pevcev in predlagala, naj bi ustanovili moški zbor. Izoblikovala se je namreč želja, da bi poleg mešanega zbora »Lojze Bratuž« deloval v mestu samem še moški zbor. Misel je bila z navdušenjem sprejeta in tako je zbor začel s svojim delovanjem. Dirigent novega pevskega ansambla je postal Zdravko Klanjšček. Pot, ki jo je zbor prehodil, ni bila vedno lahka, saj je tovrstno delovanje vedno povezano tudi s težavami in žrtvami. Pevci se tega dobro zavedajo, zato so bili tembolj veseli mejnika, ki zaključuje že desetletno zgodovino zbora.

Zbor, pri katerem sodeluje okrog štirideset pevcev iz mesta in okolice, je svoj deseti jubilej praznoval s koncertom, ki ga je priredil v nedeljo 17. aprila 1977 v Katoliškem domu v Gorici. Čeprav je čudovit pomladni dan vabil v naravo, so se ljubitelji petja in prijatelji zbora v izredno velikem številu zbrali v prostorni dvorani, ki se je napolnila do zadnjega kottička. Želeli so podpreti prizadevanja tega pevskega ansambla, ki je doživel že lepe uspehe bodisi s samostojnimi koncerti kot z udeležbo na raznih glasbenih tekmovanjih (»Seghizzi« v Gorici, »Naša pesem« v Mariboru« itd.).

Pred koncertom je Viktor Prašnik kot član, ki poje v zboru že od njegove ustanovitve, prikazal razvoj, uspehe in tudi težave, ki vedno spremljajo pevske skupine. Za njim je spregovoril predsednik ZSKP dr. Kazimir Humar. Izluščil je predvsem nekaj dejstev, ki ob takem jubileju ne smejo neopazno mimo nas. Najprej se je ustavil ob liku Mirka Fileja. Po njem se zbor imenuje in ne samo slučajno. Vsi na Gorškem in še daleč naokrog poznajo vlogo, ki jo

Zbor »Mirko Filej« na jubilejnim koncertu v dvorani Katoliškega doma

je imel ta prerano umrli glasbenik za kulturno življenje naših krajev. Poleg skladateljskega dela, s katerim je obogatil slovensko, predvsem cerkveno literaturo, je bil znan tudi kot tenkočuten pedagog. Trud, ki ga je vložil v pedagoško dejavnost, še danes bogato rodi. Prav iz tega kroga je namreč izšel dirigent zbora Zdravko Klanjšček. Vztrajno se spopada s težavami, ki jih prinaša to, včasih nevaležno delo. Poleg zbora »Mirko Filej« vodi še mešani zbor Rupa-Peč in zbor Brda iz Krmina-Plešivega. Predsednik ZSKP je še posebej poudaril vlogo pevcev, brez katerih bi zbora sploh ne bilo. Omenil je njihovo požrtvovalnost, saj je med njimi že več družinskih očetov.

Veselju ob tem jubileju se je pridružil tudi goriški mešani zbor »Lojze Bratuž«, pevci moškega zbora Fantje izpod Grmade, uprava Katoliškega doma in SPZ iz Gorice. Tudi goriški župan Pasquale De Simone, ki je prisostvoval koncertu, je zboru čestital za delovanje in mu želel še nadaljnjih uspehov.

Program koncerta je bil sestavljen tako, da je prikazal prerez desetletnega delovanja zbora. Iz tega je bilo razvidno, da se zbor posveča predvsem narodni in umetni pesmi, čeprav občasno vključi v program tudi kako polifonsko skladbo.

Ob takem jubileju si človek zaželi, da bi čim

večkrat lahko doživel kaj podobnega. Vztrajnost in trdna vera v vrednote, ki jih hrani materin jezik morajo ostati svetla točka, proti kateri moramo usmerjati svoje moči. In pesem, ki je Slovence že v zgodovini spremljala v veselih in žalostnih trenutkih, nas bo še v bodoče povezovala in krepila v pravičnem boju za obstoj na našem izpostavljenem ozemlju.

ALEKSIJ JOZE MARKUŽA

JESENSKA IDILA

*Narava
polna
oranžno-zelenih,
rdeče-rumenih
pramenov.*

*Sonce
v zatonu
modro-rdečih,
srebrno-zelenih
valov.*

*Človek
ob poti
življenja
azurno-svetlih
temnih tokov.*

Openski ansambel »TAIMS«

NEKAJ DOSEDANJE ZGODOVINE

V decembru 1977 poteče osem let, kar se je skupina mladih fantov (Marjan Batič, Tone Trento, Marko Lupinc, Sergij Guštin in Blaž Zanj-kovič) zbrala v Finžgarjevem domu na Opčinah z namenom, da se povežejo v novo glasbeno skupino, to je, da ustanovijo svoj ansambel. Seveda je samo to bilo premalo, kajti brez glas-bil ni mogoče začeti s tovrstnim delom. Na pomoč jim je priskočila Slovenska prosveta iz Trsta, ki je velikodušno posodila ozvočenje. Začeli so z vajami vsak dan, kar je seveda izhajalo iz začetnega navdušenja, posebno še, ker je za božične praznike bila predvidena v Finžgarjevem domu prireditev, na kateri naj bi že nastopil nanovo ustanovljeni ansambel. In res so 28. decembra 1969 ti mladi fantje (srednja starost je bila 14 let) doživeli svoj krstni nastop z znano božično pesmijo Sveta noč. Tako je nastal An-sambel mladih Opencev (AMO).

Naslednje leto, 1970, se je ansambel preime-oval iz AMO v TAIMS. Ime je sestavljeno iz začetnic imen članov ansambla (T-Tone, A-Anica, I-Igor, M-Marko, S-Sergij). K ansamblu sta pristopila Igor Košuta (za klarinet) in Janez Beličič (za bas kitaro) ter pevcia Nadja Sosič in Aleš Lupinc. Od 11 nastopov, kolikor jih je an-

sambel imel, sta bila najpomembnejša dva: na-stop na prvem pokrajinskem tekmovanju v Trstu ter sodelovanje na Slovenskem taboru na Repentabru.

Zelo razvejano je bilo za ansambel TAIMS leto 1971. V svojo sredo je privabil skupino pevk: Barbaro Lapornik, Tanjo Rebula, Evelino Jeza, Anko Peterlin in Jasno Repinc. Dobil je tudi trobentača Jožeta Jurco. Med 11 nastopi so vse-kakor omembe vredni: nastop na 1. reviji Pesem mladih v Kulturnem domu v Trstu, nastop na 1. festivalu narodno-zabavne glasbe v Števerjanu, kjer je ansambel dobil drugo nagrado in je z Opensko polko Janeza Beličiča pokazal, da ima v svoji sredi obetajočega komponista. Na-stopil je tudi v Dutovljah in Krepljah.

V letu 1972 je ansambel še povečal svojo pevsko skupino s pristopom Tanje Čuk, Marine Castellani, Elizabete Starc, Mare Žerjal, Mirjam Levstik, Julijane Sosič in Suzane Sosič. Od de-vetih nastopov, ki jih je imel to leto, je bil vse-kakor velik dogodek nastop pred mikrofoni Ra-dia Trst A, ko je posnel svojo samostojno od-dajo. Sodeloval je na 2. zamejskem festivalu v Števerjanu in bil na svoje veliko presenečenje prištet med finaliste; tekmovalo je tisto leto 21 ansamblov. Zaigral je dve Maličevi kompoziciji

Ansambel TAIMS z Opčin pri Trstu

na besedilo Iga Grudna: Sinku in Pust. Prva je doživela navdušen odmev, kar dokazujejo mnogotere kasnejše izvedbe, in 1977 je bila kot skupna pesem na reviji Pesem mladih v Kulturnem domu v Trstu.

Ansambel TAIMS je znan po samostojnih koncertih in prav leto 1972 je začetek tega njeovega delovanja. Prvi koncert je imel v Ricmanjih pri Trstu.

Najbolj delovno leto tega ansambla v prvem petletju pa je vsekakor 1973, ko je imel kar 15 nastopov. Številno pevsko skupino sta nadomestila pevka Nadja Fabris in pevec Davorin Sinigoj. Za bas kitaro je v ansamblu prijel Boris Košuta, za trobento pa Evald Crevatin. Ansambel je sodeloval tudi na 3. zamejskem festivalu v Števerjanu, na katerem je bil vnovič prištet med finaliste. Zaigral je Maličevo pesem Jesen v goricah ter polko Janeza Beličiča Čez kraško gmajno.

Leto 1974 je potekalo v znamenju jubileja, kajti ansambel TAIMS je slavil petletnico obstoja. Med trinajstimi nastopi je gotovo pomembno sodelovanje na mednarodni reviji »La Scaletta 1974« v Rimu. Pri tej prireditvi je ansambel na lastni koži okusil, kaj pomeni biti Slovenec. Kajti po vseh uradnih napovedih bi bili poleg drugih nastopajočih morali predvajati na italijanski RTV tudi njegov nastop s Kovačičevim in Strniševim valčkom Prinesi mi rože. To se pa ni zgodilo. Pomembno je bilo za ansambel tudi sodelovanje na 4. zamejskem festivalu v Števerjanu. Tokrat se je namreč prvič predstavil s skladbama svojega člana Janeza Beličiča.

V letu 1975 je ansambel uvrstil med svoje nastope (16) snemanje na Radiu Trst A, sodelovanje na 3. slovenskem večeru v Krminu, samostojen koncert v Katoliškem domu v Gorici ter sodelovanje na 5. zamejskem festivalu v Števerjanu z melodijama Marka Lupinca in Janeza Beličiča. V tem drugem petletju se je ansambel TAIMS vse bolj usmerjal v pretežno domačo narodno zabavno glasbo in to je v letu 1976 s samostojnimi koncerti tudi dokazal. Predvsem pa je to potrdil na 6. zamejskem festivalu v Števerjanu, ko je dobil nagrado za najboljše besedilo (Franc Pohajač) ter nagrado za najboljši duet Nadje Fabris in Borisa Košute. Tudi na tem festivalu je ansambel nastopil s skladbama Lupinca in Beličiča. Med pomembnejše nastope, ki jih je bilo 11, spada vsekakor solidarnostni koncert ob znanem boju za uvedbo tečaja slovenskega jezika v Ukvah.

Prišli smo tako do 1977. leta; ansambel TAIMS končuje osmo leto življenja, ki pomeni zanj razmah na vseh področjih. Nastopil je na številnih ljudskih prireditvah (šagrah) in do oktobra imel 22 nastopov. Da se ansambel počasi približuje svojemu lastnemu stilu na področju narodno zabavne glasbe, je priznanje, ki ga je dosegel na 7. festivalu v Števerjanu. Dobil je namreč drugo nagrado za najboljšo melodijo, ki jo je sestavil Janez Beličič. Ansambel se je tedaj predstavil tudi v prikupnih nošah, ki jih je z veliko zavzetostjo naredil domači krojač Emil Grgič. Vse nastope je vodil in dirigiral Franc Pohajač.

To je nekaj bežnih podatkov o ansamblu TAIMS, za čigar številnimi nastopi moramo videti tudi brezštevilne ure vaj, sestankov, pa tudi težave in žrtve. Brez tega si ne moremo misliti pač nobenega skupnega dela. Sedanjim članom ansambla TAIMS: pevki Nadji Fabris, pevcu Borisu Košuti, harmonikarju Janezu Beličiču, trobentaču Evaldu Crevatinu, klarinetistu Igorju Košuti ter Petru Filipčiču in Jožkotu Terčonu, prvi igra bas kitaro in drugi spremljevalno kitaro — želimo, da bi pogumno nadaljevali delo na širokem polju narodno zabavne glasbe ter jo skušali bogatiti s svojim lastnim stilom.

Z. H.

Novi obraz Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu (ZCPZ)

O zunanjih izrazih Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu, o njenih skupinskih in posameznih nastopih, so pisali časopisi in revije, a niso pisali in ne pišejo o notranjem delu, ki zadeva duhovno vsebino organizacije. Napisal sem ta članek, da osvetlim založniško in izdajateljsko dejavnost Zveze, njena prizadevanja, da dobi nov, sodobnejši izraz sedanji cerkveni pesmi in ovrednoti neznane, neobjavljene in pozabljene nesmi iz preteklosti.

ZCPZ v Trstu si je začela prizadevati kmalu po nastanku (17. 3. 1963), da najde novo vsebino in obliko cerkveni ter podrejeno tudi svetni pesmi, ki bi bili izraz sedanjega človeka z njegovimi zanimanji, njegovo miselnostjo, življenjem, v skladu s slovensko glasbeno in literarno tradicijo in, kar zadeva cerkveno glasbo, s smerni-

cam, ki so bile nakazane na drugem vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru ter z navodilom o glasbi, ki ga je 5. marca 1966 izdal Pavel VI.

ZCPZ je v luči tega prizadevanja septembra 1967 razpisala natečaj za izvorno božično pesem. Natečaja se je udeležilo sedem zamejskih avtorjev. Njegov izid je na reviji pevskih zborov v Marijinem domu v Rojanu 3. decembra 1967 razglasil član ocenjevalne komisije Matija Tomc. Nagrade so dobili: Stane Malič za pesem Božično pričakovanje na besedilo Ljubke Šorli, Ubald Vrabec za pesem Bila je noč na besedilo Vinka Beličiča in Aleksander Vodopivec za pesem Otrok v božični noči na besedilo Aleksija Pregarca.

Nadaljnji sad tega prizadevanja je bila zbirka božičnih pesmi, ki jo je Zveza izdala in so ji prireditelji nadeli naslov »Sveta noč«, ker je prav leta 1968, ko je zbirka izšla, potekala 150-letnica nastanka slovite Gruberjeve pesmi. Zbirka — tako beremo v njenem uvodu — obsega deset skladb, ki so nastale zadnja leta. Sestero izmed njih je doživelo praižvedbo na božičnem koncertu, ki ga vsako leto prireja ZCPZ v osrednji tržaški cerkvi Novega sv. Antona in ga izvajajo združeni zbori. V zbirki so tudi vse tri pesmi, nagrajene na omenjenem natečaju. Sedem pesmi je novih, tri so priredbe ljudskih. Pisane so za mešan zbor, solo in orgle. (December 1968)

Na začetku 1960 je Zveza izdala Četrto slovensko mašo za mešan zbor in orgle Staneta Maliča.

25. aprila 1970 je Zveza priredila v Slomškovem domu v Bazovici srečanje glasbenikov, pešnikov in duhovnikov, ki so zastopali našo deželo, Koroško in Slovenijo. Razmišljali in razpravljali so, kakšna bodi sedanja slovenska cerkvena vokalna glasba, kakšno besedilo; ali je primerno uporabljati starejše in stare skladbe ali jih popraviti in spremeniti oblikovno, vsebinsko ali obojestransko. Prisotnih je bilo 60 oseb. Delovni spored je obsegal referat dr. Marjana Smolika »Cerkvena glasba pri maši v luči zadnjega koncila« ter koreferate »Vsebina novih liturgičnih besedil« Lojzeta Rozmana, »Oblika in slog novih liturgičnih besedil« Vinka Beličiča ter »Naša cerkvena pesem danes in včeraj« Zorka Hareja. V dopoldanskih urah so bila predavanja s splošno razpravo, pripombami in dopolnili, popoldne pa razgovori o referatih, ločeno po strokovnih skupinah, in nazadnje sklepna seja s poročili, predlogi in sklepi, ki so jih po predstavnikih podale posamezne skupine.

Naslednji ukrep v smeri uredničenja načrta Zveze je bil sestanek s pesniki, ki naj bi poskrbeli za nova besedila. V Bazovici so mogli ugotoviti, tudi zaradi pičle udeležbe, da je pri nas lažje dobiti skladatelje kot pesnike, ker je težko pisati na dano temo ali ker je liturgično snov lažje obravnavati z razumom kot s čustvom in fantazijo, ki sta potrebni za ustvaritev umetniškega dela.

Zveza je mogla izdati marca in aprila 1974 zbirko mašnih pesmi Stanka Janežiča, ki jih je uglasbil Stane Malič in jim dal naslov »Gospodov dan« ter »Mašo št. 5« Ubalda Vrabca na besedilo Zore Saksida, kjer vsaki mašni pesmi (vstopni, darovanjski, obhajilni, poobhajilni in sklepni), ki jo zapoje zbor, odgovori ljudstvo z enoglasnim petjem.

Zveza je dala napisati in marca 1971 razmnožiti mašne vzklike, ki so jih prispevali Silvo Mihelič, Stane Malič, Zorko Harej in Janko Ban.

Zveza se je vedno zanimala tudi za slovensko glasbeno preteklost in priporočala zborovodjem in sploh glasbenikom, naj iščejo po knjižnicah in arhivih, v starejših in novejših zbirkah skladbe, ki še niso bile objavljene, izvedene ali pa so bile po krivici arhivirane. Vsaka je izraz časa, v katerem je nastala, miselnosti in čustvovanja avtorja, ki jo je spisal, literarnih in glasbenih smeri in dosežkov. Vse novejše in starejše skladbe so lahko dobre in lepe ter manj lepe, če nam gre za umetniško vrednost in ne za modo, ki se spreminja kakor obleka in noša. V vseh slovenskih pesmih je naša zgodovina, naš jezik, naš odnos do kraja, razmer in sveta, naši običaji in naša človeška usoda.

Zveza je tako decembra 1974 izdala »Ljudske nabožne«, to je zbirko 47 slovenskih ljudskih nabožnih pesmi. V uvodu beremo o nastanku zbirke in da je Zveza sklenila natisniti omenjeno zbirko, da ohrani priredbe nekaterih redkih ljudskih napevov in dá zborom na razpolago pesmi, ki jih bodo mogli s pridom uporabiti za razne praznike. Važna je ta zbirka tudi v besednem in glasbenem izrazu, kot dokument naše pobožnosti v prejšnjih časih.

Za 70-letnico skladatelja, pedagoga in dirigenta Staneta Maliča je Zveza pripravila in februarja 1975 izdala zbirko njegovih »Zborov in samospenov«. V zbirki je 16 skladb, razdeljenih v mešane (umetne in priredbe ljudskih), moške, mladinske zборе ter samospene v zaporedju časovnega nastanka.

Maja 1976 je Zveza skupno z založbo Pastir-

ček izdala »Pastirčkovo pesem«. Tak je namreč naslov rubrike otroškega mesečnika Pastirčka, v katerem so pet let izhajale pesmi, ki sta jih pisala Zorko Harej in Pavle Merku. Tudi večina besedil je nova. Uredništvo Pastirčka in ZCPZ sta se odločila, da dašta na razpolago bralcem Pastirčka in vsem, ki jih zanima, zbirko vseh teh pesmi. Pesmi je 52 in si slede po letnih časih, za katere so bile napisane.

Novembra 1976 je Zveza izdala »Ljudske na-

peve«, to je zbirko 13 napevov, nastalih v različnih krajih in časih, ki jih je za mešan zbor harmoniziral ali priredil Ubald Vrabc. Pesmi so po glasbeni strani ljudskega izvora, po besedilu v večji meri ljudske, v manjši umetne.

Zabeležil sem podatke o dejavnosti ZCPZ v Trstu od njenega nastanka do danes, dokler so dogodki živi in sveži, da bodo ti in glasbene zbirke, na katere se nanašajo, na voljo tistim, ki se zanje zanimajo.

Udeleženci pevskega tečaja Zveze cerkvenih pevskih zborov s Tržaškega v Moravskih toplicah

MARILKA KORSIČ

Kulturno življenje na Goriškem 1976-77

Za kulturno rast slovenskega človeka v Gorici skrbita Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosvetna zveza. Velikokrat sem se zamislila, ali sta res potrebni ti dve veliki organizaciji, saj tu ne gre za politiko, vero ali svetovne nazore ampak za kulturo. Sicer pa že sama beseda kultura je precej izrabljena in zlorabljena. O njenem pomenu bi morali večkrat razmišljati tudi naši prosvetarji.

Kultura je nekaj več kot veselica zaradi veselice, petje zaradi zabave ali več kot poznanje dogodkov; je zmožnost povezovanja teh slednjih v celoto in znanje, ki omogoča pravo in integralno vzgojo duha. Z njo skuša človek realizirati svojo naravo. Kultura tudi ni zgolj teoretsko zna-

nje, ampak pomeni obogatitev in razvoj celega človeka, tudi iz moralne in čustvene strani. Zato je potrebno, da se kristjani odražajo v kulturi, ki je njim lastna, odprti Absolutnemu. To pa seveda ne predstavlja ovire za sodelovanje z rojaki z drugim svetovnim nazorom. Dialog je možen in odvisen predvsem od dobre volje obeh partnerjev.

Kot že prejšnja leta je tudi v sezoni 1976-77 ZSKP sodelovala s Stalnim slovenskim gledališčem iz Trsta in SPZ iz Gorice pri pripravi na gledališko sezono. Dve predstavi in sicer gostovanji mariborskega in novogoriškega gledališča sta bili v dvorani Katoliškega doma. Prav tako je bilo pozitivno sodelovanje s SPZ iz Gorice in

Glasbeno matico iz Trsta v sestavi glasbenih večerov. Te pobude so pomenile tudi stik z domovino, ki se je pokazal tudi na reviji Primorska poje, na kateri so nastopili tudi zbori, vključeni v ZSKP. Za reševanje problemov naše skupnosti so člani ZSKP zastopani v občinski konzulti za slovenska vprašanja. Dve naši društvi sta sodelovali s skupino »Comunione e Liberazione« ter »Movimento Popolare« pri dveh praznikih, ki sta skušala ponuditi drobec slovenske kulture našim sosedom.

Prav tako je ZSKP zavzeto sledila dogodkom, ki so ogrozili bitnost slovenskega človeka ob ukinitvi pouka slovenščine v Ukvah. Pokazala je solidarnost z rojaki, ki jih je prizadel potres in s Korošci, ki se borijo za svoj obstoj. Posegla je tudi v boj za obrambo štandreške zemlje pri načrtovanju novega avtoporta.

V sezoni 1976-77 je bila v režiji Zveze samo ena prireditev in sicer revija pevskih zborov Cecilijanka, na kateri je nastopilo 16 zborov s skupno nad 350 pevci. Program je snemal tudi Radio Trst A in televizijska agencija Alpe-Adria. Druge pobude, ki jih je dala Zveza, so realizirala izmenoma posamezna društva in to je vplivalo pozitivno, saj se je aktivno delovanje v društvih v sezoni zelo povečalo. Delo je postalo bolj smotno in urejeno posebno zaradi skupin, ki stalno vadijo. Glasbena šola, ki je postala samostojen organ, deluje v Štandrežu, Doberdoba in Gorici s pomočjo tamkajšnjih društev, obiskuje pa jo 83 gojencev.

V Štandrežu stalno vadi dramska skupina pod

vodstvom režiserke Mire Štrukljeve in z uspehom nastopa po domačih odrih na Primorskem, v Sloveniji in na Koroškem. V okviru dramske dejavnosti je bil v Štandrežu tudi tečaj za dikcijo. Igralci iz Štandreža so nam letos pokazali Collaltovo komedijo Beneški trojčki. Z Nušičevo komedijo Sumljiva oseba, ki so jo naštudirali v pretekli sezoni, so se udeležili natečaja Mladi oder in prejeli lepa priznanja ter področnega srečanja gledaliških skupin, ki ga prireja Združenje gledaliških skupin Slovenije.

Tudi društvo Hrast iz Doberdoba goji mladinsko dramsko skupino, ki prilično nastopa z izvirnimi deli domače avtorice. Iz poročila, ki ga je društvo Hrast podalo na rednem občnem zboru Zveze, je bilo razvidno, da je bilo delovanje vsestransko zelo razgibano, zlasti ker se je v društvo vključilo veliko mladine.

V skupine, ki redno vadijo, spadajo seveda pevski zbori, predvsem goriška zbor »Lojze Bratuž« in »Mirko Filej«, ki vadita od oktobra do junija, ter števerjanska ansambla »Veseli Števerjanci« in ansambel Lojzeta Hledeta, ki je pred kratkim praznoval desetletnico ustanovitve. V Katoliškem domu je bil tudi v pretekli sezoni plesni tečaj, ki ga je za mladino organiziralo akademsko društvo SKAD.

Vrstila so se tudi daljša gostovanja domačih skupin. Tako je zbor L. Bratuž z uspehom nastopil 4. januarja v cerkvi Saint Medard v Parizu na povabilo Slovenske misije, ki jo vodi g. Čretnik. Ansambel Veseli Števerjanci je nastopil 24. aprila pred rimskimi Slovenci, zbor Mirko Filej

Dramska skupina prosvetnega društva »Štandrež«. Prizor iz komedije Beneški trojčki (Majda Paulin, Jordan Mučič in Božidar Tabaj).

pa je šel v Milan, kjer je 22. maja nastopil s samostojnim koncertom na povabilo slovenske veske skupine in 23. oktobra v Svečah na Koroškem na proslavi 80-letnice umetnika Goršeta. Ansambel Lojzeta Hledeta iz Števerjana in mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba sta bila prav tako 23. oktobra gost v Karlovcu, da sta tako vrnila obisk Karlovčanov v Gorici.

Ce je bila sezona 1975-76 posvečena Ivanu Cankarju, je letošnja potekala ob spominu na štiridesetletnico mučeniške smrti Lojzeta Bratuža. Proslave so bile v Podgori, Doberdodu, Gorici in Trstu.

Za glasbeno dejavnost je v mestu predvsem skrbelo goriško društvo, ki je pripravilo gostovanja priznanih glasbenikov kot mehiškega organista Francisca Fernandez, organista Huberta Berganta iz Nove Gorice in Akademskega baročnega kvarteta iz Ljubljane. V Števerjanu pa je na povabilo domačega društva »F. B. Sedej« nastopil Simfonični orkester iz Nove Gorice. Za svoj jubilej-desetletnico je zbor Mirko Filej nastopil 17. aprila v Katoliškem domu s samostojnim koncertom.

Po vaseh so bili tudi vsakoletni domači pravniki in sicer v Doberdodu, Rupi, Pevmi, Podgori in Štandrežu, na katerih so se vrstili številni zbori in ansambli. Vsakoletno mednarodno tekmovanje narodno zabavne glasbe je bilo tudi letos v Števerjanu v Formentinijevem parku. Prijavilo se je 21 ansamblov iz Nemčije, Avstrije, Italije in Jugoslavije. Sploh so se v Števerjanu

»specializirali« za tovrstno glasbo, saj delujeta v okviru društva »F. B. Sedej« tudi dva ansambla: Veseli Števerjanci in ansambel Lojzeta Hledeta, ki sta skupno imela preko 20 nastopov. V Števerjanu so se poskusili tudi v radijskih oddajah, saj so imeli vsako nedeljo program na valovih »Radio Gorizia«.

Združenje cerkvenih pevskih zborov - Gorica je pripravilo tradicionalno božičnico v goriški stolnici in malo Cecilijanko — mladinsko revijo. Med prireditve, ki so že tradicionalne, moramo vključiti tudi vsakoletne mladinske študijske dneve v Žabnicah, ki so bili posvečeni gledališki umetnosti posebno še, ker Zveza sodeluje s tržaškim Stalnim gledališčem.

Da bi bilo naše delo še bolj uspešno in povezano z delom naših tržaških rojakov, smo začutili potrebo po skupni organizaciji. Tako je bil ustanovljen Svet slovenskih organizacij (SSO), za predsednika pa je bil izbran dr. Damjan Paulin. Sad te novo ustanovljene organizacije je bil Slovenski tabor, ki se je odvijal v Doberdodu 18. in 19. junija ob obletnicah Vodopivčevega rojstva in smrti.

Zborovski, glasbeni in dramski dejavnosti v društvih se pridružujejo še kulturni večeri, športna dejavnost, ki jo društva goje v svojem okviru ter skavtske organizacije, ki so ponekod zelo tesno povezane z društvnim življenjem.

To je le bežen pregled delovanja naših ljudi, ki se v organizacijah lahko srečujejo in v skupnih izkušnjah zorijo in bogatijo svojo osebnost.

Člani domačega društva »Hrast« v Doberdodu

Prosvetna dejavnost na Tržaškem sezona 1976-1977

Slovenska prosveta, ki v Trstu opravlja že vsa povojna leta vlogo koordinatorja in pobudnika številnih osrednjih manifestacij Slovencev krščanskega svetovnega nazora, bi to svojo vlogo lahko prav gotovo okrepila, ko bi razpolagala z večjimi finančnimi sredstvi in ko bi se okrog nje tesneje združila vsa krajevna društva in domovi, ki delujejo v njenem okviru. Vloga Slovenske prosvete bi gotovo imela večjo težo in večjo veljavo, če bi ta osrednja prosvetna organizacija včlanjenim društvom lahko nudila več uslug in podpore. Tako pa je vse odvisno od dobre volje in požrtvovalnosti posameznikov in posameznih skupin. V takih pogojih gotovo ni mogoče računati na večji razmah in dejavnost Slovenske prosvete in njenih članic.

Vendar se to stanje iz leta v leto izboljšuje. Slovenska prosveta je končno prišla do svojega osrednjega sedeža v centru mesta, kjer se danes snuje in kuje kultura, ki v Trstu in na Tržaškem nosi krščanski predznak. Sedež, ki žal zaenkrat še ne razpolaga z uradnikom, nudi svoje prostore številnim včlanjenim in nečlanjenim kulturnim ustanovam in društvom, ki operirajo v središču mesta. Pred kratkim je lastništvo nad celotnim prvim nadstropjem v ulici Donizetti 3 prevzela zadruga Slovenski dom, s čimer je bilo urejeno lastništvo prostorov. Ta korak je bil združen z velikimi finančnimi naporji, ki so jih trenutno prevzeli nase člani sami. Stanje pa je nevzdržno in bi ga bilo treba sanirati z darovi ali s kako podporo iz javnih sredstev. Nepravilno je namreč, da so šli vsi domovi, ki jih je fašistična oblast zaplenila in so bili po vojni vrnjeni Slovincem, edinole v roke ljudi in ustanov marksističnega svetovnega nazora, medtem ko moramo katoličani že vsa povojna leta sami graditi svoje domove skoraj brez vsake podpore.

SLOVENSKA PROSVETA

Kot po navadi ne bomo v tem pregledu omenjali vseh prireditvev, ki so jih pripravila posamezna včlanjena društva. Omejili se bomo samo na nekatere in še to v glavnem na tiste, ki so imele širši odmev, ki so bile torej namenjene

širšemu občinstvu in so imele večjo kulturno težo in vrednost.

Slovenska prosveta je skupaj s Prosvetno zvezo tudi za leto 1967 pripravila običajno skupno Prešernovo proslavo. Poleg te pa je SP pripravila na osrednjem sedežu še svojo proslavo, pri kateri je sodeloval zbor Lojze Bratuž iz Gorice. Radijski oder je izvajal Mirka Mahničič Krst pri Savici, govor je imel predsednik SSO Damjan Paulin. Na tej proslavi so podelili nagrade Mladike za najboljšo novelo in priznanja Mladi oder amaterskim odrom, ki so se potrudili v pretekli sezoni in z uspehom pripravili kako predstavo. Proslava je bila 14. februarja.

Na sedežu v ulici Donizetti so 13. junija odkrili doprsni kip rajnemu prof. Jožetu Peterlinu, delo akademskega kiparja Franceta Goršeta. Ob tej priložnosti je bila tudi svečana prireditev, pri kateri so sodelovali recitatorji Slovenskega odra in mešani zbor Slovenske prosvete iz Mačkollj. Govoril je pesnik prof. Vinko Beličič.

Največji napor pa je Slovenska prosveta skupaj z Zvezo slovenske katoliške prosvete v Gorici vložila v pripravo tabora ob stoletnici rojstva in 25-letnici smrti primorskega skladatelja Vinka Vodopivca. Tabor je bil v soboto 18. in nedeljo 19. junija. O tej prireditvi je govora v posebnem članku tega koledarja.

MLADI ODER

Čeprav je tradicija amaterskih odrov na Primorskem kakor na Slovenskem sploh zelo živa, je treba priznati, da je zadnje čase zanimanje za to zvrst amaterskega delovanja nekoliko uplahnelo in da zaostaja za dejavnostjo naših pevskih zborov. SP iz Trsta in ZSKP iz Gorice se zato že nekaj let trudita, da bi ljubezen do amaterskega gledališča na novo oživili. V ta namen že nekaj let razpisujeta nagradno tekmovanje »Mladi oder«. V resnici gre v tem primeru za tekmovanje v pravem pomenu besede. Vsako leto obe organizaciji podeljujeta samo priznanja skupinam in posameznikom, ki so se posebno potrudili in jih komisija predlaga za nagrado. Lani so priznanja »Mladi oder« prejeli Egon

Stana Kopitar-Oficija
prejema čestitke
ob podelitvi nagrade
»Mladi oder« za njeno
življenjsko delo

Stoka, Damjan Paulin, Mira Štrukljeva, Magda Lupinova, Karlo Glavič in Stana Kopitar-Oficija. Igralki in režiserki Stani Kopitar je bilo priznanje podeljeno za njeno dolgoletno delo pri amaterskih odrih in za življenjsko delo na tem področju sploh.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAZENECV

DSI predstavlja eno glavnih kulturnih žarišč v središču mesta. Poleg družabnosti in prosvetnih večerov, ki jih pripravlja za člane in prijatelje, opravlja društvo tudi drugačno in višje poslanstvo: po svojih močeh skuša slediti vsem področjem kulturnega, socialnega in političnega življenja slovenske narodne skupnosti v Italiji, zato je problematika, ki jo društvo na svojih večerih obravnava, zelo raznolika in zanimiva. Predavanja in okrogle mize so se v pretekli sezoni dotikala npr. tako mešanih zakonov kot verskega življenja na Tržaškem, krize javnih uprav in Slovenskega gledališča v Trstu, zgodovine in reforme tržaškega radia in podobno. Iz kronike društva povzemamo sledeči pregled nekaterih važnejših večerov:

Reforma RAI in radio Trst A (dr. Emidij Susič, Stojan Spetič, Jurij Slama in dr. Danilo Sedmak, 18. oktobra 1976); solidarnostni večer s

koroškimi Slovenci (zbor Fantje izpod Grmade, prof. Reginald Vospernik, prof. Maks Šah in dr. Drago Štoka, 25. oktobra); Obisk v Rhode Islandu (dr. Bogo Senčar, 8. novembra); 20-letnica vstaje na Madžarskem (Saša Martelanc, 15. novembra); srečanje s Fulviom Tomizzo ob premieri Cankar-Tomizzovega Idealista (22. novembra); okrogla miza o industrijski coni na Krasu (prof. Aleš Lokar, dr. Egidij Vršaj, dr. Jože Škerk in Aleksander Mužina, 29. novembra); predavanje o mešanih zakonih (dr. Emidij Susič, 13. decembra); božične misli (msgr. dr. Lojze Škerl in prof. Alojz Rebula, 20. decembra); Med Franzonijem in Lefebvrom (Lojze Zupančič, 10. jan. 1977); razgovor o Zalivu (17. januarja); srečanje s prof. Arduinom Cremonesijem (24. januarja); okrogla miza o tisku (dr. Kazimir Humar, Zora Saksida, Drago Klemenčič, Edi Škulj in Dušan Jakomin, 31. januarja); Rešeni in nerešeni problemi matematike (prof. Drago Bajc, 7. februarja); Slovenski vitez žalostne postave — šaljiva bralna predstava (21. februarja); razgovor o skavtizmu (Vinko Ozbič in Ivo Jevnikar, 28. februarja); kriza v javnih upravah (dr. Rafko Dolhar in dr. Drago Štoka, 7. marca); o radioastronomiji (dr. Pavel Zlobec, 14. marca); okrogla miza o Slovenskem gledališču v Trstu (prof. Josip Tavčar,

režiser Jože Babič, Jurij Slama, režiser Mario Uršič in Edvin Švab, 21. marca); podelitev nagrade iz Sklada Dušana Černeteta tržaški reviji Zaliv, 28. marca); velikonočna duhovna obnova (dr. Oskar Simčič, 4. aprila); razprava o verskem življenju v Trstu (msgr. dr. Lojze Škerl in Dušan Jakomin, 18. aprila); filmi o potresu (Giordano Michelizza-Mihelič, 2. maja); film »Gorše v Kanadi« (spremna beseda Milko Bambič, 9. maja); iz zgodovine tržaškega radia (inž. Boris Sancin, 16. maja); film o ekologiji (spremna beseda prof. Marinka Pertot, 23. maja); društveni izlet v Goršetovo galerijo v Svečah na Koroškem (29. maja); Majniška deklaracija ob 60-letnici (prof. Jože Pirjevec, 30. maja); razgovor o evrokomunizmu (Stojan Spetič, 6. junija).

DRAGA 77

Študijski dnevi, ki jih pripravlja vsako leto v septembru DSI, presegajo okvir delovanja društva in imajo že širši odmev v celotnem slovenskem prostoru. Na študijskih dnevih Draga — lani so bili ti dnevi 3. in 4. septembra in so bili že dvanajsti — se srečujejo slovenski izobraženci iz zamejstva, domovine in zdomstva. Že ta priložnost za medsebojno spoznavanje in zблиževanje je nenadomestljiva. Tu se namreč vsaj enkrat na leto srečujejo Slovenci z vseh koncev sveta, navezujejo medsebojne stike, si izmenjajo mnenja in iščejo skupne korenine, iz katerih raste slovenstvo. Tudi tematika v razpravah študijskih dni je običajno taka, da zadeva in zanima vse. Tako so lani predavali na Dragi 77, ki

se je že drugo leto odvijala v Finžgarjevem domu na Opčinah, Saša Martelanc na temo »Slovenska misel, vzpluj« ob 40-letnici smrti Lojzeta Bratuža, torontski pomožni škof Lojze Ambrožič o temi »Luči in sence v pokoncilski prenovi« ter publicist Vinko Ošlak iz Prevalj na Koroškem o temi »Med srhom Kapitala in žarom Evangelija«, ali kot je predavatelj sam popravil naslov svojega predavanja o »treh orodjih za enajsto tezo«. Na predvečer študijskih dni je bila na sedežu DSI v Trstu tiskovna konferenca, na kateri so predstavili predavatelje. Študijskim dnevom, ki jih je oznamovalo čudovito toplo jesensko vreme, je na vrtu Finžgarjevega doma sledilo povprečno po 300 poslušalcev. Del nedeljske popoldanske prireditve pa je neposredno prenašal tržaški radio. Na robu prireditve velja omeniti tudi, da je ob tej priložnosti izšel zbornik predavanj Draga 76 s celotnim gradivom prejšnje Drage. Vsebuje tudi popoln prepis vseh debat in predavanj.

MLADIKA

Revija, ki je najstarejša v zamejstvu, je lani sklenila enaindvajseti letnik. Ne bomo na tem mestu nadrobno naštevali vsebine vseh njenih lanskih števil. Prav pa je, da poudarimo njeno stalno izboljšanje in rast v kvalitetno slovensko revijo. Če pomislimo, da jo izdaja uredniški odbor, ki za svoje dela ne prejme v zameno niti najmanjše nagrade, je treba priznati, da je raven revije ne samo dobra, ampak naravnost zavid-

XII. študijski dnevi
»Draga 77«
na Opčinah

ljiva. Vsaka številka tega mesečnika pomeni presenečenje in novo doživetje.

Vsako leto razpisuje Mladika literarni natečaj za izvirno novelo. Žal je treba priznati, da je bila lanska bera petega natečaja nekoliko skromna. Nagrajeni sta bili namreč samo dve noveli: Tončke Curk »Noč v grajskem stolpu« in Majde Košuta »Velika noč«. Obe avtorici sta iz Trsta.

Revija, ki letos stopa v dvaindvajseti letnik, zasluži vso našo podporo in pomoč, saj bi brez tudi finančne pomoči posameznikov in društev ne mogla redno izhajati. Njena prisotnost in kvaliteta prav gotovo pomenita življenjskost in trdoživost slovenske krščanske kulture na Primorskem.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Slovenski kulturni klub je lani praznoval svojo dvajsetletnico, ki je sicer padla na začetek sezone, a so jo iz tehničnih razlogov proslavili šele v začetku maja z javno prireditvijo, na kateri so z govori in recitacijami nastopili sedanji in tudi nekateri bivši člani. Poslanstvo kluba so ocenili in poudarili govorniki na tej proslavi, komentarje pa so objavili vsi slovenski zamejski listi, zato tu tega ne bi na dolgo beležili. Velja le poudariti, da rastejo prav v SKK generacije, ki iz leta v leto prevzemajo odgovorna mesta v našem javnem življenju.

Sezona Slovenskega kulturnega kluba, ki se je začela z začetkom šolskega leta, pa je bila naslednja (povzemamo samo nekaj sobotnih sestankov): recital Mihe Beličiča (16. okt. 1976); olimpiada v Montrealu (Saša Rudolf, 23. oktobra); srečanje s Korošci v Kulturnem domu v Trstu (6. novembra); predavanje o preštevanju na Koroškem (dr. Drago Legiša, 20. novembra); skupina Mozaik iz Ljubljane (11. decembra); božičnica (Tone Bedenčič, 18. decembra); občni zbor (15. jan. 1977); film s počitnic (Marjan Jevnikar, 22. januarja); okrogla miza o revijah (Boris Pahor, Miroslav Košuta, Marij Maver in Aleš Lokar, 29. januarja); Prešernova proslava (12. februarja); opereta Vasoalci (26. februarja); proslava 40-letnice smrti Lojzeta Bratuža (dr. Teofil Simčič, 5. marca); okrogla miza o šolskih problemih in zasedbi šole (19. marca); ženska komisija SSK (26. marca); manjšine v Friziji (Marija Breclj, 23. aprila); Prvi maj in študentsko gibanje (Sergij Pahor, 30. aprila); 60-letnica majniške deklaracije (prof. Maks Šah, 4. maja).

»MINI-DRAGA«

SKK ne končuje svoje sezone s koncem šolskega leta. Vsak september prireja za svoje člane in prijatelje nekajdnevni seminar o problemih, ki zanimajo našo mladino. Lani je ta seminar trajal od nedelje 11. do torika 13. septembra. Odvijal pa se je na vrtu Finžgarjevega doma na Opčinah. Na tečaju so predavali Ivo Jevnikar o samostojnem političnem nastopanju Slovencev v Italiji v tridesetletju po vojni, dr. Drago Štoka o smislu samostojnega političnega nastopanja, prof. Boris Pahor o političnih tokovih in boju proti fašizmu med drugo svetovno vojno in pred njo ter Sergij Pahor o idejnih in političnih tokovih v današnjem svetu.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

V sezoni 1967-77 je ZCPZ na Tržaškem pripravila nekaj skupnih prireditev, ki jih velja omeniti zaradi njihove množičnosti in tudi kvalitete. Naj vsaj na kratko zabeležimo njene glavne prireditve: revija pevskih zborov je bila v Kulturnem domu v Trstu 28. novembra 1976; tradicionalni božični koncert, ki ga je lani vodila Nada Zerjal, je bil v cerkvi Novega sv. Antona v nedeljo 9. januarja, njegova ponovitev pa je bila v Knežaku 16. januarja 1977. Revijo otroških in mladinskih zborov »Pesem mladih« je ZCPZ priredila v Kulturnem domu v Trstu v nedeljo 13. marca. Sklepna pesem je bila Staneta Maliča Sinku na besedilo Iga Grudna. Skupni nastop pa je dirigiral Franc Pohajač. Lani je ZCPZ prvič priredila tudi revijo instrumentalnih ansamblov pod naslovom »Revans«. Revija je bila v Kulturnem domu v Trstu 25. aprila 1976. Udeležilo se je pet ansamblov.

Ena glavnih prireditev v lanski sezoni je bil tudi tečaj za pevce, ki ga je ZCPZ pripravila v Moravskih toplicah v Prekmurju. Tečaj, ki ga je Zveza pripravila s pomočjo ZKPO Slovenije, je trajal od 14. do 20. avgusta. Na njem pa so predavali Jože Trošt, Ubald Vrabc in Zorko Harej.

SLOVENSKA GLASBENA ŠOLA

Slovenska glasbena šola ni velika ustanova. Združuje samo župnijske glasbene šole in jim po svojih močeh pomaga. V teh šolah se otroci uče posameznih glasbenih instrumentov, ponekod pa imajo tudi ansamble in mladinske zборе. Vsekakor opravlja ta ustanova koristno delo, saj vzgaja mladi rod na področju, ki je v italijanskih šolah najbolj zanemarjeno.

Ob 600-letnici konca avignonske sužnosti

Avignon: nekdanji sedež papežev (1309-1376)

Lani je preteklo 600 let, ko se je zadnji avignonski papež Gregor XI. vrnil v Rim. Bil je 17. januarja 1377, ko je papež Gregor XI. došel do rimskega predmestja Sv. Pavla izven obzidja, kjer ga je sprejelo velikansko praznično razpoloženje rimskega ljudstva. Na pot iz Avignona se je Gregor podal že 13. septembra 1376. Bivanje papežev v Avignonu se je zavleklo skoraj na 70 let, od 1309 do 1376. Le tri leta (od 1367 do 1370) je eden avignonskih papežev, Urban V., bival v Rimu, a se je raje vrnil v Francijo na veliko nejevoljo Rimljanov, ki so že bili prepričani, da je konec avignonske sužnosti papežev.

Uvrščeni, neuvrščeni, zavezniki in sovražniki so danes značilnosti, ki si jih nadevajo države. To je zgodovina človeštva in ne pomeni za noben čas

ničesar novega. Tudi Cerkev je doživljala in še doživlja po širnih celinah in v različnih časih svoje lepe in težke čase. V srednjem veku zasledimo v cerkveni zgodovini dogmatične in politične spopade. Nič pohujšljivega. Kristus je izročil svojo Cerkev v roke ljudem, vendar z zagotovilom: »Jaz sem z vami...« Vse, kar je človeškega, pride na dan. Tudi v Cerkvi, v božji ustanovi. A Cerkev se je znala otresti bizantinizma, odklonila je varuštvo in prednosti in še odklanja triumfalizem — zmagošlavje nad vsem posvetnim in svetohlinsko sklonjene glave svojih vernih. Za najvišje in odločujoče mesto v Cerkvi so se volivci premnogokrat odločali po tuzemskih okoliščinah.

Tako so se tudi zanimanja in nasprotovanja spopadla po smrti papeža Nikolaja IV. (1288-1292). Kardinali, vo-

livci papeža, so pripadali strankam vplivnih in odločujočih, a med seboj sprtih in nasprotnih plemiških družin Colonna, Orsini in Anžuvincev, ki so vladali v Neaplju. Po več kot dveh letih so vendarle izvolili papeža, ki ni bil ne jurist ne politik ne diplomat, temveč poln gorečnosti, ki se je zavzel za prenovo Cerkve. To je bil puščavnik Peter iz Morrone v Abrucih, ki si je prevzel ime Celestin V. Toda Petrovo ladjo je vodil le pet mesecev. Uvidel je, da je premalo teološko izobražen, da nima ne političnih ne diplomatskih sposobnosti, da bi bil kos svoji nalogi. Odpovedal se je tiari in se vrnil v samoto. Njegova velika odpoved je našla odmev v dramskih delih Ignacija Siloneja: Zgodba ubogega kristjana in pa nemškega dramatika Reinholda Schneiderja: Der grosse Verzicht - Velika odpoved.

S pristankom neapeljskega kralja mu je sledil kardinal Benedikt Gaetani, ki je znan kot papež Bonifacij VIII. (1294-1303), željan slave, ugleda in vpliva. Kot papež je bil vnet zagovornik teorije o papeževi tudi politični nadvladi, kot sta to zagovarjala njegova daljna prednika Gregor VII. in Inocenc III. Toda časi so se že spremenili. Sledila so ponižanja, prevrati in sovraštva. Pesnik Dante je papeža Bonifacija še živega postavil v Pekel. Komaj je Bonifacij nastopil vlado, je dal ujeti svojega prednika Celestina V. in ga do smrti zaprl, da je tako preprečil, da bi kdo njega odrinil in postavil zopet Celestina. Sam pa se je vrgel predvsem na politično in diplomatsko delo. Vmešal se je v politične spore v Florenci, se lotil z orožjem mogočne plemiške družine Colonna, ki je bila na strani Celestina in se vmešal še v južnoitalske politične zadeve.

V 11. in 13. stoletju so papeži, čeprav večinoma Italijani, le redko bivali v Rimu. Raje so se umaknili v varnejša mesta Orvieto, Perugia, zlasti pa v Viterbo, kjer se je vrstilo več konklavov (papeških volitev). Bonifacij VIII. je takoj ob nastopu skušal uveljaviti ugled papežev tako v lastni državi kot pred

evropskimi monarhijami in njihovimi predstavniki. Edini, ki se je Bonifaciju upiral, je bil francoski kralj Filip Lepi. Ta se je zapletel v vojno z Anglijo in ker je potreboval velika denarna sredstva, je samovoljno obdaval Cerkev in duhovščino ter zaplenil imetje viteškega reda templarjev, ki so se iz Jeruzalema zatekli v Francijo. Bonifacij je tedaj zagrozil Filipu z izobčenjem in izdal znamenito bulo Unam Sanctam..., v kateri je zagovarjal papeževu vrhovnost tudi v političnih zadevah in pravico, da je nad svetnimi vladarji. To teorijo so zagovarjali številni srednjeveški juristi, ki so trdili, da je Kristus izročil papežu vrhovno oblast — meč z dvema reziloma. Eno rezilo pomeni svetno, drugo pa duhovno oblast. Papeži svetno oblast prepuščajo vladarjem, duhovna pa je njihova. A tudi v svetnih zadevah morajo vladarji ubogati papeža. Zato vidimo, da so v srednjem veku bili priznani le tisti vladarji, katere je priznal papež in jim poslal krono. Cesarji pa so od Karla Velikega prejeli kronanje in podelitev cesarske oblasti od papežev. Papeži so cesarje celo izobčali, podložnike pa odvezovali pokorščine vladarjem. V odgovor na Bonifacijev protest je kralj Filip IV. poslal v Italijo svojega kanclerja Viljema Nogareta, ki je skupaj s pristaši in vojsko družine Colonna vdrl v papežev palačo v Agnani, kjer je Bonifacij doživel hudo ponižanje. Baj je dobil celo zaušnico. Nenaden ljudski upor je prisilil napadalca k begu. Ponižani Bonifacij se je vrnil v Rim, kjer je kmalu nato umrl.

Z Bonifacijem je umrl zadnji srednjeveški papež iz velike šole Gregorija VII. Papeževu ponižanje v Agnaniu pa je žalostno zaključilo obdobje politične nadvlade papežev, ki se je začelo z zmoglavjem v Canossi. Ostal pa je duhovni ugled. Leta 1300 je papež Bonifacij VIII. razglasil sveto leto. To je bilo prvo sveto leto, ki je pritegnilo v Rim romarje z vsega krščanskega sveta, ki so se pobožno zbirali ob grobu svetega Petra in prejeli od papeža slovesne odveze.

Po Bonifacijevi smrti leta 1303 je po

Ansambel Lojzeta Hledeta iz Steverjana

kratkem papeževanju Benedikta XI. (1303-1304) bil leta 1305 izvoljen na pritisk francoskega kralja Filipa Lepega francoski nadškof iz Bordeauxa Bertrand de Got, ki ni bil niti član kardinalskega zbora. Pod vplivom francoskega kralja je novi papež izbral leta 1309 za kraj svojega bivanja Avignone. Od leta 1309 pa do 1376 so papeži bivali v Avignonu, ki je za papeža Klementa VI. leta 1348 postal tudi papeževa last. V času bivanja papežev v Avignonu je večno mesto Rim doživljalo naravnost katastrofalen propad. Mogočne in bogate plemiške družine so bile med seboj v neprestanih tudi oboroženih spopadih, trpelo pa je preprosto in podložno ljudstvo.

Med avignonskimi papeži so se zvrstile tudi močne in odlične osebnosti. Tako je npr. papež Urban VI. bil prištet med blažene. Avignonska leta imajo pa tudi časovni in posvetni pečat.

O tem nam pričajo še danes avignonske papeške palače, ki sta jih gradila zlasti papeža Benedikt XII. in Klement VI. Toda tudi Avignon je imel svoje težave, akoravno drugačne kot Rim. V Rimu so bile hude težave z vplivnimi družinami, Avignon pa so nadlegovale roparske tolpe, vojaki in avanturisti. Vse to je prisililo papeže, da so morali graditi močne utrdbe ali pa plačati nadležnejem močne odkupnine. Pozitivna stran avignonskih desetletij pa je bila v večji notranji varnosti, papeški dvor je imel stalen sedež in posloval v miru. Avignonski čas je dal Cerkvi trdno osrednjo organizacijo. V tem času je bilo ustanovljeno sodišče Rota, dasi drugačnega značaja kot ga ima danes. Za finansiranje osrednjih cerkvenih potreb so se papeži zatekli k davščinam, ki pa niso bile vedno in povsod pravično razdeljene in to meče senco na avignonska leta.

Pa še ena težava je zadela tedanjo Cerkev. Avignonska leta so pomenila za Cerkev prevelik posvetno-politični vpliv francoske krone. Na ljubo in pohlepno francoskega kralja je Klement V., prvi avignonski papež, razpustil bogati viteški red templarjev; kralj se je polastil njihovega bogastva in uprizoril prvi srednjeveški lov na čarovnike. Templarje so v svoje opravičilo obdolžili krivoverstva, čarovništva in najnižkotnejših dejanj. Izročili so jih inkviziciji, jih mučili in iz njih izsiljevali priznanja in nekatere so postavili celo na grmado.

Vendar pa se je Klement V. znal tudi zoperstaviti stremljenjem kralja Filipa IV., ko je ta hotel za svojega brata Karla Valois cesarsko krono. Tudi s cesarstvom so nastala nesoglasja. Papeži, daleč od Rima in Italije, so se bali, da bo njihov ugled na polotoku zamenjal cesarski. V tem je iskati vzroke nesoglasja med papežem Klementom V. in cesarjem Henrikom VII., katerega je Dante visoko cenil. Ta cesar je umrl v Sieni leta 1313, kmalu potem, ko je bil kronan za cesarja.

Pod papežem Janezom XXII. in novim cesarjem Ludvikom Bavarcem so se odnosi med obema silama še poslabšali, tako da je bil slednji celo izobčen, a je šel vseeno v Rim, kjer je dal izvoliti protipapeža Nikolaja V. Toda prištašev je novi papež imel tako malo, da je moral kaj kmalu zapustiti Rim skupaj s cesarjem.

Po smrti cesarja Ludvika Bavarca je splahnel strah pred vmešavanjem cesarja v italijanske politične razprtije in avignonski papeži so končno lahko posvečali večjo skrb rimski škofiji. Po cesarjevi smrti je leta 1347 v Rimu prevzel oblast notar Cola di Rienzo in si nadel naslov tribuna. Toda že po sedmih mesecih se je moral umakniti iz mesta zaradi nasprotovanja plemstva. Naslednje leto je na Provencalskem izbruhnila huda kuga, ki je dala Boccacciu navdih za Dekameron. Boccaccio je bil namreč v letih 1354 in 1364 florentinski odposlanec v Avignonu. Papež Klement VI. si je veliko prizadeval, da

bi omilil epidemijo in že leta 1350 mislil na vrnitev v Rim in oznanil jubilejno leto, ki je imelo velik uspeh.

Leta 1353 je papež Inocenc VI. poslal v Italijo svojega odposlanca kardinala Egidija Albornoz in Cola di Rienzo kot rimskega senatorja, a je že naslednjega leta bil Cola v Rimu ubit. Albornoz pa se je lotil pomirjenja po Emiliji, Umbriji in Markah. Tako je ugladil pot povratku papeža v Rim, kar se je že zgodilo za tri leta pod Urbanom V. in potem dokončno za papeža Gregorija XI.

Veliko je k pomirjenju in povratku pripomogla modrost kardinala Albornoz, a še več prepričevalno prizadevanje sv. Katarine, ki ji je leta 1376 med bivanjem v Avignonu uspelo premagati vsa papeževa omahovanja. Ob spominu in delu sv. Katarine pa ne smemo pozabiti na razglasitev svetniške časti Tomaža Akvinca, ki jo je razglasil papež Janez XXII. in papeža Celestina V., ki ga je proglasil za svetnika prvi avignonski papež Klement V. leta 1313.

Razglasitev Celestina V. za svetnika je imela tudi polemičen značaj ob spominu na njegovega neposrednega naslednika in nasprotnika francoskega kralja papeža Bonifacija VIII. V Avignonu je še danes samostan celestinov, ki izvira še iz časov avignonskih papežev.

Čas avignonskih papežev je bil pomemben za zgodovino tega mesta. V 14. stoletju je to mesto dobilo lepe stavbe kot so cerkve sv. Petra, sv. Didiera, sv. Agrikole in papeževo palačo, v kateri so delali veliki italijanski mojstri. Tudi Petrarca je dobil v Avignonu navdihe za svoj Canzoniere, ker je tu srečal v neki cerkvi prvič svojo Lauro.

V času zapadnega cerkvenega razkola in do leta 1403 je bil Avignon sedež protipapežev. Nato pa je ostal last rimske Cerkve do leta 1791, ko ga je zasegla francoska državna oblast. Rimska Cerkev je imela v Avignonu po vrnitvi papežev v Rim svojega legata, med katerimi je bil najpomembnejši bodoči papež Julij II. Toda Avignon ni nikdar več dosegel onega sijaja, kot ga je imel

v sedemdesetih letih avignonskih papežev. Njegova slava je bila pač v tem, da so tu bivali večji del 14. stoletja papeži, kar pomeni zanimivo stran cerkvene zgodovine.

Končala se je žalostna doba papeževe avignonske sužnosti, toda veliko hujša doba preizkušnje je šele sledila. V Cerkvi je nastal razkol. Po Gregorijevi smrti so v Rimu izvolili za papeža Italijana Urbana VI., francoski kardinali pa so izvolili svojega protipapeža Klementa VII., ki se je ustalil v Avignonu. Krščanski svet se je razdelil na pristaše Rima in Avignona. Ko pa so skušali razkol poravnati, so na zboru v Pisi leta 1409 izvolili še tretjega pa-

peža Aleksandra V. Šele zbor v Konstanci (1414-1418) je razkol poravnal. Vsi trije papeži so se odpovedali in cerkveni zbor je izvolil novega papeža Martina V. Od tedaj se protipapeži v Cerkvi niso več pojavili.

Verno ljudstvo in Cerkev sta bila postavljena pred hudo preizkušnjo. Če so prevladovale človeške koristi, se je iz enega zla porajalo drugo; če pa je prevladala zavest, da je krščanstvo vera križa in da so bistvene sestavine krščanstva križ, molitev, odpoved, je Cerkev zopet postala to, kar je hotel Kristus, ko jo je ustanovil: mesto na gori, svetilnik za ljudi in kvas človeštva.

TONČKA CURK

LUBNICA

»Kako to, Lojza, da imaš že motiko v rokah? Pletev še ni zate, zbolela boš,« je posvarila mlado mater botra Reza, ko se je ustavila ob Potokarjevi njivi.

»Ne, ne, botra, ne bom zbolela, prav lahko delam.«

»Ne verjamem, da lahko delaš. Nisi se še utrdila in morala bi počivati.«

»Saj veste, Tone ne zmore vsega. V tem času je delo v vinogradu in na polju, pletje koruze pa pripada nam, ženskam,« se je opravičila Lojza in se nalonila na nasad.

»Že res, da to delo opravimo me, toda ti imaš doma komaj dvomesečnega otroka, zato je to delo pretežko zate. Teta naj gre plet, ti pa ostani doma in skrbi za svoje in otrokovo zdravje.«

»Botra,« je vzdihnila Lojza, »naša teta postaja vsak dan bolj čudaška. Prej se mi ni zdelo, saj sva vse delo doma in v gruntu opravili skupaj in prav lepo sva se razumeli. Odkar je pa prišel otrok na svet, hoče biti vedno doma. Pravi, da otrok mora imeti varuha.«

»Ima prav. A ta varuh bi morala biti ti, ne ona.«

»Kaj hočete, je pač taka. Ko je bil stric še pri življenju, naju je prosil, naj potrpiva z njo. Povedal je, da je nekoliko trmasta.«

»Je teta prava sestra pokojnega strica ali ne?«

»Ne, ne. Teta je sestrična njegove pokojne žene, ki mu je po njeni smrti gospodinjala.«

»Ja, ja, zdaj se spomnim. Kmalu po naši priselitvi v vas je Potokarica umrla in teta je od takrat gospodinjala Potokarju.«

»In stric je takrat posinovil Toneta. Bil je še mlad fant, ko je prišel k stricu...«

»Ja, precej let je bila teta za gospodinjo; vse dotlej ko se je Tone poročil s teboj.«

»Pravzaprav teta gospodinji še danes. Nočem je žaliti s tem, da bi jaz prevzela gospodinjstvo.«

»Jaz ne vem... ti veš. Vendar se mi ne zdi prav, da si ji prepustila gospodinjstvo.«

»To me ne vznemirja, botra, saj ne bo za vedno. Hujše je to, da hoče biti vedno doma. Tone pravi, da se mu zdi,

Pisateljica Tončka Curk prejema nagrado za svojo novelo na natečaju Mladike. Nagrado izroča univ. prof. Martin Jevnikar na Prešernovi proslavi DSI

kot bi se bala, da bi bil kdo od naju doma, ko nje ni. Celo k maši...«

»Kaj, k maši?« je vprašala Reza, ker je Lojzka utihnila.

»Ne bi smela ziniti. A ker sem povedala pol, povem še ostalo. Veste, takrat, ko sem ležala zaradi poroda, ni hotela iti k nedeljski sveti maši.«

»Kaj mi ne poveš! In zakaj ne?« je začudena vprašala Reza.

»Da ne bom sama, ker sem bolna, se je izgovarjala. Tone pa se je razjezil, kot ga še nisem videla ne prej ne pozneje.«

»In kaj je rekel?«

»Nedeljske maše ne boste opuščala zaradi moje žene. Če bo potrebno, bom storil jaz,« je zarohnel.

»In potem je šla?«

»Šla. A svojo sobo je zaklenila.«

»Zaklenila?!« se je čudila Reza. »In zakaj?«

»Kdo ve? Morda je imela sobo v neredu.«

»Najbrž bo kaj takega, saj ji v tistem zadnjem času pred porodom ti nisi mogla pospravljati.«

»Pospraviti, jaz?« je začudeno vprašala Lojza.

»Kaj se je treba temu tako čuditi? Menda si pospravila tudi njeno sobo, ko si pospravljala druge prostore. Ali si morda ena tistih, ki...«

»Botra! Kaj pa mislite? Kako rada bi ji pospravila, ali vsaj poribala pod, pa ne smem.«

»In zakaj ne smeš?«

»Če bi jaz vedela, zakaj, pa ne vem. Ko sem prišla k hiši, sem se večkrat ponudila tudi njej, pa ni hotela. Nekoč me je prav jezno zavrnila, naj njeno sobo pustim v miru, ker si jo sama pospravi. Od takrat v njeno sobo sploh ne stopim.«

»Kaj pa reče k temu Tone?«

»On je dobričina, ki vse opraviči, če ne gre za kakšno važno zadevo. Pravi, da je temu krivo poapnenje žil, in zaradi tega moram potrpeti z njo.«

»Menda bo res tako. In z leti ta bolezen narašča, veš. Bojim se, da boš imela z njo vedno več težav.«

»Bog nam nikoli ne naloži križa, ki bi ga ne mogli nositi,« je vdano pripomnila Lojza.

»Imaš prav. Zdaj pa moram iti, saj sem se še preveč zamudila. Pazi na zdravje! Bolezen napade človeka kot slap, a zdravje se vrača po kapljicah,« je odhajajoč priporočala. Lojza pa je ni slišala. Sklonjena nad koruznimi poganjki je hitela pleti, da pridobi zamujeni čas.

* * *

Od tiste pomladi se pri Potokarjevih ni nič spremenilo. Lojza je oprav-

ljala delo v gruntu, ki je bil blizu doma, da je lahko pohitela domov, previt in podojiti otroka; teta pa je gospodinjila in zibala. Tako je šlo mimo poletje in jesen. Malo pred zimo pa je teta zbolela. Kar naenkrat se ji je pričelo vrteti v glavi in noge je niso več držale. Lojza je bila doma, saj dela na polju ni bilo, pa tudi če bi bilo, teti ni mogla več zaupati gospodinjstva, še manj pa otroka, ki je že kobacal po štirih. Teta je nekaj dni še vstajala po kakšno uro, potem pa je obležala.

»Lojza, v trg moram po opravkih; spotoma bom stopil tudi k zdravniku in ga prosil, da bi prišel in teto pregledal, da si ne bova očitala, da nisva dovolj skrbela za njeno zdravje.«

»Prav, Tone. Ampak soba me skrbi. Pospravim že, to mi zdaj dovoli, ne vem pa, če bo pustila, da ji prerahljam posteljo in menjam rjuhe. Saj veš, kako je čudna.«

»Botro pokličiči. Pred njo se morda ne bo upirala. Pravzaprav jo bom kar sam prosil zdaj, ko pojdem mimo hiše. Pospravita in uredita, zdravnik bo morda že danes prišel.«

Tone je odšel in kmalu za njim se je pri Potokarjevih oglasila botra Reza. Najprej sta se z Lojzo pogovorili, potem pa je stopila v sobo k teti.

»Dober dan, teta. Kako je z vami?« je vprašala.

»Slabo, Reza, slabo. Noge me nočejo več ubogati in šibka sem, tako šibka, da ne morem vstati,« je potožila teta.

»Pa imate apetit? Vam Lojza lepo postreže?«

»Postreže že, postreže, a kaj, ko mi nobena jed ne diši... Ja, če bi mogla jesti, potem bi bilo kmalu bolje, tako pa...«

»Moral bi vstati, da se telo malo razgiblje.«

»Vstati? Saj ne morem.«

»Ležati dan na dan takole v nepreahljani postelji pa tudi ni zdravo. Veste kaj! Z Lojzo vas bova zavili v odejo in vas posedli na skrinjo, da se vam telo malo razgiblje; lubnico bova prerahljali, menjali rjuhe in...«

»Postelje mi ne boš rahljala ne ti ne ona. Meni je dobro tako kot je. Kar pojdiva in pustita me v miru,« se je skoro razjezila.

»Toda, teta! Tone je šel po zdravnika. Menda ja ne boste pustili, da bi vas zdravnik pregledal na tehle umazanih rjuhah? Če vam je ljubše ležati na trdem, lubja ne bova rahljali; toda preobleči vas in menjati rjuhe...«

»Ne boš!« je skoro zavpila teta. »Ne bosta se dotikali postelje, ne ti ne Reza. Če je meni tako prav, naj bo tudi vama.«

»Toda zdravnik...« jo je skušala prepričati Reza.

»Jaz ga nisem klicala!«

»Poslušajte, teta! Postelje ne bova rahljali. Jaz vas bom privzdignila, Lojza bo potegnila proč umazano rjuho in pod vami raztegnila svežo...«

»Ne boš!« je zopet zavpila in z rokama zagrabila posteljne stranice. »Ne boš, ne ti ne Lojza!«

Zeni sta se pogledali in nista več pritiskali na menjavo rjuh. Molče sta pospravili, kar je bilo v neredu, pometli in pobrisali prah. Teta ju je skoro sovražno gledala in se ves čas s koščenimi prsti oklepala posteljnih stranic...

Na dvorišču se je ustavil zdravnikov avto. Tone se je vrnil z zdravnikom.

»Zakaj jočeš?« je vprašal, ko je videl, da ima žena solze v očeh.

»Ni pustila. Dober dan, gospod doktor,« je pozdravila in si obrisala solzne oči. Ko da je razumel položaj, je zdravnik dejal:

»Zdravnik je vajen vsega, kar mirni bodite. Kje leži?«

Tone ga je pospremil k njej. Ko se je zdravnik po pregledu vrnil v kuhinjo, je dejal: »Postopno paraliza. Ne bo dolgo; morda še kak dan.«

Odšel je. Za njim je prišel župnik. Njemu je Lojza potožila, da si teta ne pusti menjati rjuh, ne preobleči.

»Potrpite, Lojza. Bolan človek ne ve, kaj dela.«

»Toda mene je sram, gospod župnik.

Kaj bo rekel zdravnik, ker jo je našel tako?»

»Zdravnik je mož, ki marsikaj vidi in ve; in vendar nič ne vidi in nič ne ve. Njegov poklic je podoben našemu: kar duhovnik sliši, ne sliši; se pravi: to, kar ve, ne ve.«

* * *

Bilo je dan po pogrebu. Lojza je stopila v tetino sobo, gledala okrog in premišljala, kako bi stisnili skupaj pohištvo, da bi pleskar imel čim več prostora. Nenadoma je poklicala:

»Tone, pridi sem!«

»Kaj pa je, Lojza, te je mar strah?«

»Strah pa že ne, saj sva skrbela zanj kot za lastno mater.«

»Res je. Ničesar ji nisva odrekla. Zakaj si me torej poklicala?«

»Tole lubnico (krajevni izraz za slamnjačo, napolnjeno s koruznim lubjem) nesi v hlev in stresi lubje pod živino. Cvilih je skoraj nov, prekuhala ga bom v lugu in oprala, potem pa napolnila s svežim lubjem.«

»To bo takoj narejeno. Ali naj cvilih prinesem gor?«

»Ne, ni treba, kar pod lopo ga pušti. Popoldne bom namočila, kar se je rabilo zadnje dni, da jutri požehtam.«

»Pleskar pride že jutri zjutraj, veš, zato bom tudi nekaj opreme znosil pod lopo, da bo imel več prostora in bo laže delal.«

Vrgel je lubnico čez ramo in jo odnesel v hlev. Razparal jo je po šivu in stresal lubje pod voliča. Naenkrat je nekaj težkega cmoknilo na kup. Pobrskal je z roko po lubju in izvlekel belo bombažasto nogavico prevezano s trakom. Potežkal jo je in vzkliknil:

»Kaj takega pa si ne bi bil mislil. Tu mora biti denar!« Odšel je iz hleva, ne da bi prej z grabljami razbrskal kup lubja. Prav tedaj je šla mimo botra Reza. Ustavila se je in dejala:

»Teta je odšla. Nisem mislila, da jo bo tako hitro pobralo. Lojza je zgubila pestunjo.«

»Pestunjo pravzaprav ne, ker teta otroka ni pestovala, pač pa zibala; in zibala ga je še preveč, saj mu ni dala miru niti ko je spal.«

»Nekam nataknen si, Tone, kaj te je pičilo?«

»Botra, stopite z mano v hišo. Za pričo boste.«

»Za pričo? Za božjo voljo, kaj se je zgodilo?«

»Pridite! Govorili bomo pod streho.«

Stopila je za njim v hišo in pozdravila Lojzo, ki je stala na pragu tetine sobe.

»Kakšen prepah! zapri okno, Lojza,« je ukazal Tone. Lojza je zaprla okno, nato pa strmela v moža, ki je stal sredi sobe z nogavico v rokah.

»Pa..., kaj ti je, Tone. Ves si spremenjen.«

»Tu poglejta!« je jezno siknil skozi zobe, odvezal trak in stresel srebrne kovance po tleh.

»Križ božji! Kje si to dobil?« je vsa prestrašena vzkliknila žena.

»V lubnici.«

»V lu... v lubnici? Kristus, usmili se! Zdaj razumem, zakaj ni pustila, da bi ji prerahljala posteljo...«

»V lubnici je imela skrit denar?... Kdo bi si mislil... Bog ji bodi milostljiv,« je dejala Reza in sklenila roke kakor k molitvi.

»Ja, Bog ji bodi milostljiv!« je ponovil Tone. »Pri tolikem denarju, ki ga vidita tu, je pogosto tarnala, da je potrebna tega in tega, pa da ne more kupiti.«

»Saj sva ji kupila vse, kar je želela,« je pripomnila Lojza.

»Ja. Sebi nisva privoščila, da sva kupila njej,« je zabrundal gospodar in jezno gledal srebrne kovance na tleh.

»Ne jezi se, Tone. Skrbela sta zanj in zdaj sta prejela povračilo,« je skušala pomiriti jeznega gospodarja botra Reza.

»Povračilo? Motite se, botra. Tega denarja midva z Lojzo ne sprejmeva kot povračilo, ker ne veva, po kakšni poti je pridobljen.«

»Tudi če bi bil prisleparjen ali ukraden, je zdaj vajin.«

»Nikoli v življenju si midva nisva umazala svojih prstov s tujo lastnino, tudi s tem denarjem si jih ne bova, tako vam povem, botra!«

»Prav praviš, Tone. Mene je kar groza, ko gledam ta denar... Zakaj ga je imela skritega? Zakaj ni povedala, da ga ima in od kod ga ima?«

»Zakaj, zakaj? Strica je goljufala, drugače ne more biti. Ja, zdaj marsikaj razumem... Razumem tudi to, da ni hotela nikamor, če je bil kdo od naju doma; bala se je, da bi ji ga ukradla. Midva, Lojza, midva da bi kradla.« Brcnil je v kupec kovancev, da so se žvenketaje zakotalili po sobi.

»Tone! Bodi vendar pameten in ne brcaj denarja po kotih. Če ga vidva nočeta, je treba vendar nekaj ukreniti z njim,« je mirila botra.

»Ukreniti? Če bi ga bil našel prej, bi bilo najbolje, da bi ji ga bil dal v krsto.«

»Jezus, Marija! Tone, ne govori tako. Ali si hočeš še ti obremeniti vest s tem, ko tako govoriš? Kaj ni dovolj žalostno, da je odšla teta v večnost s težo tega potajenega denarja na duši?«

»Imaš prav, Lojza. Jezen sem in ne vem, kaj govorim.«

»Tone, dovoliš, da denar pobereva? Če bi slučajno kdo prišel zdaj k nam, ne bi bilo prav, da bi videl in zvedel, kar vemo samo mi trije. Molčimo. Bog bo sodil.«

»Res je, kar praviš. Poberita denar, medtem se jaz preoblečem in ga takoj odnesem,« je dejal Tone.

»Komu?« sta vprašali obe hkratu.

»Župniku. Za cerkvene potrebe naj ga porabi.«

»In za maše, zanjo,« je zaprosila žena.

»Kakor bo on hotel,« je odvrnil in odšel. Ženi sta se sklonili, pobirali srebrne kovance in jih polagali na skrinjo...

Kam privede človeka lakomnost!« je vzdihnila Reza. Lojza pa si je s solzami v očeh šepetala: »Bog ji bodi milostljiv...«

Moški zbor iz Št mavra pod vodstvom prof. Gabrijela Devetaka je zapel nekaj primernih pesmi v Gonarsu 30. okt. lani. Za obisk grobnice je dala pobudo ZSKP iz Gorice

Binkoštni kolač

Pri nas je običaj, da za binkošti v vsaki družini spečejo velik kolač v obliki krone. Kolač je zlate barve in ves diši po močnem starem žganju, zraven njega pa se v kozarcih iskri rumeno vino. Kakšen užitek za otroke, ko dobe kos izvrstnega kolača, katerega slastni okus obuja še mesece potem sladka čustva!

Prav ta binkoštni kolač me spominja lepe in ganljive zgodbe o neki moji prijateljici iz otroških let, ki je stanovala blizu nas.

Moji mali prijateljici je bilo ime Menika; bila je hči vaškega peka. Živahna, hitra, iskrecih se oči, vedno vedrih lic in nasmejanih ustnic s kakor sneg belimi zobki. Bilo ji je deset let. Bila je bistra, pridna in prva v razredu.

Konec zime se je hudo prehladila — šla je pač premalo oblečena iz vroče pekarnice na prosto — in je hudo zbolela. Malo Meniko je mučil hud kašelj. Zdravnik je rekel, da je le navadno vnetje dihal, da je pa treba zelo paziti in čakati na toplo vreme.

Vrnila se je pomlad z vonjem po cvetju in k novemu življenju, z neba pa je lilo božje sonce svoje tople zlate žarke. Mala Menika je s svoje postelje željno gledala vso to lepoto, ki je ni mogla uživati, in po njenih bledih in suhih licih so pogosto tekle solze.

Dan pred binkoštni je Menika rekla očetu:

»Prosim te, speci mi lep, zlat kolač, in ko bo pečen, mi ga prinesi; čutim, da bi mi šel v slast.«

»Storil bom, kakor želiš, otrok moj,« je rekel oče, »zate ga bom posebej zamislil in spekel.«

Hčerki so zasijale oči in s smehljajem na ustnicah je zaspala. Spala je ves dan.

Spodaj v pekarni pa je oče s svoji-

mi pomočniki pridno mešal in gnetel testo in kuril peč, kjer je prasketaje gorela grmada drv. Vsajali so kolače drugega za drugim in vsak je v vročini polagoma dobival zlato barvo. Ura v prodajalni je odbila sedem, a iz sobe se je slišal slaboten glas:

»Očka! Očka!«

Menika se je bila zbudila. Oče je stopil v sobo in našel hčerko sedečo na postelji. Glavica ji je molela izza rožnatih zaves:

»Kaj bi rada, moja mala?«

»Očka, ali je že pečen moj kolač?«

»Ni še, bo pa kmalu; ravnokar sem pogledal, še malo časa pa bo pečen; na eni strani je že lepo rumen.«

»Tako sem lačna, kar sline se mi cede in na nič drugega ne mislim, kakor na kolač.«

»Le še malo potrpi, ljubi otrok; kmalu se vrnem, paziti moram na peko, na vse kolače.«

Menika je ostala sama in prisluškovala glasovom, ki so prihajali od zunaj. Vsak hip je zazvonil zvonec v prodajalni: ljudje so prihajali naročat kolače, drugi vpraševat, če so naročeni že pečeni. Deklica je vse poznala po glasu: to je gospa Leda, trgovka, ima visok in močan glas kakor boben; to je gospa Livija, trafikantinja, govori s kakor piščal tenkim glasom; bilo je še dosti drugih, ki so prihajali in odhajali.

Zvonec je v resnici kar naprej zvonil. Zakaj pekove kolače so ljudje posebno cenili in so jih prihajali naročat iz vse okolice.

Menika je vse to slišala. Zdajci se ji je zdelo, da sliši neznan otroški glas, ki je govoril:

»Prosim v božjem imenu za košček kruha!«

Glasek je bil tako mil in žalosten, da so se Meniki zasolzile oči.

»Kaj?« si je mislila. »Vsi se pripravljajo na to, da bodo jedli binkoštni kolač, a na svetu so reveži, ki prosijo za kos kruha, da se nasitijo?«

Za Menika je bilo to nekaj nerazumljivega.

Vtem je slabotni glasek prosil dalje:

»Lepo prosim...«

Vsa žalostna in solznih oči Menika narahlo razgrne zastore na postelji in zdrkne na tla. Bila je slabotna in shujšane noge so se ji tresle; šla je k oknu in pogledala, od koder se je slišal glas proseče deklice.

V odsevu prodajalniške svetilke je opazila na pragu deklico približno njenih let, revno oblečeno, boso, plavih las, ki so ji v kodrih padali na čelo. Gotovo je kakšna beračica, ki prosi vbogajme.

Menika jo je žalostna opazovala, ko so se nenadoma odprla vrata in je v sobo stopil oče, ki je na krasnem krožniku prinesel toliko zaželeni kolač.

»Menika, Menika!« ji je zaklical, »kaj vendar delaš?«

»Gledam, oče.«

»Brž, brž v posteljo, saj se utegneš še prehladiti, otrok moj.«

Nežno jo je prijel za roko in peljal k postelji.

Menika se je stisnila pod odejo, oče pa je postavil k postelji mizico in nanjo položil zlato rumeni binkoštni kolač.

Ko je to napravil, mu je hči rekla:

»Oče, nekaj bi te prosila.«

»Povej, moja mala.«

»Tu doli je revna deklica in prosi vbogajme. Ali mi dovoliš, da pride k meni in si razdeliva binkoštni kolač?«

Oče nekoliko osupne, nato pa reše:

»Ampak... ljubi otrok...«

»Očka, očka, prosim te, usliši me; ne veš, kako bi bila srečna.«

Pek je zelo ljubil svojo hčerko, da je ne bi užalostil, ji želje ni hotel odreči.

»Grem pa ponjo, Menika.«

Doli na ulici je mala sirotka neprestano stegala roko in prosila vbogajme. A žal, ni bilo nikogar, ki bi ji ho-

tel kaj dati, kajti na tem svetu je že tako, da ljudje v svojem veselju in brezskrbnosti pozabljajo na reveže in trpine. Deklica je željno gledala kolače v pekarski izložbi, ki so se zlatorumeno svetili, in solza za solzo ji je silila na veke in kanila po licih.

V tem željnem ogledovanju zapeljivih kolačev ni niti opazila Menikinega očeta. Ta jo je prijel za roko.

»Pojdi z menoj, otrok,« ji je rekel.

Začudena sirotka se kar strese.

»Gospod...«

»Pojdi, le pojdi,« ji prijazno reče pek. »Imam hčerko tvojih let; bolna je in te želi videti, le pojdi!«

Sedeč na postelji jo je Menika smehljaje pogledala in rekla:

»Jutri so binkošti, ko jemo kolač. Moj očka mi je mojega že danes spekel; rada bi ga delila s teboj. Sedi semkaj k meni.«

Mala sirotka jo je začudena poslušala, Menika pa je nadaljevala:

»Očka, zdaj naju lahko pustiš sami, večerjali bova skupaj.«

Ko je oče odšel, je vzela Menika nož in razrezala kolač na kose.

»Vzemi,« reče sirotki, »izvrsten je, tako okusen; prav gotovo takega še nisi jedla.«

Neka nevidna prikupnost je oklenila obe deklici. Ko sta slastno jedli okusni kolač, je vprašala Menika svojo novo prijateljico:

»Ali si res tako revna, da moraš prositi vbogajme?«

»O da, res sem revna,« odvrne sirotka.

»Pa tvoji starši?«

»Nimam jih; čisto sama sem na svetu.«

»Čisto sama!« Menika tega ni mogla razumeti; imela je očeta, ki je neprestano pazil nanjo. V teh mislih nadaljuje pogovor:

»A kako moreš živeti tako, brez staršev in brez vsake pomoči?«

»Od vasi do vasi hodim in prosim kruha. Niso vsi ljudje trdega srca in večinoma me sprejmejo prijazno, postržejo mi s krožnikom tople juhe in s kosom kruha.«

Deklici sta ravno pojedli vsaka svoj kos kolača in Menika nadaljuje:

»Ako bi se ti ponudila priložnost, da bi imela sobo z lepo in toplo posteljo, kjer bi se lahko po mili volji naspala, ali bi to sprejela?«

»Dekličine oči so zasijale.

»Oh, in še kako rada, precej bi se oklenila take priložnosti, a žal tega nikoli ne bo.«

Vrata so se odprla in pek je zopet vstopil.

»Prav, otroka, ali je bil kolač dober?«

»Pa še kako dober!« sta hkrati vzkliknili deklici, Menika pa je še dostavila:

»Moja prijateljica bi rada še jedla in povabila sem jo, naj ostane pri nas. Zato te prosim, očka, da mi to dovoliš. Sirota je sama na svetu, brez staršev in prijateljev, naj bo moja prijateljica, ne odreci mi tega!«

V sirotkinih očeh so utrnile blesteče solze, ganjeno je zašepetala:

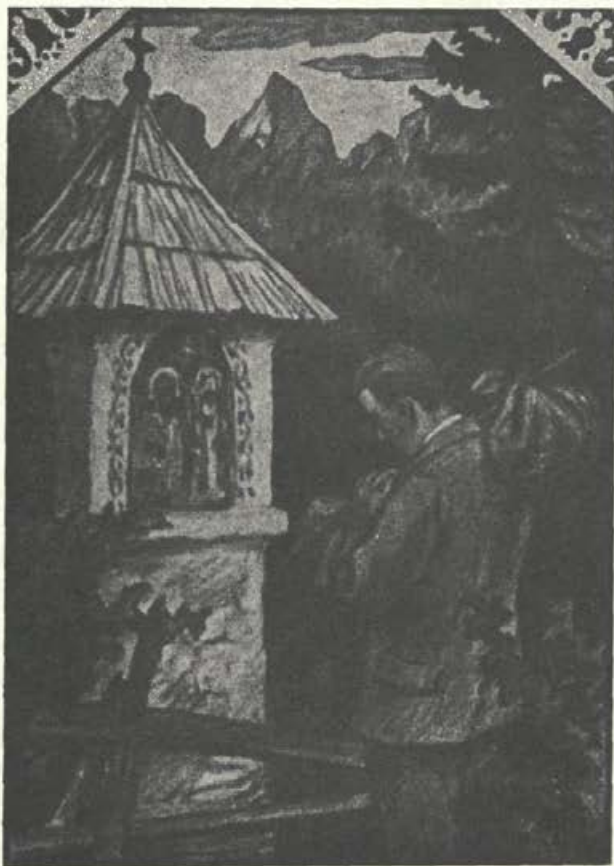
»Oh da, gospod, ne veste, kako bi bila srečna in kako rada bi imela vašo hčerko!«

Pek je pomolčal, za trenutek pomislil, nato pa ljubeznivo rekel:

»Naj bo, kakor želiš, Menika. Dovolj smo bogati in ni strahu, da bi bili lačni...«

Tako je Menika dobila družico in prijateljico. Otroka sta se kmalu vzljubila kakor dve sestri, a dobro delo je prineslo blagoslov in Meniki so spet pordela ličeca.

Ko se je vrnilo poletje, sta pekovi deklici, držeč se za roko, veselo pohajali po zelenih travnikih, zvečer sta pa sloneli ob pekovih ramenih in njegova roka je nežno gladila obe plavolasi glavici.

**MEDNARODNA POMOČ POTRESNEMU PODROČJU
V FURLANIJI - JULIJSKI KRAJINI**

Država	Vladna pomoč	Krajevna pomoč	Privatniki	Skupaj
San Marino	20.000.000	—	60.000.000	80.000.000
Avstrija	5.688.151.000	643.165.000	3.265.020.000	9.596.336.000
Jugoslavija	2.813.744.000	632.294.000	25.256.000	3.471.294.000
Švica	1.000.000.000	833.000.000	1.822.000.000	3.655.000.000
Norveška	630.000.000	—	38.181.000	668.181.000
Z. R. Nemčija	759.600.000	423.360.000	4.557.387.000	5.740.347.000
Luksemburg	—	—	28.000.000	20.000.000
Belgija	120.000.000	7.464.000	325.428.000	452.892.000
Francija	—	80.310.000	495.176.000	575.486.000
Anglija	145.000.000	740.000	184.582.000	330.322.000
Nizozemska	—	—	18.915.000	18.915.000
Španija	—	—	13.778.000	13.778.000
Danska	—	—	5.500.000	5.500.000
Grčija	—	1.500.000	—	1.500.000
Finska	—	—	431.000	431.000
Irska	—	71.000	—	71.000
Ciper	—	206.000	—	206.000
Vatikan	—	—	999.000	999.000
			a)	24.714.216.000
Saudska Arabija	4.325.000.000	—	—	4.325.000.000
Kanada	—	483.000.000	2.941.139.000	3.424.139.000
Avstralija	236.568.000	—	950.000.000	1.186.568.000
Z.D.A.	21.625.000.000	—	2.517.685.000	24.142.685.000
Venezuela	—	—	171.000.000	175.000.000
Nova Zelandija	40.450.000	—	—	40.450.000
Brazilija	—	—	200.000.000	200.000.000
Iran	43.250.000	—	—	43.250.000
Tunizija	—	—	4.951.000	4.951.000
Južna Afrika	—	—	30.520.000	30.520.000
Urugvaj	—	—	1.500.000	1.500.000
Kolumbija	—	—	1.450.000	1.450.000
Indija	—	—	305.000	305.000
Izrael	—	—	17.300	17.300
Argentina	—	—	različen material, odeje, itd.	
			b)	33.571.835.000
			a)+b)	58.286.051.000

Kazalo

Kalendarij	3
----------------------	---

Versko dogajanje

Pavel VI. - sodoben papež (Kazimir Humar)	28
Dušno pastirstvo med Slovenci v Trstu (Stanko Zorko)	34
Kongregacija Marijinih sester čudodelne svetinje je postala papeškopravna (s. Justa Dolhar)	37
25 let radijske oddaje Vera in naš čas (Stanko Zorko)	40
Molitveno bogoslužje (Z. R.)	41
Skupna tržaško-goriška romanja (Stanko Zorko)	42
Biserni jubilej Fatime (Jože Jurak)	45

Slovenski problemi

Slovenci v Italiji na razpotju (Drago Štoka)	56
Slovenski Tabor v Doberdolu (Verena Koršič)	62
Kaj nam pove naš narodni krstni list (Franc Jeza)	64
Nekaj o sodobnem kmetijstvu (Edi Žerjal)	72
Runopis - staronordijski in slovenski jezik (Franc Jeza)	73
Tržaški skavti in skavtinje v novem obdobju (Ivo Jevnikar)	75

Dežela Furlanija-Julijska krajina

O deželnem urbanističnem načrtu in zakon o kraških rezervatih (Edi Žerjal)	60
Mednarodna pomoč potresnemu področju v Furlaniji-Julijski krajini	173

Pomembni Slovenci in Slovenke

Oton Zupančič - ob stoletnici rojstva (Vinko Beličič)	51
Naši ugledni možje in žene (Martin Jevnikar)	77
V spomin dr. Srečku Baragi (Bogdan C. Novak)	91
In memoriam Ludvik Zorzut (Stojan Brajša)	97
Karel Mauser - slovenski katoliški pisatelj (Martin Jevnikar)	99
Prijatelju Jožetu Vošnjaku v spomin (Kazimir Humar)	119
Vladimir Truhlar - pesnik in teolog (Oskar Simčič)	128

Obletnice in jubileji

150-letnica rojstva Ivana Nepomuka Glavine (Angel Kosmač)	109
Da ne bodo pozabljeni! (Angel Kosmač)	130
Preroško sporočilo pok. Petra Flandra (Rudolf Klinec)	133
Govor na Vodopivčevi proslavi v Doberdolu (Zorko Harej)	137
Just Lavrenčič: 50 let organist (Drago Štoka)	140
Desetletnica pevskega zbora »Fantje izpod Grmade« (M. J.)	145
Ob desetletnici zbora »Mirko Filej« iz Gorice (Verena Koršič)	149
Ob 600-letnici konca Avignonske sužnosti (Maks Šah)	161

Prosvetna dejavnost

Kulturno življenje na Goriškem 1976-1977 (Marilka Koršič-Čotar) . . .	154
Prosvetna dejavnost na Tržaškem - sezona 1976-1977 (Marij Maver) . . .	157

Glasbeno udejstvovanje

Sodobnost zborovskega petja (A. B.)	144
Prvič slovenski skladatelj v Tržaškem občinskem gledališču »G. Verdi« (Zorko Harej)	146
Openski ansambel »Taims« (Franc Pohajač)	151
Novi obraz Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu (Z. H.)	152

Astronomija

Nevidno vesolje - Radioastronomija (Pavel Zlobec)	107
Tudi Uran ima kolobarje (Pavel Zlobec)	127

Pripovedni spisi

Vélika sreda (Vinko Beličič)	31
Moj birmanski boter in njegov sin Frank (Andrej Kobal)	69
Igra za človeka (Mohor Kacafura)	102
Mamica, pusti me živeti (Zora Piščanc)	121
Lubnica (Tončka Curk)	165
Binkoštni kolač (Jacques Ribières - F. P.)	170

Pesmi

Predpomladna preproga (Albert Miklavec)	33
Pomladne misli (Albert Miklavec)	35
Pomladni dež (Albert Miklavec)	35
Sestopanje (Vinko Beličič)	43
Predpomlad (Albert Miklavec)	49
Tihe želje (Albert Miklavec)	50
Trta (Kraševac)	55
Ko bo prišla pomlad (Albert Miklavec)	63
Poletje (Albert Miklavec)	65
G. Ernestu Bandlju (Kraševac)	70
Z Bogom, o Breginj! - Sonetni venec (Mirko Mazora) 79, 81, 83, 85, 87	
Magistrale (Mirko Mazora)	89
Jesenske misli (Albert Miklavec)	94
Ptica Svetogorka (Ludvik Zorzut)	102
Znanka burja (Albert Miklavec)	106
Zimsko sonce (Albert Miklavec)	122
Moja pot (Albert Miklavec)	125
Pri izviru Bele pod Stolom (Mirko Mazora)	131
Prošnja srebrnomašnika (Albert Miklavec)	142
Jesenska idila (Aleksej Jože Markuža)	150

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1978

1. KOLEDAR 1978
2. OD TRIGLAVA DO ANDOV
Spomini msgr. Janeza Hladnika
3. ZLATE SLIVE
Izbor zgodbic iz »Pastirčka«
Zbrala Zora Saksida
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
snopič 4.

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
Riva Piazzutta, 18
34170 Gorica - Gorizia
Italija - Italy

